9. K. 4.   9. 4. 205

Digitized by Google

Digitized by Google

DAMASVS
ET
LAVRENTIVS
HISPANIS ASSERTI
ET VINDICATI.

Digitized by Google

Digitized by Google

DAMASVS.
ET
LAVRENTIVS
HISPANIS
A·SSERTI ET VINDICATI.

DISSERTATIO HISTORICA

AVCTORE

FRANCISCO PEREZIO BAYERIO

*PRESBYTERO VALENTINO, IN PATRIAE PRIMVM,
deinde in Salmanticenſi Academia Perp. Sacc. Lingg.
Profeſſore, & Doctore, Sanctæque Barcinonenſis
Eccleſiæ Canonico &c.*

ROMAE M. DCC. LVI.
EX TYPOGRAPHIA IOSEPHI ET PHILIPPI DE RVBEIS
APVD PANTHEON.

SVPERIORVM PERMISSV.

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO ATQVE ORNATISSIMO VIRO

D. D. IOANNI FRANCISCO
GAONAE PORTOCARRERIO &c.

Comiti Vallîs-Paradiſi, Militiæ Calatravensîs Equiti,
FERDINANDI VI. Hiſpaniarum Regis Catholici
in Indiarum Senatu Conſiliario, Summoque
Regii censûs Adminiſtro &c. &c.

FRANCISCVS PEREZIVS BAYERIVS,
FELICITATEM.

QVod *Tibi quicquid hoc eſt laboris noſtri nuncupatum optaverim*, Comes Illvstrissime, *non tam officium quam excuſatio videri poteſt. Cum enim eorum, quæ à Clementiſſimo Rege verèque Hiſ-*

Hiſpaniæ noſtræ Parente FERDINANDO VI. *procuranda mihi in itinere Italico præſcripta ſunt, atque adeo totius negotii otiique noſtri ratio ſuo demum tempore Tibi reddenda ſit: erunt fortaſſe qui, vbi me ad hæc ſtudia divertiſſe viderint, ab animo ſibi malè conſcio, Iudicis occupandæ gratiæ, potiùs quàm ab officioſo cliente, Mæcenatis* Optimi *demerendi ſtudio munus iſtud profectum putent. Et quidem cum vana horum iudicia atque importunitatem non ſemel initio prævidiſſem, parum abſuit quin, abiecto ſcribendi conſilio, publicam ego noſtratium cauſam ob privatæ reprehenſionis timorem deſererem. Verùm quidni potius, tricis apiniſque his ſpretis, ab* Optimo*, patriique decoris amantiſſimo* Principe*, Te præſertim Patrono, paucorum mihi menſium inducias pollicerer, non vt eas ignavo in otio traducerem, ſed vt veterem avitamque Hiſpaniæ noſtræ gloriam, quam ab Italis quibuſdam magni nominis Scriptoribus ereptum iri noveram, eidem, ſi fieri poſſet, reſtituerem? Aut quo pacto ſi inclinatæ ac propè iacenti Hiſpanorum cauſæ, cum eam erigi à me vtcumque poſſe ſpe-*

ſperarem, ſuppetias ferre neglexiſſem, non ego patriam prodidiſſe dicendus eſſem? Iam verò eo loco ac diſcrimine Hiſpanorum ſententiam, quæ tot retro ſæculis DAMASVM & LAVRENTIVM *populares ipſorum fecerat, verſari, Tute ipſe fatebere,* COMES ILLVSTRISSIME, *cum videris ab anno MDCCXLI. quo nova opinio vtrumque Romanis civibus adſcribens in vulgùs primùm emiſſa fuit, tot Viros Eximios editis certatim libris veteri illi profligandæ coniurare, non iam quaſi de re dubia aut probabili in vtramque partem diſputantes, ſed cauſam pro Romanis dictam, remque omnino demonſtratam eſſe aſſerentes. Num verò meliora deinceps Hiſpani ſperare debeamus, noſtrum non providere modò, ſed ne coniicere quidem eſt. Licèt enim non iis tantùm quibus opuſculum iſtud examinandum publicè demandatum fuit, ſed quibus ipſe pridem legendum privatim tradideram, Summis profectò Viris, rationes & coniecturas noſtras pro* DAMASO & LAVRENTIO *Hiſpaniæ aſſerendis non vulgariter probari videam: in eo quidem vt magis illorum humanitas mihi perſpecta eſt, ita plus vereor ne quid ab ipſis voluntati potiùs quàm iu-*

di-

dicio tribuatur. Verùm cum eoſdem tamen integerrimos atque incorruptiſſimos noverim, quorum proinde citrâ inſignem iniuriam nemo contrà quàm ſenſerint iudicium protuliſſe ſuſpicari audeat: non obſcura mihi ſpes affulget fieri tandem poſſe, vt eo præſidio fultæ rationes noſtræ tamdiu ſuſtineant Adverſariorum impetum, dum Hiſpaniæ Scriptorum cohors, quam nobis auxilio futuram ſperamus, æquiore loco pugnam capeſſere, deque ſumma rerum acie cum hoſte decertare valeat. Sanè vtì vnus ego, ſi cum tot Viris ſtrenuiſſimis congredi ad me reciperem, Plautino illo Palæſtrione confidentior habendus eſſem: ita ſi aliorum, qui ab Hiſpanis ſtare videntur, validiſſimo agmine ſtipatus certamen detrectarem, & illis iniurius, & meritò mortalium omnium audirem ignaviſſimus. Sed & illud me vt ſcriberem compulit, Comes Illvstrissime, *quod cum non ita pridem ſuperſtitum in Vrbe Hiſpanici nominis monumentorum Collectionem abſolviſſem, in qua CCC. circiter Illuſtrium Gentis noſtræ Virorum imagines, elogia, & gentilitia ſtemmata totidem grandioribus chartis, quantùm fieri potuit accu-*

cu-

Digitized by Google

curatè atque elegantiſſimè expreſſa conſpiciuntur, eo videlicet conſilio vt è regione ſepulcralis cuiuſque tituli, patria genuſque ac dignitas eorum, tùm res ab iiſdem præclarè geſtæ ſummatim indicentur: vel Damasvm Lavrentivm*que, quibus primus omnium in ea Collectione locus à nobis attributus fuerat, Hiſpanos eſſe oſtendere, vel, quod turpiſſimum foret, eoſdem gradu deiectos planeque exauctoratos dimittere neceſſe erat. Iam verò cum mihi ad manûs eſſent rationes, quibus Adverſariorum argumentis non improbabiliter occurri poſſe ſperarem: quam ego non apud Hiſpanos modò, ſed & apud Exteros quoſque contraherem ignominiæ labem, ſi ſegne atque inhoneſtum otium pulcherrimo labori prætuliſſem?*

Hæc autem eo à me conſilio, atque illorum occaſione dicta ſunt, Comes Illvstrissime, *ſi qui forſan noſtrum quicquid hoc eſt muneris prætexendæ potiùs excuſationis, quam officii causâ Nomini Tuo conſecratum putant; de Te enim cùm propria atque avita benignitas, tum perpetuum illud, quo res patrias propenſiſſimè tueris atque ornas, ſtu-*

dium longè aliter vt ſentiam faciunt. Licèt enim mihi vt Te præſentem præſens alloquerer ad hanc diem datum non fuerit: non ſum neſcius tamen quàm peramanter litteras earumque cultores amplectaris; quàmque animo infixum ſedeat liberales artes ac diſciplinas apud noſtrates amplificandi conſilium. Atque hanc quidem inter egregias tuas laudes præcipuam, non modò in hac Vrbium principe Roma, ſed vbivis gentium celebrari cùm mihi gratiſſimum eſt; tum verò illud longè gratius fuit, ac iucundius, quod vivam minimèque fallacem illarum imaginem intueri, atque admirari coram aliquando licuerit. Cum enim ante hoc biennium Venetiis agerem, & in celebri Divi Marci Bibliotheca neſcio quid nugarum meditarer, fortè eòdem delatum Illuſtriſſimum Marchionem Annavetivm, *dignam Te prolem, clariſſimæque Domùs ſpem alteram, quem optimo ſanè conſilio vt in vaſto orbis volumine mores hominum atque vrbes noſceret è paterno ſinu maturè dimiſeras, eadem fauſta lux, quâ Te ad ſummam Regii census adminiſtrationem à Prudentiſſimo* REGE *noſtro vocatum fuiſſe ibi-*

dem

dem fama vulgaverat, mihi ſalutandum obtulit; à quo cum ita benignè liberaliterque exceptus fuiſſem, vt quamdiu vnà Venetiis fuimus ſuaviſſimâ eiuſdem conſuetudine & alloquio fruerer: licuit in Ornatiſſimo *Adoleſcente virilem è veſtigio prudentiam cum inſigni morum facilitate coniunctam demirari; tum verò vbi ad reculas quaſdam eruditas à me in itinere* Italico *collectas, eiuſdemque itineris prolixas ephemeridas penitiùs evolvendas animum adiecit, incredibilem ipſius humanitatem, & ſingulare erga litteras ſtudium expertus ſum; prorſus vt tot dotibus Egregium* Iuvenem *ſuprâ ætatem cumulatum intuenti, non modò Paterna virtus, animique, ſed, ſi per* Iuriſconſultos *licet, ipſa mihi viventis Patris hereditas ante oculos obverſari videretur.*

Hæc autem cum ita ſint, Comes Illvstrissime, *non magnopere mihi verendum eſse arbitror, an non exile munus iſtud, quod ſub Tuis auſpiciis lucem quærit, placido vultu excepturus ſis. Quod ſi conatûs hoſce, quos ab aliud agente patrius amor expreſſit, Tibi, Viro ſcilicet probatiſſimo, atque Hiſpanici ſplendoris amantiſſimo pro-*

bari cognovero, ſatìs hoc vno præclarè mecum actum eſſe intelligam. Sed quid ſi, quâ es apud Avgvstvm Nostrvm *auctoritate & gratiâ,* Maiestatem Illivs *adduxeris, vt in has meditationes noſtras, nihil earum tenuitatem moratus, oculos demittere non gravetur? Quod cum, ſeriò quidem, nè optare mihi datum ſit, illud ſupereſt vt conceptis pro Tua incolumitate votis, fauſta Tibi & proſpera omnia à Summo bonorum Largitore comprecer. Romæ, ipſo* Lavrentii *Martyris pervigilio MDCCLVI.*

Im-

Digitized by Google

IMPRIMATUR,

Si videbitur Rmo Patri Magiſtro Sacri Palatii Apoſtolici.

F. M. De Rubeis Patr. Conſt. Viceſgerens.

APPROBATIONES.

MAndante Reverendiſſimo Patre Sac. Palatii Apoſtolici Magiſtro attente legi librum, cui titulus eſt: *SS. Damaſus & Laurentius Hiſpanis aſſerti & vindicati: Auctore Franciſco Perezio Sanctæ Barcinonenſis Eccleſiæ Canonico, in Vniverſitate Salmanticenſi, olim Sacc. Linguarum Profeſſore*; neque in eo quidquam a me repertum eſt, quod ſanctis Eccleſiæ dogmatibus, aut morum regulis quammaxime conſentaneum non ſit. Contra vero ſingulari doctrina, & eruditione a capite ad calcem refertum deprehendi. Cum enim Cl. Auctor non cavillandi aut quemquam laceſſendi pruritu, ſed ſtudio veritatis, & honeſtiſſimo Patriæ amore incenſ.. hunc laborem ſuſceperit, vt SS. Damaſum, & Laurentium, quos nuperi quidam magni nominis Scriptores Hiſpaniæ ſuæ eripere conati ſunt, quaſi poſtliminii iure in patriam revocaret; ſic contra novam hanc opinionem diſputat, vt & magno ingenii acumine, & eximia venerandæ antiquitatis cognitione ſe pollere oſtendat. Itaque hunc Librum, quem non Hiſpanis modo ſuis, ſed omnibus elegantiorum literarum, ac præſertim Eccleſiaſticæ eruditionis amatoribus gratiſſimum fore auguror, publica luce digniſſimum cenſeo.

Romæ ex Monaſterio SS. Andreæ & Gregorii ad clivum Scauri Idibus Maii MDCCLVI.

D. Maurus Sarti Abbas Camald.

EſT cur Hiſpanis maximopere gratuler, quod Ferdinandum Catholicum Regem id nunc ſumma ſua cura, diligentia, liberalitate videam eſſe conſequutum, quod cum olim fieri apud Italos ab Auguſto cœpiſſet, cauſſa certe fuit, quamobrem œſtro quodam percitus in hunc modum Horatius caneret: *lib.* IV. *Carm. Ode* XV. *v.* 12. *ſeqq.*

> . . *veteres revocavit arteis:*
> *Per quas Latinum nomen, & Italæ*
> *Crevere vires; famaque & imperî*
> *Porrecta majeſtas ad ortum*
> *Solis ab Heſperio cubili.*

Quum enim pleroſque in ampliſſimo regno ſplendidiſſimis ingeniis præditos, ſtudioſiſſimoſque optimarum rerum eſſe perſpexiſſet, qui ut liberales quaſque artes, ac diſciplinas, muſaſque elegantiores patriæ re-

ſtituere, ſic hiſtoriam latiſſime patentium regionum naturalem, civilem, atque etiam eccleſiaſticam hiſpanicis, latiniſque litteris illuſtrare cuperent, & vero poſſent; Philippi V. Patris, ac Ludovici M. Proavi exempla imitatus publica pecunia, quos aptos rei bene, feliciterque gerendæ eſſe cognorat; non modo in proxima quæque loca, vetera numiſmata, inſcriptiones, ſigna quæſitum; ſed in Gallias, in Italiam, in Europam reliquam, Aſiam, atque Africam vel monumenta, quæ ad inſtitutam rationem conferrent, perveſtigatum, vel de linguis cognitum miſit, quarum aliquando uſus in permultis Hiſpaniarum partibus invaluiſſet, quibuſque haud pauca volumina, diplomata, epigrammata perſcripta eſſent, quæ aut in bibliothecis, tabulariiſque Regni aſſervarentur, aut in publicis, privatiſve locis poſita viſerentur. Atque in his quidem tam egregiis viris merito numeratur Franciſcus Perezius Valentinus civis, & S. Eccleſiæ Barcinonenſis Canonicus latine, græce, atque hebraice doctus, non dignoſcendorum modo veterum omnis ætatis characterum facultate, ſed totius etiam hiſtoriæ, & antiquitatis ſcientia excellens; qui ubi codices, tabulaſque patrias diligentiſſime & excuſſit, & magnam deſcripſit partem; demum itinere italico ſuſcepto Romam venit; qua in Vrbe tanta eſt vſus in addiſcenda arabica lingua celeritate, vt non tam ſubſequi docentem magiſtrum, quam præcurrere videretur. Poſt id ſtudium cum ſe ad evolvenda monumenta vetera ſive nondum publicata, ſive edita contuliſſet, multaque in iis legiſſet, quibus facile refelli novorum quorumdam criticorum *De Roma SS. Damaſi, & Laurentii patria* opinionem poſſe arbitraretur; librum ſingularem Hiſpanis Sanctos eoſdem reſtituturus perſcripſit, cuius hæc eſt epigraphe: *Damaſus & Laurentius Hiſpanis aſſerti & vindicati*. Hunc ego librum iuſſus a Reverendiſſimo P. F. Ioſepho Auguſtino Orſio S. P. A. M. legi, tantumque abfuit, ut in eo quidquam offenderem, quod cum orthodoxæ religionis decretis, rectaque morum inſtitutione pugnaret, ut potius admiratus ſim eruditiſſimi viri in re alioqui impedita explicanda, atque expedienda excellentem non ingenii facultatem ſolum, ſed etiam rei antiquariæ comprehenſionem, exquiſitamque doctrinam. Tot enim antiquorum teſtimoniis, tot coniecturis ex actis Sanctorum, ex libris Liturgicis, ex carminibus poetarum Chriſtianorum veterum ductis, totque exemplis ex hiſtoria petitis, quemadmodum ſuam confirmavit, ſic adverſariorum depulit opinionem, ut vix cuiquam locum reſiſtendi ullum reliquiſſe videatur. Id vero candide a me, neque eo, quod gratificari Clariſſimo Auctori velim, ſed quod ita res ipſa poſtulet, dici; facile ii quidem intelligent, qui animum a præiudicatis opinionibus liberum, ad id opus legendum contulerint.

Dabam Romæ in Ædib. S. M. ſuper Minervam v. Id. Iunias MDCCLVI.

Fr. Thomas Maria Mamachius O. P.
Theologus Caſanatenſis.

Le-

Digitized by Google

Legi ego quidem, quando ita placuit Reverendiſſimo Patri Ioſepho Auguſtino Orſio Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtro, & vti me cum ea, qua teneor, commiſſi muneris relligio admonebat, tum & rerum, de quibus agebatur, conſpectus mirifice delectabat, ſemel atque iterum verſando expendi, obſervavique librum, cuius ecce titulus: *Damaſus, & Laurentius Hiſpanis aſſerti, & vindicati Auctore Franciſco Perezio Sanctæ Barcinonenſis Eccleſiæ Canonico, in Vniverſitate Salmanticenſi olim ſacc. linguarum Profeſſore*. Ac ſi, quod ait S. Gregorius Nazianzenus ad Sophronium ſcribens: Μητέρα τιμᾷν τῶν ὁσίων, μήτηρ δὲ κοινὴ πάντων πατρίς, *pia ſcilicet, ac ſancta res eſt matrem honore aſſicere, omnium autem communis mater eſt Patria*: ſanctum omnino, & ingenuo Viro dignum illud video fuiſſe conſilium, quo motus præclariſſimus Auctor ad hujuſmodi vindiciarum genus adornandum, animum, vireſque adiecit. Duo iſta, & ipſa quidem maxima, Eccleſiæ Catholicæ lumina felici quodam tum naturæ, tum gratiæ cœleſtis prodigio, priſcis, vt novimus, ac ſane difficillimis Religionis Chriſtianæ temporibus e ſinu ſuo opportune ediidiſſe Hiſpaniam, vulgatiſſima erat non domeſticorum modò, ſed & exterorum ſententia ex antiqua majorum traditione, veterumque Scriptorum monumentis poſterorum memoriæ commendata. Nova poſtmodum, quæ hac ætate noſtra percrebuit in orbe literario opinio, tam multis, nec antea unquam aperte cognitis præſidiis, vndique communiri, tantoque proinde cum Eruditorum plauſu excipi viſa eſt, vt Natale ſolum, quod prius hæſitante fere nemine inter Occiduæ Iberiæ fines duobus hiſce Viris ſanctiſſimis obtigiſſe credebatur, mutatis ſedibus in Italia demum, atque inter hæc ipſa Romanæ vrbis mœnia, eorum plerique figi oportere contenderent. Tam ſubita viciſſitudo temporum, humanorumque iudiciorum mutatio Hiſpano Nomini avitæ pietatis amantiſſimo, neſcio cuius portenti loco haberi mox cœperat; atque vti ea Gens eſt Patrum ſuorum gloriæ ſtudioſiſſima conſervatrix, & cuſtos, magnam propriæ laudis iacturam arbitrabatur, ſi ex tota Damaſi, & Laurentii vita, ne primos quidem tenerrimæ infantiæ floſculos tanquam patriæ terræ partus eidem ipſi pie colere, & oſtentare impune liceret, dum omnia in vnum veluti faſcem collecta ſola ſibi Roma tribueret. Quid itaque conſilii in hoc rerum diſcrimine caperet Perezius, cui, vt verbis eiuſdem Nazianzeni vtar, τὸ φίλον ἔδαφος ἡ πατρὶς, ἡ μὲν ἱερὰ, καὶ πᾶσιν ἐπὶ εὐσεβείᾳ γνώριμος *cariſſimum ſolum Patria, & illa quidem ſacra, & apud omnes pietate clara, & illuſtris*, niſi forte hoc ipſum, quo ingrata adeo, & inviſa Nationis damna reparare decrevit? Poſtquam ex præſtantioribus Italiæ vrbibus, præſertim vero ex hac omnium principe Roma, tot in ea conquiſitis, & perluſtratis reconditioris antiquitatis cimeliis vberiorem ſibi ſelectioris eruditionis copiam congeſſerat, magno, quo erat, Vir egregius, mentis robore, & ingenii acumine præditus, ſacra deinde profanaque latinarum, græcarum, hebraicarumque rerum peritia excellens, atque iis demum artis, & doctrinæ ſubſidiis, quæ ad optatam via-

Digitized by Google

vindiciarum exitum facere poterant, abunde inſtructus, ſuorum cauſam hic forte magis, quam alibi inclinatam, ac pæne iacentem erigendam ſuſcepit; eamque ita erexit, & confirmavit, vt priſtina Gentis ſuæ iura omni ex parte redintegrata, immota modo, & firma conſiſtere videamus. Quidquid ad præclaræ defenſionis perfectionem conferre valuit differendi exercitatio, iudicii gravitas, ſolidioris critices vſus, linguarum varietas, coniiciendi perſpicacitas, tum vero maxime hiſtoriarum ſacrarum, rerumque liturgicarum peritia, totum id ad argumenti naturam belle, & copioſe accomodatum in Perezii vindiciis conſpicere licet. Nec fiet, credo, vnquam, vt adverſæ ſententiæ Patroni, dum etiam velint, cenſendi in eo licentiam, & acerbitatem querantur; quos ego probe ſciam tanto apud ipſum in honore, & exiſtimatione eſſe, quanto digni ſemper erunt ſublimis doctrinæ, & immortalis ſapientiæ viri, in omnium ore, & admiratione æternum victuri. Nemo non mirifice veneratur, & colit Magni illius Gregorii noſtri Nazianzeni divinum prope nomen toto terrarum Orbe clariſſimum: in eo autem, quod Cyprianum in proxima Orientis regione, ſub eiuſdem ſæculi initium, inſigni martyrio functum genere fecerit Carthaginienſem, apertiſſime tantus Eccleſiæ Magiſter hodie reiicitur, & improbatur. Eaque eſt Tillemontii ſententia, mirabili Providentiæ ſuæ exemplo permiſiſſe Deum, ut ingenium omne in ævum nobiliſſimum in hunc errorem laberetur, a quo nec Sanctus ipſe Prudentius ſeſe alienum exhibuit. Quæ a me dicta eſſe cupio, ne quis, dum viderit Perezium paullo interdum acrius, ac vehementius calamum ſtringere, uti Scriptorum pleriſque pro aris, & focis decertantibus accidere crebro ſolet, ſubterlabentes quoſdam, & inculpatos orationis aculeos male interpretetur, eoſque animo tribuat, qui de adverſariorum dignitate non ſatis præclare ſentiat. Sed age; quum opus perfecte elaboratum ſit, ſuoque ſe merito commendandum exhibeat, ac nihil præterea vſquam contineat, quod cum orthodoxæ Fidei decretis, cumque chriſtianæ inſtitutionis legibus non apprimè conſentiat, Patriis Divis bene faventibus in optatam illud ipſum lucem tempeſtive prodeat, & fecundis, ſic enim auguror, vtatur auſpiciis.

Romæ ex ædibus S. Auguſtini prid. Id. Iul. A. MDCCLVI.

Fr. Auguſtinus Antonius Georgi Ord. Erem. ejuſdem S. Auguſtini Publicus in Rom. Archigymnaſio Scripturæ Sacræ Lector, & Sac. Rit. Conſultor.

In-

IVdicium de Opere , cui titulus : *Damaſus , & Laurentius Hiſpanis aſſerti & vindicati , Auctore D. Franciſco Perezio Bayerio Valentino in Salmanticenſi olim Academia ſacrarum linguarum Profeſſore &c.* ex præſcripto Reverendiſſimi P. S. P. Apoſt. Magiſtri laturus , verebar equidem , ne amici potius , aut popularis , quam Cenſoris partes apud Lectores agere viderer . Cum enim , & Operi , in quo Hiſpana res agitur , & Auctori , quocum ab eius pænè pueritia coniunctiſſimè vixi , pubeſcentem verò theologicis ſtudiis inſtituendum ſuſcepi , nullo me non officii genere obſtrictum eſſe agnoſcerem , hærebam dubius , ne dum paullo properantius rem tracto , patriæ , aut amicitiæ , an iniuncto potius muneri , id eſt , ipſi mihi deeſſem . Placuit , itaque , priuſquam ſententiam ferrem , quid de eodem opere præſenſiſſent ſummi Viri , quibus id examinandum datum fuiſſe nôram , prius experiri ; quos cum in illius laudes meritas quidem excurrere intellexiſſem , ſecurior inde factus , mihique ipſi de ipſorum iudicio , vehementer gratulatus ; ſubſcribere illis potius , quam Auctoris , atque Operis elogium attexere , ex recepto more in hoc ſcriptionis genere , ſatius habui . Verùm hæc in utriuſque illius commendationem , nam quod preſſius ad Cenſoris officium ſpectat , nihil non cum Catholicis Eccleſiæ Dogmatibus apprimè conſentaneum in eo opere deprehendi , immò è contrario multa , ex quibus veteris hiſtoriæ , ac diſciplinæ Eccleſiæ , eiuſque ſpiritus , ac prudentiſſimum in rebus præſertim liturgicis conſilium , novo , uti opinor , & ornatiſſimo dicendi , ac diſputandi genere eruitur , ac planè demonſtratur . Quapropter luce publicâ digniſſimum opus cenſeo . Salvo &c. Ex hoc Conventu S. Adriani Vrbis , Regalis Ordinis B. V. Mariæ de Mercede Redemptionis Captivorum , Nonis Auguſti an. Domini MDCCLVI.

Fr. Ioſephus Mañes Regii , ac Militaris Ordinis B. V. M. de Mercede Redem. Cap. S. T. Magiſter & in Valentina Univerſitate Doctor & Cenſor , eiuſdemque olim Provinciæ Præſul , Italiæ Vicarius Generalis , totiuſque Ordinis in Romana Curia Procurator Generalis .

IMPRIMATUR.

Fr. Joſeph Auguſtinus Orſi Ord. Præd. Sacri Palatii Apoſtolici Magiſter .

Eis

Εἰς τὴν Βίβλον

Περὶ Ἁγίοιν Δαμάσου, καὶ Λαυρεντίου τῇ Ἱσπανίᾳ ἀπονεμηθέντοιν,

Παρὰ

Φραγκίσκου Περέζιου Πολυμαθεστάτου Ἀνδρὸς γεγραμμένην·

Α. Α. Γ. Αὐγουστινίδου

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ.

Τὰς τιμὰς πάλιν Ἑσπέρῃ Φράγκισκος ἔδωκε,
 Μήκετι ἂν Ῥώμη ὅσπερ ἑὰς κατέχῃ·
Ἡ δὴ ἣ πολλά γ' ἐλεγχθεῖσα εἴδυια σύνοιδε,
 Ἱσπάνων Ἅγιω ἔττι ἀφεῖλε δύω·
Τὼ δὲ ἅτερ στεφάνω Κείνη μὲν ἔχουσα κεχάρηται,
 Πότνια ὡς Μήτηρ τοῦ τέκεος μάκαρος·
Εἰ γάρ τοι Λαυρέντιος, ἢ Δαμασός τε λίποντο
 Ῥωμαίοις τὰ μέλη πάντοτε αἴδια:
Μὴ φθόνεε Τύχη: Τοῖς μὲν γὰρ Ἰβήρσιν ἀπαρκεῖ
 Εἰ μόνη Ἑσπέρη Πατρὶς ἔῃ Ἁγίων·
Ταῦτ' ἄρα νῦν, μέλλοντα δὲ μείζονα; ὡς περὶ μουσῶν
 Τῷ Βασιλῆι μέλει φρὶς μέγα κλέος ἐὸν·

IDEM LATINE.

PRiſcos Hesperiæ reddit Franciscvs honores,
 Vltrà nè poſſit dicere Roma ſuos.
Mille reviɛta modis compellitur Iſta fateri,
 Hispanis geminum ſe rapuiſſe iubar;
Geſtit at Illa palam duplici redimita corona,
 Tantæ cum Prolis cernitur eſſe Parens.
Si Damasvs moriens, moriens Lavrentivs oſſa
 Romanis liquit marmore clauſa ſacro:
Invidet Illa nihil; ſatis ex hoc nomine clara,
 Patria ſi Divûm ſola ſit Hesperia.
Hæc venit Hispanis, veniet ſed gloria maior,
 Principe ſic Muſas amplificante domi.

DI-

DIVIS PATRIIS
LAVRENTIO ET DAMASO

VOTVM AVCTORIS.

O! *lux Occiduis, plagiſque Eoïs,*
Binâ ſed face prænitens IBERIS,
Clarum Par, DAMASE *alme, Tuque* LAVRENS,
Quos conſenſio longa ſæculorum,
Nedum barbarie vigente, ſed poſt
Illatam Latio Atticam loquelam
HISPANIS, *Veterum vetante nullo,*
Adſcripſit patriæque, civibuſque:
Quòd vos ſub ſenium fugacis ævi,
Ereptos laribus domeſticis, atque
Exutos patriâ novos Quirites
Troianum genus, Vrbe geſtiente,
Ianus, Roſtra, Forum, Patres, Senatus,
SVMMVS *denique* PONTIFEX *ſalutent:*
Nîl eſt quòd doleamus, aut querelis
Vrbi orbîs dominæ ſubinvidentes
HISPANI *fora rauca perſonemus;*
Novit ſcilicet illa quantus inde,
Binum ſi ſibi quærat unionem,
Accedet proprio decor monili;
Hincque, vt ſit, dubiis vtrimque rebus
Cæco turbine controverſiarum,
LAVRENTEM, DAMASVM*que Civitates*
Dum plures repetunt, ſuoſque, vtrumque
Iactant, iure ſibi peculiari

Ad-

Adſcribit, vetus alterum, priuſque
Communis patriæ nihil morata.
Quid tum? Noſtrane ad hæc ſilebit, aut im-
mota HISPANIA *nil reponet? Et vos*
LAVRENS *ac* DAMASE, *Occidentis ora,*
Quos BIS * *hactenus* HESPEROS *vocabat,*
Demiſſis manibus migrare tandem
Permittet? Faciant quibus pudoris
Senſus, nec pietatis vlla cura eſt,
Immites animæ. Tuis benignè,
TELLVS HESPERA, *manſuetiores*
Inſtillas animos, quàm vt aut ſilentes
Hanc ſortem patiantur, aut inulti.
Hinc nobis patrius, Tuique, LAVRENS,
Et compar DAMASI *ardor acriores*
Adiungit ſtimulos, vt imparati
Diſcrimen ſubeamus, atque magna
Conemur tenues. Erunt, opinor,
Dum nos ſtringimus arma velitari
Pugnæ, quos acie paratiores
Decertare iuvet. Fidem hìc, IBERI,
Veſtram! Veſtram itidem, Beate LAVRENS,
Et noſtri, DAMASE, *auctor ò laboris,*
Imploramus opem, benigni adeſte,
Noſtramque HESPERIAM, *ſinu quæ vtrumque*
Materno fovet, excipitque alumnum,
Vel ſi ROMA *dehinc beatioris*
Vos dignetur honore civitatis,
Numquam linquite, patrioſve fines.

DA-

* Quòd *Hiſpani*, & quòd *ſidera* ſint.

DAMASVS
ET
LAVRENTIVS
HISPANIS ASSERTI ET VINDICATI.

PARS PRIOR.
De Damaſi Patria.

CAPVT PRIMVM.

Scriptionis occaſio. Status hodiernæ controverſiæ. Fundamenta Hiſpanorum vt DAMASVM *ſibi tamquam popularem adſcribant.*

CVM novis invicem ſibi ſuccedentibus negotiis diutius quàm initiò ſtatueram manendum mihi in Vrbe fuiſſet; atque ex tam vbere vtriuſque Antiquitatis latifundio vacuum redire in patriam inglorium eſſet & tantùm non verecundum, homini præſertim quem ab eiuſmodi ſtudiis non abhorrere, iis ſaltem magnopere delectari aiebant: in animum continuò induxi agellum mihi ſubſecivis operis excolendum ſecernere, queîs tamen Hiſpaniæ noſtræ domeſticis præcipuè in re-

Digitized by Google

bus fructus conſtaret aliquis . Id quibus modis aſſequerer meditanti, ſuccurrebat non ita pridem à Franciſco Emmanuele Mena Matritenſi Bibliopolâ novam Cl. Nicolai Antonii Bibliothecæ Hiſpanicæ editionem adornari, plurimis Auctorum atque Operum ineditorum acceſſionibus locupletiſſimam ; quæque vt omnium votis reſponderet, invitatorias ab eodem ad Doctos per Hiſpaniam Viros litteras miſſas fuiſſe, rogatum vt tantæ rei perficiendæ ſymbolam quiſque pro virili conferret ſuam . Ea verò vbi primùm animum pervaſit cogitatio, nihil vltra de exſequendo conſilio deliberandum cenſui. Sperabam etenim, quòd litterarii theſauri nunquam penitus exhauriantur , vel poſt luſtratas ab oculatiſſimo ac diligentiſſimo Auctore Vrbis Bibliothecas vberrimamque meſſem factam, non pœnitendum nobis ſuperfore ſpicilegium. Neque verò me fefellit eventus. Factâ etenim mihi principem omnium Vaticanam adeundi copiâ Manuſcriptorum Indices evolvere diligentiſſimè cœpi, & quæcumque in eis vel Auctoris nomine vel Operis argumento patriam quoquo modo Bibliothecam ditare poſſe arbitrabar, in deletitias ſchedas curſim pro tempore, nulloque adhibito delectu referebam , domi mox per otium cum editis à Nicolao Antonio conferenda. Abſolveram trimeſtri ferè ſpatio Palatinam , Vrbinatenſem , & eam quæ olim ad Chriſtinam Svecorum Reginam pertinuit , ternam ſcilicet acceſſionem Vaticanæ Bibliothecæ nobiliſſimam ; neque dies abiit quo Manuſcriptorum cum editis collatio non me redderet novo Auctore aut Opere invento locupletiorem . Ventum erat ad ipſam primariam Bibliothecam, quo tempore Angeli Mariæ Cardinalis Quirini S. R. E. Bibliothecarii bonis deflenda omnibus nulli tamen quàm mihi flebilior interceſſit mors . Conveneram Brixiæ in tranſitu meo Virum pietate inſignem demerendiſque litteris natum, à quo, ob iniectam à Cl. Balthaſare Oltrochio Mediolanenſi Ambroſianæ Bibliothecæ Præfecto neſcio quam de ſtudiis noſtris mentionem, nedum perhumaniter exceptus fui ſæpiuſque ad familiare colloquium invitatus, ſed, quæ non omnium poſtrema amoris ſignificatio eſt, nec indonatus diſceſſi. Multa, cum noctem interdum vario ſermone traheremus, grandævus rogitabat ſenex de ſtudiorum deque itineris noſtri ratione : iacerentne an in pretio eſſent apud Hiſpanos litteræ; plurimum de noſtratium ingeniis minimè , vtì aiebat , vulgaribus ſubinde differens, neminemque eorum quos olim Romæ noverat, quorúmve legerat ſcripta, Decani

cani præſertim Alonenſis (*a*), Marchionis Mondexarenſis (*b*), immo neque ſuperſtitum ſine laude præteriens; vt vehementiſſimum Summi Viri erga litteras Litteratoſque ſtudium, tum memoriam in ea ætate retinentiſſimam demirarer. Hæc autem vt paullo latiùs quàm pro inſtituto perſequerer tam cari mihi capitis deſiderium fecit, tum eorum quæ ipſius mortem conſequuta ſunt recordatio peracerba. Pauci etenim ab ea effluxerant dies, cum primò vt affectum opus tantiſper intermitterem, mox vt eiuſdem perficiendi ſpem planè omnem deponerem triſtiſſimum nuntium accepi. Vulneris cauſas refricare moleſtiſsimum eſſet, niſi ſub Eximio ac verè πολυμαθεστάτῳ S.R.E. Cardinali Dominico Paſsioneo, qui vt in ampliſsimo Bibliothecarii Apoſtolici munere Quirino ſuccederet vnus omnium Summi ac Prudentiſſimi Pontificis BENEDICTI XIV. iudicio comprobatus idoneuſque habitus eſt, non obſcura nobis ſpes affulgeret fore tandem vt intermiſſum opus ipſius auſpiciis abſolvatur.

Nova exinde molienti mihi ſacraſque Vrbis ædes, nè interea domeſticus otiarer, pomeridianis horis inviſenti, obviam vbivis fiebant ſepulcralia illuſtrium Hiſpanici nominis Virorum epigrammata, qui dum in Vrbe publica aut privata negotia perſequuntur, morte intercepti carnis exuvias Divorum Tutelarium aris in diem immutationis ſuæ concrediderant. Horum ego dum deſcribendis elogiis, adumbrandiſque vtcumque Gentilitiis ſtemmatis, qui meus eſt mos, non indiligenter incumbo: ſenſim enchiridium in molem iuſti voluminis aſſurgit, vix tertiâ Sacrarum Vrbis ædium parte perluſtratâ.

Hoc mihi primùm in cauſâ fuit, cur Hiſpanorum in Vrbe monumenta paullo quàm antea diligentiùs inquirerem, ac de iis quæ vſquè ſupereſſent omnibus in vnum colligendis ſeriò mecum cogitarem. Sperabam etenim fore vt Hiſpanica recentium ſæculorum Hiſtoria non nihil inde caperet adiumenti, ſi Illuſtrium noſtræ Gentis Virorum ſeries ob Eruditorum oculos, vnico luſtranda obtutu proponeretur. Id porro vt vberiori cum fructu fieret, animum præterea adieci, vt quos pietate doctrinâque præſtantes

 fuiſ-

(*a*) Is eſt Cl. *Emm. Martinus* cuius nomen editaque ingenii ac doctrinæ monumenta illuſtriora ſunt quàm vt alicubi latêre poſſint.

(*b*) *Gaſparis* ſcilicet *Ibannezii de Segobia*, cuius poſt multa quæ ipſo ſuperſtite lucem viderant, nuper prodiere *Notæ in Hiſtor. Hiſpan. Cl. P. Joannis Marianæ S. I.* Fol. Item *Opus Chronologicum.* Fol. edente Illuſtriſs. Valentinæ Vrbis Litteratorum cœtu. Ann. MDCCXLIV. & MDCCXLVI.

Digitized by Google

fuiſſe, publiciſque muneribus egregiè functos; tum maximè quorum memoriam cineribus contumulatam nôſſem: de eorum patriâ, ſtudiis, ac præcipuis geſtis pauca ſepulcrali elogio ſubnecterem, fonteſque vnde plenior ipſorum notitia hauriri poſſet indicarem.

Hæc fuerat vniverſa propoſiti noſtri ratio, quam dum propiùs vrgere incipimus aqua denuo nobis hæſit. Cum etenim Summum Antiſtitem Damasum doctrinæ ac Dignitatis laude, archetypis præterea monumentis ipſius nomine inſcriptis & vſquè Romæ ſuperſtitibus ante alios illuſtriorem, dignum præ cæteris arbitramur, qui Hiſpanorum agmen in opere noſtro duceret: nonnullorum Recentium auctoritas interceſſit, qui Veterum fidem lubricis coniecturis poſthabentes Damaſum, ſecus atque hactenus creditum fuerat, Romanis Civibus adnumerandum cenſuêre; ipſumque etiam, ſi Superis placet, Laurentium Levitam & Martyrem invictiſſimum.

Conqueri primùm ego temporum noſtrorum iniquitatem, quòd tantum Tribunitiæ Hypercriticorum Poteſtati iuris permiſerit, tum tædium ac propoſiti ſatietas conſequuta eſt incredibilis; vt niſi iam eò proceſſiſſem vnde pudor lexque operis pedem referre prohibebant, nè hilum quidem de eo penitus abiiciendo dubitâſſem. Satis enim à me imparatus ad has difficultates ſuperandas, nullo præterea librorum qui ad manûs eſſent præſidio, neque vt oportebat otioſus, quî concitatos ab aliis tumultûs aut ſedare ipſe poſſem, aut novos concitare ſubinde vellem?

Vnum illud ſupererat, ſi quo aſtu adverſariorum impetûs declinando, eorumque vtcumque tela retundendo viam mihi quodammodo ad rem noſtram aperirem, donec inſtructior domeſticorum aliquis æquiore loco pugnam capeſſeret, deque ſumma rerum acie cum hoſte decertaret. Hinc mihi diſſerendi materies huiuſque operis argumentum enatum fuit, quod dum in Hiſpanorum gratiam vernaculo ſermone paullo latiùs perſequi ſtudeo, libellus iſte, quod nè cogitâram quidem, è manibus elabitur meis.

Is cum interea Amicorum nonnullis quorum plurimùm apud me valet auctoritas legendus traderetur, neque adeo viſus eſſet informis: obnixè à me oratum veniunt, vt Latio quantocius donatum publici iuris facerem. Abnuere ipſe primùm anguſtiaſque temporis apud eos cauſari, verùm id per ſpeciem; re ipsâ conten-

ten-

tentioſum argumenti genus & planè polemicum refugiebam, in quo nec liberè ingenium exercetur, & vbi aliorum errata deprehenderis, aut ius proprium paullo enixiùs tueâre, malevolentiâ, partiumque ſtudio factum putant. Contrà illi fidem ſuam, communem amicitiam, gloriam denique Hiſpani nominis, cui reliqua à me omnia poſthaberi noverant, obteſtari, nec priùs orandi finem facere quàm fidem in id meam obſtrinxiſſem. Eam ergo nunc primùm Deo avspice, atque vtinam fauſto eventu liberare incipimus.

PRIMVS igitur omnium qui Sanctum Damaſum Pontificem longâ ſæculorum conſenſione pro Hiſpanò habitum Romanis attribuit; quique Recentium Veterumque Scriptorum fidem, ac vetuſtiſſimorum Codicum auctoritatem ſolis iiſque non admodum firmis coniecturis poſthabendas cenſuit, Tillemontius fuit (*a*). Is, quòd ſciret Damaſum Romæ à puero ſacræ militiæ tirocinium poſuiſſe, perque omnes gradûs à Lectoratu ſummam tandem Eccleſiaſticarum rerum adeptum: patrem inſuper eius Antonium primò Exceptorem, mox Lectorem, Levitam, & Sacerdotem fuiſſe, idque in Baſilica Sancto Laurentio ſacra, quæ olim *ad Theatrum Pompeii* dicta, nunc *in Damaſo* à conditoris ſeu veriùs inſtauratoris nomine vulgò audit, ceu vetus nos docet ipſius Damaſi epigramma (*b*): putavit non minus parentem quàm filium Romæ pueritiam tranſegiſſe, quandoquidem vterque Lectoris inibi gradum obtinuit qui pueris ex eius ævi diſciplinâ demandabatur; neque proximum vero credidit quod Damaſi parens Romam ex Hiſpania cum vxore & liberis conceſſiſſet; ſaltem quo id pacto fieri potuerit expeditum non habuit.

Concinit Tillemontio Cl. Antonius Maria Merenda, nuperrimè, vt audio, ad Canonicatum eiuſdem Baſilicæ Sancti Laurentii in Damaſo promotus, qui elapſo proximè anno MDCCLIV. novam opuſculorum eiuſdem Sancti Pontificis collectionem adornavit, nobiſque (quibus prior illa Tillemontii opinio parùm quidem probata Viris Doctis iam diu exoleviſſe videbatur) huius ſcripti occaſio fuit. Hic igitur Tillemontii coniecturis, novas de ſuo adiicit; ſed coniecturas tantùm, quëis ex Iuris Conſultorum placito (*c*) in re non dubia minimè locus eſt. Exaggerat itaque lon-

(*a*) Tillemont *Memoires pour ſervir à l'Hiſtoire* Tom. VIII. pag. 386. & 773. in not. edit. Venet. 1732.

(*b*) Damaſus epigramm. XXXV. ap. Merend. pag. 241. *Hac pater Exceptor, Lector, Levita Sacerdos creverat &c.*

(*c*) Leg. continuus 137. §. 2. ff. de V. O.

longiſſimi ex Hiſpania itineris difficultatem, infantium pæne liberorum vixque ei ferendo parium impedimenta; tum quòd Damaſi parens novus prorſus ignotuſque Romæ ſtatim ab adventu nomen Eccleſiæ dediſſet, *Notarii*que primùm, mox Lectoris titulo in Sancti Laurentii Baſilica è veſtigio honeſtatus fuiſſet; quod vtrumque non ſatìs conſonum, immo alienum putat ab illorum temporum diſciplina. (*a*) *Secundùm eam etenim* (inquit) *primò baptizari, deinde ex intervallo probari debuit, dignuſne eſſet qui ſacræ militiæ adſcriberetur. Poſtremò novennium, ſaltem ſeptennium pro minorum graduum officiis exercendis, & recipiendorum interſtitiis inſumere minimùm oportuit, vt probatione accedente, ad altiores Eccleſiæ gradus evehi poſſet.* Et paucis interiectis pergit: *An itaque in inferioribus ordinibus poſiti pater & filius vno eodemque tempore atque eadem in Eccleſia? Hoc alii iudicent.*

Neque his meliora Gregorius Iacobus Terribilinus Romanus affert, (*b*) domeſtico vir, & noſtratium apud quos olim commoratus fuerat elogio clarus. Itaque Romanum, ſicuti priores duo, Damaſum facit; & quaſi crambem non ſatìs eſſet recoxiſſe, tertiò nobis Tillemontii ariolationes obtrudit. Id vnum, nè omnino veniret aſymbolus, à ſe animadverſum fuiſſe ait, ex Veteribus Scriptoribus qui de Damaſo agunt à Martio Mileſio Sarazanio (*c*), & P. Couſtantio laudatis, nè vnum quidem eſſe qui eum Hiſpanum dixerit antè Catalogum Romanorum Pontificum, quem ſub Felice IV. (ad annum ſcilicet Chriſti DXXX.) conſcriptum putant; aut Anaſtaſium Bibliothecarium, à quo Felicianus ille catalogus deſcriptus creditur. Neutrum autem ex his Scriptoribus magnæ auctoritatis eſſe affirmat; neque Hiſpanos, qui de Damaſo ſcripſere, quod ad patriam ipſius attinet, ſolidam aliquam quæ ipſis faveat rationem afferre: diſſentire præterea de loco in quo Sanctiſſimus Pontifex natales hauſerit. Hactenus Terribilinus, qui tamen poſt ereptum Hiſpaniæ noſtræ Damaſum, id eſt poſt adactum in ima Hiſpanorum viſcera capulo tenùs enſem, inani eoſdem ſolatio demulcere ſtudet, GENTEM ſubinde vocans INCLYTAM.

Iam verò vt meum ipſe de Tillemontii coniecturis iudicium aperiam, vtì eas alicuius momenti ac ponderis eſſe minimè inficias

(*a*) Ant. Maria Merenda *Opuſc. & geſt. S. Damaſi* cap. 1. num. 1.

(*b*) Abb. Terribilinus in Appendice Opuſc. S. Damaſ. pag. 1.

(*c*) Mart. Mileſius Sarazanius *Opuſc. B. Damaſi* Romæ Ann. 1638.

cias ivero ; neque ſatis hactenus expeditam quæſtionem eſſe de tempore quo Damaſi parens Romam cum vxore & liberis (an potiùs abſque illis? longène ſaltem poſt Damaſum?) commigraverit: eas nihilominus non tanti à Criticis faciendas arbitror, vt Veterum Scriptorum Codicumque fidei præferri aut opponi vllo pacto valeant; immo non alio æſtimandas loco, quàm quo in forenſibus auriti, quorum ipſæ in Hiſtoria vicem ſubeunt, præ oculatis teſtibus.

Eſſet ſaltem fulcrum auctoritatis quàmlibet minimum cui inniti poſſent: robur illis atque æs profectò triplex accederet, neque iniquiſſimo vt nunc prælio, parùmque victoribus decoro confligeremus; verùm ſiniſtro Tillemontii eiuſque Sectatorum oſcine nulli non modò Veterum, ſed neque Recentium Scriptorum vel poſt reſtitutam Criticen hactenus in mentem venit Feliciani Pontificum Catalogi, aut Anaſtaſii (quo loco Damaſum vterque diſertiſſimè Hiſpanum facit) fidem elevare, prætêr vnum Terribilinum, qui gratis id affirmare, atque, ut aiunt, ſine lege loqui non erubuit.

Latuiſſe vnquam potuit, cedo, Baronium, Panvinium, Ciacconium, Fleurium, Pagium, cæteroſque inſigniores Criticos qui de Damaſo noſtro egêre, nèdum ipſum Romæ à puero meruiſſe in Lectoratu & reliquis Eccleſiæ gradibus; ſed & patrem eius Antonium Lectoris inter alios qui pueris attribui ſolebant ordines in Baſilica Laurentiana munus obtinuiſſe? Minimè, inquam, gentium; verùm quòd ſubortam hinc de tempore quo Damaſi parens Romam cum vxore & liberis ex Hiſpania commigrare potuit difficultatem, nullo præterea Veterum aut Recentiorum teſtimonio fultam viderent: illam non tanti ac Tillemontius fecêre; neque eo fiduciæ delapſi ſunt, vt dubiam coniecturarum fidem certæ Scriptorum & Codicum auctoritati committendam iudicarent.

Excidit, fateor, imprudenti mihi *fiduciæ* verbum, quod tamen in malam partem ab Adverſariis accipi aut ipſis vllatenus iniurius eſſe penitus nollem; verùm ſi mente à præiudiciis vacuâ rem inſpiciamus, quo pacto eam apud Litteratos notam effugere poſſint prorſus non video; cum quod multò pridem Inſigniores Critici iis ipſis coniecturis ducti proferre potuiſſent, Veterum tamen reverentiâ quominus id facerent prohibiti ſunt: hoc illi nullo recèns eruto Codice, nullâ ratione aut novâ præterea coniecturâ fulti aſſerere nihil dubitant, idque ſibi palmarium ducunt.

Sal-

Saltem Merendæ, dum vulgari receptiſſimæque de Patria Sancti Laurentii Martyris opinioni obſiſtere pergit (quamquam & ipſum eâ in re nonnihil humani paſſum fuiſſe putamus) condonandum; neque gratis id feciſſe dicendus eſt, qui non vno nuper detecto vetuſto Codice, multiplici præterea ratiocinio eoque in ſpeciem ſatis firmo ſententiam ſuam conſtabilit; verùm ſine novâ propoſitione aut aſſumptione, novas eaſque diverſiſſimas ab hactenus deductis concluſiones elicere velle, id verò exquiſitæ, immo extremæ ſubtilitatis eſt.

Priùs igitur quàm mentem meam aperiam de Romano Patris Damaſi itinere, deque eius ratione ediſſeram, quo ſcilicet pacto inoffenſâ Hiſtoriæ fide, ſervatiſque ad vnguem Eccleſiaſticis legibus, immo enim veroſimillimè, vtì ego arbitror, Romam ex Hiſpania venire potuerit: Veterum teſtimonia, queîs ſententia Hiſpanorum Damaſum ſibi tamquam popularem adſcribentium innititur, exponere opportunum duxi. Eam verò Hiſpanicæ Hiſtoriæ partem Domeſtici Scriptores, dum privatis quiſque ſtudiis quàm publicæ rei inſervire mavult, Civemque ſuum, id eſt *Conterraneum* Damaſum facere nititur, neglectam atque vnius Anaſtaſii Bibliothecarii fidei concreditam reliquêre; proinde quaſi aut tanti Viri auctoritas in tuto illam extrà Hypercriticorum ictûs collocaret, aut Pythagorico etiam num ſæculo viveremus.

Cautior tamen in eo fuit Cl. Nicolaus Antonius (*a*), & quaſi rem quò tandem perventura eſſet eminus agnoviſſet, viam diſputationi noſtræ aliquantò altiùs præmunivit. Itaque poſt falſi convictos Centuriatores Magdeburgenſes, qui à Platina Romanum alicubi factum Damaſum temere atque impudenter aſſeruerant (*b*), pergit Sanctiſſimum Pontificem Hiſpaniæ noſtræ vindicare; eamque in rem vetera ipſius Acta producit ex MS. Codice Chartophylacii Baſilicæ Sancti Petri, allata à Martio Mileſio Sarazanio initio editionis Operum eiuſdem (*c*), in quibus Damaſus Sancti Laurentii Levitæ & Martyris primùm COMPATRIOTA, mox HISPANUS diſertiſſimè dicitur. Poſtremo autem omnium loco cum emerſiſſet dubium, eſſentne ſcilicet miracula quædam Damaſo, an potius Lau-

(*a*) Nic. Ant. Bibl. Hiſp. vet. Lib. II. Cap. VI.

(*b*) Platina Damaſum noſtrum diſertè Hiſpanum facit, his eiuſdem vitam verbis exorſus: *Damoſo di nazione Spagnuolo, e Figliuolo d'Antonio*. Edit. Venet. 1730. Pag. 66.

(*c*) Romæ 1638. a pag. 40.

Laurentio Martyri attribuenda: Scriptor Actorum, neque in miraculis eos diſiungendos aſſerit, quos VNA GENVIT PATRIA, atque vna itidem promovit Eccleſia.

Viderat hoc ex parte Merenda, qui ad verba à nobis poſtremo loco relata ſermonem intendens ait (*a*): *Non diffiteor legi in vitâ S. Damaſi ex M. S. Codice Vaticanæ Baſilicæ à Sarazanio edita, vt Sanctum Martyrem Laurentium, ſic Damaſum ipſum* GENTE *Hiſpanum fuiſſe*, quos ideo vnâ genitos ait patriâ, *vnâ promotos Eccleſiâ &c.* Tentare quidem primùm, vt puto, Merenda voluit, num comma VNA GENITOS PATRIA ad originis potius quàm ad nativitatis locum transferre quoquo modo poſſet; vbi verò parùm id ex ſententia procedere animadvertit, cæſpitans nec ſatis ſibi fidens, de Laurentii patriâ rem hactenus inexploratam eſſe ait, *dubitarique vehementer poſſe, an ipſe etiam Laurentius Romæ ortus ſit: nam in veteri Sacramentario quod Cl. Ioſeph Blanchinus edidit, atque Auctorem habere cenſuit S. Leonem Magnum*, ROMANVS NASCENDO CIVIS *apertè dicitur*.

Hactenus dubia tantùm pro certis quæ illi obiecimus Merenda profert: puto quia ſub operis ſui initium cum hæc ſcripſit (*b*), nondum legerat poſteriores eiuſdem Blanchini annotationes in libellum Orationum antiquiſſimi ritûs Gothico-Hiſpani, de quo nobis inferiùs ſermo recurret; neque huius Auctoris de Sancti Laurentii patriâ ſententiam exploratam habebat (*c*). Verùm opere iam fervente rurſum de Laurentii patriâ, non ſuo loco ſcilicet (*d*), ſermonem inſtituens, Levitam fortiſſimum Romanis Civibus omnino adnumerandum eſſe ait; ſublatamque de ea re dubitationem omnem ex quo Blanchinus Veronenſe Sacramentarium evulgavit. Nempe Merendæ reſponſio huc redit denique: Laurentium non minus patriâ Romanum eſſe quàm Damaſus, eoque ſenſu ab Actorum Scriptore vtrumque coniungi, atque inter ſe COMPATRIOTAS appellari.

B Ve-

(*a*) *Cap.* I. *num.* I.
(*b*) *Cap.* I. *num.* I.
(*c*) Vulgavit eum libellum ex Vetere Ampliſs. Veronenſis Eccleſiæ Capituli Codice Cl. *Ioſeph Blanchinus* Congreg. Oratorii Romani Presbyter in Prolegomenis Operum Liturgicor. Ven. Card. *Ioſephi Mariæ Thomaſii* Romæ MDCCXLI. quem & copioſis annotationibus auxit; in quarum altera (CVI. *ſcilicet Pag.* CCXCII.) latè de S. Laurentii patria differit Romanum eum ſine controverſia faciens, cauſamque pro Romanis dictam pronuntians.
(*d*) §. III. de *Damaſi operibus* quæ nihil meo quidem iudicio commune habent cum patria Sanctiſſimi Levitæ. Vid. ibi Merend. *Pag.* 146.

Verùm hæc vt vt allatæ à Merenda auctoritatis vim eludere interea poſſe videantur: iis tamen quæ proximè in Actis præceſſerant minimè accomodari valent. Neque ſatis mirari poſſum, cum extrema Actorum verba ſibi Merenda obiecerit, in quibus Damaſus & Laurentius *vnâ geniti patriâ* dicuntur, cur de iis quæ paullo antè in eiſdem Actis leguntur, quëiſque Damaſus diſertiſſimè Hiſpanus dicitur, altùm interea ſileat? Rem narrabo ordine.

Expoſuerat Actorum Scriptor præcipua Damaſi geſta, horumque occaſione mentionem Laurentii iniecerat, eum ſubinde Damaſi *Compatriotam* appellans (*a*). Mox ſub Actorum finem recentiore fortaſſis manu, ſtilo ſaltem nonnihil variante denuo videtur ipſorum Auctor exordiri, ſubdens: *Fuit autem Beatus Damaſus natione Hiſpanus* (*b*). Poſtremo denique omnium loco Laurentium Damaſumque *vnâ genitos* ait *patriâ* (*c*). Tria hæc profectò diverſaque conmata cum ſint, ternum tantùm Merenda videtur animadvertiſſe; ſaltem vnum illud ſibi obiicit binis prioribus, quæ certè maioris ſunt roboris, omnino inſalutatis. Atqui non *vnâ* tantùm *geniti patriâ* dicuntur in Actis Damaſus & Laurentius; ſed prior ille diſertiſſimè *Hiſpanus* appellatur. An verò ſi vtrumque expeditè Romanum Merenda dixerit, Actorum eâ ratione verbis quoquo modo ſatisfactum putet? Hæc nos tamen, quòd denuo ſub examen revocanda ſunt cum de Laurentii patriâ ſermo erit, miſſa interea facimus, Veterumque pro noſtra ſententia teſtimonia legentibus exhibemus.

Primùm autem omnium Catalogum Summorum Pontificum ſub Felice IV. conſcriptum, annum circitêr Chriſti DXXX. cuius Auctorem, licèt Anonymum, Chartophylacio tamen Apoſtolico præpoſitum fuiſſe, ſaltem eodem vſum ad texendam Romanorum Pontificum rerumque ab ipſis geſtarum ſeriem, exque eâ penu ſincera & minimè corrupta monumenta mutuatum, inferiùs oſtendemus. Is autem Catalogus ſecundûm editionem Patrum Henſche-

(*a*) *Quodam namque tempore cum dirutarum Eccleſiarum reſtaurationi B. Damaſus operam daret hortum quemdam* ::: *ab Imperatore Valentiniano Iuniore ſibi dari popoſcit* in quo compatriotæ ſui Beati Laurentii Martyris Eccleſiam fabricaret. *Acta Damaſi ex Cod. MS. Archivii Canonicor. S. Petri* ap. Sarazanium *Pag.* 47.

(*b*) *In eiſdem Actis* ap. Sarazan. *Pag.* 60.

(*c*) *Hæc autem miracula alii B. Laurentio Martyri, alii B. Damaſo deputant Confeſſori: nos tamen in miraculis non dividimus* quos una genuit patria, *una promovit Eccleſia*. In eiſdem Actis ap. Sarazan. *Pag.* 62.

chenii & Papebrochii, Prolegomenis Tomi I. Aprilis inſertam de Damaſo loquens: *Damaſus*, habet, *natione Hiſpanus ex Patre Antonio ſedit annos XVII. menſes II. dies XI.* Quoniam verò, vt nuper diximus, non magni faciendam huius Codicis auctoritatem Terribilinus cenſuit, eam propterea multiplici aliâ ratione, Veterumque Scriptorum teſtimonio fulciendam atque adiuvandam mox curabimus.

Secundo loco exhibemus vetuſtiſſimum Pontificum Catalogum qui olim ad Comitis Palatini Rhenani Bibliothecam pertinuit, & ab ea in Principem omnium Vaticanam migravit, (ceu nobis eiuſdem quondam Præfectus, quique illum prior evulgaverat Scheelſtraatius (*a*) teſtatum reliquit) inſcribiturque hoc titulo: *Epiſcoporum Romanæ Vrbis nomina*. In eo autem Codice, qui quo hæc ſcribimus anno Domini MDCCLV. nongentos circitèr triginta annos ordine numerat, vtì ſuo loco demonſtrabimus, hæc de Damaſo habentur: *Damaſus natione Spanus ex Patre Antonio ſedit annos XVIII. menſes III. dies XI.*

Tertio à nobis loco exponendus eſt vetuſtiſſimus alius Codex inſcriptus: *Vitæ Romanorum Pontificum à Beato Petro Apoſtolo ad Sanctum Paulum I. perductæ*, quem ex Ampliſſimi Veronenſis Eccleſiæ Capituli Chartophylacio primus omnium evulgavit Ioſeph Blanchinus Franciſci ex fratre nepos, (quem iccirco Iuniorem in proceſſu operis appellabimus) & quarti Anaſtaſii Tomi prolegomenis inſeruit (*b*). Is autem de Damaſo penitus conſona prioribus Codicibus habet. *Damaſus*, inquit, *natione Hiſpanus ex Patre Antonio ſedit annos XVIII. menſes III. dies XI.* Quanta verò ſit huius Codicis auctoritas docet nos Iunior ipſe Blanchinus, dignus profecto cenſor, qui non ſemel eum *Præſtantiſſimum* appellat; quique ipſum celeberrimo Veronenſi Sacramentario, integræ ſcilicet chiliadis Codici committere nihil dubitavit; immo verò cum Sacramentarium illud ſecundas, vt aiunt, in Prolegomenis ducat: princeps omnium ei de quo loquimur Codici locus ibidem attributus eſt.

Supereſt nobis exponendum Anaſtaſii Bibliothecarii teſtimonium è Libro *Geſtorum Pontificalium*, qui aliis *Geſta Romanorum Pontificum*, ſeu *Liber Pontificalis* inſcribitur; de cuius tamen Au-

 cto-

(*a*) *Tom. I. Antiquit. Eccleſiaſticæ in append. ad opus Chronologicum num. XXII. pag. 611. Edit. Rom. 1692.* = Senior Blanchin. *Tom. II. Anaſtaſii à pag. 14.*

(*b*) *A pag. 1. & deinceps.*

ctore nonnihil prænotare oportet. Primus omnium Marcus Velſerus Triumvir Auguſtanus, qui poſt Petrum Crabbeum hoc opus evulgaverat, Anaſtaſio Monacho qui vulgò Bibliothecarius audit integrum attribuit, nullo tamen oblato ſponſore idoneo (*a*). Velſeri ſententiam primò Panvinius (*b*), mox & Cardinalis Bellarminus (*c*), aliique amplexati ſunt; Baronius (*d*) tamen libro ad trutinam exactiſſimè revocato comperit Anaſtaſium nullo modo Auctorem dici poſſe, ſed tantùm Collectorem Pontificalium geſtorum vſque ad Hadrianum II. donec tandem Scheelſtraatius (*e*), Holſtenius & alii invictis argumentis docuêre vnam Nicolai I. vitam Anaſtaſio tanquàm certo Auctori attribui poſſe; reliquorum autem Pontificum non vnius alicuius Scriptoris, aut ætatis opus æſtimandas eſſe.

In eius autem Pontificalis Libri prima parte, quæ ſub initium VIII. ſæculi conſcripta ab Eruditis creditur (*f*), vitaſque Romanorum Pontificum continet vſque ad Conſtantinum, ſeu Vaticanos Codices, ſeu vetuſtiſſima quæ in Bibliotheeis Chriſtinæ Svecorum Reginæ, Monaſterii Caſſinenſis, Sancti Marci Venetâ, Laurentianâ, & aliis per Italiam celeberrimis hodièdum ſuperſunt eius exemplaria mavelis evolvere, conſonam planè de Damaſo ſententiam reperias ipſiſque his verbis conceptam: *Damaſus natione Hiſpanus ex Patre Antonio*.

Poſſem equidem alia de eodem argumento Scriptorum teſtimonia adducere; ſed otio parcendum gratâque potiùs novitate morandum Lectorem puto. Vnum id tamen quod Damaſi pridem vitam à quodam Benedicto Presbytero conſcriptam, & à Sarazanio (*g*) operi ſuo præfixam, ex vetere MS. Codice Abbatis Conſtantini Caietani, legenti mihi ſuccurrebat, tacitus præterire nequeo. Converſus ad Damaſum pius ille Scriptor ſub finem eius vitæ, Sancti Pontificis opem implorat vniverſo primùm fideli populo, iis præcipuè qui devotè atque ex animo ipſius natale celebraverint. Verba hæc ſunt: *Sancte itaque Damaſe ſuccurre ac miſere*-
re

(*a*) M. Velſerus *in præfat. ad lib. Pontif. Moguntiæ editum ann.* 1602. ap. Scheelſtratium Diſſertat. *De Antiq. Roman. Pont. Catalogis* cap. VII. n. I.

(*b*) *In not. ad Platinam* in Nicol. I. apud Scheelſtratium ibid.

(*c*) *Lib. de Scriptorib.* in Damaſo ap. Scheelſtratium ibid.

(*d*) *Ad ann. 867. num. 139.*

(*e*) Diſſert. *de Antiquis Rom. Pont. Catalog. Cap. VII. num. II.* & ibi Holſtenius.

(*f*) Vid. Senior Blanchinus *in Præfat. I. Tom. Anaſt. num. VI. & VII.*

(*g*) In editione Romana Oper. S. Damaſi ann. 1638. à *pag. 63.*

re omni populo, ſi quis devotè, ac deſiderio, ac toto cordis affectu celebrat tuum natale. Pergit ſubinde Damaſi patrocinium Populo Romano in hunc modum expoſcens: *Sancte Damaſe ſis interceſſor illius, adiutor & defenſor Populi Romani, vbi Pontificatûs honorem haberè meruiſti*.

Aeſtimet, quæſo, prudens Lector, quàm non ſiluiſſet Damaſi vitæ Scriptor eius patriam, ſi verè ea Roma eſſet, quando ob Supremæ ibidem obtentæ Dignitatis memoriam Damaſum fidentiùs orat, nè ſcilicet eos deſerat apud quos Pontificatûs honorem habere meruit. Aut cur non communem ille patriam, ſi Damaſus Romæ natus fuiſſet, obnixiùs obteſtatus, opem eius non iam gratuitam, ſed quaſi ex debito Romanis, Civibus nempe ſuis, reddendam popoſciſſet? Cur non demum Scriptor ille Damaſi patriam opportunè atque in rem ſuam appoſitè, ut poterat, deprecationi inſeruiſſet, his Sanctum Pontificem verbis compellans: *Sancte Damaſe ſis defenſor Populi Romani, vbi* & natus fuiſti, & *Pontificatûs honorem habere meruiſti*?

De antiquitate huius Codicis nihil ipſe in promptu habeo, nec Sarazanius eam nobis indicavit. Quòd autem Actorum Scriptor proprium nomen & dignitatem ſeu gradum profeſſus, gentem familiamve itidem ſuam non prodiderit: ea verò non vulgarîs mihi antiquitatis conjectura eſt, quam ſimplex tenuiſque orationis ſtilus mirificè confirmat. Si quid autem in his rebus divinare liceat, locum illum: *Succurre ac miſerere* &c. *Si quis devotè ac deſiderio celebrat tuum natale*, ex Prudentio mutuatum ſuſpicor, qui de Vincentio Levita & Martyre non multùm abſimilia pridem panxerat (*a*). En eius verba:

Miſerere noſtrarum precum,
Placatus vt Chriſtus ſuis
Inclinet aurem proſperam
Noxas nec omnes imputet.
Si rite ſollemnem diem
Veneramur ore & pectore:
Si ſub tuorum gaudio
Veſtigiorum ſternimur.

CA-

(*a*) *In hymn. S. Vincent. Mart. ſtroph. ult.* = Similia item apud Latinos legas. Terent. *Hecyra prolog.*
Si nunquàm avarè ſtatui pretium arti meæ...
Sinite impetrare me.
Item in *Heautontimor. Prolog.* & alibi. Immo & apud Græcos Homer. Iliad. A. λθ.
... εἴ ποτέ τοι χαρίεντ' ἐπὶ νηὸν ἔρεψα
Ἢ εἰ δή ποτέ τοι κατὰ πίονα μηρί' ἔκηα ...
Ταύρων ἠδ' αἰγῶν.
Et alibi ſæpius.

CAPVT II.

Feliciani Pontificum catalogi, atque Anaſtaſii auctoritas non Catholicis modò, ſed ipſis etiam Heterodoxis rata.

RES hìc nobis eſt cum Terribilino, qui de Catalogo Romanorum Pontificum ſub Felice IV. (quem vulgò *Secundum* appellari diximus eoque à nobis deinceps nomine deſignabitur) loquens, deque Libro geſtorum Pontificalium ab Anaſtaſio collecto, non magni faciendam vtriuſque Scriptoris auctoritatem affirmare nihil dubitat. Merenda autem, an & ipſe in hac parte Terribilino adhæreat, minimè ego affirmare auſim; in eius certè ſententiam propendere ex eo mihi videtur, quòd tam Anaſtaſii quàm ſecundi Catalogi auctoritatem, quæ vtraque opinioni ſuæ ex adverſo ſtat, perinde neglexerit, quaſi nihil ei ab hac parte timendum foret. Primùm autem omnium operæ pretium fuerit indicare quëis demum partibus Anaſtaſii liber Pontificalis conſtet, earumque Auctores; tum maximè è quibus hi fontibus hauſerint Pontificum vitas, rerumque ab ipſis geſtarum ſeriem attexuerint.

Vniverſum igitur Anaſtaſii opus in tres potiſſimùm tractûs vberioris doctrinæ gratiâ dividi poteſt. Primus ſeriem exhibet Romanorum Pontificum à S. Petro ad Liberium, qui, quòd ad nomina patrias atque annos Pontificatûs eorum ſpectat, ex vetere omniumque antiquiſſimo Romanorum Præſulum Catalogo omnino deſumptus eſt. Hic autem Catalogus, quòd omnium primùs eum Aegidius Bucherius evulgaverit (*a*), aliis *Bucherianus*, aliis *Catalogus ſub Liberio*, aut *primus* abſolutè audit. De eius Auctore non eſt ſatìs hactenus exploratum. Nonnulli, quantus is eſt, Damaſo attribuunt (*b*), pars Anterum quoque Papam eidem conficiendo allaboraſſe volunt (*c*); Ex his tamen quæ Scheelſtraatius affert (*d*) veroſimilius arbitror Anonymum eius Auctorem fuiſ-

(*a*) *In Comm. Can. Paſch. Victorii Antuerp.* 1634. *pag.* 269.

(*b*) Panvin. *in Comm. Libri II. Faſtor.* = Sarazan. *in not. ad Epigramm. Damaſi IX.* ap. Merend. *Pag.* 249.

(*c*) Henſchenius *Tom. I. April. in prolegom. ante Catalogos Rom. Pont.*

(*d*) *Differt. de antiq. Rom. Pont. Catalog. Cap.* 2. *num. X.*

ſuiſſe qui ſub Liberio vixerit, id eſt cum primùm inclinare cœpit ſæculum à Chriſti nativitate quartum.

Secundus Pontificalis Anaſtaſii libri tractus ſeriem Romanorum Præſulum exhibet à Liberio ad Felicem IV. Ea verò totidem ferè verbis deſcripta eſt ex alio Pontificum Catalogo, qui, quòd ſub Felice IV. priore ſcilicet ſæculi ſexti triaconteteride, exeunte conſcriptus primùm fuerit, *Felicianus*; quia verò ſolido quàm prior ille Liberianus ſeſquiſæculo recentior eſt, *ſecundus* vulgò *catalogus* appellatur, ab Anonymo itidem, vt prior ille, Scriptore confectus

Poſtremo omnium tractu nobis exhibet Anaſtaſii liber Acta reſque geſtas Pontificum recentiorum, à Felice ſcilicet IV. ad Nicolaum I. cuius vitam, præeuntibus Holſtenio, Scheelſtratio, & Seniore Blanchino genuinum tantùm Anaſtaſii fœtum eſſe pridem dicebamus. Vitas verò Pontificum, qui inter Felicem & Nicolaum ternis & eo amplius ſæculis Sedem tenuerunt, non vnius Scriptoris neque ætatis opus eſſe: vna ipſorum ſtili varietas iampridem ab Holſtenio (a) animadverſa ſatis argueret, etſi alia deeſſent omnia. Itaque ſingulas, ſummùm binas ternaſve ab vno Auctore conſcriptas fuiſſe, diverſiſque temporibus ſecundûm ſæculorum ſeriem Libro Pontificali aſſutas meritò cenſent Eccleſiaſticarum rerum Scriptores.

Nec prioris ergo illius Liberiani tractûs, neque poſterioris huius tertiæ Anaſtaſiani operis partis fidem auctoritatemque tueri nobis eſt animus: neutrubi etenim noſtra, quod aiunt, res agitur; verùm cum in ſecundâ, itemque in Feliciano Pontificum catalogo Damaſum difertè Hiſpanum pronuntiari dictum ſit ſæpius; eorumque auctoritatem verbaque pro noſtra ſententiâ præallegaverimus: vtriuſque iccirco Scriptoris fidem adversùs Terribilinum, & ſi qui ſunt alii eiuſdem impugnatores ſuſtinendam in nos recipimus.

Neque in eo magnopere nobis allaborandum, ex quo vtramque hanc Spartam ornavere Holſtenius, Scheelſtraatius, Seniorque Blanchinus, ſummi profectò Viri, quorum propterea teſtimonia ordine ſiſtemus. Incubuerat prior Holſtenius in eam curam vt collatis veteribus libri Pontificalis Codicibus veram germanamque Auctoris litteram erueret, quod & magnâ ex parte præſtitit. Mox Scheelſtraatius ſecundo Pontificum Catalogo, atque Anaſtaſii libro

[1] Apud Scheelſtrat. *Diſſert. de Catalog. Rom. Pont. cap.* 7. *num.* 7.

bro ad truſinam exactiſſimè revocatis, rivuliſque ad fontium capita continenti ſtudio reductis, hoc de Feliciano Catalogo, eiuſque Auctore iudicium protulit: *Ac de nomine Auctoris* (Scheelſtraatii verba ſunt (*a*):) *nihil mihi compertum eſt, cum Catalogus ſcriptus ſit ſexto Sæculo, quo nemo è Veteribus Acta Romanorum Pontificum collegiſſe memoratur. Quantum tamen ex Actis ipſis colligi videtur, Auctor Romæ floruit & Archivo Apoſtolico forſan præpoſitus fuit. Quòd enim Auctor Romæ ſcripſerit, indicat magna rerum Vrbis & agri Romani notitia quam habuit. Omnia Cæmeteria etiam quàm longiſſimè ab Vrbe diſſita, omnia ſepulcra Martyrum etiam in cryptis & cavernis poſita, omnes Eccleſias & regiones Vrbis, omnes reliquias & titulos, omnes vias viarumque diſtantias, cætera demum omnia perſpecta habuit. Quòd autem Archivo Apoſtolico forſan præfectus fuerit deduci videtur ex his quæ habet de Leone Magno*: Hic fecit epiſtolas multas exponens fidem Catholicam rectam, quæ hodie Archivo Eccleſiæ Romanæ tenentur; *& ex Actis Hormiſdæ cuius libellus eodem Archivo reconditus tenetur: Quomodo enim Auctor Romanum Archivum citaſſet, ni illud vidiſſet eique forſan præpoſitus fuiſſet? Illa ſanè quæ de ſingulorum Pontificum Decretis, de eorum geſtis, de Epiſcoporum, Preſbyterorum, & Diaconorum ordinationibus vbique affirmat, clarè indicant Auctorem omnia ex Regeſtis Archivi deſumpſiſſe.*

Neque his contentus Blanchinus Senior (*b*) improbo ſanè labore quæſitum vlterius pergit: quæ tunc, cum is de quo loquimur Felicianus catalogus conſcriptus primùm fuit, ſuperſtites in Vrbe eſſent Pontificum Romanorum tabulæ: quæ rerum ab iiſdem geſtarum anaglypha, veterumque de eodem argumento Scriptorum Commentaria, ex quibus vitarum Pontificalium ſeries à Petro ad Felicem IV. non interrupto Hiſtoriæ filo perduci poſſet. Rurſum: quæ in priſcis Eccleſiis & cœmeteriis, lapideis tabulis, quas à figurâ *platonias* (*c*) appellabant, inciſa tum forent Antiquiſſimorum Pontificum Acta: quæ in ipſorum ſepulcris epigrammata, queïs patrias, vt fit, præcipuaque eorum geſta, ſanctiones item atque ordinationes Eccleſiaſticas expreſſas fuiſſe veroſimillimum eſt: quæ tandem ſupereſſent Eccleſiaſticæ retroactorum ſæculorum Hiſto-

[*a*] *Diſſert. de antiq. Rom. Pont. catalog. Cap. V. n.* 12.

[*b*] *Præfat. T. I. Anaſtaſii à num. XVII.*

[*c*] Id eſt à *latitudine*: πλατὺς etenim *latum* ſignificat. Hiſpani diceremus *Voldòſas*. Aliàs *Platoniæ* Caſſiodoro [*Lib.* 3. *Epiſtol.* 9.] *Columnæ* dicuntur. Conſule Henr. Stephan. *in ea voce*.

Digitized by Google

ſtoriæ monumenta, eaque autographa, atque adeo in aperto poſita, vt vel parùm attento Scriptori nullibi non eſsent obviam futura.

Quanta verò priſcis illis temporibus harum rerum ſeges fuerit, facilè coniiciet quicumque paullo attentiùs conſiderare velit quæ nunc, poſt duodecim ſcilicet ſæculorum lapſum, ſuperſunt adhuc nobis Eccleſiaſticæ antiquitatis veſtigia. Argumento item à ſacris profanis ducto agnoſcere etiam debemus priſcis Pontificibus, ad ſuſtinendam atque amplificandam Summi Sacerdotii dignitatem, non minus curæ fuiſſe Sacra Chriſtianorum, Eccleſiæ ordinationes, acta, functiones ſupremi muneris proprias, aliaque eius generis monumenta chartis tabuliſve concredita Romanorum Præſulum faſtis adnotare: quàm ethnicis eius ævi ſacerdotibus vt numinum ſuorum cultum, item vt propriam dignitatem adverſùs temporum iniuriam tuerentur. Horum autem maximam perpetuò fuiſse ea in re diligentiam, innumera apud Gruterum, Reineſium, Muratorium & alios veterum inſcriptionum collectores epigrammata ad hanc diem extantia ſatis oſtendunt, in quibus Flaminum Dialium, Fratrum Arvalium, Iſidis, Serapidis, Mithræ atque aliorum priſcæ ſuperſtitionis ſacerdotum munera, Deorumque cultus ac ritus præcipui graphicè aut emblematicè expreſſi continentur; prorſus vt quicumque tandem ille fuerit ſecundi catalogi Scriptor, ex iis quæ ipſius ævo ſupererant archetypis monumentis non interruptam Pontificalium geſtorum ſeriem attexere facili negotio potuerit; immo niſi oculos ab vbivis Romæ proſtantibus tabulis conſultò avertere vellet, nè latum quidem vnguem alicubi à veritate deviare. Atque hactenus de ſecundi Pontificum catalogi auctoritate.

Quod ad Anaſtaſium attinet, miſſis quæ Guillielmus Bibliothecarius, Trithemius, Platina, Baronius aliique Auctores in eius commendationem ſcripsêre, de quibus videndus Senior Blanchinus (*a*): Schcelſtraatium itidem iudicio prædem ſiſtimus (*b*), qui primò ſatis ſupèrque oſtendit Auctorem Libri Pontificalis Anaſtaſio attributi, vt vitas geſtaque Romanorum Præſulum à Petro Apoſtolo ad Zachariam ſcriberet (quos inter Damaſus noſter recenſetur) ſecundum Pontificum catalogum, de cuius auctoritate nuper egimus, ad manum habuiſse; eoque ad ſeriem illorum atte-

 xen-

(*a*) *Proleg. Tom. I. Anaſtaſ. Biblioth. poſt Præfat.*

(*b*) *Diſs. de Ant. Rom. Pont. catal. cap. IX. à n. 6.*

xendam omnino vſum; vt proinde eadem in hac parte Anaſtaſio, ac Feliciano Pontificum catalogo fides neceſsariò adhibenda ſit.

Mox autem cum idem Auctor ſuum de poſteriore Libri Pontificalis parte, vitas ſcilicet Zachariæ ad Nicolaum I. continente, iudicium protuliſset ipſiuſque fidem ſummopere commendâſset, vtpote quæ à ſynchronis Scriptoribus ex antiquis Eccleſiæ monumentis, atque Apoſtolicis chartophylaciis deſumpta fuerit: pergit de priore eiuſdem Pontificalis Libri tractu in quo Damaſus noſter eſt ſententiam ſubinde ſuam promere inquiens: *Licèt autem prior pars* (Pontificalis ſcilicet Libri) *non conſcripta ſit ab* „ *auctoribus ſynchronis*, ex antiquis tamen Romanæ Eccleſiæ mo- „ numentis pariter concinnata fuit; *adeo vt pro diſcernendis Romanæ Eccleſiæ ritibus, pro eiuſdem diſciplinâ & dogmatibus cognoſcendis hic liber meritò allegari poſſit, cum ex eo horum omnium notitia eruatur. Si enim de ritibus Sacrificii qui iam inde à primis temporibus cœperunt; Si de ordinationibus Epiſcoporum & inferioris Cleri, eorumque muniis; ſi de reliquiis martyrum, de invocatione Sanctorum, de pſalmis & orationibus ab Eccleſia recitari ſolitis; ſi de varia Pontificis electione; ſi de ſexcentis aliis diſciplinæ & dogmatum Eccleſiaſticorum capitibus agamus: reperiemus profectò in hoc libro Pontificali vnde cunctis ſatisfiat:: & quibus modis Eccleſiæ regimen octo priorum ſæculorum ſpatio conſtitit facilè coniiciemus; Ita vt vix ſciam* (concludit) *an in tota antiquitate opus aliud reperiatur, ex quo tam multa ac ex libro Pontificali addiſci poſſint.*

Nec minore in pretio à Seniore Blanchino habitum fuiſse Pontificalem Librum, luculentiſſimum eiuſdem in Præfatione Tom.I. Anaſtaſii (*a*) teſtimonium oſtendit; à quo præterea obſervatum ſcimus ſuperſtites hactenus Romæ & in ſuburbanis Pontificalium ordinationum, dedicationum Baſilicarum, aliarumque id genus Eccleſiaſticarum functionum tabulas, quas ipſe cum Anaſtaſio diligentiſſimè contulit, mirificè huius doctrinæ congruere, id quod in aliis etiam quorum comprobationes non habentur incorruptam Anaſtaſii fidem confirmat: multò item plures quàm nunc Eccleſiaſticæ antiquitatis reliquias huius Auctoris ævo in Vrbe ſuperfuiſse; vt proinde ex iis tantùm, etſi alia defuiſſent omnia, priorum Eccleſiæ ſæculorum Hiſtorica ſeries vtcumque continuari, ſaltem ſuppleri atque adiuvari plurimùm poſset; iiſ-

(*a*) *A num. ſcilicet XXXI.*

iiſque omnino monumentis vſum fuiſſe Libri Pontificalis Auctorem.

Nollem Cl. Ioanni Ciampinio qui paullo antê Scheelſtraatium (*a*) *Examen libri Pontificalis* ex profeſſo ſcripſerat, Romæ Typis editum Anno MDCLXXXVIII. iniurius eſſe, eiuſque hac de re ſententiam tacitus præterire. Expenderat is veterum Codicum collationes ab Holſtenio factas, momentiſque rationum omnibus denuo ſub trutinam revocatis in hæc verba cenſuram de Libro Pontificali ſuam profert (*b*). *Verumtamen licèt à pluribus exaratum Codicem Romanorum Pontificum exiſtimemus: nihilominus vt autographo, genuiniſque ſcripturis excerpto maximam ac ſummam fidem eidem habendam eſſe cenſemus: præcipuè cum propter antiquitatem eximiæ venerationis ſit, conſtantemque hiſtoriam contineat, quam tot ſæculorum conſenſu Eccleſia recepit, vtpote quæ litteris conſignata fuerit à Scriptoribus, qui vel Pontificibus, quorum geſta ſcripſére, coævi, vel paullo iuniores fuerunt*. Hæc Ciampinius.

Nec defuêre ex ipſis Heterodoxis cordatiores qui Pontificalem Librum non vulgari elogio commendaverint, vt ſuo loco dicemus. Interea verò nihil moramur Pearſonium (*c*), Molinæum (*d*), Hoſpinianum (*e*), Dodwellum (*f*), & ſi qui ſunt alii huius ordinis viri, quorum iecora difficili in ritûs Eccleſiaſticos bile tumentia virûs acerbitatis ſuæ in Anaſtaſium, Librique Pontificalis Auctorem evomunt, *ſuſpectum eum Scriptorem*, *& rerum, ſtatûſque primitivæ Eccleſiæ prorſus ignarum; quique ex vetuſtis quidem Scripturis apocryphis librum ſuum conſarcinaverit* vocitantes, atrocibuſque vtrumque conviciis proſcindentes.

Hos omnes præter Ciampinium (*g*), Scheelſtraatius iis ipſis quæ modò retulimus argumentis exagitat; Pearſonio verò *quòd*

(*a*) Blanchinus Senior *in præfatione Tom. I. Anaſtaſii* innuit Scheelſtraatium quatriennio poſt Ioann. Ciampinium, anno nempe MDCXCII. opus ſuum *Antiquitatis Eccleſiaſticæ* edidiſſe; quod & verum eſt ſi ad Romanam eius operis editionem multiplici Diſſertatione atque appendicibus auctam referamus; idem tamen opus *Antiquitatis Eccleſiaſticæ* multo licèt contractius Antuerpiæ excuſum pridem fuerat anno nempe MDCLXXVIII. formâ, ut vocant, quartâ.

(*b*) *Exam. Lib. Pontifical. ſect. XI. pag.* 107.

(*c*) Diſſert. I. *de Serie Rom. Pontif. cap. XII. n. VIII.* ap. Scheelſtraatium *Diſſ. de Catalogis cap. VIII. n.* 4.

(*d*) Ap. Ciampin. *in Exam. lib. Pont. ubi proximè*.

(*e*) *De orig. Templor. Lib. II. cap. XIV.* §. VII. ap. Ciampin. *ubi prox.*

(*f*) Diſſertat. *de paucit. Martyrum* apud Ruinart. *Præf. ad Acta Mart. Sincera pag.* 67.

(*g*) *Sect. XII. pag.* 108.

Libri Pontificalis Auctorem incertum Sæculi ſexti Scriptorem dixiſſet, non illepidum præterea ſubcinit epiphonema (*a*). Cum etenim in deſignandâ Auctoris eius libri ætate nonnihil humani paſſus Pearſonius fuiſſet: (non enim *ſexto*, vt ipſe aiebat, *ſæculo*, ſed exeunte *ſeptimo*, & fortaſſis ſub *octavi* initium is Auctor vixit) non iniuriâ à Scheelſtraatio reprehenditur, quòd Libri Pontificalis Auctorem *ſtatûs primitivæ Eccleſiæ prorſus ignarum dixerit*, ignarus profectò ipſe, quâ demum ætate floruerit Libri Pontificalis Auctor: *Quandoquidem autem* (pergit Scheelſtraatius) *ſæculo jam* ſeptimo (ſphalma eſt typographicum pro *ſexto*) *Libri Pontificalis Auctorem ſcripſiſſe Pearſonius fatetur: meliùs de Romana Eccleſia, eiuſque diſciplina, ritibus & fide inſtructum eum fuiſſe quàm noviſſimis temporibus natos, agnoſcere quoque debuiſſet*.

Scio fuiſſe etiam ex Catholicis Scriptoribus qui Libri Pontificalis atque Anaſtaſii auctoritati non parùm detractum voluêre. Binos apud Ciampinium (*b*) videre licet, quos ego tamen honoris causâ taceo ſciens lubenſque. Ex his alter: *Pontificum vitas ab Anaſtaſio deformatas & allucinationibus plenas*; alter verò *eundem Auctorem fœdiſſimâ adulatione erga Nicolaum I. Pontificem vſum fuiſſe* affirmat. Verùm vtrumque iniquiore erga Anaſtaſium animo fuiſſe, facilè coniiciet quicumque à Ciampinio ibidèm pro Anaſtaſio allata liber à partium ſtudio conſiderare velit. Ipſe verò vti non negavero plurima in Anaſtaſio deprehendi, vel ab eo, quæ humana conditio eſt, initio parùm animadverſa, vel exemplorum crebritate ab Antiquariis deformata: tanti tamen vt præfati Auctores contendunt facienda minimè arbitror. Neque ſi Anaſtaſius in Nicolai I. quem nedum communi Supremæ Dignitatis ſed proprio clientelæ iure ac debito revereri debuit, laudes aliquantò liberiùs excurrit, (quod Scriptoribus ſollemne eſt in Nuncupatoriis præſertim Epiſtolis) fœdum eidem propterea palpum obtruſiſſe cenſendus eſt. Sed de his non aliàs.

Interea verò, vt è diverticulo in viam redeamus, nuſpiam ipſe adduci potero vt credam Terribilinum, & ſi ab eius partibus Merenda ſteterit, prioribus illis quos modò confutabamus Heterodoxis, aut poſterioribus his Catholicis Scriptoribus conſentire; cautiores tamen vellem Eccleſiaſticos præſertim Viros, quos pro-

in-

(*a*) *Diſſ. de ant. Rom. Pont. catal. cap. IX. n. IX. in fin.*

(*b*) *Exam. Lib. Pont. Sect. XII. pag.* 108.

inde nedum ſcopulos, ſed & allidendi diſcrimen devitaſſe tutiſſimum fuiſſet. Non enim hìc nobis de lana, quod aiunt, caprina ſermo eſt; nèu quærimus quot hiemes Laërtis errârit puer, aliave Poëtarum fabulis decora. Summa ferme vniverſæ Pontificum hiſtoriæ in dubio eſt; deque ea ſimul ſtatuet quicumque tandem ſecundi catalogi atque Anaſtaſii auctoritati detractum velit. Agitur enim in vtroque hoc libro de geſtis Romanorum Pontificum, deque eorundem Actis, Ordinationibus, Decretis: de Summi Sacerdotii auctoritate, de ſacris reliquiis & precibus, de Sanctorum invocatione, de Sacrorum Rituum præſertim Liturgicorum antiquitate & origine, quam vtramque tantopere infringere ſatagunt Novatores, deque vniverſa Eccleſiaſticarum rerum ſumma; prorſus vt in his duobus totam ferme diſciplinæ Eccleſiæ legem pendere, præcipuum ſaltem in eis Romanorum prioris ævi Præſulum hiſtoriæ cardinem verti non immeritò dixeris.

Nec humani tantùm conſilii aut induſtriæ opus exiſtimandum eſt, quod vtrumque illud Eccleſiaſticæ Antiquitatis monumentum in communi ferè aliorum naufragio ſuperſtes Sponſæ ſuæ ſervaverit Chriſtus, his potiſſimùm procelloſis temporibus è tenebris eruendum; quòdque vel Hæreticorum nonnullis, quëis in hac parte cor profectò ſapuit, eam mentem indiderit vt firmam ratamque haberent Libri Pontificalis auctoritatem. David etenim Blondellus adversùs Franciſcum Turrianum ſcribens [a] Pontificalis Libri auctorem *ſcriptorem* vocat *fortè non malum*; quæ quia emphaſin important, ſequentibus Blondelli verbis declarantur: (*b*) *eo enim libro veteres Eccleſiæ Romanæ tabulæ continentur, nihilque eo ſcripto incorruptius*. Nec multùm ab his abludit Salmaſius, & ipſe Heterodoxus, qui Scheelſtraatio teſte (*c*) *Libri Pontificalis auctorem quaſi Solis radio ſcripſiſſe* alicubi tradit. Atque hæc de ſecundo catalogo & Pontificali Anaſtaſii libro generatim dicta ſunto.

CA-

[a] Apud Scheelſtrat. *Diſſ. de Ant. Rom. Pont. catalog. Cap. IX. Num. IX.*

[b] *Ibid* ap. eundem.

[c] *Ibid.* ap. eundem.

CAPVT III.

Feliciani Pontificum catalogi atque Anaſtaſii textus, quo loco Damaſum vterque Hiſpanum facit, omnino incorruptus.

HActenus ſecundi Pontificum catalogi, atque Anaſtaſii auctoritatem generatim ratam fore atque eſse docuimus; verùm cum non iccirco vterque ille Scriptor omni penitus nævo careat (id etenim vnius Divinæ Scripturæ privilegium eſt ac prærogativa peculiaris) ſingulatim propterea eorundem Codicum fidem atque integritatem examinandam duximus, quo ſcilicet loco Damaſum vterque Scriptor diſertiſſimè Hiſpanum facit; id etenim centrum eſt & ſcopus vniverſæ diſputationis noſtræ.

Magnus olim Scriptorum cenſor atque æſtimator Horatius fas eſse aiebat [a] in longo præſertim opere vt ſomnus quandoque obreperet; vtque id catalogi ſecundi Scriptori atque etiam Anaſtaſio, neque admodum rarò contigiſse fateamur: neminem propterea fore puto qui vtrique illi, quorum cæteroquin adeo eſt conducibilis induſtria, vulgarem eam ſaltem indulgentiam rebus aliis deſperatis denegandam cenſeat. Verùm ſi eorum tamen doctrinam ad cribrum hodiedum exactiſſimè revocare liceret; eſsetque qui ſolida eiuſdem grana ſciret internoſcere, atque ab infelici lolio, forſan & à ſuperſeminatis zizaniis ſecernere: (gloſsas intelligo, antiquariorum ſphalmata, ſiglas, litterarum compendia, numerales notas, atque id genus reliqua) conſtantior fortaſſis atque æquabilior ſecundi Pontificum catalogi atque Anaſtaſii fides haberetur; nec quidquam in vtroque Scriptore delicatulos muliebrique malaciâ laborantes ſtomachos faſtidire cerneres.

Fontes igitur è quibus Manuſcriptorum Codicum præſertim Hiſtoricorum vitia frequentiſſima ad nos emanarunt hi præcipuè à Criticis indicantur. Heterodoxorum pravitas, qui vt Catholicis dogmatis calumnioſè detraherent non rarò Veterum ſcripta corruperunt ac commacularunt. Interdum ipſorum Catholicorum, quos, dum privatæ quiſque opinioni aut commodis plus iuſto inſervire ſatagit, ambitio plerumque mala falſos fieri ſubegit. Nimia item planèque indifferens credulorum ſimplicitas: hi enim ex fal-

(a) *In Arte v. 360.*

falſa aut malè aſſutâ hiſtoriæ laciniâ populorum fidem augendam arbitrati, anilibus ſæpe fabellis nativum hiſtoricæ veritatis ſplendorem obſcurarunt. Marginales præterea gloſſæ, quas antiquariorum oſcitantia aut imperitia in textum admiſit: compendia ſcripturarum non ſatis ab iiſdem intellecta, lectionum varietas, ſiglarum denique notarumque numeralium frequens vſus in re præſertim chronologica, quarum dum vel minima non ſuo loco ponitur inextricabiles errores inducit. Exemplis rem illuſtriorem fore arbitror.

Luciferianorum aliorumque Liberii obtrectatorum perverſitas genuina huius Pontificis acta corrupiſſe vulgo creditur, nonnullaque, vt ipſius famæ calumnioſè detraherent, eorumdem loca interpolaſſe. Eius flagitii non obſcura ſuperſunt nobis hodiedum apud Anaſtaſium veſtigia à primis illis temporibus deducta: vita etenim Liberii prout in vulgatis Anaſtaſii Codicibus circumfertur parùm ſibi conſonam neſcio quam præſefert ſtili varietatem, vt non vnius alicuius opus eſſe è veſtigio dignoſcatur. Nec Damaſus noſter in hac parte felicior fuit, cuius hiſtoriæ genuiniſque Actis plurimùm offeciſſe depravatrices Vrſicini, ſeu ſi mavis Vrſini, competitoris eiuſque Sectatorum manus, vehemens Eruditorum ſuſpicio eſt, vt ſuo loco dicemus. Hæc ad primam ab Hæreticis cauſam.

Contentio Alexandrinæ & Antiochenæ cum Romana Eccleſia de Primatu, quòd vtraque illa non minus ac Romana ſe diceret Apoſtolicam, cauſam præbuiſſe vulgò creditur vt quædam ex apocrypha epiſtola nomine Clementis Papæ ad Iacobum fratrem Domini appellatum directâ, vitæ huius Pontificis attexerentur; cum primis verò Clementis deſignatio ad Apoſtolici muneris dignitatem eodem prorſus modo à Beato Petro Apoſtolo facta, quo Petrus ipſe regendam à Chriſto Domino ſuſceperat Eccleſiam, quam & apud Anaſtaſium legimus. Putabant etenim Romanæ præ aliis Eccleſiis Dignitatis aſſertores peculiarem hanc Clementis à Beato Petro deſignationem argumento fore ſpecialis quoque Romanæ Cathedræ ante alias excellentiæ, Primatûſque Eccleſiæ vniverſalis: quaſi verò defuiſſent vel tum indubia alia monumenta, queis itidem Primaria Romanæ Sedis Dignitas ſuſtineri ac demonſtrari planè poſſet. En aliam depravandi Codices cauſam eamque à Catholicis profectam.

Quid autem de Anaſtaſii colo in vita Pii Papæ I. vbi Hermes qui-

quidam eius Pontificatûs tempore librum compoſuiſſe dicitur : *in quo mandatum continetur quod ei præcepit Angelus Domini , cum ad eum veniret in habitu Paſtoris , & præcepit ei , vt Sanctum Paſcha die Dominico celebraretur ?* (*a*) Hæc ex apocrypho Conſtitutionum Clementis libro ad ſupplendam antiquiſſimi Liberiani Pontificum catalogi lacunam , aut ex Actis quibuſdam Sanctæ Pudentianæ Virginis catalogi deſcriptorem temere mutuatum fuiſſe ſuſpicatur Senior Blanchinus (*b*) . Erunt fortaſſe qui proptêr Aſiaticorum cum Romanis Epiſcopis de Paſchate diſſidium , quod mox ſub Victore Papa recruduit , integram periodum huius Pontificis tempore adiectam credant , vt ſacri ſcilicet Paſchatis in die Dominica religioſum cultum nedum ex Apoſtolorum traditione , ſed ex Divina quoque inſtitutione derivari oſtenderent . Vtrovis autem modo ſe res habeat , illud certè de *Angelo in habitu Paſtoris* apparente , alteram eſſe conſtat earum , quas modò dicebamus lacinias , à ſimpliciore aliquo per ſpeciem pietatis temere hiſtoriæ aſſutam , tertiam videlicet eamque non infrequentem depravationis Codicum cauſam .

Quartæ nobis exemplum ſuppeditat Anaſtaſii commi in vita Damaſi . *Fuit autem Damaſus* (inquit) *temporibus Juliani* (*c*) ; quæ quamquam eodem Blanchino teſte (*d*) ex depravatis Liberii Actis deſcendere nonnulli ſuſpicentur : propiùs tamen vero crediderim , ab imperito rei chronologicæ gloſſatore oræ primùm codicis appoſita ; indeque , vt fit , in textum irrepſiſſe ab antiquario ſcilicet introducta . Eius mihi rei fidem pæne facit indubiam , quòd ſi verba illa ſtirpitus è textu avulſeris , nedum ſenſus perſeverat integer , ſed & narrationis ſeries non iam vt pridem videatur interrupta . Quidquid autem illud fuerit , falſiſſimam eo commate enuntiationem contineri manifeſtum eſt , cum Iulianus vivo Liberio ad V. ſcilicèt Cal. Iulias anno CCCLXIII. iam diem ſuum obiiſſet , id eſt ſolido triennio antê Damaſi Pontificatum , cuius initium à Calendis demum Octobribus anni CCCLXVI. Gratiano & Daglaipho Coſs. auſpicandum ipſe Blanchinus evidenter demonſtravit (*e*) .

Quod ad Chronologiam attinet , id eſt in deſignanda ratione

[a] Vide Anaſtaſ. *in Pio Tom. I. Pag.* 14. ex quo hæc ad litteram deſcripta ſunt.

[b] *Tom. II. Anaſt.* in Pio I. *Pag.* 117. Item *Pag.* 122.

[c] Anaſtaſius *in Damaſo*.

[d] *Tom. III. Anaſtaſii* in Damaſo *Pag.* 33.

[e] *In Prolegom. II. Tomi Anaſtaſ. Pag. LXVIII. Col.* 1.

Digitized by Google

ne temporis quo vnuſquiſque Pontificum Sedem obtinuit, mirum quantum diſſideant tum inter ſe tum etiam ab Anaſtaſio Codices & Catalogi anteriores; idque plurimùm ex arithmeticis notis præpoſterè aut aliàs non ſuo loco collocatis, aliquâve earum importunè adiectâ vel omiſsâ, quæ in hoc argumento minutiæ ſi negligantur magnas in expedienda temporum ratione difficultates afferunt. Non longè abierimus. Anaſtaſius Damaſo Pontificatûs annos XVIII. menſes II. dies X. attribuit; Catalogus autem ſecundus annos tantùm XVII. menſes tamen III. Sedem tenuiſſe affirmat. Diverſitas ex Antiquarii oſcitantiâ nata creditur, qui cum arithmeticam notam I. ex annorum areolâ detraxiſſet, eam mox Pontificatûs Damaſi menſes enumerans iiſdem importuniſſimè reſtituit, quaſi ad menſes potiùs quàm ad annos pertineret.

De ſiglis, compendiiſque litterarum vberior, opinor, errorum ſeges eſt, quàm vt eam allatis exemplis confirmare oporteat. Neque ambigo nonnulla ab Anaſtaſio, fortaſſis etiam à ſecundi catalogi Scriptore in vnoquoque genere prætermiſſa; verùm ea tamen delicta ſunt quibus ignoviſſe velim. Etenim vbi plura nitent in opere, paucis quas aut iniuria fudit maculis, aut humana parum cavit natura non protinus offenduntur quibus eſt equus, & pater, & res; immo è contrario mitiùs cum Auctore agendum, ſublevandamque eius induſtriam æquiſſimo iure cenſent, ſicubi eam laborare contingat.

Ego verò nedum in hac parte Anaſtaſio & ſecundi catalogi Scriptori indulgendum, ſed vlterius ex ipſis qui in vtroque conſpiciuntur nævis eorum fidem mirificè commendandam cenſeo. Cum etenim de Anaſtaſio prædixerimus Collectorem eum, non Auctorem fuiſſe Pontificalis Libri (quo etiam iure ac nomine ſecundi catalogi Scriptor meo quidem iudicio cenſendus eſt): maluit alter quæ in Liberiano catalogo repererat, vtcumque dubia aut parum ſibi comperta, relinquere; alter verò quæ in prioribus illis Liberiano & Feliciano, atque in recentiorum Pontificum vitis ab ipſarum Auctoribus ſcripta pridem viderat, qualiſcumque tandem eorum fides eſſet, retinere: quàm quicquam immutando aut adiiciendo ſeriem Pontificalium geſtorum vniverſam, ſuam quodammodo facere, eiuſque veritatem tuendam in ſe recipere.

Iam verò vt quò hæc demum pertineant videamus, rogandus primùm Terribilinus eſt, num quid Vrſicini eiuſque ſectatorum

rum intereſſet Hiſpanum potiùs Damaſum fuiſſe quàm Romanum vel aliubi natum, vt eum propterea, ſecus ac res habebat, pro Hiſpano obtruderent, ſecundumque Pontificum catalogum atque Anaſtaſium de verâ Damaſi patriâ loquentes flagitiosè corrumperent aut interpolarent? An ſi Hiſpanum Damaſum oſtendiſſet Vrſicinus probroſum ei nomen aut inclementiùs dictum obieciſſet, quo ſcilicet ſibi favorem, Damaſo verò Cleri & Populi Romani conflaret invidiam? Nondum eò aut ſpei aut timoris tandem patriæ communio, Potentum clientelæ, ſtudia denique partium proceſſerant; vt proinde nihil ex hac parte Damaſo obſtiturum eſſet quominus tanto muneri par iudicatus communibus ſuffragiis Romanus Pontifex ſalutaretur.

Nec eâ tempeſtate aut vſpiam omnino aliàs ab Hiſpaniæ Eccleſiis Primariæ omnium Romanæ Cathedræ de iure aut prærogativa litem intentatam legimus, cui pro Hiſpanis decidendæ conferre quicquam poſſet fueritne apud ipſos an alibi natus Damaſus; vt neque ex hoc capite ſuſpicioni locus ſit vitiatos propterea veteres ſecundi catalogi atque Anaſtaſii Codices. Præterea nihil è margine in horum Scriptorum textum irrepſiſſe, nullamve hoc loco lubricæ fidei narratiunculam eidem ſubintroductam, aut temerè aſſutam fuiſſe, liquido conſtat ex eo quod tribus omnino verbis: *Damaſus natione Hiſpanus* negotium vniverſum transigatur; omneſque ita præcluſi ſint aditus, vt nec iota vnum ad rem noſtram conficiendam redundare, aut deeſſe nemo non videat.

Vlteriùs. Non hìc nobis de notis arithmeticis aut de re chronologica ſermo eſt; nec de ſiglis aut litterarum compendiis, vt ex errorum in his rebus frequentia coniicere pronum fuerit erratum quoque ab Auctore ſecundi catalogi atque Anaſtaſio fuiſſe dum de Damaſi patria loquerentur, aut ab Antiquariis in vetuſtis eorum codicibus deſcribendis. Neque demum (quod miraculi loco habendum) in tantâ exemplarium ſecundi catalogi atque Anaſtaſii in Bibliothecis per Italiam, Galliam, Germaniam, & Belgium vniverſum copiâ, quæ ſtupendo labore contulêre Holſtenius (*a*), & poſt eum Senior Blanchinus (*b*); præſertim cum in aliis horum Scriptorum locis infinita pæne ſit lectionum varietas: vel vnum hactenus repertum legimus, quod de Damaſi patria loquens non mirificè cæteris omnibus conſentiat.

Hæc

(*a*) Apud Blanchinum *in Præfat. I. Tomi Anaſtaſii*.

(*b*) *II. Tom. Anaſt. in prolegomenis à pag. LXXXV.*

Hæc autem cum ita ſint ſatis mirari nequeo, cur ſecundi catalogi atque Anaſtaſii fidem tanto molimine Terribilinus in dubium revocare nitatur; ſaltem ſcire vellem quo tandem aſtu Danaën iſtam tot vndique excubiis circumſeptam deludi ac vitiari potuiſſe arbitretur, vt propterea Damaſi patriam vtriuſque illius Scriptoris auctoritati ac teſtimonio non ſatis tutò credi aut committi poſſe affirmet. Verùm fuerit (quod gratuitò Terribilino damus) fuerit inquam aliquis in hac parte contrâ Anaſtaſium & ſecundi catalogi Scriptorem ſuſpicioni locus. An iccirco Veronenſis Pontificum catalogi quem Iunior Blanchinus evulgavit (*a*): an Codicis Palatino-Vaticani, Anaſtaſio vt videbimus antiquioris, quem vtrumque pro nobis allegavimus, ſubleſta quoque fides atque auctoritas futura? aut Damaſi patria duplici alio eoque idoneo teſte accedente non ſatis adhuc explorata habenda?

Neque è diverſo, cum de gloria Hiſpanorum quæritur ſatis multa ſuccurrunt nobis exempla, queîs ab exteris Nationibus ſeu falsâ rerum ab Hiſpanis præclarè geſtarum prædicatione, ſive Illuſtrium pietate doctrinâ aut militari laude Virorum attributione gratis eam auctam ſciamus. Hoc vnum ſi Terribilinus animadvertiſset cautiorem eum debuiſſet facere, nè ſcilicet ſtilum in Anaſtaſium & ſecundi catalogi Scriptorem acueret. Debuit id ſaltem ab ipſo impetrare amicè coniurantis Merendæ in Tillemontium animadverſio. Egerat Merenda (*b*) de quodam Arſenio quem Damaſus Arcadio puero iam declarato Auguſto præceptorem miſerat. Is Arſenius à Baronio, qui prior id in Metaphraſte legerat, *Romanæ Eccleſiæ Diaconus* appellatur. Obſiſtere pro ingenio Tillemontius, nec Diaconum Arſenium agnoſcere niſi alius iſque idoneus Metaphraſtæ ſponſor accedat; Merenda tamen intercedens his Tillemontium verbis compellat: *verùm cui bono Scriptor ille* (Metaphraſtes) *hanc in Arſenio dignitatem ſingere potuiſſet? Cur non potiùs hoc ſcripſerit ille, antiquiore aliquo minimèque dubio teſtimonio fretus?* Iniurius profectò ſim ſecundi catalogi Scriptori atque Anaſtaſio, ſi vtrumque aut eorum alterum Metaphraſtæ contulero. Notum de Græca fide quæ parœmiæ locum fecit. Interea verò Terribilinus viderit quo pacto popularem ſententiæ ſuæ Merendam effugiat, ſi iſte ab eo quæſitum pergat: *Cui bono ſe-*

(*a*) *In prolegomenis IV. Tomi Anaſtaſii pag. I.*

(*b*) *Opuſc. & geſt. S. Damaſ. cap.* 22. *n.* 2. *pag.* 123.

cundi catalogi Auctor atque Anaſtaſius Damaſi patriam ſibi pro arbitrio confinxerint?

C A P V T IV.

Fundamenta adverſariorum infirma. Romanum Parentum Damaſi ex Hiſpania iter expeditum, atque in proclivi poſitum.

QVæ de ſuo nobis Terribilinus obiicit, ſi quid ego video, magni non ſunt. Iccirco leviſſimè attingenda & tantùm non prætereunda puto. Summa huc redit denique: *neminem Veterum qui de Damaſo egêre Hiſpanum eum dixiſſe antè ſecundum Pontificum Catalogum ſub Felice IV. aut Anaſtaſium: vtriuſque huius Scriptoris auctoritatem non magni faciendam: recentiores Hiſpanos nullo vt Damaſum popularem ſuum adſtruant ſolido fundamento niti: diſſentire præterea de loco, multùmque inter ſe digladiari: Hiſpanum itaque Damaſum non eſſe.*

Primum autem omnium ex parte falſum eſſe Catalogus ille Pontificum è Palatino-Vaticano Codice, quem ſecundo loco pro nobis adduximus ſub titulo: *Epiſcoporum Romanæ Vrbis nomina*, manifeſtiſſimè demonſtrat: Auctor etenim eius, cui itidem Damaſus Hiſpanus audit, totis quadraginta annis antê Anaſtaſium vixit. Supputemus rationes probè. Quo tempore primus omnium Catalogum de quo agimus evulgavit Scheelſtraatius, ad annum ſcilicet MDCXCI. (non enim multò id ſeriùs facere potuit cum ſub initium ſequentis anni fato functus fuiſſe dicatur (*a*)) is Codex ipſo atteſtante (*b*) annos numerabat DCCCLXV. Ex quo fit anno demum quo hæc ſcribimus Chriſti MDCCLV. ætatis fore Codicem annorum DCCCCXXIX. Iam verò ſi hanc ſummam ab eo qui nunc volvitur anno MDCCLV. ſubducamus, reliqui fient anni DCCCXXVI. totidemque à Chriſti nativitate effluxerant, cum primùm catalogus de quo agimus exaratus fuit. Atqui Anaſtaſius poſt ſublatum è vivis Nicolaum I. cuius ſubinde vi-

[*a*] In Indice MS. Bibliothecæ Caſanatenſis quo loco Scheelſtraatii opera recenſentur è regione nominis Auctoris invenitur hæc nota: *Obiit VI. Aprilis MDCXCII.*

[*b*] *T. I. Antiquit. Eccleſiaſtic. in append. ad opus Chronologicum num.* 22. *pag.* 611.

vitam geſtaque ſcripſiſſe pridem dicebamus, id eſt poſt annum DCCCLXVII. Pontificalis Libri collectionem adornavit; vt proinde catalogi Auctorem totos quadraginta annos Anaſtaſio antiquiorem fuiſſe neceſſe ſit.

Quod ad ſecundum Pontificum Catalogum ſpectat id vnum Terribilino aſſentiar, nullum nobis Auctorem ſupereſſe qui antè eum catalogum Damaſum Hiſpanum dixerit, ſaltem à me hactenus ignorari; verùm ſi ea recolimus quæ de Actis Romæ ſuperſtitibus ſub initium ſexti Sæculi, quo tempore catalogum illum exaratum fuiſſe conſtat, deque ſcriptis & geſtis Pontificum, aliiſque Eccleſiaſticis monumentis id temporis vbivis proſtantibus alibi dicta ſunt: non minùs verum puto ſecundi Pontificum catalogi Auctorem, nonniſi aliquo eoque archetypo, quod ſibi præluceret, documento de Damaſi patria loquutum fuiſſe, quamquam illud exſerto nunc digito indicare non facile ſit. Saltem non id, amabo, æquius, non præſtabilius fuerit, quàm ſuſpicari ſecundi catalogi Auctorem Damaſi patriam è proprio ſibi cerebro non ſecus ac Iupiter Minervam confinxiſſe?

Verùm, vt alia deſint, an non vna ſecundi catalogi antiquitas abundè ei ſufficere cenſenda eſt vt propriâ conſtet fide; nec poſt XII. tandem ſæculorum lapſum alieno ipſi ad ſuam tuendam auctoritatem ſponſore opus ſit? Aut cur non ſecundi catalogi teſtimonium de Damaſi patria à ſynchrono Auctore profectum æſtimabimus? Eius certè Scriptor, ſi non viventem ipſe Damaſum, perplures tamen agnoſcere cumque iis verſari facillimè potuit, qui dum in vivis ageret Sanctus Pontifex eum ſæpiùs intueri, ſæpiùs alloqui, publicèque & privatim colere valuerunt; atque ex his quæ ad Damaſi Patriam geſtaque ſpectant familiari, vt fit, ſermone mutuari. Rurſum hìc nobis ſupputatione eſt opus. A Damaſi morte quæ in annum incidit Chriſti CCCLXXXIV. ad Felicis IV. Pontificatum, quo tempore ſecundus catalogus ſcriptus fuit, CXLII. non amplius effluxerunt anni; ſi verò huius Pontificis exitus (qui ad annum demum ſalutis DXXX. Octobri menſe à Chronologis refertur) omninò ſpectandus ſit, centum ſummùm quadraginta & ſex anni interceſſere. Iam verò interſtitium iſtud binæ, eæque non hominum longæviſſimorum ætates facilè implere potuerunt, vt priori tempus ad pubertatem vſquê attribuamus, quo Damaſum ſæpiùs videre, quæque de ipſo in ore omnium ferebantur ab aliis accipere, & fideli, qualis puerorum eſt, memoriâ retinere;

po-

poſteriori verò nondum adhuc octogenario vt catalogum de quo agimus conſcribere potuerit (*a*). Hæc meo quidem iudicio vſqueadeo in proclivi poſita ſunt, vt ſiquis ea cum Tillemontii aut Adverſariorum coniecturis conferre, nedum poſtponere audeat, iniquum profectò ipſum rerum æſtimatorem fore neceſse ſit.

Verùm inquit tamen Terribilinus. Nemo veterum Scriptorum antê ſecundum catalogum Damaſum Hiſpanum dixit. Tanquam ad rem attinuiſſet quicquam. Nemo eorum Damaſi vitam ex profeſso attexuit. Hieronymus certè totus eſt in eius ſcriptis recenſendis. Optatus, Rufinus, Marcellinus, Symmachus & alii de ipſius potiſſimùm geſtis tractavêre, idque occaſione Liberii Pontificatûs in quâ ſcenâ primas poſt eum contrà Arianos Damaſum noſtrum partes egiſse nôrunt omnes. Scimus præterea veteres Scriptores præſertim Eccleſiaſticos, quod ad Sanctorum patrias attinet, verborum parciſſimos fuiſſe, qua de re inferiùs nobis ſermo recurret. Quare nihil horum neque inſtitutæ ab ipſis diſputationis intererat Colchus fuiſſet an Aſsyrius Damaſus, Thebis potiùs an Argis innutritus. Sed cedo: num veterum Scriptorum aliquis Damaſum propterea Romanum dixit? Nunc, inquiet, non erat his locus. Atqui, reponam ego, neque vt ipſum Hiſpanis attribuerent; vt proindè Veterum in hac parte ſilentium ἀμφίβολον planè ſit, neque in nos magis quam in adverſarios vrgeri poſſit.

Nec Terribilinum (quod eius pace dixerim) ſatis à partibus liberum æſtimo, qui de noſtratium Scriptorum argumentis pro Damaſi patriâ ſententiam ferre poſſit. Ad æquiores provoco. Sed fuerint ea ſanè, quoniam ita Terribilino viſum fuit, paullo quàm res poſtulat infirmiora: an propterea vbi ſeſquimillenarii facti quæſtio eſt, vt probatio deficiat ius illico defeciſſe cenſeri debet? Meliora pro ſe Terribilinus afferet, ſcilicet. Sed Hiſpanos Scriptores, præter inſitum Genti domeſticarum rerum neglectum, privatis potius in hac re ſtudiis quàm publicæ rei inſerviiſſe pridem diximus. Itaque dum ſinguli popularem ſuum preſsiùs eâ voce vſurpatâ Damaſum faciunt, de ſumma rei, id eſt de eodem Hiſpa-

[*a*] Plato, Simonides, Steſichorus aliique plures (apud Tullium *de ſeneƈt.*) octogenariis maiores egregia opera edidere, neque eos in ſtudiis ſuis obmuteſcere ſenectus fecit. Sed quid ad vetera Ethnicorum exempla confugimus? cum hodie Sanctiſſimus Dominus Noſter BENEDICTVS PP. XIV. in omnium luce verſetur; immo ipſe ſit lux ſuprâ Eccleſiæ candelabrum poſita, nedum Supremæ in terris Maieſtatis fulgore, ſed luculentiſſimorum ſcriptorum radiis, vel in ea ætate lucens omnibus qui in domo ſunt.

ſpaniæ generatim aſſerendo, quòd extrâ controverſiam id poſitum putarent, non vt oportebat ſolliciti vniverſi fuêre.

Privata autem ipſorum concertatio de vrbe in qua natales hauſerit Damaſus, quod poſtremum in nos Terribilinus vrget, dum alii Matritum, alii Vimaranum aut Igeditaniam, alii demum Tarraconem eam fuiſse putant (addere inſuper Terribilinus poſſet Occiduas Gades (*a*) Saguntumque fide inclytam (*b*) ad duodecimum à Valentiâ noſtrâ lapidem, *Monviedro* nunc indigenis appellatam): privata inquam Hiſpanorum hac de re concertatio nec publicæ vnquam ipſorum cauſæ officere, neque vllo modo Terribilinum iuvare poteſt. An ergo, quòd de Homeri patria ſeptem olim celebratiſſimæ Vrbes tantâ animorum contentione diſputaverint, erit propterea qui Græcis eum abiudicandum, aut Græciæ vniverſæ de eo argumento litem intentandam cenſeat? Atque hæc ad Terribilini obiecta.

Fortiores profectò ſunt in ſpeciem ſaltem Tillemontii (*c*) coniecturæ quas in nos Merenda regerit (*d*). Cum etenim nedum Damaſus, ſed & parens eius Antonius Lectoris in Vrbe munus exercuiſset; poſteriorque iſte in Baſilicâ Sancto Laurentio ſacrâ, quæ nunc *in Damaſo* appellatur, per omnes Eccleſiaſticos gradûs ad Sacerdotium pervenisset, ceu ipſe nos Damaſus docuit; Lectoratus autem ex eorum temporum diſciplina pueris committeretur: elicit inde Tillemontius non ſecus Damaſi patrem, atque ipſe Damaſus Romæ pueritiam tranſegiſse. Iam verò, pergit, vix credibile, ſaltem parùm veroſimile fit Damaſi patrem pri-

[a] Vid. Ioſeph Maria Suarezius Gallus Epiſcopus olim Vaſionenſis ap. Nicol. Antonium. *Lib. II. Biblioth. Hiſpanæ Veteris. Cap. VI.*

[*b*] Bernardinus S. R. E. Cardinalis Carvaialius *in oratione ad Alexandrum PP. VI. habitâ XXIII. Novembris anni MCCCCXCII.* Vnde & Gaſpar Scholanus in *Hiſtoria Valentina* apud eundem Nicol. Antonium *loco proximè citato.*

[*c*] *On pretend que S. Damaſe etoit Eſpagnol fils d'un nomme Antoine (" quoiq' on ne puiſſe guere douter qu' il ne ſoit nè à Rome, & que ſon Pere paroiſſe y avoir demeurè des ſes premieres annees) car Baronius rapporte une inſcription ou il eſt dit que ſon pere avoit etè Ecrivain,* Lecteur, *Diacre, & Pretre dans l'Egliſe de Sant Laurent à Rome.* Tillemont. *Memoires pour ſervir al' Hiſtoire Eccleſiaſtique. Tom. VIII. Ed. Venetæ pag.* 386.

Il y à meme peu d'apparence que le pere de S. Damaſe fue venu d'Eſpagne à Rome, & encore avec ſes enfans comme cette Hiſtoire (de Sanctæ Irenes Actis loquitur quæ Bollandiani Patres afferunt die XXI. Februarii) *le ſemble dire: puiſqu' il avoit ſervi à Rome dans la fonction d' Ecrivain &* de Lecteur, *ce qui ſemble qu' il y avoit demeurè des ſon enfance.* Idem *ibidem in Notis pag.* 773.

[*d*] Merenda *ſub initium opuſculor. S. Damaſi.*

primò in Hiſpaniam conceſſiſse, ductâque ibidem vxore ac ſuſceptis in ea regione liberis Romam denuo cum his impedimentis regreſſum fuiſſe, Eccleſiaſtico ſcilicet ordini in Exceptoratûs officio protinus adſcribendum, Lectoratûſque, Levitatûs & Presbyterii honoribus brevi intervallo temporis honeſtandum.

Neque hic conſiſtit Merenda, ſed expensâ temporum ratione, itinerum difficultate, Eccleſiaſticâ illius ævi diſciplinâ, ſubductis denique rationibus aliis impeditiſſima omnia cæciſque viarum anfractibus plena eſſe pronuntiat. *Agebat itaque Damaſus* (verba ipſius ſunt (*a*) *cum Lectoris munus exercebat annum ſaltem decimum tertium* ::: *ac Romam cum patre & matre veniſſe debuit quadriennis aut quinquennis infans. Fac igitur eâ illum ætate tanto itineri ferendo idoneum: an verò Antonius pater, novus prorſus ignotuſque homo nomen Eccleſiæ dediſſe potuit ſtatim ac Romam venit, Lectorque eius Baſilicæ creatus eſt? Id erat profectò ab eorum temporum diſciplina alienum: nam primò baptizari, ac deinde aliquo temporis intervallo probari debuit, an dignus eſſet qui Clero adſcriberetur. Poſtremò in minorum ordinum exercendis officiis, aut novennium, aut ſeptennium ſaltem inſumere debuit; quo elapſo tempore ſi quis ſe idoneum probaverat ad altiores gradûs evehi poterat. Huic autem novennio aut ſeptennio* (pergit) *quod Antonius in minoribus ordinibus exercendis tranſegiſſe debuit, ſi alios annos quinque aut ſex addas, quos filium natum eſſe oportuit antè Romanum iter, ac prius quàm pater Clero adſcriberetur: iam accedes ad ætatem illam in qua Damaſus poſitus erat cum Acta Sanctorum Martyrum* (Petri ſcilicet & Marcellini) *audiit, & memoriæ mandata deſcripſit. At verò tunc temporis iam Lector fuiſſe videtur. An itaque* (concludit) *in inferioribus ordinibus poſiti pater & filius vno ferè eodemque tempore, atque eadem in Eccleſia? Hoc alii iudicent*. Hactenus Merenda.

Quia verò multa argumento inſunt, eaque mox ſingulatim ſedulòque expendi debent, operæ pretium me facturum puto, ſi in limine ob Lectorum oculos ponam Eccleſiaſticam eius ætatis diſciplinam, id eſt quæ tunc vigebat cum Damaſi parens Antonius Romam veniſse exiſtimandus eſt: quâ ſcilicet ætate Lectores Eccleſiaſtici ad id munus aſsumerentur: quantum in minoribus ordinibus conſtitutis, vt ad altiores gradûs proveherentur, temporis opus eſset pro ſingulorum exercitio: ſtatimnè à baptiſmo, an ex in-

(*a*) *Sub init. opuſculor. S. Damaſi p. 1.*

Digitized by Google

intervallo, qui Eccleſiæ ſeſe devoverant clericali militiæ in aliquo ordine adſcriberentur: ac demum fueritne præſtitutum probationi promovendorum ſpatium. His etenim vim argumenti omnem diluendam, tum etiam quæ nobis reponere eſt animus dilucidiora fore arbitror.

Primo autem omnium loco ſtatuendum eſt ſub initium quarti ſalutis ſæculi, ſaltem poſt pacem Eccleſiæ à Conſtantino redditam (quo demum tempore Damaſi parens Antonius Romam omnino venire debuit, vt mox dicemus) Lectoratûs Eccleſiaſtici gradum pueris frequentiſſimè committi, vt ex Conciliis II. (*a*) & III. (*b*) Romanis ſub Silveſtro ad annum CCCXXIV. & ſequentem habitis colligere fas eſt. Quamquam etenim prioris auctoritatî non omnino adſtipulentur Critici (*c*): ratam eam tamen, quod ad noſtrum propoſitum attinet, receptamque Eccleſiæ vſu doctrinam traditam fuiſse, tum aliorum teſtimonia, tum allatæ à Thomaſſino (*d*) rationes ſatìs ſupèrque oſtendunt.

Altè hanc doctrinam imbibêre Tillemontius & Merenda, queïs propterea de ætate qua Damaſi parens Clero primùm adſcribi potuit nihil omnino ſcrupuli ſubortum fuiſse, vel inde inferre licet, quod vterque eum *à puero Lectoris munus obiiſſe* conſtanter aſſerat (*e*). Id nos tamen, num ſic habeat, expediemus modò. Nunc quo argumento probare Merenda pergat ex Eccleſiaſtica eius ævi diſciplinâ Lectoratum pueris attribui ſolitum, obiter inſpiciendum eſt. *Pueros*, inquit (*f*), *ad gradum Lectoris aſſumi ſolitos, tum ex Siricii & Innocentii Epiſtolis; tum ex variis à Thomaſſino & Bonarotio allatis exemplis conſtat*. Atqui Siricii & Innocentii epiſtolæ ſolido minimùm ſæculo ætatem de quâ quæſitum oportuit, nempe cum puer erat Damaſi parens, recentiores ſunt. Exigamus rem ad calculum. Damaſus ad annum Chriſti CCCIV. natus dicitur; quare patris eius pueritia, in quâ Lectoratûs gra-

dum

(*a*) Concil. Roman. II. ſub Silveſtro *Act. 2. Cap. XI. T. I. Labb. P.* 1586.

(*b*) Conc. Rom. III. ſub eodem Silveſt. ſub rubr. *De præficiendis in Ordinibus*.

(*c*) Pagius *ad ann. CCCXXIV. n.* 17. & 18. ap. Labb. *I. Tom. col.* 1576.

(*d*) *De Vet. & nov. diſciplin. P. I. Lib. II. cap.* 35. *num.* 2. 5. & 7.

(*e*) Tillemont. *loco ſuperiùs allegato & in Not. pag.* 773. " *Le Pere de Damaſe avoit ſervi à Rome dans la fonction d'Ecrivain, & de* Lecteur, *ce qui ſemble marquer qu'il y avoit demeuré dés ſon enfance*. = Merenda *Cap. I. n. I. ibi:* „ Pater enim Damaſi in S. Laurentii Baſilica Exceptor, tum *Lector* fuit qui „ ſunt primi puerorum gradus. A teneris igitur annis Damaſi pater in ea „ Baſilica tirocinium poſuiſſe videtur.

(*f*) *Loco proximè allegato*.

dum obtinuiſſe Adverſarii volunt; ab anno CCLXXXV. aut non multò pòſt, integro ſcilicet antè Siricium ſæculo, incipere omnino debuit. Quid autem de Innocentio dicemus, quem ineunte demum ſæculo quinto ad Pontificatum evectum fuiſſe conſtat? Nec magis huc ſpectant Thomaſſini (*a*), & Bonarotii (*b*) exempla multò quàm vel Siricius atque Innocentius recentiora, ac proinde tempori quo puer erat Damaſi parens non facilè accomodanda. Sed è diverticulo in viam.

Antê Silveſtri tempora fueritne in aliquo ex Conciliis aut Canonibus Eccleſiaſticis certa ætas præſtituta, quâ Lectoribus id munus committi deberet, exploratum non eſt. Vtcumque tamen id fuerit, illud conſtat, provectiores eum quoque gradum obtinere potuiſſe, idque iam ab ipſis Eccleſiæ primordiis. Certè in his quos Apoſtolorum Canones vocant, qui ex vita gentili ad Eccleſiam acceſſerint & baptizati fuerint non prohibentur in Clerum admitti (*c*), ceu in eorum Canonum LXXIX. diſertis verbis legitur. Scio equidem nonnullorum auctoritatem (*d*), immo & Gelaſii Papæ Decretum (*e*) intercedere, quominus tutò his Canonibus aſſentiamur; verùm is quem adduximus, quòd iam pridem ab Origene contrâ Celſum (*f*) allegatus fuerit, minimè falſitatis vitio laborare cenſendus eſt. Id ipſum ex ſecundo Concilii Nicæni Canone (quod Concilium eodem

[*a*] Affert quidem Thomaſſinus exempla duodecim puerorum qui cum Lectores eſſent Carthagine Chriſtum in perſecutione Wandalica confeſſi ſunt. Item Epiphanii Ticinenſîs, Ioannis Cabilonenſis, Chryſoſtomi, Euthymii & aliorum quæ longè recentiora ſunt. De Felice autem Nolano, quem *primis in annis Lectorem Deo ſerviiſſe*, Paulinus ait: nec quis is Felix inter alios cognomines fuerit, neque ætas quâ floruit ſatis explorata eſt, de quo videndus Ruinartius *Act. Mart. Edit. Veron. Pag.* 216. Potuit quoque *primos annos* Paulinus non ad Felicis pueritiam ſed ad iuvenilem integramque ætatem retuliſſe: nam comma *à puero inſtituit ſervire Deo* præcedentis periodi pars eſt. Vid. Paulinum ap. eund. Ruinart. *Pag* 218.

[*b*] Meſſii Romuli Lectoris pueri, quod vnum à Bonarotio affertur exemplum, recentius eſſe, cùm ſtilus Epigrammatis, tum forte adiectum è regione eiuſdem Christi monogramma ſatis indicat. Videndus tamen hic Auctor *Obſervat. ad fragm. vitr. Florent. edit.* 1716. *Pag.* 115.

[*c*] „ Eum qui ex vita gentili acceſſerit (*ad Eccleſiam ſcilicet*) „ & baptizatus fue- „ rit, vel ex improba vivendi ratione, „ non eſt æquum protinus Epiſcopum fieri. *Canon Apoſtol. LXXIX. Tom. I. Coll. Labb. Edit. Venet. MDCCXXVIII. Pag.* 42.

[*d*] Ap. Em. Card. Aguirrium *Tom. I. Concilior. Diſſert.* 3. *Excurſu* 2. 3. & 4.

[*e*] De Apocryphis Scripturis *in Concilio Romano ad an.* 494.

[*f*] Origenes *contrà Celſum lib. III.* ap. Sever. Binium *in not. ad Canonem LXXIX. Apoſtolor. Tom. I. Collecti. Labbeanæ col.* 62.

dem ipſo tempore celebratum fuit quo Damaſi parens Romam veniſſe inferiùs dicemus) evidentiſſimè deducitur (*a*) ; ibi enim cum provectiores baptizari , ac tempore demum procedente ſi dignos ſeſe exhibuerint ad Epiſcopatum pervenire poſſe dicantur : conſequens fit vt prævios quoque inferiores gradùs , atque adeo Lectoratum obtinere omnino potuiſſent.

In ſpecie autem , quod aiunt , de Lectoratu preſſior eſt atque apertiſſimus in rem noſtram Concilii Sardicenſis locus (*b*); verùm cum integro poſt tempora de quibus inquirimus vicennio , ad annum ſcilicet CCCXLVII. habitum fuiſſe conſtet : eius propterea teſtimonium conſultò prætermittimus ; potiorique iure Decretalium Siricii (*c*) , Innocentii (*d*) , & Zoſimi (*e*) Epiſtolarum , quibus hæc eadem de Lectoratu doctrina diſertiſſimè traditur . Vnum tamen prætereundum non putamus quod de Celerino & Aurelio Chriſti Confeſſoribus loquens Cyprianus innuit (*f*), Eccleſiam ſcilicet Africanam eos ad Lectoratûs gradum aſſumere ſolitam , qui iam *Confeſſorum* gloriam adepti fuerant , id eſt qui martyrii tirocinium poſuerant ; hos autem integræ potiùs quàm infirmæ ætatis fuiſſe veroſimillimum eſt . Immo cum præter Lectoratûs eo tempore inter minores Ordines excellentiam (*g*) , multa Lectoribus incumberent quæ ætatem integram virilemque conſtantiam deſiderabant (vltrà lectionem etenim Scripturarum , quæ propria erat muneris eorum functio , Sacrorum Codicum cuſtodia frequentiſſimè ipſis committebatur , vt ex variis Actorum Martyrum locis (*h*) colligitur) : vix credibile eſt tertio ſaltem

E 2 exeun-

[*a*] „ Quoniam multa vel neceſſitate, vel „ vrgentibus alioqui hominibus præter Ca„ nonem Eccleſiaſticum facta ſunt , *vt homines qui ex vita gentili ad fidem nuper acceſſerunt , & exiguo tempore Catechumeni , id eſt , initiati fuere ſtatim ad lavacrum ſpirituale deducant , & ſimul ac baptizati fuerint ad Epiſcopatum , vel Preſbyteratum provehant : rectè habere viſum eſt , vt deinceps nihil tale fiat* . Conc. Nicæn. *Can. II. Coll. Labb. Tom. II. Col.* 49.

[*b*] „ Oſius Epiſcopus dixit ::: vt ſi quis „ ex foro, ſive dives, ſive ſcholaſticus, Epi„ ſcopus fieri dignus habeatur : non prius „ conſtituatur quàm *Lectoris*, & Diaconi, „ & Presbyteri miniſterium peregerit. *Conc. Sardicenſ. Can. X. Coll. Labb. Tom. II. Col. CCC.*

[*c*] Ad Himerium Tarraconen. *n. X.*

[*d*] Ad Felicem *Nucer. n.* 4. *&* 5.

[*e*] Ad Heſychium Salonitan. *n. III.*

[*f*] *Lib.* 2. *Epiſt.* 5. *& Lib. III. Epiſt. XXII.* apud Thomaſſin. *Parte I. Lib. II. Cap XXX. n.* 6. *& ſeq.* Vid. etiam *n. XII.*

[*g*] De Lectoratûs inter minores Ordines præſtantiâ vid. Thomaſſin *P. I. Lib, II. Cap. XXX. num. XI. & XIII.*

[*h*] In Actis S. Felicis Epiſcopi Africani legitur : *Aprum verò Presbyterum ad ſe iuſſit perduci & Gyrum & Vitalem Lectores quibus Magnilianus Curator dixit : Libros Deificos habetis? Aper dixit : habemus .* (Ap. Ruinart. *Act. Mart. ſinc. Edit.*

exeunte, atque ineunte quarto ſalutis ſæculo, quo rabies perſecutorum in Sacros Codices crudeliſſimè deſæviit, pueros adLectoratûs gradum aſſumptos fuiſſe.

Hac ego de causâ cum ex Sacrorum Codicum cuſtodiâ tot pericula Lectoribus imminere animadverterem, vt meritò is Ordo quidam quaſi martyrii procinctus haberetur (a): præterea cum hinc doctrinam de Lectoribus pueris nullo veteri iure aut explorato exemplo niti, (Celerinus namque & Aurelius huc non pertinent (b)) ſæpiſſimè autem oppugnari (c) obſervaſſem; inde verò auctoritates & exempla pro puerorum Lectoratu ab Auctoribus quos ſuprà retulimus allegata ad Theodoſii, Arcadii, Honorii & poſteriora tempora quibus Eccleſia optatâ pace & otio fruebatur referenda eſſe deprehendiſsem: ex horum inquam omnium inter ſe collatione, præcipuè verò ex immutatâ ſub Conſtantino Magno rerum facie non temere elici poſse arbitrabar, tunc primùm poſt pacem Eccleſiæ redditam pueris ad Lectoratum aditum patuiſse; novæque huius Ordinationis ſemina à Silveſtro in Conciliis Romanis iacta (d), Siricii (e) poſtea & Innocentii (f) Epiſtolis exculta, & latiſſimè in Eccleſia propagata fuiſse. Cum enim nullus ſub Conſtantino perſecutionis metus ingrueret, non eadem in Lectoribus quæ pridem conſtantia deſiderabatur; & aliàs puerilis ætas in iis qui Eccleſiæ adſcribendi erant tutandæ ipſorum innocentiæ atque addiſcendis Eccleſiaſticis ritibus opportunior omnino

Edit. Veron. 1731. *Pag.* 313.) Item in Actis Saturnini Dativi & aliorum, Anulinus Tyrannus iuniorem Saturninum Lectorem ita interrogat: *Dic an aliquas ſcripturas habeas?* (Ruinart *Pag.* 338.). Acta Proconſularia perſecutionis Africanæ ſub Munatio Felice: *Felix Curator Reip. Marcuclio & Silvano dixit: Quare vnum tantummodo Codicem dediſtis? Proferte Scripturas quas habetis. Marcuclius & Catulinus dixerunt: Plus non habemus quia Subdiacones ſumus; ſed Lectores habent Codices* (Baron. *ad ann.* 303. *Edit. Lucen.* 1738. *Pag.* 341.) Item Acta Concilii Cirthenſis ſub Secundo Tigiſitano: *Felix Paulo Epiſcopo dixit: profer Scripturas Legis. Paulus Epiſcopus dixit: ſcripturas Lectores habent* (Auguſtin. *contrà Creſcon. Donatiſtam Lib. III. Cap. XXIX.*) Et alibi ap. alios.

[a] Vid. de hac re Thomaſſin. *P.I. Lib. II. Cap. XXX. ſub init.*

[b] Aurelius & Celerinus, ob virilem in tormentis conſtantiam, Lectoratum præmium confeſſionis ſuæ iuvenes retulerunt.

[c] Gyrus & Vitalis in Actis S. Felicis: Saturninus, Iunior ob Patrem cognominem appellatus, in Actis SS. Saturnini & Dativi: Pollio denique in Actis SS. Pollion. &c. (apud Ruinart. *Pag.* 359.) & alii Lectores, pueri non erant, vt ex eorum reſponſis & ex Actis Proconſularibus Africanæ perſecutionis colligitur.

[d] Secundo ſcilicet *Act. II. Cap. XI.* & Tertio *ſub Rubric. de præficiendis in ordin.*

[e] *Epiſt. ad Himerium Tarraconen.*

[f] *Epiſt. ad Felicem Nucer.*

Digitized by Google

nino exiſtimata fuit. Hanc ego tamen de Lectorum ætate doctrinam ſeu potius coniecturam, quòd vix ſciam an ab alio tradita aut animadverſa pridem fuerit, diſciplinæ Eccleſiaſticæ peritioribus examinandam propono (*).

Quod ad minorum Ordinum interſtitia ſpectat, id eſt tempora quibus conſtituti in minoribus, pro ipſorum exercitio maiores gradûs opperiri deberent: neque ea, pro his qui natu grandiores Eccleſiæ adſcribebantur, certò definita comperimus. Sanè Concilium Sardicenſe (ſi eius nobis teſtimonio vti per Merendam licet) (*a*) *pro unoquoque gradu non minimi temporis longitudinem* ſtatuit; neque tamen definit quanta demum ea futura ſit. Romanum II. (*b*) & III. (*c*) ſub Silveſtro quæ modò laudavimus, vt indubium ſit eorum teſtimonium, pro his tantùm qui à pueris Eccleſiaſticæ militiæ nomen dedêre temporum interſtitia conſtituiſſe credenda ſunt: longior etenim in vtroque annorum tractus decernitur, quàm vt eum ætate provectiores præſtolari poſſint.

Merenda vt vidimus novennium, ſaltem ſeptennium conſtitutis in Minoribus, atque adeò Damaſi parenti omnino expectandum fuiſſe ait, vt ex eorum temporum diſciplinâ ad altiores gradûs provehi poſſet (*d*). Verùm id nec refellere, neque tamen pro certo affirmare poſſumus donec idonea nobis afferantur teſtimonia. Recentiores certè Siricii, Innocentii ac Zoſimi Epiſtolæ, ad quas nos Merenda in huius doctrinæ confirmationem manuducit, nihil vt modò dicebamus commune habent cum eorum temporum diſciplina de quibus quæſitum oportuit.

Verùm nec ſi ſeptennium pro minorum Ordinum interſtitiis parentis Damaſi ætate ab Eccleſia præſtitutum fuiſſe Merendæ gratis conceſſerimus, impeditior nobis via ſubinde fuerit, vt ſuo loco dicemus. Interea verò ſuſpicari fas eſt plurimum in hac re iu-

[*] Suboluit fortaſſis hæc doctrina Cl. Lud. Muratorio qui *in Notis ad illud Paulini Nolani de Sancto Felice Martyre*: Primis Lector ſervivit in annis *Not. CCXXXVIII. Edit. Veron.* 1736. *col.* 933. ſic habet: *Olim & Cypriani ævo, vt videre eſt in illius Epiſtolis 33. & 34. & nonnullis aliis, ſolis provectæ ætatis hominibus, meritis & doctrinâ inſignibus Lectoris munus demandabatur* :::: *At poſtmodum ad illud admiſſi ſunt impuberes & infantuli.*

[*a*] *Can. X.* ap. Labb. *Tom. II. Col.* 666.

[*b*] *Actione II. Cap. XI.* ap. Labb. *Tom. I. Col.* 1585.

[*c*] *Rubr. de præficiendis in ordinib.* ap. Labb. *Tom. II. Col.* 417.

[*d*] *Poſtremò in minorum Ordinum exercendis officiis aut* Novennium *aut* Septennium *ſaltem inſumere debuit, quo elapſo tempore ſi quis ſe idoneum probaverat ad altiores gradûs evehi poterat.* Merenda *ſub init. Opuſculor. S. Damaſi n.* 1.

iuris Epiſcopis permiſsum fuiſse, vt iuſtis de cauſis inexpectato ſeptennii lapſu, quemcumque Eccleſiæ miniſteriis opportunum fore providerent, ad altiores gradûs evehere poſſent. Ea verò temporis indulgentia vt maximè iis qui ætate nonnihil provectiores ſacræ militiæ nomen dediſſent tribueretur, æquitas quodammodo & naturalis ratio ſuadere videbatur: iis etenim non æquè ac pueris integrum erat longius ad gradûs reliquos interſtitium præſtolari (*a*).

Exempla huius generis Ordinationum in numerato habemus plura, in Gallo ſcilicet & Iuliano è Regia Conſtantini Magni ſtirpe ortis, in Nectario Conſtantinopolitano, Ambroſio, Epiphanio Ticinenſi, Martino Turonenſi, Gaudentio Brixienſi & aliis; ſed ea nonnihilo tamen quàm vellemus recentiora ſunt. Illud credibile fuerit, ius concedendi ex cauſa ſeptennii de quo agimus veniam in his qui grandævi acceſſerant, ſaltem hoc temporis interſtitium mitigandi, iam tum Epiſcopis à primis Eccleſiæ ſæculis competiiſſe. Sanè in eo quem pridem laudavimus Apoſtolorum canone LXXIX. poſt ſtabilitam generalem regulam, *nè quis* ſcilicet *ex vita gentili, aut ex improba vivendi ratione ad Clerum accedens protinus Epiſcopus fiat*, ſubditur continuò exceptio *niſi forte hoc Divinâ gratiâ fiat*, quâ nonnihil iuris ea in re Epiſcopis attributum fuiſſe ſuſpicari fas eſt. Id tamen alii iudicent.

Vidimus hactenus ætate etiam provectiores clero adſcribi, atque adeò Lectoris gradum obtinere potuiſſe. (De his intelligi volumus qui non antea militaſsent, adminiſtraſsentve, quique non curiales, pœnitentes, digami, neque aliàs per Canones impediti fuiſsent) Supereſt vt inquiramus an hi ſtatim à baptiſmo, an potiùs ex intervallo quaſi probationis ſuæ, ſacræ militiæ in aliquo gradu adſcriberentur. Merenda (*b*) poſt iniectam difficultatem, vt Damaſi parens novus prorſus ignotuſque homo nomen Eccleſiæ dediſset ſtatim ac Romam venit, Notariuſque è veſtigio & Lector Baſilicæ Sancti Laurentii creatus fuiſset, eius difficultatis cauſas exponens, alienum id eſse ait ab eorum temporum diſciplinâ: *nam primò baptizari, ac deinde aliquo temporis intervallo probari debuit dignuſne eſſet qui Clero adſcriberetur*.

Hoc vt nobis perſuadeat tertiò ad Siricii, Innocentii, ac Zoſimi

(*a*) Vid. Thomaſſin. *Vet. & nov. Diſc. Part. I. Lib. II. Cap. XXXVI. n. V. & VI.*

(*b*) *Sub init. opuſculor. Sancti Damaſi; num. n.*

ſimi Epiſtolas provocat (*a*). Verùm non hic iam cum eo de parachroniſmo ſed de enuntiationis veritate agendum, cùm apertiſſimè Siricius & Zoſimus iis ipſis quæ à Merenda allegantur locis, forſan etiam & Innocentius, in alia prorſus omnia abierint. Siſtimus Siricii verba (*b*): *quicumque itaque ſe Eccleſiæ vovit obſequiis à ſuâ infantiâ antè pubertatis annos baptizari & lectorum debet miniſterio ſociari*. Deinde capite ſequenti pergit: *Qui verò iam ætate grandævus melioris propoſiti converſatione provocatus ex laico ad ſacram militiam pervenire feſtinat* „ deſiderii ſui fru- „ ctum non aliter obtinebit, niſi eo quo baptizatur tempore ſtatim „ Lectorum aut Exorciſtarum numero ſocietur; *ſi tamen eum vnam habuiſſe vel habere*, (quod verbum notare oportet) *& hanc virginem accepiſſe conſtet vxorem*. Hæc in præfatâ Epiſtolâ Siricius.

Zoſimus verò in ea quam ad Heſychium Salonitanum ſcripſit, non multùm ab his abludens (*c*): *Hæc autem* (inquit) *in ſingulis gradibus obſervanda ſunt tempora. Si ab infantia Eccleſiaſticis miniſteriis nomen dederit, inter Lectores vſquè ad vigeſimum ætatis annum continuatâ obſervatione perduret*; *ſi maior & grandævus acceſſerit* „ ita tamen vt poſt baptiſmum ſtatim ſe Di- „ vinæ militiæ deſideret mancipari, *ſive inter Lectores ſive inter Exorciſtas quinquennio teneatur*: : : : *Hac autem lege ſervatâ, vt neque bigamus, neque pœnitens, neque viduæ maritus ad hos gradûs poſſit admitti*.

Hic primùm obſervo Siricium Zoſimumque circà eos qui à pueris Eccleſiæ ſe devoverunt nihil penitus de intervallo quod à baptiſmo ad Clericatum intercedere Merenda voluit, atque his Pontificibus attribuit, meminiſſe; vbi verò ad eos pergunt, qui adultâ iam ætate clero adſcribi deſiderant, Siricium diſertiſſimis verbis *eo quo baptizantur tempore*, *ſtatim Lectorum aut Exorciſtarum numero ſociandos* decernere; Zoſimum verò quinquennio inter Lectores ſeu Exorciſtas retinendum, qui grandævus ad clerum accedens *ſtatim à baptiſmo ſacræ ſe militiæ deſideret mancipari*;

(*a*) Laudat hoc loco Merenda, atque affert pro huius doctrinæ confirmatione Siricii Epiſtolam *ad Himerium num.* 14. Innocentii *ad Felicem Nucerian. Cap. V.* & Zoſimi ad *Heſychium Salonit. Cap. V.* convertuntur. *Cap. IX. & X.* numerus enim XIV. huius Epiſtolæ qui à Merenda citatur, in editione Conciliorum Labbeana Veneta 1728. qua vſi ſumus, *de pœnitentibus eſt*, non *de promovendis*.

(*b*) Epiſt. *ad Himer. Tarraconen. ſub titulis*: De admittendis ad Clerum & De his qui grandævi ad ſacram militiam

(*c*) *Num. 3. Tom. III. col.* 400. numerus enim V. à Merenda laudatus ibi nullus eſt; ſed in tertio deſinit.

pari; vt proinde ex verbis Zoſimi integrum ſit iis qui grandævi ſacræ militiæ addicuntur, modò velint, ſtatim à baptiſmo Lectoratûs aut Exorciſtatûs gradibus initiari (*a*). Quæ ſanè ſi quis cum Merendæ doctrinâ contulerit, nedum aliena aut parùm cohærentia, ſed planiſſimè contraria deprehendet.

Vnum ei reliquum eſt ad Innocentium confugium, qui in Epiſtola ad Felicem Nucerianum ſub titulo *de his qui de laicis poſſunt clerici fieri* hæc ſcribit (*b*): *Laici verò qui habentes vxores baptizati ſunt, ac ſic ſe inſtituerunt, vt opinio eorum in nullo vacillet, vt aut clericis iuncti ſint, aut monaſteriis* „ ex quo „ baptizati ſunt *hæſerint*::: *non prohibentur huiuſmodi ad Clericatûs ſortem aſſumi*. Ex his etenim illud confici videtur, ita demum laicos qui vxores habuerint, aut habent, fas eſſe in clerum admitti, ſi poſt lapſum temporis ex quo baptizati fuêre probos ſeſe continenteſque exhibuerint.

Verùm cum præallegatæ à nobis Siricii & Zoſimi Decretales diſertiſſimè etiam de laicis *actu*, vt aiunt, vxores habentibus loquantur (conſultò vtriuſque Pontificis verba è regione collocavimus) (*c*); eoſque Siricius ſtatim à baptiſmo clero adſcribendos eſſe iubeat; Zoſimus verò ſi velint id in eorum arbitrio & poteſtate relinquat (*d*): præterea cum digamos tantùm, aut ab aliis relictarum, itidemque non virginum maritos Altaris miniſterio per Eccleſiaſticas leges prohibitos eſse ſciamus, minimè verò qui virgines duxerunt; hoſque manente etiam Sacramenti vinculo, ſequeſtrato tamen (vti Canones aiunt) cubiculo ad clerum illico admitti poſse, ceu ex innumeris eius ævi Conciliorum decre-

(*a*) An & ſine officio aut ordine Eccleſiæ adſcribi quis poſſet prioribus quinque ſæculis. Vide Thomaſſin. *Part. I. Lib. II. Cap. XXXIV. à num.* 2. qui omnino id fieri poſſe negat. Videatur tamen hic Auctor *Part.* 1. *Lib.* 21. *cap.* 67. *num.* 2.

(*b*) *Cap. IV. Tom. III. Coll. Labb. Col.* 21.

(*c*) Siricius *loco citato*: „ Eo quo baptizatur tempore ſtatim Lectorum, aut „ Exorciſtarum numero ſocietur ſi tamen „ eum *vnam habuiſſe vel habere*, & hanc „ Virginem accepiſſe conſtet vxorem.

Zoſimus quoque: „ Poſt baptiſmum „ ſtatim ſe Divinæ militiæ deſideret mancipari::: hac tamen lege ſervatâ *vt neque bigamus, neque pœnitens, neque viduæ maritus* „ ad hos gradûs poſſit admitti. Vbi notandum, non repelli maritum eius quæ virgo ducta fuit.

(*d*) Eam Siricii tempore Eccleſiæ vſu receptam doctrinam fuiſſe oſtendit Thomaſſinus *P. I. Lib. II. Cap. LXVII. n.* 11. vbi & rationem reddit cur ſtatim à baptiſmo initiari deberent, qui iam maturi ad Eccleſiam accedebant, ſcilicet *nè interim irrepere in animum poſſent ludibria ſæcularium pomparum; & cæleſtem baptiſmi innocentiam aliquâ turpitudinis maculâ contaminare*.

Digitized by Google

cretis (*a*) apertiſſimè liquet: Innocentii iccirco verba, queîs Merenda innititur, conſilium tantùm continere de præſtantiori bono, minimè verò interſtitii à baptiſmo neceſſitatem inducere credenda ſunt; atque hoc pacto huius Pontificis doctrinam cum Siricio & Zoſimo conciliandam. Pergamus rem illuſtriorem reddere.

Conſuluerat Innocentium Felix ſuper quibuſdam adeo exploratis, vt in Epiſtolæ limine dicat Pontifex: *ſtupuiſſe, prudentem virum de his voluiſſe conſulere, quæ omnibus ſunt certâ ratione comperta; neque ei quaſi ignoranti, ſed quaſi in aliis occupato aut oblito reſpondere*. Inter alia de laicis abſolutè quæſierat: *poſſentne in clerum admitti?* deinde *de his etiam qui vxores habentes baptizati ſunt*. Prodit ſe illico Felix ſuperciliosum, auſterique ingenii virum, neque admodum proclivem vt laicos, præſertim vxoratos in clerum reciperet. Cui Pontifex ad primum quæſitum reſpondit: *non de omnibus laicis conſtitutum eſſe nè clero adſcribi poſſint*, ſubdens non ſine ſtomacho: *neque etenim clerici naſci, & non fieri poſſunt*. Ad ſecundum autem: *eos quoque qui vxores habentes baptizati fuerint in clerum recipi poſſe, præſertim* (hæc enim Pontificis mens eſt) *ſi ex quo baptizati ſunt, ita ſe inſtituerunt, vt in nullo vacillet eorum opinio*; quaſi diceret, non prohibendos, vel maximè ſi tales ſint. Hæc autem conſilium potiùs continere, quàm neceſſitatem inducere palam eſt. Vel dici ſimpliciter poteſt, Felicis conſultationem particularem fuiſſe de quibuſdam vxoratis, qui aliquo poſtquam baptizati fuerant tempore, tunc primùm ad Eccleſiam animum adiecerunt; vt proinde reſcriptum illud, minimè verò conſtitutum, ſive lex generalis credenda ſit. Vtrovis autem modo res habeat, illud conſtat, nec ſi Siricii, Innocentii, ac Zoſimi tempora cum ætate parentis Damaſi congruerent, opus ei fore aut vſpiam fuiſſe, vt ex intervallo à baptiſmo dignusne eſſet probaretur, quod tamen Merendæ falsâ vt arbitror perſuaſione viſum fuit. Sed de his plus ſatis.

Nunc ab Eccleſiæ diſciplinâ ad Hiſtorica immo ad coniecturas, ſive εἰς τὰ πιθανὰ tranſeundum nobis eſt. Primo autem om-

 nium

(*a*) Vid. Cl. Noſtratem Ferd. Mendozium: *De confirm. Concil. Eliberritano Canon. XXXIII.* & præcipuè vetuſtum Concilii Nicæni Vaticanum Codicem ap. Altonium. Piſanum *libro III. de Actis eius Concilii* ab eodem Mendozio relatum *ibidem col. 1234. litt. D.* ibi: *Statuerant igitur* (Concilii Nicæni Patres) *de eo quod non oportet Clericos ſacri Ordinis, ſive Epiſcopos, ſive hypodiaconos, ſive aliquem ex ſacro catalogo,* ,, dormire ,, cum vxoribus quas adhuc laici duxe- ,, rant &c.

nium loco ſtatuamus Laurentium Levitam & Martyrem invictiſſimum (cuius de patriâ in ſecundâ huius operis parte ex aſſe inſtituetur ſermo) ſub Valeriano Imperatore, Tuſco & Baſſo Coſs. Chriſti ſcilicet anno CCLVIII. paſsum fuiſse (*a*), licèt Acta & Martyrologia paſsim Decii perſecutionem præferant, quod nonnullis (*b*) placere video. Vtravis tamen harum opinio verior fuerit, quod noſtra nihil interea refert, illud certiſſimum eſt, ſi minùs Damaſi noſtri parentes, ipſius ab vtrâque ſtirpe avos Laurentium optimè cognoſcere per ætatem potuiſse, cumque eo verſari, immo & familiariter vti, ſi patriæ forſan communio, aut caſus ipſos alicubi coniunxiſset.

Vellem equidem liceret mihi per Blanchinum, Merendam, Victorium, Acamum, & ſi qui ſunt alii qui Laurentium patriâ Romanum fuiſse aſserant, Sanctiſſimum Levitam Hiſpaniæ noſtræ tantiſper adſcribere, dum quale quantumque tunc noſtratium erga ipſum ſtudium, qualiſque tepido adhuc Inclyti Martyris cruore populorum pietas fuerit, ex patriæ quoque communione coniicio. Verùm vbi hanc veniam ægrè ab ipſis impetrandam eſſe animadverto, inſitam Hiſpanicæ Genti religionem, obfirmatam adversûs extrema quæque conſtantiam, Martyrum denique & Confeſſorum Chriſti iam tum in ea regione copiam, huius interea coniecturæ prædes ſiſto. Sanè Levitæ Sanctiſſimi memoriam nuſquam locorum incorruptiùs nec luculentiùs quàm in Hiſpania noſtra conſervatam fuiſſe, ſuperſtes adhuc elegantiſſimus Prudentii hymnus, neque longè ab illis temporibus ſcriptus, evincit; cui proinde tantum auctoritatis attributum fuit, vt in frequenti ſincerorum Laurentii Actorum naufragio, vnus hodie nobis eorum locum vicemque (*c*) expleat.

In ea igitur Laurentii nominis per Hiſpaniam celebritate, paradoxum non fuerit Damaſi noſtri Parentes pio in Sanctiſſimum Levitam ſtudio ductos, forſan etiam voti religione obſtrictos,

[*a*] Ap. Bolland. *ad diem X. Auguſt. §. IV. num. 36.* & Blanchin. Seniorem *in vita Sixti II. Tom. II. Pag. 225.*

[*b*] Ap. Baron. *in not. Martyrolog. ad diem X. Aug.*

[*c*] Theodoric. Ruinart. *Acta Martyr. Sincera à pag. 162. Edit Veron. 1731.* ex quo Blanchinus Junior. Annot. CV. in Libellum Orationum Antiquiſs. Ritûs Gothici pag. CCLXXXIII. hæc habet: *Quandoquidem acta, qualia vulgò circumferuntur, vitiata ſunt, Laurentii paſſionis notitiam aliunde repetere viſum eſt. Ex multis autem SS. PP. & Vet. Scriptorum opuſculis quæ de eius Beatiſſimi Martyris laudibus, & paſſione ſcripta ſunt, Hymnum II. Libri περὶ στεφάνων ſeu* de Coronis *Aurelii Prudentii ſelegimus, quod ibi tota rerum geſtarum ſeries clarè & dilucidè, continenter exponatur.*

ctos, aut aliâ de cauſâ, quam divinare facile non eſt, impuberem (fingamus duodecennem) filium, ad pietatis officia ſuôpte ingenio paratiſſimum eius cultui dedicâſſe, vt Romæ ad Sacra ſcilicet ipſius lipſana miniſterio Altaris inſerviens, cleroque mancipandus Eccleſiaſticum ſtadium inchoaret conficeretque. Nullus iam tum ſub Conſtantino perſecutionum metus: Eccleſia triennio antè pacem adepta novam faciem induerat: tuta denique erant tranquillaque omnia. Porro Hiſpania parebat Romanis, eòque Proconſules, Imperatores, Legiones, militariaque in dies præſidia mittebantur, indeque reducta, nè per otium torpeſceret miles, Romam denique confectis ſtipendiis remigrabant. Erant qui honoribus defuncti ad propria redirent, præter eos quos divitiarum amor in opulentiſſimam regionem impulerat; vt proinde in tanta vltro citroque commeantium frequentia credibile ſit inveniendum fore ex amicis, fortè etiam ex neceſſariis, cui Damaſi parentes tutò atque honeſtè puerum Romam aſportandum, & in Laurentianâ Baſilicâ collocandum concrederent.

Id mihi tantò veroſimilius videtur, quantò non longè ab iis temporibus, ipsâque fortaſſis Damaſi ætate, illuſtrium per Hiſpaniam virorum liberos Clariſſimo Chriſti Martyri votivum munus offerri ſolitos fuiſſe, ipſe nos Prudentii, quem modò laudavimus, hymnus abunde docet. Poſtquam etenim Poëta Sacer Laurentii paſſionem elegantiſſimè deſcripſit, indicaturus quantum ex ea gloriæ Chriſtianis, Ethnicis verò dedecoris acceſſiſſet, deſerta prorſus inquit Deorum templa; ium Flamines, Veſtales, Augures & quicquid in Vrbe ſuperſtitioſiſſimum erat, Sanctorum exinde Martyrum, ipſiuſque Laurentii limina inviſere atque exoſculari minimè dedignatos; nec Parentes ſanguinis ſui parciores fuiſſe, quo minus liberos Sanctiſſimi Martyris obſequio dedicarent conſecrarentque. Siſtimus Prudentii locum (*a*).

Videmus illuſtres domos
Sexu ex vtroque nobiles
Offerre votis pignora
Chariſſimorum liberûm.

Ex verbo autem *videmus*, & quòd aliàs hymnum de quo loquimur in Hiſpania compoſitum fuiſſe conſtet: quidnî tractum iſtum ab Auctore ad Damaſum (quem recenti Patrum memoriâ Laurentio à puero dicatum fuiſſe fortè noverat) relatum ſuſpicemur?

F 2 Con-

(*a*) *Hymno II. de Beato Laur. ſroph. C. XXXI.*

Digitized by Google

Conſtitutus itaque in Laurentiana Baſilica Damaſus, id quod factu facillimum fuit, ibique ſtatim à baptiſmo (niſi ob viarum diſcrimina in patriâ, vt potuit (*a*), baptizatus pridem fuiſſet) Lectorum collegio adſcriptus, egregium illud pietatis doctrinæque ſpecimen veſticeps præbere potuit, quo iam tum, teſte Eginhardo (*b*), in magnum rerum culmen aſſurgere videbatur. Ibi etiam Sanctorum Martyrum Petri & Marcellini acta poſteris tranſmittenda ex ore Dorothei perſecutoris excipere, ac demum cætera quæ Merendæ parùm probabilia viſa ſunt exequi, ac præſtare commodiſſimè.

Tempore autem procedente, cum ſenilis in dies emineret in ephebo prudentia, eiuſque ſanctitatis ac doctrinæ fama longè latèque vagaretur: quàm non tarda in Hiſpaniam noſtram, ad anxios ſcilicet hianteſque de filio parentes permanatura eſſet, facile eſt cuivis coniicere. Ea verò vt ipſi vel de integro Romam, inviſendi filii gratiâ, cogitarent, ſive illis tale iam olim propoſitum fuiſſet, eiuſdem maturandi ac perficiendi cauſa ſubeſſe potuit; prorſus vt Romanum parentum Sororiſque Damaſi ex Hiſpaniâ iter, quantum ex huius ætate, temporum ratione, aliiſque demum coniecturis aſſequi potuimus, circitèr annum Chriſti CCCXXV. adultiore, & minimùm vicenne Damaſo referendum omnino ſit.

Fueritne autem Damaſi Parentibus iam tum in Vrbe manendi eòque fortunas ſuas transferendi conſilium, an filii tantùm ad tempus inviſendi ſuoque demum loco ad propria redeundi, non facile divinare eſt. Illud propius vero crediderim, initio nihil tale cogitantes, nec niſi de filio, qui paternus eſt amor, ſollicitos, alia poſthabuiſſe omnia; ex quo autem voti iam compotes, Damaſi famam eximiis eiuſdem dotibus ſuperari, periculo facto, didicêre; maximè verò vbi præſtitutum reditui tempus imminere occœpit: tunc primùm filii, à quo ægrè divelli patiebantur, deſiderium, itineri quàm longiſſimè prolatando; mox manendi in Vrbe propoſito cauſam aut ſaltem occaſionem præbuiſſe.

Seu igitur conſilium iſtud iam animo coniuges in Hiſpania præcepiſſent, ſive id demum ab ipſis filii extorſiſſet pietas, illud quoque veroſimile eſt, iactâ ſemel de in Vrbe manendo aleâ, no-

(*a*) Concil. Eliberritan. *Can.* XXXVIII. Peregrè navigantes &c. & *aliis*.

(*b*) Act. SS. Petri & Marcellini die II. Iunii. *Tom. I. eiuſd. menſis* ap. Bolland. *Pag.* 170. & 173. & apud Merendam. *Opuſc. Geſta S. Dam. Cap.* 1. *num.* 1.

novum exinde Antonio de ineundâ clericali militiâ propoſitum ſuccreviſſe, eoque vxori patefacto, initoque inter vtrumque ſervandæ caſtitatis propoſito: (id etenim ex Eccleſiæ Latinæ præſcripto neceſſarium omnino fuit (a)) hac ſibi Antonium ratione aditum ad Eccleſiam præparaſſe. Damaſum præterea in eam rem, ceu omnium quæ vſquam illi accidere poſſent gratiſſimam, ſtudiosè allaboráſſe donec parentum vota perficeret; eiuſque tandem operâ effectum, vt Antonio, (qui perinde ac Damaſus in Hiſpania baptizari potuit) Lectoratûs mox gradu decorando, Exceptoris interea officium committeretur.

Id nè cui difficile aut parùm probabile videatur, Damaſi primùm auctoritas atque exiſtimatio, tum Antonii patris induſtria & probitas, Eccleſiæ denique iis temporibus ſtatus vtilitaſque conſideranda ſunt. De Damaſo explorata res eſt; cum etenim is ad annum Chriſti CCCXXV. (quo demum tempore geſta hæc fuiſſe putamus) in ipſo iuventæ flore, pietatis doctrinæque laude ſuprâ ætatem cumulatus omnium in ſe ora atque ſtudia convertiſſet: credibile eſt æqua, proque patre poſtulanti Clerum Populumque Romanum minimè obſtituros, immo bellum omne in eius ſpem gratiæ libentiſſimè militaturos fuiſſe.

Antonio præterea vix tum, vt putamus, quinquagenario multa quoque inſuiſſe credenda ſunt, quæ induſtrium fidumque miniſtrum, eiuſque operam Eccleſiæ vtiliſſimam fore prænuntiarent. Neque enim ruſticanum eum, ſeu de plebe aliquem exiſtimare fas eſt; aut non inſigniter pium probumque, cui tam altè inſederit filium ab Heſperiâ vltimâ Romam religionis causâ mittendi ſtudium. Raró hæc tangunt vulgares animas. Prudentius quoque *illuſtres domos* Laurentio liberos ſuos voti causâ dedicare ſolitas fuiſſe commemorat. Verùm ſi fortes fortibus creantur, neque imbelles progenerant aquilam columbæ, vt olim canebat profanus (b) Vates: non vltimam Antonii Patris commendationem fuiſſe puto, quod ipſi talis tantuſque, qualis eâ iam ætate Damaſus erat, filius obtigiſſet. Eccleſia denique quamquam eo tempore tranquillâ pace atque otio frueretur, non dum tamen recentium ſub Maximiano & Licinio vulnerum cicatrices obduxerat; prorſus vt talium, qualis Antonius erat, virorum præſidiis con-

(a) Concil. Eliberritan. *Can.* XXXIII. & pro eius Concilii confirmatione Cl. noſtras Ferd. Mendozius *Tom. I. Collect. Concilior. Labb. Venet. Col.* 1231. Thomaſin. *P.* 1. *lib.* II. *c.* 61.

(b) Horat. *Odar. Lib. IV.* 4. *ſtroph.* VIII.

contrâ belli ſi quando ingrueret procellam, properè munire ſeſe atque maturè providere conſultiſſimum ipſi fuerit.

Conſtituto iam verò in Exceptoratu Damaſi Parente, Lector ſubinde fieri, quodque reliquum erat Eccleſiaſtici ſtadii conficere, non perinde difficile æſtimandum. Vna etenim viri probitas induſtriaque in Exceptoratûs munere ſpectata, vt alia defuiſſent omnia, gradum ei ad Lectoratum cæteroſque Ordines, idque inexpectato temporum interſtitio, facere commodiſſimè potuit. Neque nos tamen, ſi præaſſertam Eccleſiaſticarum legum ſeveritatem ad amuſſim in eo obſervatam, integrumque in Minoribus conſtituto ſeptennium expectandum Merenda contenderit, magno propterea niſu repugnabimus. Etenim vel ſic Antonius, vix dum ſexagenarius, integrâ ſcilicet ætate, provehi ad Presbyteratum facilè potuit.

Hactenus veroſimilium ſeriem attexuimus, in qua tamen, ſi quid ego video, nihil eſt quod liberum à partium ſtudio Lectorem morari poſſit. Neque veroſimilia tantùm dixerim, queîs Hiſtoriæ veritas ex parte ſaltem robur adiungere, immo etiam iis cauſam dediſſe credenda eſt. Rem igitur paullo altiùs repetere placet. Damaſi patrem ab Exceptoratu ad Lectoratûs ordinem proceſſiſſe, ipſi nobiſcum Merenda ac Tillemontius agnovêre; idque apertiſſimo ipſius Damaſi teſtimonio in Epigrammate: *De Templo S. Laurentii*, vbi de Antonio patre loquens, eiuſque gradûs enumerans, ait (*a*):

Hac Pater Exceptor, Lector, *Levita*, *Sacerdos*
Creverat &c.

Neque etenim vt metro inſerviret Damaſus Lectoris gradum Exceptoratui poſtpoſuiſſe credendus eſt, ſed potiùs vt rem quo geſta eſt ordine nobis exponeret, cum alioqui facillimum ipſi fuiſſet ſalvâ Poëſeos lege ſic exordiri:

Hac Lector *Pater*, Exceptor, *Levita*, *Sacerdos*.

Iam verò proceſſus iſte ab Exceptoratu ad Lectoratum non ita frequens, mirificè confirmat, Antonium non à puero, ſed provectiorem ad Clerum acceſſiſſe. Ii etenim, qui redditâ Eccleſiæ pace, à pueris Divinæ militiæ adſcribebantur, ſtatim à baptiſmo in Lectorum collegium antê pubertatis annos relati, tunc demum Exceptoris officium aſſequebantur, ſi gnavos ſeſe atque induſtrios ad id muneris exhibuiſſent. Illuſtre in hanc rem Epiphanii Tici-

(*a*) Ap. Merend. *pag.* 241.

Digitized by Google

cinenſis exemplum ſuppeditat nobis Ennodius (*a*); qui poſtquam eum cæleſti militiæ tirocinium ſub Criſpino ſortitum fuiſſe ait, Lectoriſque officio functum, pergit: *Notarum in ſcribendo compendia, & figuras varias verborum multitudinem comprehendentes brevi aſſequutus, in Exceptorum numero dedicatus enituit*. Neque hoc in Epiphanio ſingulare exiſtimandum, ſed morem Eccleſiæ vſu receptum fuiſſe, vt Notarii ſive Exceptores ſæpiſſimè è Lectorum collegio aſſumerentur, ceu nos multiplici exemplo Menardus (*b*) docet.

Neque verò iccirco negamus Exceptoratûs officium à ſæculo IV. pueris frequentiſſimè commiſſum fuiſſe, vt prætêr Epiphanii, quem modò laudavimus, locum, Auſonius apertiſſimè docet (*c*) inquiens:

Puer *notarum præpetum*
Sollers miniſter advola;

Vnum tamen hoc aſſerimus, in his qui à pueris Eccleſiaſticæ militiæ adſcribebantur, nullatenus ab Exceptoris officio ad Lectoratum progreſſionem fieri; atque adeo quemcumque Eccleſiæ miniſterio dedicatum ab Exceptoratu incepiſſe conſtiterit: eum profectò ætate grandiorem abdicatâ ſæculari pompâ ad Eccleſiam tranſiiſse. Sanè verò, qui à puero Eccleſiæ adſcriptus primò *Exceptoris*, mox *Lectoris* gradum (vtì Damaſi parens Antonius) obtinuerit, neminem prorſus in Eccleſiaſtica Hiſtoria inveniendum fore puto.

Atque hâc ego ratione Romanum Damaſi, Parentumque & Sororis Irenes ex Hiſpania iter inoffensâ Hiſtoriæ fide, ſervatis ad vnguem Eccleſiaſticis legibus, immo enim veroſimillimè conſieri potuiſse arbitrabar. Saltem nullum mihi hactenus ſcopulum animadvertere licuit, cui devitando magnopere allaborandum ſit. Nam quod à nobis Merenda inquirit, num ſcilicet in inferioribus ordinibus poſiti pater & filius vno ferè eodemque tempore, *atque eadem in Eccleſia* inſervire aut miniſtrare potuerint, tanti non eſt. Licèt enim Exceptoratum patris, cum filii Lectoratu tempo-

(*a*) Ennodius *in vita Epiphanii Ticinenſis Edit. Pariſ.* 1611. *Pag.* 360.

(*b*) In not. ad Sacramentarium Gregorian. *not.* 300. ibi: *Notarii hoc loco ſunt Scribæ Epiſcopi qui vt plurimum aſſumebantur ex Lectorum Collegio*. Subditque exempla è Photii Bibliotheca *num.* 256. è politia S. Metrophanii & aliis. Nec diſſentit Merenda qui *in Annot. ad Carm. Damaſi XXV. Pag.* 241. inquit " *Vides etiam ex Lectoris ordine ad officium Exceptoris gradum ſtatui*.

(*c*) *Epigramm.* 137.

pore & loco coniungamus, nihil prohibet. Exceptoratus etenim officium eſt (*a*), non gradus ſeu Eccleſiaſticus ordo; neque attributum Eccleſiæ munus, ſed Regioni potiùs aut Vrbis tractui quam vulgò Parochiam dicimus (*b*); vt proinde ſis fuerit Damaſi Lectoratum cum Exceptoratu Antonii componere, quin propterea in Eccleſiaſticas ordinationes impingatur.

Si verò de patre & filio ſimul in eadem Baſilica, in Lectoratu, exempli gratiâ, aut in alio ex minoribus Ordinibus conſtitutis, inquirere Merenda pergat, fatebimur rem non eſſe vſque adeo expeditam. Verùm cum Damaſi patrem non à puero ſacræ militiæ adſcriptum fuiſſe prædixerimus: Romanus is, ſive Hiſpanus fuerit, in eundem ac nos ſcopulum allidat Merenda neceſſe eſt. Quomodo enim pater longo poſt filium intervallo Eccleſiæ adſcriptus, multo tamen antè ipſum Presbyter ordinatus, ſi vtrumque eidem Baſilicæ addictum volumus (*c*), non filio paulatim propior fieret, moxque in eodem atque ille gradu miniſtraret? An magis patrem & filium in eadem Eccleſia, vnoque prorſus tempore Levitas fuiſſe dicemus? Vtrumque difficile; ſed quo tandem pacto alterutrum à Merenda (vel ſi gratis ei Damaſum Romanum fuiſſe conceſſerimus) aut à nobis, ſi Hiſpanum eum volumus, vitari; ſervatâque Eccleſiaſticæ diſciplinæ ſeveritate is obex amoveri poſsit planè non video. Supereſt igitur, vt ad qualemqualem Eccleſiaſticarum legum ea in re conniventiam, quam loci temporiſque rationes, atque Eccleſiæ vtilitas exigeret, nobiſcum confugiat.

Neque Acta Beatæ Irenes germanæ Damaſi Sororis à Bollandianis Patribus allata (*d*), ex quorum, modò ſincera ſint, colla-

(*a*) Erant quidem iis temporibus Sacrorum Cuſtodes, Interpretes, Defenſores, Laborantes, qui mortuorum corpora curabant, Oeconomi, & alii Eccleſiæ officiales ſine ordinatione aliqua. De quo videndus Thomaſſinus *P. I. Lib. II. Cap. XXXIV. n. II. & V.*

(*b*) Merenda *Annot. in Epigramm.* Hac Pater &c. *XXXIV. pag.* 241. „ *Quamquam igitur* (ait) *Damaſi noſtri Pater* „ *adſcriptus fuerit S. Laurentii titulo,* „ *nihil obſtat quominus Notarius & Ex-* „ *ceptor eſſe potuerit pro ſeptima regio-* „ *ne Eccleſiaſtica cui Baſilica illa accen-* „ *ſebatur.*

(*c*) Antonium in Baſilica S. Laurentii *ad Theatrum Pompeii* miniſtraſſe Damaſi teſtimonio conſtat: De Damaſo non item, cum plures eſſent in Vrbe iam à primis ſæculis Laurentio ædes inſcriptæ. Omnium celeberrima atque antiquiſſima in *Agro Verano* fuit quo loco ſacræ ipſius exuviæ ad hanc diem aſſervantur, alteraque eſt ex VII. Sacris Vrbis Eccleſiis vulgò: *San Lorenzo fuori delle Mura*. Quid autem ſi dicamus ob Laurentii reliquias huic Eccleſiæ adſcriptum Damaſum fuiſſe?

(*d*) Ad diem XXI. Februar. *Tom. III. pag.* 245. *ed. Ven.*

Digitized by Google

latione cum eiuſdem epitaphio à Damaſo compoſito, *neminem negaturum eſſe*, Merenda profert (*a*), *Romanis itidem Virginibus annumerandam Irenen fore*: magnum nobis negotium exhibent. Non equidem inficior, ſi hinc Irenes exitum ad annum XII. Pontificatûs Damaſi, id eſt Christi CCCLXXVIII. prout in Actis habetur, referamus; inde verò, ex epitaphio ſcilicet, vixdum eam vicennem denatam fuiſſe elicimus: noſtram de Irenes patriâ, deque Romano ipſius ex Hiſpania itinere doctrinam penitus concidere. Cum enim ex vtroque conſequens fiat Irenen anno demum CCCLVIII. aut ſequenti in lucem editam fuiſſe: quo pacto ad annum CCCXXV. Romam venire; aut anno CCCLXXVIII. nondum vicennis è vivis excedere potuit, cum eo tempore tantùm non ſexagenaria futura eſſet? De hoc tamen nos aliàs.

Interea verò non minus Adverſarios torquet Actorum cum epitaphii ſententiâ de ætate Irenes conciliatio. Si enim vtriuſque teſtimonium verum eſſe volunt, quo tempore naſci Irene potuit, id eſt anno CCCLVIII. eius ac Damaſi Parentes, ſin minus è vivis ſublati, quod veroſimilius arbitror, ſaltem id iam ætatis fuiſſent, quâ liberis operam dare, prolemque ſuſcipere minimè poſſent. Sed eſto. An non eis obſtiturum eſſet caſtitatis propoſitum, quod ex vſu Latinæ Eccleſiæ neceſſarium fuit vt Pater clero adſcriberetur? Aut quomodo Damaſus *germanam ſororem* totis quinquaginta quatuor annis, quod tamen ex vtroque conficitur, præceſſiſſet? Conſultò adieci *germanam*, qualis à Damaſo Irene vocatur (*b*), nè quis eos *conſanguineos* tantùm, vt Canoniſtæ loqui amant, non item *vterinos* fratres, ſolutumque hac ratione difficultatis nodum putet. Demum, ſi Damaſi Parens aliam, priore vxore defunctâ, ſubinduxiſſet: quo pacto digamus (*c*) ad clerum accedere, aut Presbyter vnquam ordinari potuiſſet?

 Op-

(*a*) §. *II. De Damaſi carminib. Pag.*144. „ At ſi quæ Actis illis (*Irenes ſcilicet*) „ fides haberi poteſt, nemo negaverit, „ quin Irene Romanis Virginibus ac- „ cenſenda ſit.

(*b*) *Te* Germana ſoror *noſtri nunc teſtis amoris*. Damaſ. *in Epitaphio Irenes*.

(*c*) Nollem de digamiâ infidelium, aut de binis ſucceſſivè nuptiis à Damaſi patre antè & poſt baptiſmum contractis, hunc locum ab aliquibus accipi. Quamquam etenim ipſis, vt puto, Damaſi temporibus quæſtio de hoc argumento emerſiſſet; fuiſſentque quibus nuptiarum in infidelitate multiplicitas nullam irregularitatem inducere videretur, in qua ſententia Hieronymus fuit; (*Epiſt. ad Oceanum*) Siricius tamen eam litem diremit, idem de nuptiis omnibus ſtatuens, (*Epiſt. ad Himer. Tarrac. cap. X. & XI*) & clariùs poſt eum Innocentius I. (*Epiſt. ad Victricium Rhotomag. Cap. VI.* Ap. Labbæum *Tom. II. Coll. Conc. Edit. Venet. col. 9.*)

Optimè hæc eadem perſpecta Merenda, & antê eum Tillemontius habuêre; cumque alterutram ex illis enuntiationibus neceſſariò falſam eſſe agnoviſſent, adversûs Acta pronuntiarunt; prior ille quidem *leviſſimam illorum fidem in vtramque partem* eſſe affirmans (*a*); poſterior verò, quanta ea ſunt, inter anilia commenta referens (*b*). Horum nos interea ſi placitum ſequi volumus, expedita reſponſio eſt; verùm cum in Actis, ſi præiudicatam ipſorum cum epitaphio diſſenſionem demas, nihil non iam & ſibi conſtans, & cum aliis quæ hiſtoricâ fide nituntur optimè cohærens reperiatur (*c*): præterea cum ea Clariſs. noſtras Thomas de Herrera Auguſtinianus, cui in re facti fidem derogare nefas eſſet, ex pervetuſto Hiſpanienſi Martyrologio eruiſſe teſtetur (*d*): alia prius omnia experiri oportuit, quàm Actorum veritas in vniverſum traduceretur. Atque ego quidem ipſorum cauſam, ſaltem qualia Tamayus noſter evulgavit (*e*), nullo pacto tuendam in me recipio; immo ex huius Auctoris, cæteroquin doctiſſimi, ingenio, atque ex argumenti importunitate vehementer ſuſpicor Damaſi patriam genuſque ſub Actorum initium interpolata eſſe. De hoc tamen alii iudicent.

Illud mihi extrâ controverſiam videtur poſitum, ſi ſemel admittimus Irenes epitaphium non ab alio quàm ab Actorum Scriptore ſub ipſorum finem additum fuiſſe: longè eum diverſo, ac vulgo creditur, ſenſu verſum quintum, quo Irenes ætas indicatur, intellexiſſe. Merendæ quidem ac Tillemontio ex recepto, vti arbitror, deſignandæ ætatis in epitaphiis more, nihil ſcrupuli ſubortum fuiſse videtur (*f*), quin tractus *bis denas hiemes nedum compleverat*, vt in eo quem diximus verſu legitur, ad annum quo vivere Irene deſiit referendus ſit; quod & ipſum mihi cum primò eum verſum legerem accidiſſe non diffiteor; verùm vbi ſententiam ſatìs per ſe ambiguam, &, ſi in eo ſenſu accipiatur, non vno in loco Actis quæ modò præceſſerant è regione contra-riam

(*a*) Merenda *De Damaſi carmin.* §. 11. *num.* XIII. *Pag.* 144. „ Sed Actorum „ illorum, (*Irenes ſcilicet*) vt verum fa„ tear, leviſſima prorſus vtram in par„ tem velis auctoritas eſt.

(*b*) Tillemont. *Tom. VIII. Pag.* 773. *in Not.* „ Ainſi cette piece (*Acta Irenes intelligit*) „ peut encore être miſe entre „ celles qui rendent la foy des Eſpagnols „ fort ſuſpecte en matiere d'hiſtoire.

(*c*) Exaggerat quidem Tillemontius Actorum ſtili barbariem. Non tamen ſunt adeo vt putat informia; nec ſi eſſent, ipſorum propterea fides infirma redderetur.

(*d*) Ap. PP. Bolland. ad diem XXI. Februar. *Tom. III. Pag.* 244. *De S. Irene.*

(*e*) Apud eoſd. Bolland. *ibid.*

(*f*) *Loco proximè allegato.*

riam deprehendo: facilè perſuaderi paſſus ſum Actorum Scriptorem eam periodum non ad ætatis annum quo Irene deceſſit, ſed quo per virginitatis votum Chriſto ſe dicavit retuliſse; quaſi ſignificare nobis voluiſset Damaſus Irenen in ipſo iuventæ flore virginem Deo conſecratam fuiſse.

Sanè cum is locus Antiquariorum vitio corruptus, & ſententia implexiſſima ſit: cur potius de Irenes morte, quàm de emiſſo per ipſam voto accipi debeat, prorſus non video; cum è contrario multa nos inducant vt eum in poſteriore ſenſu ab Actorum Scriptore vſurpatum putemus. Quo enim ille pacto, ſi ad immaturam Irenes mortem reſpexit, epitaphium quo Actorum veritas apertiſſimè oppugnaretur, illico poſt Acta ſubdidiſset? Præterea cum in Actis Irene in virginitatis propoſito permanens, atque in dies proficiens inducatur, cum Damaſus renuntiatus fuit Pontifex: quâ ratione credidiſse potuit illorum Scriptor eam nondum vicennem, anno Pontificatûs Damaſi XII. diem obiiſse, niſi ſimul crederet antê annum octavum virginitatis votum emiſiſse, eâque ætate nuncupatum ipſi à fratre Damaſo libellum de eodem argumento? Denique verſus epigrammatis alter, in quo Damaſus *doluiſſe* in Sororis obitu *fatetur*, *conſortia perdere vitæ*, ſatis indicat eâ demum ætate Irenen obiiſse, quâ prædefunctis vtriuſque parentibus vnum Damaſo repoſitum erat in ipſius converſatione ſolatium; id quod vtroque in ſenium inclinante contigiſse veroſimilius eſt. Nos tamen, Epigrammate (*a*) prout in calce Actorum exhibetur deſcripto, in-

(*a*) Ap. PP. Bolland. *XXI. Febr. Tom. III. Pag.* 245.

Hoc tumulo ſacrata Deo nunc membra quieſcunt.
Hic ſoror eſt Damaſi: nomen ſi quæris, Irene.
Voverat hæc ſeſe CHRISTO *cum vita maneret.*
Virginis vt meritum ſanctus pudor ipſe probaret,
Bis denas hiemes nec dum compleverat ætas,
Egregios mores vitæ præceſſerat ætas,
Propoſitum mentis pietas veneranda puellæ.
Magnificos fructus dederat melioribus annis.
Forſan: Hæc — Te *germana ſoror, noſtri nunc teſtis amoris*
Cum fugeret mundum dederat mihi pignus honeſtum.
Saracanius: Quam — Quem *ſibi cum raperet melior tunc regia cæli,*
Saracan. timuit — *Non* timui *mortem Cælos quod libera adiret.*
Sed dolui fateor conſortia perdere vitæ:
Nunc veniente Deo noſtri reminiſcere virgo
Saracan. Vt — Et *tua per Dominum præſtet mihi facula lumen.*

Si Damaſi mentem divinare liceat, exiſtimarem binis quibuſque verſibus ſingulas in hoc Epigrammate periodos abſolvi, vt ſenſus prioris periodi ſit: *Hic* re-

integrum de ea re Lectoribus arbitrium permittimus, ad propria redeuntes.

Vnum (quod neſcio an à Merenda animadverſum ſit) Romano Patris Damaſi ex Hiſpania itineri, vtque novus homo in clerum è veſtigio cooptaretur, negotium nobis qualequale facere poteſt, Canon ſcilicet XXIV. Eliberritani Concilii quo præcipitur (a): *eos qui peregrè baptizati fuerint, eò quod eorum minimè cognita ſit vita, ad clerum non eſſe promovendos in alienis Provinciis*. Idem non multo pòſt à Silveſtro Papa in Concilio Romano cautum fuiſse, Gratianus refert (b); atque itidem à Carthaginenſi IV. Canone XXIV. repetitum novimus (c). Immo ob frequentes Manichæorum fraudes, Auctor Libri Pontificalis ab Anaſtaſio I. conſtitutum fuiſse ait (d), vt *nullâ ratione tranſmarinus homo in clerum admitteretur, niſi quinque Epiſcoporum chirographa deſignaret*.

Verùm cum harum omnium Conſtitutionum ſcopus is eſset, nè cuius vita converſatioque non fuiſſent exploratæ, ſecundùm Pauli effatum, clero adſcriberetur: potuit commodè Damaſi Pater, aut commendatitiis Epiſcoporum litteris, aut fide dignorum teſtimoniis anteactæ vitæ honeſtatem comprobare; aut demum in Exceptoratu conſtitutus id fidei, probitatis, induſtriæque ſpecimen præbere, quod ipſi abſolutiſſimæ probationis inſtar eſset. Damaſi ad hæc pietas, quam à Parentibus hauſtam omnes meritò crederent, magnum ſubinde rei perficiendæ momentum afferre potuit. Nec demum aut Hiſpanis invidioſum tunc propter Manichæos *tranſmarinorum* nomen vſpiam inditum legimus; aut fuiſse per ea tempora quod ab Hiſpaniæ partibus timeri poſset: cum nondum eam Ariana infeſtâſset pravitas, neque Priſcillianus Gnoſtico-

co-

requieſcit Irene Damaſi ſoror. Secundæ verò, binis qui ſequuntur verſibus: *Voverat hæc ſeſe Chriſto virgo perpetua, pudore ſanctum eius propoſitum comprobante*. Tertiæ, quinto & ſexto verſibus comprehenſæ: *Vix dum vicennis erat, & egregiis moribus ætatem ſuperabat*. Quartæ porrò, ſeptimo & octavo: *Propoſitum & pietas virginis magnificos ediderant fructus in iuveniti eiuſdem ætate*; ſic enim verba illa: *melioribus annis* interpretanda cenſeo. Id autem mirificè confirmat Irenen non vicennem obiiſſe, ſed eá ætate virginitatis votum ēmiſiſſe. Cætera non vſque adeo implexa ſunt.

[a] *Ap. Labb. Tom. I. Coll. Concil. col.* 995.

[b] Cap. Nullus 98. diſt. Ap. Cl. Ferd. Mendozium *De confirm. Concil. Eliberrit. Can. XXIV.*

[c] Ap. eund. Ferd. Mendozium *de Confirm. Concil. Eliberr. Cap. L.*

[d] In Anaſtaſio I. & huius Pontificis *Epiſtola ad omnes Germaniæ & Burgund. Epiſcopos Cap. II.*

eorum errores diſſeminaviſset, vt rem expendenti manifeſtum fiet.

Vix ſcio an huic coniecturarum ſeriei, quam vt veroſimilem attexuimus, quidpiam inſit quod in Eccleſiaſticas leges aut in Hiſtoricam fidem impingat. Eam nos denique prout aliò diſtractis oblata primùm fuit, vtcumque examinatam tamen, æquis Lectoribus repræſentamus. Neque etenim in expedito itinere otium nobis ad eam vlterioribus curis diſcutiendam ſuppetiit, nec libri ad manûs fuerunt nocturnis præſertim horis, quibus longiores cum Muſis congreſsûs earum amatores diſcupiunt. Quicumque ergo nos alicubi deceptos certa pro incertis, incongrua pro veroſimilibus captâſſe deprehenderit, deque iis bonâ fide admonitos velit, maximo ille atque immortali beneficio ſibi devinctos reddet.

APPENDIX

De DAMASI *monumentis Romæ ſuperſtitibus.*

NOn fuit animus initio de hoc argumento agere, quippe quod minimè exigebat propoſiti noſtri ratio; eamque ob cauſam extantes hodie in Vrbe Damaſi inſcriptiones ad *Collectionem ſuperſtitum Romæ Hiſpanici nominis monumentorum*, quæ affecta & propediem abſolvenda manibus noſtris teritur, reiiciendas duximus. Verùm cum ea Collectio, quæ tribus maioris vt vocant formæ voluminibus conſtabit, non eo conſilio à nobis adornata ſit vt in vulgus emittatur; ſed potiùs vt in Regia Matritenſi Bibliothecâ repoſita ſuperſtites Hiſpanorum in Vrbe reliquias, tot hactenus adverſis conflictatas, ipſoque demum attritu penitus abolendas ab interitu vindicet; eaſque noſtratibus domi per otium, vnoque ictu contemplandas exhibeat: congruum arbitrati ſumus archetypa Damaſi Poëmata lucubrationi noſtræ inſerta, numquam intermorituris chartis poſteritati conſecrare.

Ex quadragenis igitur quæ Sarazanius collegerat Damaſi Epigrammatis, quibus & Merenda nonnulla ex Grutero, & Palatino Codice adiunxit, quaterna tantùm hodie nobis, cum alterius fragmento ſuperſunt. Ea nos quantum fieri potuit accuratè ex archetypis

Digitized by Google

typis deſcripſimus. Nec verba ſolùm, vt aiunt κὐ πόδας, ſed litterarum figuram, compendia, nexûs, apices, ipſaque etiam quadratarii ſphalmata, nè quid Lector deſideret, minutiſſimè perſequuti ſumus, ærique fideliter incidenda curavimus; eo videlicet conſilio vt ſingula ſpeciminis inſtar eſſe poſſint. En illa.

Nihil eſt, nè in erratis quidem, de quo Lector addubitet. Miretur nobiſcum potius, cum Merenda (inter alia quæ minutioribus ſcatent ſphalmatis) Agnetis Epigramma ſecundo à nobis loco relatum, *ſemel atque iterum cum archetypo contuliſſe atque emendatum dediſſe* affirmet (*a*): plurima etiam num in ipſo aliorum curis emendanda reliquiſſe; neque eius generis quæ facilè in Typographum reiici poſſint. Bina nobis loca, nè gratis id aſſeruiſſe videamur, ſiſtere placuit cum apographo noſtro conferenda (*b*). Verùm hoc non tanti eſt. De eo opportuniùs Lectorem admonendum putamus, trium priorum eius epigrammatis verſuum initia; nec non poſteriorem partem Carminis *de Sanctis Proto & Hyacintho*, recenti manu, cum in autographo deeſſent, ſuppleta fuiſſe; quam ob cauſam punctis ea potiùs adumbrari quàm lineis exprimi curavimus (*c*).

Illud hoc loco dubitare quis poſſit, cum conſtet Vigilium Papam ſeſquiſæculo à morte Damaſi diruta in Vrbe à Gothis Martyrum ſepulcra renovâſſe, quod nos vetus ipſius Vigilii epigrâmma

(*a*) Merenda de Damaſi Carminib. A II. n. XIII. Pag. 143. *Carmen*, inquit, *de S. Agnete cum archetypo collatum, atque emendatum dedi*. Item in Notis Pag. 237. de eod. Epigrammate: „ *Tum ſtatim legitur* (in Vaticano Co„ dice) *Carmen Sancti Damaſi iis ferme* „ *verbis, quibus adhuc extat lapidi inci*„ *ſum in eodem Baſilica, vbi illud iterum* „ *contuli*.

(*b*) Verſu VII. Merenda:

Nudaque *perfuſos crines &* membra.

Epigramma verò habet, ut vidimus:

Nudaque *profuſum crinem per* membra.

Item Verſu vltimo Merenda:

. . . . . Faveas precor inclyta *Virgo*.

Cum in Epigrammate legatur: inclyta *Martyr*.

(*c*) Cl. Ioann. Marangonius à quo Agnetis epigramma, anno MDCCXXVIII. primò detectum fuiſſe dicitur, paullò aliter verſuum initia reſtituit. Habet enim in primo: FAMA PREFERT, quod nec orthographiæ, neque metri ratio patitur; in ſecundo verò ADNEM pro AGNEN, vt eſt in archetypo. Cætera exactius. Vide S. Victorini *Acta ab eodem illuſtrata*, in Appendice *De Autographo inſcriptionis S. Damaſi. Romæ* 1740. *Pag.* 138.

RANNI
NOCNDI
·CHRISTI
ER·ARTVS
S·ADIRET
GANTVR
IA·SANGIS
A·POTESTAS
MENTEM
TENERET
PRESTAT
EPVLCRVM

ab Vrbe lapide.

ARENTES
PVISSET
LLAM
Q·TYRANNI
ORPVS
MOREM
ADEDISSE
DERET
APVDoRIS
TAMARTYR

Digitized by Google

XI·P·et S·lat·III·cum triente. 54

QVE MEATV
SARIGABANT
SEPVLTOS
VEREPOENAS
LABOREM
NTIS
A TERRAE
RATHVMOR
SALVTIS
IDELIS

suppletum·In muro.

ONTIS
PRAEF
CAELI
E PROBATVS
AMBO
IOEONAM

nti circa medium.

SEFATERI
PARENTV
RITO
ORE
IORE
A PRIMA
T
LVCEM
FLETVS
L·SATVRNIN·CONSS·

ma docet (a): fuerintne quæ adduximus ex prioribus illis archetypis à Damaſo extructis, an ex poſterioribus à Vigilio inſtauratis? Sed cum quina illa eodem omnino tempore, forſan & eiuſdem artificis manu, marmori inciſa videantur, id quod nedum litterarum ductus, ſed earum lemniſci atque ornatus inter ſe ſimillimi, eademque prorſus ſcriptionis indoles ſatis oſtendunt: præterea cum in eo epigrammate, quod poſtremo omnium loco retulimus, ætas dieſque depoſitionis Proiectæ, Conſulatus item Merobaudis & Saturnini (qui ſecundûm Merendæ ſupputationem (b) in annum incidit Pontificatûs Damaſi XVII.) minutiſſimè deſignentur: crediderim eius potiùs quàm Vigilii tempore marmori inciſum fuiſſe; atque adeo ipſum cæteraque à nobis adducta, ex antiquioribus à Damaſo conſcriptis, atque erectis monumentis archetypa nobis ſupereſſe. Neque enim credibile eſt menſium dierumque, quibus Proiecta vixit, minutias Vigilii tempore in numerato habendas, vt eius epitaphio tam accuratè adnotarentur. Præterea Vigilium Martyrum tantùm ſepulcra renovaſſe ex adducto ipſius epigrammate liquet; cui cœtui neſcio an Proiecta illa, cui elogium inſcribitur, adnumeranda ſit. Scriptionis denique genus, ſi quid ego video, Damaſi ætatem non reſpuit. De his tamen Lectorum arbitrium eſto.

Blanchinus Senior ex collectis olim à Fulvio Vrſino veteribus inſcriptionibus, aliam nobis exhibet Damaſi nomen præferentem, in qua Baſilicæ *Sancti Laurentii in Damaſo* conſecrationem ab eodem Sancto Pontifice peractam contineri, idque antiquiſſimum fortaſſis huius Eccleſiaſtici ritûs genuinum documentum eſſe affirmat. Eam primùm Alexandri S. R. E. Cardinalis FARNESII liberalitate ab interitu vindicatam; deinde Sereniſſimi FRANCISCI Parmæ & Placentiæ Ducis iuſſu ad ann. MDCCXVIII. cum aliis in

(a) Affertur à Merenda §. *II. de Damaſi carminib. Pag.* 135.

DE SS. MM. VITALI, MARTIALI, ET ALEXANDRO

Dum peritura Getæ poſuiſſent caſtra ſub Vrbem,
Moverunt Sanctis bella nefanda prius.
Totaque ſacrilego verterunt corde ſepulcra,
Martyribus quondam rite ſacrata piis.
Quos monſtrante Deo DAMASVS *ſibi* PAPA *probatos*
AFFIXO *monuit* CARMINE *iure coli.*
Sed periit titulus confracto marmore ſanctus
Nec tamen his iterum poſſe latere fuit.
Diruta VIGILIVS *nam poſt hæc* PAPA *gemiſcens*
Hoſtibus expulſis OMNE NOVAVIT OPVS.

(b) *Cap. XXII. Pag.* 119.

in eiuſdem Palatio ad Campum Floræ illuſtriori loco repoſitam, Blanchinus ſæpius vidiſſe teſtatur. Nobis tamen, quibus iam pridem animo inſederat eam ex autographo repræſentare, vel poſt multiplicem intimæ Domûs excuſſionem noſtrâ & Amicorum diligentiâ peractam (*a*), luſtrataſque ſingulatim Fulvianæ Inſcriptionum Veterum Collectionis reliquias, quæ ibidem in ſcriniis aſſervantur (*b*), non licuit eſſe tam beatis. Exiguitate ſuâ tectam putamus: cruſta enim, vt Blanchinus aſſerit, marmorea ſemipalmaris eſt. Eam ergo, quando vltrà non datur, ſiſtimus qualem is Auctor ſecundo loco protulit (*c*).

T. I. X̄. N. EGO DAMASI
VS VRB̄ ROME EP̄S AN
C DOMV̄ CŌSECRAVI
N.R.)~ S.M. S.PA.S.PE

Blanchinus initiales litteras, ſub epigrammatis initium occurrentes hoc modo interpretatus eſt: *Titulus in Chriſti nomine &c.* poſteriores verò eiuſdem ſiglas: *Nonâ Regione dedicatam Septembrī menſe*, *Sanctus Paulus*, *Sanctus Petrus*. Merenda tamen, qui & ipſe inſcriptionem affert (*d*), aliâ viâ incedens ita explicat: *novatam*, *refectam*, *dicatam Sancto Martyri*, quæ mihi interpretatio planior atque opportunior videtur. Id tamen alii iudicent.

Cæterum quod paullo antè Merenda nos admonet veniâ ſcilicet non carere Damaſum, *licèt aliquando in metricas leges peccare* videatur (*e*): nollem equidem ita à Lectoribus accipi, quaſi menda, quëis paſſim Damaſi epigrammata ſcatent, in Auctorem referenda ſint. Deformaverat ea pridem librariorum imperitia atque

[*a*] Egregiè nos ea in re iuvit Cl. Civis atque Amici noſtri *D. Ioachimi Ibanectii* Carolo Hispaniar. Infanti & vtriusque Siciliae Regi in Romanâ Legatione à ſecretis diligentia; cuius operâ effectum, vt nobis ampliſſimarum ædium abdita, receſſuſque intimi paterent.

[*b*] Exhibuit eas nobis perhumaniter *Ioſephus Vaſi* Farneſianæ ſupellectilis cuſtos, *Guarda-Robbam* vocant; qui *Veteris & novæ Vrbis admiranda*, X. maioris formæ voluminibus comprehenſa propediem evulgaturus eſt.

[*c*] Primò quidem hunc lapidem Blanchinus ediderat in *Præfatione Tomi I. Anaſtaſii Bibliothecarii num. XXXV* poſtea verò nonnihil immutatum recudit *Tom. eiuſdem Operis III. Sect. LIV. in Damaſo Pag.* 34. Ex quo loco ſuperius exemplum mutuati ſumus.

[*d*] §. *III. De Damaſi operib. Pag.* 145.

[*e*] Sub finem §. II. *De Damaſi Carminib. Pag.* 134.

que exemplorum crebritas; dein Typographorum incuria tot ipſis plagas intulit, vt in aliquibus locis vix Damaſi mentem coniecturâ aſſequi liceat, in aliis verò nè divinare quidem facile ſit: tanta eſt ipſorum obſcuritas. Nec mirandum ſi Damaſus fovendæ potiùs, vel dum versûs pangeret, fidelium pietati, quàm ſyllabarum rationi intentior, metricas alicubi leges parùm curaverit: id enim in communi ſæculi quo floruit labe ſcientem neglexiſſe, magis quàm eas minutias ignorâſſe credibile eſt. Sanè Prudentius Damaſi ferè σύγχρονος, cui nemo eximii Poëtæ laudem hactenus invidit, nihil moratur *metro*, vt ipſe ait, *renuente* SATVRNINI nomen ſapphico verſui inſerere ſubdens (*a*):

Carminis leges amor aureorum
Nominum parvi facit &c.

Licuit hoc interdum nedum ſequioris ævi, ſed & priſcis illis, quos *ætatis aureæ* Poëtas paſſim appellamus, quamquam in eo non laudandi, multoque minus imitandi ſint. Nec ſcio an ſæpiùs eâdem oberraverit chordâ Damaſus. In his certè quos archetypos ex eo versûs attulimus, ſi ſecundum ex Agnetis epigrammate dempſeris, (quem tamen initio mutilum & recenter ſuppletum diximus) nihil iam fore puto, quod vel Scioppius iure reprehendat. Præterea Damaſum *elegans in verſibus pangendis ingenium habuiſſe*, Hieronymi qui optimè ipſum noverat teſtimonio (*b*) ſcimus; in Actis verò politiore *in vtraque lingua ſcientiâ* (*c*), id eſt *Atticâ* & *Romanâ facundiâ* præditus, non ſecus atque ab Horario Mæcenas (*d*) dicitur; vt veroſimile fuerit Sanctiſſimum Pontificem amœniores, ſacras tamen Muſas non vulgariter excoluiſſe.

Sed hæc paullo generaliora videbuntur. Illud meo quidem iudicio conficit menda de quibus agimus in librarios ac typothetas reiicienda eſſe, quod cum in Epigrammate *de Sanctis Proto* & *Hyacintho* quarto loco à nobis adducto, prior pars, quam archetypam diximus, nihil prorſus reprehenſione dignum conti-

neat:

[*a*] In Hymno *De SS. XVIII. MM. Cæſarauguſtanis Stroph.* 41.

[*b*] *De Viris Illuſtribus.* " Damaſus, *inquit*, " elegans in verſibus componen- " dis ingenium habuit.

[*c*] *Acta Damaſi ex MS. Cod. Archiv. Canonicor. S. Petri à Mart. Sarazonio evulgata Pag.* 42. " Porro Liberius dum " in exilium duceretur Damaſum *elegantis in vtraque lingua ſcientiæ* : : : " in " Vrbe Vicarium dereliquit.

[*d*] Horat. *Lib. III. Od. VIII. ad Mæcenatem Stroph. II.*

Doctæ ſermones vtriuſque linguæ.

neat: in poſteriore quæ recèns ſuppleta eſt, nec plura quam ſena hemiſtichia complet, bis in metricas leges impingitur, vt primum & quartum eius verſum ad digitos atque aurem expendenti manifeſtum fiet (*a*). Quod ſi reliquorum Damaſi epigrammatum autographa, vt ita dicamus, vel incorrupta nobis exempla ſupereſſent: conſtantior fortaſſis atque æquabilior Sancti Pontificis Poëtice haberetur.

Hac potiſſimùm de cauſa dum hæc ſcriberem non ſemel animum pupugit cogitatio Damaſi verſûs vndique conquiſitos in vnum colligendi, & ſi fieri poſſet priſtino nitori atque integritati reſtituendi; verùm arduus aggreſſis labor nec tractabile pondus viſum fuit, præſertim ſine præſidio veterum Codicum è quorum collatione germana Auctoris littera omnino eruenda eſt. Interea tamen, nè nihil egiſſe videar, ſpecimen conatûs noſtri ſiſtere placuit in Epigrammate *De cognomentis Chriſti Servatoris*, quod à Sarazanio vndecimo (*b*), à Merenda ſexto loco (*c*) ponitur. In eo etenim cum primus verſus claudicet, *ſyllabam ipſi deeſſe* prior ille Scriptor exiſtimavit (*d*); mihi verò pyrrichio integro decurtatus, atque hoc pacto reſtituendus videtur, ſi poſt primam eius vocem *ſpes*, & antê ſequentem *vita*, tertiam hanc *via* eidem inſeramus; vt non iam: *Spes*, *vita*, *ſalus*, &c. ſicut pridem, ſed

[*a*] Sic habent:

. . . . . *latuit* ſub *aggere montis*
. . . . . *ſequeris Hyacinthe probatus.*

Quorum priori vix ſcio an medicæ Poëtarum manus opitulari valeant. Poſterior vtcumque ſuſtineri poteſt; non quidem vulgari illo Grammaticorum ad *ἑπτημιμερῆ* ſuam confugio, quod huc non pertinet; ſed ex Græcorum vſu qui brevem ſyllabam in fine dictionis conſonâ terminatam frequentiſſimè producunt, vbi ſequens vocalis aſpero notatur ſpiritu. Apud Aeolas namque is ſpiritus, cuius vicem ſuſtinet Latinorum H, conſonæ naturam induit ob ſoni aſperitatem, à qua non multum Bætici noſtri abhorrent eam litteram denſiùs aſpirantes. Potuit igitur Damaſus, ſi hemiſtichium de quo agimus ad ipſum pertinet, ob ſequentem aſpirationem vocis *Hyacinthus* poſtremam in *ſequeris* ſyllabam alioquin brevem producere. Exempla eius rei apud Homerum frequentiſſima ſunt vt Odyſs. XIII. ✓. 343.

Χωόμενος, ὅτι οἱ υἱὸν φίλον ἐξαλάωσας
Item ſæpius: *Οἰόμενος ἑλέειν* &c.

Immo & Virgilius ob eandem vocem *Hyacinthus*, brevem quæ præceſſerat ſyllabam producit Eclog. VI. ✓. 53.

Ille latus niveum molli fultus Hyacintho.

Neque enim ob cæſuram, vt vulgus Grammaticorum putat, ſyllaba *tus* à Poëta producta fuit. Sed hæc puerilia ſunt.

[*b*] Sarazan. *Pag.* 83.

[*c*] Merenda *Pag.* 224.

[*d*] *Annot. in Damaſi Carm. XI. Pag.* 168.

ſed: *Spes*, *via*, *vita*, *ſalus* &c. legi veroſimillimè debeat. Ita enim fiet vt aliud CHRISTO congruentiſſimum nomen, immo ab ipſo ſibi inditum, cuiuſque nulla in epigrammate mentio pridem fuerat, attribuamus; verſuſque iam ad metri leges atque aurem numeroſiſſimè fluat. Alluſit in eo, vtì ego arbitror, Damaſus ad illud Ioannis de CHRISTO (*a*): *Ego ſum via*, *& veritas*, *& vita*; deſcriptor autem rationis metricæ, forſan & Latini ſermonis ignarus ex harum vocum *via* & *vita*, quod ad ſcripturam attinet, affinitate eandem in antiquiori exemplo per errorem repetitam fuiſſe ſuſpicatus, alteram ſuſtulit, & verſum reſtituiſse putans miſerè deformavit. Siſtere placuit integrum epigramma quale nos id legi debere exiſtimamus:

Spes, VIA, *vita*, *ſalus*, *ratio*, *ſapientia*, *lumen*,
Iudex, *porta*, *gigas*, *rex*, *gemma*, *propheta*, *ſacerdos*,
Meſſias, *ſabaoth*, *rabbi*, *ſponſus*, *mediator*,
Virga, *columna*, *manus*, *petra*, *filius*, EMMANVEL*que*,
Vinea, *paſtor*, *ovis*, *pax*, *radix*, *vitis*, *oliva*,
Fons, *paries*, *agnus*, *vitulus*, *leo*, *propitiator*,
Verbum, *homo*, *rete*, *lapis*, *domus*, *omnia*, CHRISTVS IESVS.

Nè quis autem nobis de cætero Damaſianæ phraſeωs in Epigrammatis tenuitatem, elumbeque dicendi genus (non enim diſſimulamus) obiiciat: de ſtilo Sanctorum Patrum, quem *Eccleſiaſticum* vocant, poſtremo omnium loco præmonendus eſt, quantùm priſci illi Atticæ & Romanæ Linguæ Dictatores de extollendo ſermone ſolliciti erant: tantùm Eccleſiaſticos Patres, vt candidâ ſtili ſimplicitate vulgari ſeſe captui accommodarent, in eo deprimendo laboràſſe; non enim eloquentiæ laudem, ſed fidelium vtilitatem aucupabantur (*b*). Sanè id Hieronymo in vita Pauli Eremitæ propter ſimpliciores accidiſſe, locuples ipſe ſibi in Epiſtola ad Paulum Concordienſem teſtis eſt (*c*). Nec mirum ſi Damaſus, qui eodem ac Hieronymus ſæculo floruit, id præcipuum in Epigrammatis habuerit, vt eorum ſententia rudem illico populum, & vel parùm attentum occuparet. Certè quicumque Carmen CHRISTO SERVA-

 TORI

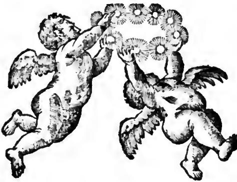
(*a*) Ioan. *Cap. XIV. ṽ. VI.*

(*b*) Qui multa, eaque aurea de ſtilo Sanctorum Patrum, quem *Eccleſiaſticum* vocant, nôſſe cupiat, legat elogio noſtro maiorem Du Freſnium Du-Cangium *Præfat. in Gloſſar. med. & infimæ Latinitatis à num. 58. ad 60.*

(*c*) Hieronym. *Epiſt. ad Paul. Concord.* ſub fin. *Mittimus*, inquit, *interim te tibi, id eſt Paulo ſeni Paulum ſeniorem: in quo propter ſimpliciores quæſque multum in deiiciendo ſermone laboravimus.*

TORI inſcriptum Damaſi genuinum fœtum agnoverit (in quibus Merenda nomen profitetur ſuum (*a*)) : eum profectò eximii Poëtæ laudem Damaſo minimè inviſurum eſſe arbitror.

Atque hactenus de Damaſo , deque ſuperſtitibus ipſius in Vrbe monumentis . Nunc autem Merendæ reſponſio ad illum ex eiuſdem Actis locum in quo Sanctus Pontifex Beatiſſimi Laurentii COMPATRIOTA dicitur , ita ſcilicet hanc (vt olim dicebamus (*b*)) vocem interpretati , quaſi Actorum Scriptor vtrumque eo verbo Romanum intellexerit prodideritque : aliò nos avocant , nempe vt de aſſerendo ac vindicando HISPANIS NOSTRIS Inuictiſſimo Levita & Martyre LAVRENTIO ſollicitiores effecti , acriore niſu ac ſtudio novam vltro nobis , eamque difficillimam provinciam decernamus.

DA-

(*a*) *§. II. de Damaſi Carminib. Pag.* 136.

(*b*) *Cap. I. Pag.* 9.

Digitized by Google

DAMASVS

ET

LAVRENTIVS

HISPANIS ASSERTI

ET VINDICATI.

PARS POSTERIOR.

De Patria Laurentii.

CAPVT PRIMVM.

Exordium. Heſternus & hodiernus controverſiæ ſtatus.

EO tandem ingenioſa temporum noſtrorum gula proceſſit; tantumque lautitiæ, & epularis diſciplina palatis attulêre faſtidii: vt fatuum eis denique atque obſoletum ſapiat, quicquid non Saliarem in modum condierit Apicius. Non ſatìs eſt peloridas dixiſſe aut oſtrea, niſi Lucrina adiicias; nec lupo, niſi Tiberinus atque inter pontes iactatus fuerit, ſuus hodie conſtabit honos, quod olim Romanis vitium exprobrabat Horatius (a). Refert item, proſtentne vbivis, an peregrina atque è longin-

(a) *Lib. II. Satyr. II. v. 31. & ſeqq.*

ginquo advecta fuerint; ſummo hæc planèque regio potiùs quàm vulgari ſumptu voluptatis irritamenta comparaveris. Si quis autem ea non illico internoverit, ruſticanum ac de plebe ſtomachum vocant. Interea tamen his præſidiis confirmatam valetudinem ſenſim in peius ruere; proque diuturno ac vivido ætatis robore, maciem in dies novamque febrium cohortem terris incubare cernimus.

Nec ſumptûs laboriſve parcior Sapientum cœtus eſt vt litterarias ſibi dapes ápparet, eas verò maximè queïs æger iacenſque vulgarium ſcriptorum copiâ guſtus erigitur atque excitatur. Nihil ævi noſtri Criticis intentatum. Vbivis Doctorum ſcrinia, Bibliothecas, vetera Sacrarum ædium chartophylacia, atque imaquæque adyta penitiſſimè introſpici: maria terraſque improbo labore & ſumptu circumluſtrari, aliudque aliò ferri ac miſceri omnia videas. Non blattas, non tineas alioſve id genus dedignamur hoſtes, quibuſcum Andabatæ novi confligamus; nec latebris iam abditiſſimiſve angulis tutum ſe adverſus ævi noſtri ſagacitatem fore confidit, ſi quod in eis, exeſum licet ac ſemilacerum, etiam num latet venerandæ Antiquitatis monumentum. Interea verò tot veterum Codicum acceſſione rem litterariam non mirificè, nec pro modo laboris atque impenſarum auctam; pietatis autem ſtudium forſan refriguiſſe ſcimus: prorſus vt ſubvereri quis poſſit, an non præ nimiâ Hyper-Criticorum ætatis noſtræ ſapientiâ, priſca illa Veterum fraudibuſque opportuna ſimplicitas aliquando tandem optabilior ſit.

Verùm commendabilem, inquis, temporum noſtrorum ſollertiam, honeſtamque doctrinæ atque ingenii opum avaritiam. Neque id abnuentibus nobis, ſi tamen ei ſtudio modum ſtatuas: nam vitia proximê virtutem ſunt. An ergo, quod vtrobique aut manus impigrè, aut animus ſplendidè exerceantur, malarum iccirco rerum audaciam, fortitudinem; aliena largiri liberalitatem dixeris? Diverſa hæc ſunt. Neque ambigo longè maximam, quam olim fuerit, his temporibus eſſe doctrinæ & librorum meſſem; verùm vbi ea in horrea litteraria, id eſt in Bibliothecas, purganda coniicitur, nedum avenas ſteriles, ſed & infelix lolium tritico ſuccreviſſe comperimus, dum Scriptorum pleroſque propria extollendi ſtudium, laudiſque amor immaturus ſæpiſſimè tranſverſos agit.

Hæc nos tamen adversûs ſæculi noſtri Hyper-Criticos, eorum-

rumque intemperantiam prælibare oportuit, quëis proinde, ſi quid dubiâ luce, lippientibuſque oculis ſubrimari contigerit, id quaſi perviderint pro explorato venditantes, deceptum novitatis illicio vulgûs ad ſe trahere, Sapientumque famam aucupari ſtudent. Ex ſerie eorum quæ inferiùs diſputanda ſunt palam fore ſperamus, non hæc à nobis importunè, aut vt aërem verberemus, ſed omnino è re diſputationis noſtræ dicta eſſe; neminem tamen lædere aut ſugillare eſt animus (*a*). Nunc, quód inſtat, antiquum ac recentem controverſiæ noſtræ ſtatum aperiamus.

Manlius olim Calviniſta, neſcio quis, Laurentium Levitam & Martyrem Invictiſſimum patriâ Romanum voluit; in quem Gretſerus, ipſis Heterodoxorum Hoſpiniani, Fabricii, & aliorum eiuſdem Sectæ popularium teſtimoniis, Manlianæ theſeos falſitatem edocturus invehitur (*b*); eius tamen argumenta non ſatis valida propoſitæ rei conficiendæ viſa ſunt Bollandianis Patribus, à quibus id acceptum retulimus (*c*). Verùm cum iidem Patres rationum momenta quëis Manlius nitebatur vt Laurentium Romanis adſcriberet, à Cl. Franciſco Carrillio Cordubenſi alibi expenſa (*d*), non multo pòſt exactiſſimè ad trutinam revocaſſent: parùm eis digna viſa ſunt, nè vt proponerentur quidem. *Ad Vrbem Romanam*, (inquiunt (*e*)) *quod attinet, quaſi in ea natales hauſerit Laurentius, adeo omni probabilitatis ſpecie videtur deſtitui opinio quæ hoc aſſerit, vt nè vel proponi quidem, nedum refutari mereatur*.

Non pluris fecère biographiæ Sanctorum Dictatores argumenta quibus Romani Laurentii natales innituntur; idque ſalutis anno

(*a*) Quamquam *Hyper-Criticorum* nomen (quâ voce conſultò hactenus vſi ſumus) ſatis doceat minimè hæc eo à nobis conſilio dicta eſſe, vt in Adverſarios, doctrinâ ſcilicet atque eruditione præſtantes Viros, vllo pacto referantur: de eo nihilominus Lectores rurſum, apertiuſque monitos volumus, idque palam obteſtamur; immo Cl. Blanchinum, qui, vt mox dicemus, novam de Laurentii patriâ opinionem primus evulgavit, non levi aliquo fundamento vt ab antiqua & communi ſententia diſcederet, ſed vetere eâque in ſpeciem apertiſſimâ auctoritate nixum fuiſſe, agnoſcimus; licèt ea, vt putamus, aliò quàm ad Laurentii patriam referenda ſit. De quo inferiùs erit diſſerendi locus.

(*b*) Iac. Gretſerus S. I *De feſtis Chriſtianor. Lib. II. Cap. IX. fol.* 348. ap. Bolland. *X. Auguſt. §. X. de Patria S. Laurentii n.* 101.

(*c*) P. Ioan. Pinius *loco proximè allegato*.

(*d*) In Opere cui titulus: *Certamen hiſtoricum pro patriâ S. Laurentii. Cordubæ 1673.*

(*e*) P. Pinius *X. Auguſti §. XI. De loco Hiſpaniæ in quo Laurentius fuerit. Num.* 110.

no MDCCXXXIII. quo demum Sanctiſſimi Martyris vitam Actaque digerere Cl. Ioanni Pinio contigit. Sed quæ res humanas pro lubidine magis quàm ex vero celebrat aut obſcurat ſors, vt Poëtæ loquuntur: ea profectò in hac quoque diſputatione ludum inſolentem ludere viſa eſt. Vix enim biennium effluxerat, cum ex detecto Veronæ circâ ea tempora Sacramentario Miſſarum Codice, in quo Eruditorum nonnulli, Summi quidem Viri, non tamen, vt arbitror, ſatìs explorato Codicum Liturgicorum ingenio, neque Eccleſiæ in ipſorum ordinatione propoſito, Laurentii patriam diſertiſſimè contineri arbitrati ſunt: tanta rerum commutatio conſequuta eſt, vt ſi quis iam alibi quàm in Vrbe natum contendat Martyrem Inviĉtiſſimum, difficilìs planèque deſperatæ cauſæ patrocinium ſuſcepiſſe cenſendus ſit. Exponam rem quo geſta eſt ordine.

Inclinante ſalutis anno MDCCXXXV. Cl. Ioſeph Blanchinus Congregationis Oratorii Romani Presbyter, Veronenſis olim Canonicus, dum abſolvendæ Vaticanæ Anaſtaſii Bibliothecarii editioni (quam præſtantiſſimam ſanè Illuſtriſſimus Franciſcus eius patruus, quo tempore morte interceptus fuit, affectam reliquerat) noviſque acceſſionibus locupletandæ totus incumbit: Quarti eius Operis Tomi prolegomenis (*a*) inſeruit repertum ab ipſo non multò pridem in Bibliotheca Ampliſſimi Capituli Veronenſìs Eccleſiæ, Sacramentarium, id eſt Miſſarum Codicem vetuſtiſſimum, cui, ſi liberè philoſophari volumus, paullo quàm oportebat properantiùs LEONIANO nomen fecit, hoc eum titulo ſimpliciter inſcribens (*b*): *Codex Sacramentorum vetus Romanæ Eccleſiæ* A SANCTO LEONE PAPA I. CONFECTVS. In eo igitur Codice vbi ſub initium Auguſti menſìs multiplex in Natali Sancti Laurentii Martyris miſſa recenſetur, ea quæ ordine duodecima eſt hanc conteſtationem, ſeu præfationem habet (*c*): *Quamvìs enim Sanctorum Tuorum propagante Te, Domine, toto orbe clara ſit gloria; de Beati tamen ſollemnitate* LAVRENTII *peculiariùs præ cæteris* ROMA *lætatur* CVIVS NASCENDO CIVIS, *ſacer miniſter, & dicatum nomini Tuo munus eſt proprium*.

Hæc vbi primùm Blanchinus à limine ſalutavit, verborum ſpecie decipi facilè paſſus, Laurentium patriâ Romanum è veſtigio credidit, veteremque & receptiſſimam, quæ Hiſpanis favet, ſen-

(*a*) *A pag. XII. ad LVII.*
(*b*) *Ibidem.*
(*c*) *Pag. XXXVIII. Col. 1.*

Digitized by Google

ſententiam ab Eruditorum animis eradendam cenſuit. Quo minus autem rem eatenus inexpertam Sapientum ſcenæ tunc committeret, graviores aliæ in quas vltro ſeſe coniecerat curæ in cauſa fuêre. Vix enim edito Sacramentario, Leoniani nomen prorſus inauditum, titulusque Codici præfixus, quo a Sancto Leone confectvs dicebatur, rei Liturgicæ ac Bibliothecæ Eccleſiaſticæ peritioribus innotuit: cum Blanchinus violatæ Critices reus ab ipſis dictus, immo iniuriarum poſtulatus fuit, quaſi falsò Sacramentarium Sanctiſſimo Pontifici adtribuerit. Totus igitur in eo vt ſeſe purgaret, poſt varium multiplexque Sacramentarii examen, crebraſque vltro citroque conſultationes ad Sapientes per Italiam Viros (quorum reſponſa non ambiguè capiti ſuo impendebant (*a*)) altè imbibitam de Romana Laurentii patriâ ſententiam turbidis adhuc rebus promere non ſatis opportunum duxit.

Verùm vbi proceſſu temporis partium ſtudia ſenſim, vt fit, deferbuiſſe animadvertit vir evulgandæ opinioni quam animo præceperat intentiſſimus; impuneque iam à nonnullis eum Codicem Leonianvm dici, immo etiam eo nomine à Liturgicis appellari (vt ipſum ſcilicet à Gelaſiano & Gregoriano diſtinguerent): tunc demum novæ illi, quam ex Sacramentario hauſerat, de patriâ Sanctiſſimi Martyris opinioni in vulgûs emittendæ tempus adeſſe arbitratus fuit. Itaque cum anno MDCCXXXXI. Venerabilîs S.R.E. Cardinalîs Ioſephi Mariæ Thomaſii Liturgicorum Operum Collectionem adornâſſet, inter eiuſdem prolegomena (*b*) veterem edidit Codicem Orationum Antiquiſſimi ritûs Gothico-Hiſpani ex Veronensîs itidem Eccleſiæ Bibliotheca non multò pridem ab ipſo erutum, notiſque illuſtratum, quemque olim ad Tarraconenſem, cognominis in citeriore Hiſpania Provinciæ, Eccleſiam pertinuiſſe (*c*) contendit.

In eo autem Codice de Orationibus agens quæ olim in Sancti Laurentii Miſſa atque Officio, Natali ſcilicet eiuſdem die cani aut recitari conſueverant, quibus inter Blanchini annotationes ea

I re-

(*a*) Conſulti de hac re fuêre CC.VV. Caietanus Maria Meratus Cler. Reg. Theatinus Sac. Rit. Conſultor, Euſebius Amort Can. Reg., S. Salvatoris Polinganus, Lud. Antonius Muratorius, & Rmus. P. Ioſeph Auguſtinus Orſius Sacri Palatii Apoſtolici, dum hæc ſcribimus, Magiſter, qui omnes vel editis lucubrationibus, vel in privatis ad Blanchinum Litteris, conſentiente tamen ſuffragio, Sacramentarium S. Leoni abiudicandum cenſuêre, ceu nos docet Comes Acamus in *Diſſertat. Apolog. de Antiquitate & Auctore Sacramentarii Leoniani Parte II. §. XII. & ſeqq.*

(*b*) *A Pag. 1. ad 136.*

(*c*) *Annotatione XXII. pag. CLVII. in fine & ſequenti.*

reſpondet quæ ordine CVI. numeratur (*a*) : fusè de Invictiſſimi Martyris patriâ ſermonem inſtituit, tantâque eum animi contentione ac fiduciâ Romanis aſſerit, quantam iure in Sapiente Viro demirêre. Itaque indictâ ab Hiſpanis causâ, prorſuſque inſalutatis quæ pro eorum ſententiâ vulgò adduci ſolent argumentis, quaſi nihil ipſi ex hoc capite timendum eſſet, in aleæ pleno opere ſecurus incedit per ignes ſuppoſitos doloſo cineri. Primùm autem omnium ex ipſo Gothico-Hiſpanico à ſe edito Orationum Codice; mox ex Vetere Vaticano alio in quo Laurentius Civis Romanus dicitur; præterea ex Hymno Prudentii quem de Laurentii paſſione ac triumpho elegantiſſimum panxit; ac demum ex illis Veronenſis Sacramentarii verbis, quæ nuper deſcripſimus, vniverſum diſputationis negotium confectum arbitratus: in hæc verba ſententiam pronuntiat (*b*): *Si nihil aliud de Civitate Sancti Laurentii dicerem, dicta cauſa eſſet. Quomodo enim tanti Pontificis* (Sanctum Leonem Magnum intelligit, quâ de re nos inferiùs diſſeremus) *teſtimonium infirmari poteſt?*

Falsâ porro triumphi imagine delinitus Blanchinus, advocatâ Senatûs Populique Romani, immo enim Sacri Collegii Apoſtolici Patrum concione, quernam ſibi more maiorum decerni poſtulat, quòd iniquis Hiſtoricorum præiudiciis exulantem Romanum Civem Illuſtriſſimum, vnus omnium longo ſæculorum poſtliminio patriæ vindicaverit reſtitueritque (*c*). Temperare ſcilicet ſibi nequit, modeſtus prudenſque cæteroquin vir, quin præ ſupereffluente gaudio more torrentis exundet, cohibitamque ac compreſſam diu animo lætitiam eo quoque nobis argumento prodat.

Tuta iam ſub hac Aegide nonnulla alia coniecturalîs generis argumenta, quibus hactenus nè hiſcere quidem datum fuerat, capere ingentes animos, efferre ſeſe, atque ei ſententiæ quæ Hiſpanis favet palam occentare audent. Nec Scriptorum Blanchino duce demiſſiores ſunt animi, aut fortuna diſſimilis. Comes Iacobus

(*a*) *Pag. CCXCII.* in Prolegom.

(*b*) *Pag. CCXCIII. ſub initium.*

(*c*) *Ego nunquam ne reponam? Me, me. Adſum; & quoniam S.P.Q.R. decreto Civis Romanus ſum, Laurentium Romanum fuiſſe dico, vindico, repeto atque confirmo ad eiuſdem Populi Romani gloriam laudemque ſempiternam.* Et pauló inferiùs. *Ex hoc igitur limpidiſſimo fonte* (Sacramentarium intelligit Veronenſe) *puriores aquas hauriam, perficiamque profectò, vt Laurentium, non ſegregandum,* (ſic) *cum ſit Romanus Civis à numero Civium; ſed contra totius Vrbis, & Sacri Apoſtolici Collegii acclamatione repetendum eſſe fateantur omnes,* Blanchin. *Annot. CVI. Pag. CCXCII.*

bus Acamus quem, vt alibi oſtendemus (*a*); vehementiſſima ſuſpicio eſt non ſine Blanchini afflatu Diſſertationem ſcripſiſſe: *De antiquitate & Auctore Sacramentarii Veronenſis* (*b*), in ipſo eiuſdem abſolvendæ articulo ſub epigraphe: *De ſuprema Eccleſiæ Romanæ auctoritate aliiſque ad eam ſpectantibus* (*c*), Laurentii patriam importuniſſimè legentibus obtrudit; eamque ex Sacramentarii de quo agimus verbis ibidem ab ipſo allatis Romam fuiſſe, remque omninò incontroverſam pronuntiat. Eam ego Diſſertationem cum legerem, vbi appetente iam ipſius fine altùm in ea de Laurentii patriâ ſileri comperio, nequibam enimvero ſatis mirari rem ſi ſic abiret; cum irruens ex inſperato Acamus (quid enim ſuprema Eccleſiæ auctoritas cum patriâ Laurentii commune habet?) poſtremis Diſſertationis verbis, Veronenſis Sacramentarii conteſtationem, novamque de Laurentii patriâ ſententiam, Lectori nihil iam tale metuenti regerit. Aegrè ſcilicet, vti ego exiſtimo, ferebat Acamus, ſi indictus abiret in ea Diſſertatione Laurentius, oblatam ſibi novæ theſeos propagandæ occaſionem nequicquam è manibus elabi; cum autem forſan imprudenti ſcriptionis filum præciſſum fuiſſet: maluit homo lepidus vtcumque aſſutam Operi ſuo laciniam adnectere, quàm eam damnoſo ſanè ſilentio diſſimulare.

Nec magis, vt arbitror, ad Merendæ rem attinebat, dum de Damaſi opuſculis geſtiſque ſermonem inſtituit (*d*), Laurentii patriam Operi ſuo inſerere, niſi per occaſionem veterum Sancti Pontificis Actorum (*e*) in quibus *eâdem ac Laurentius patriâ genitus* dicitur; eo tamen loco, qui proprius erat de hoc argumento differendi, nihil pronuntiare auſus (*f*), *dubitari* tantùm *poſſe* affirmat, *an ipſe etiam Laurentius Romæ ortus fuerit*; cum in proceſſu operis ſub epigraphe: *De Damaſi fabricis*, quæ ſanè diverſa tractatio eſt, Laurentii patriam aliquantò fuſiùs perſequatur,

 cau-

(*a*) Diſſertat. *De Auctore Sacramentarii Veronenſis* quam prælo maturam ſuo tempore edendam curabimus.

(*b*) Prodiit ea Romæ 1748. Italico ſermone ſub hoc titulo: *Dell'Antichità, Autore e pregi del Sagramentario Veroneſe pubblicato dal M. R. P. Giuſeppe Bianchini.*

(*c*) Part. III. ſub hac epigraphe: §. *XII. Suprema autorità della Chieſa Romana, ed altre coſe ſpettanti ad eſſa.*

(*d*) Prodiit Merendæ Opus Romæ MDCCLIV. inſcriptum: *S. Damaſi Papæ opuſcula & geſta.* Fol.

(*e*) Ea ſunt quæ ex MS. Codice Baſilicæ S. Petri M. Mileſius Sarazanius evulgavit, de quibus ſæpiùs alibi.

(*f*) *Dubitari enim vehementer poteſt, an ipſe etiam Laurentius Romæ ortus ſit.* Merend. Opuſcul. & Geſt. B. Damaſi *Cap. I. Pag.* 2.

cauſamque pro Romanis dictam, atque aperto Sancti Leonis Magni teſtimonio demonſtratam aſſerere nihil dubitet (*a*); quinetiam coniecturam de ſuo adiicit, ex qua, ſi Deo placet, evidenter conſequitur (*b*) Laurentium non ſecus ac Scipio aut Lælius inter Romanos Cives recenſendum. Eius *ἀναρμοσίας* cauſam, quia nos alibi de Damaſo loquentes indicavimus (*c*), hoc loco miſſam facere placuit.

Clariſſimus præterea Romanus Eques Franciſcus Victorius (quod mihi abſolutâ hac lucubratione ex fortuito cum ipſo apud Blanchinum colloquio nôſſe contigit) cum per ea tempora *Diſſertationem philologicam* edidiſſet (*d*), in qua nonnulla ſacræ Antiquitatis monumenta ad Laurentium noſtrum ſpectantia non vulgariter illuſtrantur, de poſtuma Sanctiſſimi Martyris in terris gloriâ, deque ſacris ædibus ipſius nomini in Vrbe inſcriptis diſſerendi occaſionem nactus: neque temporalem eiuſdem patriam ſilentio prætereundam duxit. Quaſi verò non ſufficeret eam omnino Romam aſſerere, *idque pro certo habendum* (*e*) pronuntiare, taxat ſubinde contrariæ receptiſſimæque ſententiæ patronos, atque adeo Hiſpanos, quòd non iure Laurentium popularem ſuum dixerint. *Quæ enim*, inquit, (*f*) *amabo*, *ratio ſuadeat*, *exterum hominem* NATIONE HISPANVM, VT NONNVLLI PERPERAM EXISTIMANT, *eundemque iuvenem*, *ſtatim ac in Vrbem advenerit*, *vnum è pluribus electum fuiſſe*, *qui Pontifici Sanctiſſimo* (Sixtum intelligit) *miniſtraret*, *quique Romanæ Eccleſiæ Diaconus deſignaretur*, *ac renuntiaretur*? *An homini planè novo id muneris committeretur*? *An qui neminem in Vrbe cognoſceret*, *curator pauperum & theſauri Eccleſiæ cuſtos conſtitueretur*?

Pergit porro Victorius iiſdem ipſis argumentis quæ pridem Blanchinus adduxerat novam de Laurentii patria opinionem tutari; quibus & ipſe ex Hiſpaniæ noſtræ laudibus, quas in aliis Pruden-

(*a*) *Hunc fortiſſimum Martyrem* (LAVRENTIVM) *Romanis Civibus*, *ſecus atque hactenus creditum fuerat adnumerandum demonſtravit Ioſ. Blanchinus Vir Clar. aperto Leoni Magni teſtimonio* Merenda Opuſc. *& Geſta Damaſi* §. III. *De Damaſi Operibus pag.* 146. *col.* 1.

(*b*) *Ex quo* (coniecturam intelligit ex Prudentii hymno elicitam) *illud evidenter conſequitur Laurentium à claris illis Romanæ Vrbis filiis* (Coſſo, Camillo, & Cæſare) *minimè disiungendum*. Merend. *loco proximè allegato*.

(*c*) *Priore ſcilicet huius Operis parte cap.* 1. *pag.* 9.

(*d*) Prodiit ea Romæ Anno MDCCLI. Ap. Fratres Palearinos.

(*e*) *De eodem* (Laurentio) *hoc pro certo habendum*, *natale ſolum Romam ipſum habuiſſe*. Victorius Diſſertat. Philolog. *Pag.* 91.

(*f*) Paullo inferiùs *ead. pag.*

dentii hymnis paſſim contineri affirmat (*a*), altoque de Hiſpania ſilentio in eo qui Laurentio Martyri inſcribitur, validam præterea coniecturam addi poſſe exiſtimat. Quoniam verò multa & varia hæc ſunt, meoque iudicio leviora quàm vt in ordinem redigi debeant: placuit ea breviter in tranſcurſu refellere, atque amicè Victorium rogare: vnde noverit Laurentium ſtatim ac in Vrbem advênit Romanæ Eccleſiæ Diaconum à Sixto effectum; novumque ac planè ignotum hominem pauperum curatorem, atque Eccleſiaſtici theſauri cuſtodem renuntiatum? Aut cur non Sixtus ſibi pridem & in Pontificatu cognitum, multiplicique experimento comprobatum ad id munerum potiùs elegiſſet? *Exterum* autem, quod Victorius ſubdit, meminiſſe debuit exterum quoque Sixtum, mediâque in Græcia natum fuiſſe: nam de cenſura qua communis receptiſſimæque ſententiæ patronos taxat, ſilentio potius vtriuſque noſtrûm exiſtimationi conſulere, quàm illatam, vt putamus, tot Doctiſſimis Viris iniuriam vlciſci placuit. Vnum id tamen de Hiſpaniæ laudibus in Hymnis Prudentii, neſcio quo pacto Victorio exciderit, cum vix vlla Hiſpanorum apud Prudentium mentio; nulla certè, nè minima quidem Hiſpaniæ laus in toto περὶ στεφάνων Libro reperiatur (*b*). De his tamen plus ſatis.

Preſ-

(*a*) *Nihil quippe Prudentius de Hiſpanicâ origine Laurentii, Hiſpanus ipſe memoriæ prodidit; cum de aliis qui ab ea regione traxerunt ortum:: diſertè meminerit* ,, Hiſpaniarumque laudes in pluribus eius hymnis de Sanctorum geſtis ,, contineantur ,, . Victorius *loco proximè allegato*.

(*b*) Eſt quidem in Hymno de SS. Hemeterio & Chelidonio TERRAE IBERAE mentio; ſed hæc ad Calagurrim IBERO amne irriguam, quæ ſacras horum Martyrum exuvias ſervat, non ad HISPANIAM referenda ſunt, vt ex iis quæ ſequuntur liquet:

Pollet hoc felix per Orbem TERRA IBERA *ſtemmate*.
HIC LOCVS *dignus tenendis oſſibus viſus Deo*.

Et paullo inferiùs.

Martyrum cum membra NOSTRO *conſecravit* OPPIDO;
Soſpitant quæ nunc COLONOS QVOS IBERVS ALLVIT.

Meminit quoque HESPERIAE Prudentius in Hymno de S. Cypriano, ſed eâ voce ITALIAM deſignari ex non adiecto VLTIMAE, ſive EXTREMAE epitheto, & ex orationis ſententia liquet. Ait enim:

. . . . *Gallas fovet* (Cyprianus) *imbuit Britannos*.
Præſidet HESPERIAE, *Chriſtum ſerit* VLTIMIS IBERIS.

Si autem poſtremis his verbis HISPANIAE laudes contineri Victorius velit: eâdem operâ Prudentium in Hymnis Gallias quoque & Britanniam laudâſſe dixerit. Denique in Hymno de SS. Fructuoſo Augurio & Eulogio HISPANORVM Prudentius meminit his verbis:

HISPANOS *Deus aſpicit benignus*.

Hanc tamen laudem generaliorem puto, quàm vt de ea Victorius ſenſerit. In Hymnis reliquis altum de HISPANIA & HISPANIS ſilentium.

Preſſior ſanè atque, vt Hiſtoricum decet, cautior in hoc argumento incedit Reverendiſſimus P. Ioſephus Auguſtinus Orſius Sac. Pal. Apoſt. dum hæc ſcribimus Magiſter, quem cum Hiſpanorum ſententiæ refragari primùm inaudiiſſem, hæſi nonnihil & collegi meme, rationes quibus illa innititur, maxime verò coniecturas noſtras denuo ſub examen revocans, deque Viri Eximii gravitate ac doctrinâ multa cum animo meo volvens. Atque is quidem in novam quæ Romanis favet ſententiam propendere videtur, immo apertè Laurentium ROMANVM CIVEM dicit, eamque in rem Veronenſis Sacramentarii quam modò retulimus conteſtationem affert (*a*); verùm cum eius conteſtationis verba, quamquam illico Laurentii patriam præſeferre videantur, non penitus animum tranquillent, multiplicisque interpretationis capacia ſint (de quo inferiùs ex aſſe inſtituetur ſermo): non ſatis exploratum habemus quo ſenſu Cl. Auctor Civem Romanum Laurentium dixerit. Si autem in abſolutiſſimi Operis Hiſpaniſque noſtris gratiſſimi (*b*) decurſu novæ ſeſe opinionis aſſertorem prodat: non tam turpe nobis vel vinci à tanto Viro, quàm cum eo, pro Patria contendiſſe decorum fuerit.

Atque hunc quidem controverſiæ de Laurentii patria ſtatum eſſe, eoque loco ac diſcrimine ſententiam quæ Hiſpanis favet verſari comperimus ad annum MDCCLV. quo hæc ſcribimus. An autem nuperi Scriptores alii, novæ opinioni Laurentium Romanis adiudicanti ſubſcribant, incertum habemus. Nobis certè præter adductos neminem hactenus videre licuit, quorum proinde ac Blanchini rationes coniecturaſque ſuo loco ac tempore ſingulatim expendemus. Interea verò vbi ab altero eorum *cauſam pro Romanis dictam*, ab altero *demonſtratam atque incontroverſam rem*, ab aliis tandem alia impune affirmari animadvertimus: non ſemel in mentem venit, num non ſecus atque in bellicis rebus fieri videmus, & in his quoque litterarii argumenti controverſiis militares aſtûs deprimendis inimicorum animis comparati procedant; eo-

(*a*) Cl. M. Orſius *Hiſt. Eccl.* Tom. III. Lib. VIII. §. CXIV. Pag. 440. Romanæ edit. 1750. formâ Octavâ: *Attribuiſce* (inquit) *con iſpecial modo Prudenzio la intiera converſione di Roma alle preghiere, à i meriti, è al glorioſo Martyrio di queſto ſuo illuſtre Cittadino* (Laurentium intelligit. & Veronenſis Sacramentarii conteſtationem laudat) *di cui ella non meno meritamente ſi gloria che Geruſalemme di Stephano.*

(*b*) Auditur & apud nos R. P. M. Orſius Hiſpanè loquens: eius enim *Hiſtoria Eccleſiaſtica* in Hiſpanum ſermonem converſa magnâ ex parte lucem iam vidit Matritenſibus typis elegantiſſimis.

Digitized by Google

eoque Hiſpanos στρατηγήματι Blanchinus experiri, bellique aleam tentare voluerit? Saltem exemplum tanti viri, ſi incerta pro certis eum captâſſe conſtiterit, admonitos nos faciet, vt maximè quiſque in rem propendet, ita fraudi opportuniorem fore; neminemque vſque adeo providum eſſe, quin improvidus ſit, vbi volentem adgrediâre. Nunc autem ad argumenta quæ Hiſpanorum opinioni favent deveniamus.

C A P V T II.

Vetera Hiſpanorum argumenta confirmantur. Merenda obiter refellitur.

NOn eâ ſum confidentiâ vt rem tantâ animorum contentione diſputatam, redintegratâ præſertim ab Adverſariis pugnâ novorum acceſſione delectuum, id eſt recèns erutorum Codicum, vnus ego omnium ſiſtere, parteſve ac iura Hiſpanorum in tuto collocare poſſe ſperem. Novi, donec tam clara nobis obtingant ea de re monumenta, quàm Solis eſſe radii quum ſudum eſt ſolent, vt vetus olim aiebat Comicus, litem vſquè fore ſub iudice. Veneror itaque Sanctiſſimum Martyrem vt proprio tuendo ac promovendo cultui, noſtris ea temporibus detegi benignus impertiat, nêve ſuos, id eſt Hiſpanos, quo ipſe hactenus iure ac nomine cenſeri voluit, immerentes, deque eodem amittendo ſollicitos deſerat; neque amplius Hiſpaniæ noſtræ tantus fœtus ab exteris Nationibus invideatur.

Vnum ſi aſſequar, nempe vt his, quæ mox adducenda ſunt, ratiociniis & reſponſionibus ad Blanchini atque Adverſariorum obiecta, Sapientum animos in Hiſpanorum ſententiam propenſiores efficiam, quamvis calculum interea decretorium non adiiciant: ſatis amplam mihi mercedem obtigiſſe rear pro ſuſcepti laboris modulo. Sic enim fiet, vt neque illa maioris præ aliis opinionibus probabilitatis gradu excidat, in quo inſpectis monumentis omnibus ad annum MDCDXXXIII. detectis eam locavêre Bollandiani Patres (*a*); vetuſque Hiſpanorum de Laurentii patria poſſeſſio Sapientum edicto, veterum Codicum fide, longâque ſæculorum conſenſione roborata, novis Blanchini eiuſque ſectatorum conatibus minime videatur interrupta.

Miſſa

[*a*] Videndi ad diem X. Auguſti §. *X. num.* 106. §. *XI. num. III.* & alibi.

Miſſa itaque brevitati conſulentes facimus teſtimonia ex veteribus Breviariis Toletanæ, Aptensîs, Cordubensîs, aliarumque per Hiſpaniam Eccleſiarum deſumpta, quëis diſertiſſimè Laurentius Hiſpanus dicitur; nec non innumera quæ adduci à nobis poſſent Hiſtoricorum placita: niſi enim millenariam eis antiquitatem tribuas parvi à Criticis noſtris facienda eſſe probè novimus. Neque tamen iccirco recentis ſed luculentiſſimi Romani Scriptoris (quemque aliàs Hiſpanos minimè deperiiſſe conſtat) teſtimonium ſilentio præterire poſſumus: Maphæi ſcilicet Barberini, qui mox ſub VRBANI VIII. nomine Catholicæ Eccleſiæ ſummâ cum poteſtate præfuit. Is autem in Hymnis quos Sacræ Lyræ fidicen Pindarico ritu panxit, alicubi Hiſpaniam noſtram eleganti hac proſopopeïâ alloquitur (*a*):

> *Te concinam* LAVRENTII
> *Sacro parentem lumine fulgidam*.

Et mox (*b*):

> *Acres quid iras aggeras, Rex barbare?*
> *Impavidus contemnere novit*
> HISPANVS IVVENIS *Regum fera iuſſa*.

Hæc tamen in ſpeciem tantùm, & nè novus iſte lucubrationi noſtræ decedat ſplendor; illud ſeriò in Adverſarios vrgere velim, quod olim protuli teſtimonium ex Damaſi Actis, in quibus Sanctiſſimus Pontifex Laurentii COMPATRIOTA dicitur, idque in Actorum corpore quæ pars eius Operis antiquiſſima eſt. Siſtimus ipſorum verba (*c*): *Cum dirutarum Eccleſiarum inſtaurationi Beatus Damaſus operam daret, hortum quendam infrâ Vrbis mœnia poſitum ab Imperatore Valentiniano Juniore* (ſuſpicari fas eſt *Junioris* verbum aut additum omnino, aut pro *Seniore* poſitum; vt enim prior ille Catholicis, ita poſterior iſte Arianæ hæreſi impenſiſſimè favit (*d*)) *ſibi dari popoſcit, in quo* COMPATRIOTAE SVI BEATI LAVRENTII MARTYRIS *Eccleſiam fabricaret*. Sub finem autem Actorum (*e*) cum de miraculis in Baſilica Sancti Laurentii ad Theatrum Pompeii, in qua Damaſi exuviæ requieſcunt, Di-

vinâ

[a] In Od. de S. Laurent. *antiſtroph. I.*
[b] *Epod. I.*
[c] Ap. Mart. Mileſium Sarazanium *Pag.* 47.
[d] Sunt tamen qui de æterna ipſius ſalute, quamvis Catechumenus occiſſus fuerit, non deſperandum cenſeant, inter quos Ambroſius.
[e] Sarazanius Act. Damaſ. *Pag.* 62.

vinâ ope patratis dubium emerſiſſet , eſſentne ſcilicet Damaſo, an Laurentio attribuenda: ſubdit eorum Auctor : *Nos autem in miraculis non dividimus* QVOS VNA PATRIA GENVIT, *atque vna Eccleſia promovit*.

Hæc autem tantò nunc quàm pridem, cum de Damaſo agebamus, probabiliùs dicta, atque in rem noſtram præſentiora cenſeri debent : quantò ſi vera ſunt , quæ de Sancti Pontificis patriâ in prima huius Operis parte tradidimus , Laurentium quoque Hiſpanis adnumerandum eſſe , ex loco à coniugatis planum fiet. Neutrum ergò vel vtrumque Hiſpanum fore neceſſe eſt; vt & hic nobis Perſianum illud : *vel duo vel nemo* liceat identidem vſurpare. De ſinceritate porro atque antiquitate Actorum vix nobis dubitandi locum reliquit Baronius : *Extant* (inquit (*a*)) ACTA DAMASI IN ECCLESIA OLIM RECITARI SOLITA APVD NOS IN DVOBVS CODICIBVS PERVETVSTIS , *nempe quinto* , *& decimo Tomo vitarum Sanctorum . Exhibet eadem* CODEX VATICANVS , ET ALIVS SANCTAE MARIAE MAIORIS QVEM VIDIMVS; *in quibus ad finem hæc leguntur*. Recenſet eo loco Damaſi miracula quæ Petrus Sedis Apoſtolicæ Diaconus in ſermone , quem de Sancto Pontifice habuit , *in eodem Titulo* (Laurentii Baſilicam intelligit) *contigiſſe commemorat*.

Cauſam verò cur de auctore miraculorum dubium emerſiſſet, eaque nonnulli Laurentio potius quàm Damaſo attribui vellent , ipſe Baronius indicat , quæ non parùm Actorum antiquitati favet : *Supererant adhuc* (inquit (*b*)) *aliqui addicti Vrſicino , qui Damaſo licèt defuncto tantam gloriam* (miraculorum ſcilicet) *invidentes*, *dicerent*, *non meritis Damaſi*, *ſed interceſſione Beati Laurentii ea patrari miracula*. Iam verò dubium ſeu controverſia de auctore miraculorum, quàm non longè à Damaſi morte contigerit: inde licet coniicere, quod eo tempore nondum adhuc Vrſicini eiuſque Sectatorum factio deſerbuiſſet ; prorſus vt Petro Diacono , ſeu quiſquis demum eius partis Actorum Scriptor fuerit, integrum eſſet ex vetuſtiſſimis iiſque incorruptis quæ ſibi prælucerent monumentis res ad Damaſum pertinentes mutuari.

Ex ipſis etiam fontibus derivari credenda eſt prior illa Actorum pars , in qua Damaſum Laurentii COMPATRIOTAM appellari

K ſu-

[*a*] Baron. *Ad ann.* 384. *n.* 19. *&* ap. Bolland. *X. Aug.* §. *X. n.* 102.

[*b*] Baron. *ad ann.* 384. *n.* 19.

ſuprà dicebamus. Sanè ſi nihil aliud pro eiuſdem antiquitate afferri poſſet, vna Damaſi vita à Benedicto Presbytero conſcripta, quam è Sarazanio ſub initium primæ huius operis partis allegavimus (*a*), abunde eam declarat. Ipſa enim, ſeu ſtili ſimplicitatem, ſeu nominis gradûſque Auctoris non item familiæ profeſſionem, ſivê demum *Exigui* (quo ſe cognomine ex vſu priſcorum temporum appellari voluit) notionem ſpectes, ſatis per ſe antiqua: nihilominus horum de quibus agimus Damaſi Actorum compendium, & quaſi breviarium eſt, quod vtraque inter ſe conferenti manifeſtum è veſtigio fiet. Nè cui autem vox COMPATRIOTA fortè ſcrupulum iniiciat, quaſi recentior fuerit: eam iam à Nicolai I. (*b*) immo & à Gregorii Magni temporibus vſurpatam fuiſſe admonemus.

Ad Petrum autem Diaconum ſermonis de Beato Damaſo Scriptorem quod attinet, Bollandiani Patres enumeratis aliquot cognominibus, qui à ſæculo VI. ad XII. floruêre (*c*), cum nullum ex eis inveniſſent qui de Damaſo egerit, hærent planè in aſſignando vter eorum Sancti Pontificis ſermonem de quo loquimur ſcripſerit. Baronius tamen, Ioſeph Maria Suarezius, & alii (*d*) Petro cuidam Diacono Caſſinenſi adiudicandum putant, qui ſæculo nono claruit, auctorque habetur vitæ Sancti Athanaſii Epiſcopi Neapolitani; deque eo prior ille annalium Eccleſiaſticorum Scriptor agit ad annum DCCCL. DCCCLXI. & DCCCLXXII. Vtrumvis autem fuerit, illud Baronii teſtimonio conſtat: Damaſi Acta, quibus eius ſermonis cento ſub finem conſutus fuit, longè eo ſermone antiquiora fuiſſe.

Merenda, vt nos alibi de Damaſo loquentes dicebamus, nedum difficultatem effugiſſe, ſed novo atque expedito reſponſionis genere in novas nos anguſtias concluſiſſe putat. Itaque poſt alia inutiliter tentata, Laurentium, non minus quàm Damaſus, Romanis Civibus omnino adnumerandum eſſe, ex Veronenſis Sacramentarii auctoritate affirmat; eoque reſpectu ab Actorum Damaſi Scripto-

(*a*) *Cap. 1. Pag. 12. & 13.*

(*b*) Nicolaus I. *in Epiſt. ad Egilonem Archiep. Senonenſem Tom. IX. Collect. Concilior. Labbæi Edit. Venet. Col. 1525.* „ Porrò cum ad Te tuoſque „ COMPATRIOTAS & conſacerdotes litteras deſtinaverimus. „ Gregorius *Lib. VIII. Epiſt. XXXVII. ad Innocentium Africæ Præfect.* „ Sed ſi delicioſo cupitis pa„ bulo ſaginari Beati Auguſtini PATRIO„ TAE veſtri opuſcula legite: qui locus Cl. Du-Cangii diligentiam effugit.

(*c*) Ad diem X. Aug. §. *X. n.* 104.

(*d*) Ap. Nic. Antonium *bibl. otb. Hiſp. Vet. Lib. II. Cap. VI.* in Damaſo *num.* 180.

ptore COMPATRIOTAS ; atque à Petro Diacono in eorum appendice VNA GENITOS PATRIA veriſſimè dici potuiſſe . Hæc tamen , niſi vehementer ego fallor , eludendæ potiùs difficultati , id eſt ſcindendo quàm diſſolvendo nodo longè opportuniora ſunt . Id vt paullo fiat dilucidius , ſecernendus nobis eſt à Laurentio Damaſus , deque huius ſingulatim patriâ denuo inſtituendus eſt ſermo , tantiſper tamen dum quid de ea Petrus Diaconus , atque Actorum Scriptor ſenſerint ; qualiſve horum ætate vulgaris receptaque de hoc argumento populorum opinio fuerit , ob Lectorum oculos ponimus .

Primûm autem omnium rogandus à nobis Merenda eſt , num Petri Diaconi (quicumque tandem ille fuerit) , aut Scriptoris Actorum de quibus agimus ætate , id eſt à ſæculo VI. ad XII. dubium iam tum aliquod emerſiſſet de Damaſi patriâ ; aut vlli vſpiam mortalium in mentem veniſſet Damaſum Romanis adſcribere , deque ea re litem Hiſpanis intentare ? Minimè , inquam ego , gentium . Neque enim rudibus illis ac ſimplicioribus ſæculis tantum ſibi Hyper-Critici quantum hoc noſtro iuris arrogaverant , vt ob ſolas coniecturas (quantum illæ cumque ad veritatem accederent) veterum Codicum auctoritatem deſeri ; receptaſque & infixas populorum animis opiniones evelli aut vllo pacto labefactari paterentur . Quid autem de Eccleſiaſticis libris , quos veluti Sacræ Antiquitatis theſauros , veteriſque , & incorruptæ Pontificum atque Eccleſiæ Hiſtoriæ fidiſſimos cuſtodes , non ſecus ac Sacros vtriuſque fœderis Codices eius ævi gentes reveritas fuiſſe ſcimus ? An putat Merenda , ſi quis eo tempore receptis Eccleſiaſticis Codicibus contraire , eorumque fidem atque auctoritatem elevare auſus fuiſset , (quod tamen vtrumque noſtrâ hac ætate Terribilino licuit) impune id ei per ſanctiones Canonicas ferendum ?

Porrò , quo pacto Petrus ille Sedis Apoſtolicæ Diaconus , aut Damaſi Actorum Scriptor (quos ex dignitate , ac ſuſcepto ſcribendi munere in rebus Eccleſiaſticis non vulgariter verſatos credere debemus) , cum vterque de Damaſo ex profeſſo ageret , Feliciani Pontificum catalogi de patriâ Sanctiſſimi Pontificis apertiſſimum pro Hiſpanis teſtimonium ignorare poſſent : cum ex his quæ hodie dum ſuperſunt eius catalogi exemplaribus nuſquam tunc non obvium eum Codicem fuiſse veroſimillimum ſit ? An etiam Pontificalis Libri ab ineunte VIII. ſæculo exarati : an Co-

dicis Palatino-Vaticani, quem ad annum DCCCXXVI. conſcriptum fuiſse diximus: an demum Anaſtaſii ſynchroni Petro Diacono, vt coniicimus, auctoris teſtimonia, queïs Damaſus diſertiſſimè Hiſpanus dicitur, vtrumque hunc Scriptorem omnino latuiſse volumus? (Mitto, ſi qua de eodem argumento Veterum ſcripta tunc temporis extantia ad noſtram ætatem non pervenerunt, aut vſquè in Bibliothecis latent.) Aut ſi è contrario ea omnia perſpecta habuêre: quo pacto Damaſum nedum privatâ ipſi opinione Romanum credere, ſed palam è ſuggeſtu frequenti populi concione, atque editis etiam libris propagare; ſeu, quod eòdem redit, ſecundum Pontificum catalogum, atque Anaſtaſium, vetereſque alios Codices contrarium aſserentes proſcribere ac diſfamare auſi fuiſsent? Præterea ſi nulli, quem noverimus, antiquiori aut ſynchrono Scriptori in mentem vſpiam venit Damaſum Romanum facere: quo pacto COMPATRIOTAE verbum, necnon comma VNA GENITOS PATRIA eo reſpoctu ab his Auctoribus ſcripta aut prolata fuiſse credibile eſt, quaſi vterque Sanctum Pontificem eâ enuntiatione Romanum, æquè ac Laurentium intellexerit?

Vlteriùs, Acta de quibus agimus Romæ ſcripta fuêre, Romanoſque in eis alloqui planè videtur ipſorum Auctor, vt ex ſimplici locorum Vrbis in quibus nonnulla à Damaſo geſta memorantur deſignatione, quam aliàs nemo niſi Romanus aut in Vrbe verſatus intellexiſset, manifeſtum eſt. Conſultò aliqua Actorum loca è regione adiunximus (a). Baronius quoque, vt alibi diximus, *ea in Eccleſia olim recitari ſolita fuiſſe* aſserit, quod ego de *Romana* interpretor, aliàs particularem ille Eccleſiam deſignâſſet. Præterea Petrus ille Apoſtolicæ Sedis Diaconus, Romanus profectò, ſaltem Vrbis incola fuit, vt ex ipſius gradu ac dignitate liquet; locus ex quo ſermonem de Damaſo habuit Laurentianæ Baſilicæ ſuggeſtus, centrum videlicet Vrbis; quare Romanam omniumque ordinum concionem fuiſse neceſse eſt: quo ergò pacto Petrus ille Diaconus atque Actorum Scriptor, Romani cum eſ-

(a) „ Et habitavit (*Liberius*) extrà, „ milliario tertio in cœmeterio quod di„ citur Noëlla, viâ Salariâ. *Acta Damaſi* ap. Sarazan. *pag.* 42.

„ Erat autem non longe à cœmete„ rio Noëllæ cœmeterium Oſtrianum. *Ibid. pag.* 45.

„ Et die tertio veniens Damaſus ad „ Eccleſiam S. Petri expiavit locum il„ lum qui eſt ad dextram introeunti„ bus Baſilicam S. Petri. *Ib. pag.* 46.

„ Quibus occurrens Damaſus vene„ randas reliquias (*SS. Iuliani & Ceſarii*) ad Palatium vſque deducens in„ trâ Imperiale cubiculum venerabiliter „ recondidit. *Ib. pag.* 50.

eſsent & Romanos alloquerentur, ſi itidem Laurentium & Damaſum Romanos crediđiſsent, eos mediâ in Vrbe COMPATRIOTAS, atque VNA GENITOS PATRIA dicerent aſsererentve, quin effuſſis adſtantis Populi Lectorumque cachinnis exciperentur? Aut cur ſi Damaſum vterque ille Scriptor Romanum credidit, non omnium, aut eorum potiùs qui in concione aderant Romanorum, quàm vnius Laurentii COMPATRIOTAM diceret?

Hæc non ſatis Merendam conſideràſse puto, prius quàm ad Actorum verba reſponderet. *Civis* appellatio pro qua, cum patriæ communionem deſignamus, CONCIVES, COMPATRIOTAS infima Latinitas repoſuit, vti iis qui extrà patriam verſantur vſitatiſſima eſt pietatis in communem parentem teſsera: ita in patriâ degentibus, ſi quis eâ Cives ſuos alloqui vellet, inſolens eſset ac planè iocularis. Fingamus apud Suetonium aut alium ex Romanis Scriptoribus de Cæſare loquentem legi, Brutum exempli causâ hortos quos Cæſar in Tranſtiberina regione poſſidebat (*a*) ab eo petiiſse, vt in eis Caſſio COMPATRIOTAE ſuo villam inædificaret (queìs omnino metis Damaſi à Valentiniano poſtulatum concluditur): nonne à mimo hæc aut hiſtrione potiùs quàm ab Hiſtorico profecta putaremus, cum res mediâ in Vrbe, atque inter Romanos ageretur? Cur igitur magis Scriptor Actorum aut Petrus ille Diaconus, cum vterque Romanus eſset, Damaſumque itidem Romanum putaret, eum in Vrbis centro & frequenti concione Romanorum Laurentii COMPATRIOTAM ineptiſſimè diceret? Hæc quicumque conciliare ſtudeat nihilo plus agat, quàm ſi ſe Romæ præſens extrà Romam quærat. Nos tamen è diverticulo in viam redeamus.

Sanctus Ado Viennenſis Archiepiſcopus qui ſæculo IX. Martyrologium eius nomine evulgatum conſcripſit, de Laurentio Martyre loquens, inducit eum â Tyranno quis qualiſve eſset rogatum, atque in hæc verba reſpondentem (*b*): *Quantum ad genus* HISPANVS *ſum*, *eruditus*, *ac nutritus* ROMAE, *& à cunabulis Chriſtianus*. Hæc autem ſi ſemel ab Adverſariis fidem impetraverint, negotium vniverſum tranſigere palam eſt. Conſultò limitationem addidi, qui ſciam Blanchinum (*c*) Laurentiana Adonis Acta, cum his

(*a*) *Trans Tiberim longè cubat is prope Cæſaris hortos*. Horat. *Serm. Lib. I. Sat. IX. v.* 18.

(*b*) S. Ado in eius Martyrol. *ad diem X. Aug.*

(*c*) Annot. CV. in Orationar. Gothic. inter Prolegomena Oper. Liturgic. V. Card. Thomaſii *pag. CCLXXXIII.*

his quæ vulgò circumferuntur Surii ſcilicet (*a*), S. Maximini Treviren∫is (*b*), & Vaticani Codicis (*c*), necnon cum his quæ Donato Servitano falſò attributa ſunt à non nemine (*d*): velut infirma ac nullius fidei ad agnatos, vt aiunt, & gentiles ablegare; verùm, quod eius pace dixerim, aliter ſues, aliter olent catuli.

Scio equidem Acta Laurentii in quorum exordio præmittuntur res geſtæ Sanctorum Abdon & Sennen è Perſide abductorum, obitus Decii & Valeriani, atque alia parùm cum hiſtorica veritate cohærentia: meritò à Criticis ad fabulas amandari, vt nos iampridem Baronius docuit (*e*). Eodem depravationis aut interpolationis vitio laborare agnoſcimus Acta in quibus Decii Imperatoris in Perſas expeditio legitur; eam enim quòd nec rationi temporum, neque aliis quæ certâ hiſtoriæ fide nituntur congruere aut accommodari valeat, ſuſpectam & planè imaginariam deprehendit ac demonſtravit Summus Cardinalis Noriſius (*f*), quem Senior Pagius (*g*), Dominicus Georgius (*h*), aliique Recentiores Critici ſequuti fuère. Nec maiori in pretio ea Laurentii Acta habenda ſunt, quæ Sanctorum Sixti & Hippolyti ſub communi titulo paſſionem continent, a Blanchino itidem ex Veteri Vaticano IX. (vt ipſe aſſerit) ſæculi Codice antê paucos annos evulgata (*i*), vt ſuam de Romana Laurentii Civitate ſententiam confirmaret; in his enim nedum fictitia illa Decii in Perſas expeditio, ſed, quaſi hoc ad infirmandam eorum fidem non ſufficeret, geſta inſuper Sanctorum Abdon & Sennen, morſque Decii & Valeriani Impp. legitur, quem triplicem falſitatis Laurentii Actorum characterem eſſe diximus; vt vel hinc argumenti, quod ex eo Codice in nos Blanchinus vrget vim atque efficaciam perpendamus (*k*). Hæc

(*a*) Habentur apud ipſum *Tom. IV. ad diem X. Aug.*

(*b*) Laudatur eius apographum à PP. Bolland. *X. Aug. ſ. XII. n.* 119.

(*c*) Integra habentur in Prolegom. Blanchini ad Op. Liturgic. Ven. Card. Thomaſii *Annot. CVI. pag. CCLXXXXIII.*

(*d*) Fr. Bonav. Auſina ſeu qui ſub eo nomine latet in opuſculo: *De Vita & Paſſione S. Laurentii. Salmanticæ* 1636. Videndus Cl. Auguſtinus Saleſius Civis meus in Epiſt. ad Eruditiſs. Gregorium Mayanſium ſub finem operis: *Cenſura de las Hiſtorias fabuloſas*. Valentiæ 1742.

(*e*) In not. ad Martyrol. *X. Auguſti*.

(*f*) Diſſ. III. de Epochis Syro-Macedonum *cap.* 2c. *Col.* 363. *ad* 366. *Tom. II. nov. Edit. Veronen.*

(*g*) Ap. Bolland. *X. Aug. ſ.* 12. *num.* 124.

(*h*) In not. Martyrol. Adonis *die X. Aug.*

(*i*) Annot. CVI. in Orationar. Goth. in Proleg. Op. V. Card. Thomaſii *pag. CCXCIII.*

(*k*) Antonius Maria Lupi S. I. in egre-

Hæc ferè communis Laurentii Actorum contagio facillimè ſerpere, & quod de eodem argumento germanum ſupererat inficere, vulgarique tandem de vitiatis Sanctiſſimi Martyris Actis præiudicio locum facere potuit; vt nullus exinde fidei eorum tutò ſe committere, aut in re dubia ipſorum pro ſe teſtimonium adducere audeat. Eâdem fortaſſis de cauſa, & quòd non deſit etiam quod hæreas in Adonis Opere, Clariſſimus Theodoricus Ruinartius Laurentii paſſionem à Prudentio noſtro elegantiſſimè deſcriptam, ſparſaque hinc illinc Veterum Patrum teſtimonia vulgatis Sanctiſſimi Martyris, ipſiſque etiam Adonianis Actis prætulit, quæ præclaro operi ſuo insereret; commune ſubinde Laurentii Actorum naufragium pronuntians (*a*). Verùm, ſi vel pauxillum nobis à tanto Viro diffidere liceat, non eodem Adonem cum cæteris Laurentii Actorum Scriptoribus cenſu æſtimari oportuit (*b*).

Aequiores ſanè ergâ Adonem fuère Bollandiani Patres, quamquam eos Ruinartii iudicium latere non poterat. Itaque cum Surii, Apographi Trevirenſis, & alia quæ vulgò circumferri ſolent Laurentii Acta, vt apocrypha aut depravata reieciſſent proſcripſiſſentque: Adoni nihilominus ſuum conſtare honorem, neque ad gregarios Actorum Scriptores ablegandum iure merito cenſuêre. Siſtimus eorum verba (*c*): ***Inſeruit Ado Acta S. Laurentii, ſeu eorum, ſi mavis, compendium è longiori vti ſuſpicamur narratione, quæ ſibi præluxerit extracta; in quibus ea referuntur quæ ad Sanctum Laurentium propiùs pertinent, ſine parergis illis quæ in exemplari apud Surium, necnon in apographo Trevirenſi imperitè immixta ſunt.***

Præterea nihil in Adone de Geſtis Sanctorum Abdon & Sennen, nec de Decii in Perſas expeditione, aut improviſâ ipſius, ac Valeriani morte legimus, quem triplicem eſſe falſitatis Laurentii Actorum characterem nuper dicebamus; vt proindè nullus ex

egregio Opere quod *Epitaphium Severæ Martyris* inſcribitur (*pag.* 7.) alia recenſet S. Laurentii Acta, quibus ob inſtruam hiſtoriam de quadam Tryphonia Decii Cæſaris concubina minimè fides à Criticis accommodatur.

(*a*) Acta Martyrum ſincera *à pag.* 180.

(*b*) Notandum Ruinartium ea tantum Acta in opus ſuum admiſiſſe, quæ omni penitus dubio carere intellexit. Sic enim ait *in Præfatione pag.* XI. „ Si autem „ aliquis nonnulla Acta ex his quæ à „ me forte reiecta ſunt ſincera iudica- „ verit, non refragabor, modò id argu- „ mentis certis probare queat. Alias „ vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet.

(*c*) Ad diem X. Aug. 9. *XII. n.* 121.

ex hoc capite ſuſpicioni locus ſit vitium in eis eſſe. Narrationis porrò reliquæ argumentum binis aliis Codicibus à Bollandianis Patribus allatis (*a*), ipſique etiam Prudentii Hymno mirificè congruere palam eſt; vt mirandum non fuerit, ſi inter alia quæ Adoni ad ſeriem Actorum, de quibus agimus attexendam vſui fuerunt, noſter quoque Prudentius præluxiſſet.

Vnum nobis nonnihil ſcrupuli iniicere poteſt, quod ſub Decio Laurentium paſſum diſertiſſimè affirmet Ado, cum alioquin indubium ſit anno demum CCLVIII. ſub Valeriano Imperatore, Tuſco & Baſſo Coſs. Cornelio Sæculare Vrbis Præfecto, martyrii coronam adeptum, cum ſolidum ſexennium effluxiſſet à Decii morte; verùm veniâ carere non debet is Scriptor, qui pridem id in Euſebii Chronico legiſſe potuit (*b*), vnde error iſte latiſſimè in poſteros emanavit, vt nos Baronius docet (*c*). Nec tantùm locus is Euſebii, priuſquam ad Chronologiæ regulas exigeretur Scriptoribus paſſim errandi occaſio fuit; ſed & poſtquam Pontii Diaconi, Cypriani, & aliorum teſtimoniis, atque ex temporum ratione compertum fuit Decium multo pridem obiiſſe, & Laurentium ſub Valeriano paſſum: varia deinceps ab Auctoribus excogitata ſunt, quibus Euſebii ſententiam tuerentur, tanta erat huius Scriptoris auctoritas. Itaque alii Valeriano quidem Vrbis Præfecto, Decio tamen Imperatore Laurentium paſſum; alii Gallienum filium, qui cum patre Cæſar imperavit, Decii prænomen habuiſſe contrà Veterum Scriptorum, numiſmatumque (*d*) & inſcriptionum fidem commenti ſunt, cum tamen locus Euſebii ex his quæ Baronius ibidem affert, corruptus aut interpolatus eſſe (*e*) videatur.

In

(*a*) Signata ſunt P. MS. 20. & P. MS. 21. & relata à Bollandianis, loco proximè allegato *num.* 119.

(*b*) „ Decius quum Philippum Patrem „ & Filium interfeciſſet ob odium eo„ rum, in Chriſtianos perſecutionem mo„ vet, *quâ Laurentius Diaconus Romæ martyrium dixit*. Euſeb. *Chronicor. lib. poſteriore* in Decio.

(*c*) In not. ad Martyrol. *X. Aug. litt. E.*

(*d*) Gallieni prænomina PVBLIVS, LICINIVS. In nummis etiam Græcis EGNATIVS, & VALERIANVS interdum legitur. Videndi rei numiſmaticæ Scriptores, ap. Patarol. *in Gallieno*.

(*e*) Sanè verba illa: *qua* (perſecutione) *Laurentius Romæ martyrium dixit*, in Petaviano & Bongarſiano Euſebii Codicibus non habentur. De quo videndus Ioſ. Scaliger *Animadverſ. in Chronicon Euſeb. Edit. Amſtelod.* 1658. *Pag.* 235. *Col.* 2. Immo cum eadem ferè ad verbum legantur apud eundem Euſeb. (*Lib. VI. Hiſt. Eccl. Cap. XXXIX.*) niſi quod pro *Laurentii*, ſubſtitutum eſt *Fabiani* nomen: ſuſpicari poſſumus ex Hiſtoria in Chronicum eam periodum tranſ-

In tanta igitur tamque communi erroris lue nihil planè mirandum, ſi Ado Sæculi IX. Scriptor (cuius ætate iacebant prorſus chronologica ſtudia) vulgari aliorum præiudicio ductus, inexploratâ temporum ratione Laurentium ſub Decio paſſum fuiſſe affirmaverit; atque eò minus, quòd ipſi geſta & paſſiones Martyrum ex vero referre, potius quàm temporum rationes ad Chronologiam exigere propoſitum fuiſſet. Quin etiam non ſemel ſuſpicatus ſum Prudentium quoque noſtrum vulgaris præiudicii turbine abreptum in eam ſententiam inclinâſſe, vt crederet ſub Valeriano, non Cæſare ſed Vrbis Præfecto paſſum fuiſſe Laurentium; cuius mihi rei crebra in eiuſdem Hymno Præfecti mentio (*a*) coniecturam facit; licèt eum fortaſſis ob metrum numquam nominaverit. Id ego tamen in medium relinquo.

Si cui tamen propoſitum fuerit Adonis teſtimonium, quo loco Laurentium ſub Decio paſsum affirmat, tueri, & cum aliis Auctoribus conciliare: dicere quidem poſſumus τὸ *ſub Decio* ab Adone pro *in perſecutione Decii* poſitum fuiſſe, nam & ſub Valeriano perſecutio de qua agimus Decii nomen retinuit; eoque ſenſu veriſſimè ſub Decio paſſum Laurentium dici ab Adone potuiſse. Quamquam etenim Auguſtinus, Severus Sulpicius, Oroſius, & alii (*b*), Decii & Valeriani perſecutiones ſeiungant; prioremque illam ſeptimam, hanc verò octavam perpetuò appellent, quam ſententiam receptiorem eſse non negaverim: non deſunt tamen ex Veteribus Patribus qui vtramque vnam, bicipitem tamen hydram fuiſse contendant, vt præter varia ex Martyrologiis & Actis Martyrum exempla quibus ea perſecutio vtriuſque Imperatoris nomine promiſcuè deſignatur, Optati teſtimonium (*c*) aſserentis ſub uno Leonis typo vtramque à Daniele oſtenſam, & aperta Hieronymi (*d*) auctoritas evincit.

L   Sunt

translatam fuiſſe. Siſtimus Euſebii locum ex Hiſtoria: Διαδέχεται Δέκιος· ὃς δὴ τὸ πρὸς Φίλιππον ἔχθος ἕνεκα, διωγμὸν κτ͂ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐγείρει· ἐν ᾧ Φαβιανοῦ ἐπὶ Ῥώμης μαρτυρίῳ τελειωθέντος, Κορνήλιος τὴν ἐπισκοπὴν διαδέχεται Similia item, immo eadem ferè vtrobique ſunt quæ ſequuntur de Alexandro Hieroſolymorum Epiſcopo.

[u] „ Verſat famem pecuniæ
„ Præfectus Vrbis regiæ.
Stroph. XII.
„ Lætus tumeſcit gaudio
„ Præfectus : : : : :
Stroph. XXXIIII.
„ Præfectus horreſcit ſtupens.
Stroph. XLVI. & alibi paſſim.

[b] Ap. Baron. *in not. Martyrol. litt. B.*

[c] *Quod bellum* (inquit) *perſecutio dicitur, quæ peracta eſt ſub duabus beſtiis ex illis quatuor quas Daniel de mari aſcendentes aſpexit.* „ Hæc erat perſecutio ſub De-„ cio & Valeriano „ Optat. Milev. *lib.* III.

[d] In vita Pauli Eremitæ ſub initium: *Sub*

Sunt qui id eâ de cauſa factum exiſtiment, quòd Decius Valerianum ſibi imperii collegam adſciverit (*a*), quod nemini Veterum probari Baronius ait; immo è contrario ſcimus eum primùm ab Exercitu Rhetico Imperatorem ſalutatum. Rei ergo veritas ex eodem Baronio petenda eſt, cuius propterea verba dabimus quàm fieri poterit contractiùs (*b*): *Cum Decius* (inquit) *ampliſſimam poteſtatem Valeriano ex Senatus-Conſulto tribuiſſet, vt ſcribit Trebellius Pollio; nec tantùm cenſuram more maiorum, ſed auctam condendarum ſponte legum imperio; hinc factum vt quæ adversùs Chriſtianos promulgata ſunt, non ſecus atque edicta cætera, Decii ac Valeriani nominibus inſcriberentur; eoque communi titulo indictam initio perſecutionem ad Valeriani tempora perſeveráſſe; præſertim cum huic nihil opus fuiſſet novas in Chriſtianos leges ſcribere, ſiquidem priores illæ à Decio promulgatæ adhuc vigebant* (*c*).

Ex eo autem Clariſſimus Annalium Parens deſcendere putat Decii & Valeriani perſecutionem ſæpè communi, interdum alterius tantùm Imperatorum nomine, promiſcuè tamen appellari; Decii præſertim qui eam forſan primus indixit, quamquam iam pridem è vivis ereptus fuiſset; ſubditque huic rei confirmandæ exemplum luculentiſſimum in perſecutione Diocletiani & Maximiani, quam vel poſt ſublatos auctores eorum nomen ſub Galerio Armentario, qui eam ſæviſſimè exercuit, retinuiſse, ex variis Martyrum Actis, & apertiſſimo Euſebii teſtimonio (*d*) convincitur. Ex hac autem Decii & Valeriani nominum communione, vt hoc in tranſcurſu moneam, non levis mihi ſuſpicio incidit, ex verâ fortaſſis Valeriani in Saporem Perſarum Regem expeditione, ficti-

Sub Decio & Valeriano perſecutoribus quo tempore Cornelius Romæ & Cyprianus Carthagine felici cruore damnati ſunt &c. Idem *Lib. de Script. Eccl.* in Methodio: *Sub Decio & Valeriano in Chalcide Græciæ martyrio coronatus eſt*.

[*a*] Zonaras apud Baron. *in not. Martyrol. litt. B.*

[*b*] Baronius *ibid.*

[*c*] Vid. Senior Blanchin. qui *Tom. II. Anaſtaſii* in Sixto *Sect. XXV. Pag.* 225. *in not. Hiſtoricis* multiplicem aliam coniecturam affert, vt ſuadeat Decii & Valeriani perſecutionem non iniuriâ pro eâdem à Veteribus habitam.

[*d*] *Lib. VIII. Hiſt. Eccl. Cap. II.* Cœpit ea perſecutio anno imperii Diocletiani XIX. Chriſti CCCII. aut ſequenti, nam Auctores de eo variant; cumque continenti decennio Eccleſiam afflixiſſet, vt idem Euſebius teſtatur (*eod. Lib. Cap. XVI.*) binis tantum prioribus annis Diocletianus eiuſque Collega Maximianus Herculius eam exercuêre; octo autem ſequentibus Galerius Maximianus Armentarius; cuius etiam tempore perſecutio priorum Imperatorum nomen retinuit, *Diocletiani & Maximini* Herculii conſtanter in Actis & Martyrologiis appellata.

fictitiam illam de qua pridem diximus Decii, commutato tantùm auctoris nomine natam fuiſse. Sed hæc parum comperta ſunt.

Illud mihi, vt ad rem redeam, extrâ controverſiam videtur poſitum, longè maiorem immò aliam fidem ineſſe Adonianis Actis, quàm iis quæ ex Surio, Apographo Trevirenſi, & Vaticano Codice à Blanchino evulgato retulimus; immo citrâ Adonis iniuriam, minimè ipſius Acta cum reliquis quæ vulgò circumferuntur conferri poſse, aut indifferenter ad vitiata relegari. Baronius quoque dum ab Actis, quorum exordio Sanctorum Abdon & Sennen geſta permittuntur cavere nos iubet, ſubdit continuò (*a*): *Hoc icciro dixerimus, vt ſciat prudens Lector illa à germanis Sancti Laurentii actis ſeparare*. Fruſtra autem id monuiſset Summus ille Vir, ſi aut nulla tunc non vitiata extitiſsent Laurentii Acta, aut omnium æquè fidem & auctoritatem ſubleſtam atque infirmam credidiſset. Quidnî autem præ aliis Adonis acta ſinceriora putaverit, atque ad ea ſermonem intenderit, cum nullum in ipſis ex triplici illo quem nuper dicebamus falſitatis charactere reperiſset, & aliàs ſimplicior magiſque ſibi conſtans ſit narrationis eorum ſeries?

Quæ quamquam ita ſint, nolumus tantam Adonis actis auctoritatem tribui cui tutò aſsentiri poſſimus; nec eorum teſtimonium cum iis Sanctorum Martyrum actis conferri, quæ ab oculatis teſtibus, aut ſynchronis Auctoribus conſcripta fuiſse conſtat. Non deſperamus tamen ſaniores Criticos ob vnam Adonis auctoritatem, etſi alia deeſſent, nonnihil in ſententiam quæ Hiſpanis favet propenſiores futuros; reliquos verò, quorum ea demum magna voluptas eſt nova in vulgùs emittere, cohibendos, nè ſcilicet Adonem de Laurentii patriâ differentem (cui ea in re nemo hactenus litem antê Blanchinum intentaverat, longiſſimaque & fere ſeſquimillenaria Auctorum conſenſio mirificè adſtipulatur) non ſatis ex fide quæ Hiſtoricum decet loquutum fuiſse, affirmare deinceps audeant.

Optimè id perſpectum habuêre Bollandiani Patres, quos præter conſtantem Hiſpanorum traditionem, vnum Adonis teſtimonium in receptiſſimam de Laurentii patriâ ſententiam procliviores reddidit: *Per nos* (inquiunt (*b*)) *tametſi in promptu non habeamus, quæ vellemus, antiquiſſima teſtimonia quibus Hiſpanorum tra-*

L 2

(*a*) *In not. ad Martyrol. litt. A.*

(*b*) Ad diem X. Aug. 6. *X. n.*106. *ſub finem*.

traditioni, *ac poſſeſſioni patrocinemur*; *Per nos*, *inquam*, *non ſtabit quominus pia Hiſpanorum Natio Sanctum Laurentium pro ſuo habeat*, *tanquam ſuum invocet*, *ac conſtanti religione colere pergat*; *præſertim cum iam inde à ſæculo nono Sanctum pro Hiſpano habitum inveniamus in Adonis Martyrologio hac die*, *vbi ſic Martyr loquens inducitur*: QVANTVM AD GENVS HISPANVS SVM, ERVDITVS AC NVTRITVS ROMAE. Et mox in notis ad Adonis Martyrologium (*a*) poſt verba, QVANTVM AD GENVS &c.: *Ex his potiſſimùm* (inquiunt) *vocibus Sanctum Laurentium Hiſpanis dedimus*. Alibi autem de Petro illo Diacono, quem de Damaſo ſermonem habuiſſe diximus, loquentes, aiunt (*b*): *Quamquam verò exploratum nobis non ſit*, *an aliquis ex memoratis Petris Diaconibus Acta illa Sancti Damaſi*, *quæ ſupra allegabat Baronius conſcripſit*; *quia tamen Eminentiſſimus ille affirmabat ea in duobus Codicibus pervetuſtis extare*: „ ideo non pœnitendum accedit robur ſenten„ tiæ Hiſpanorum Sanctum Laurentium ſibi tanquam popularem „ adſcribentium.

C A P V T III.

Novi pro Hiſpanorum ſententia conatus.

HActenus pro Hiſpanis allata, ſi Merendæ confutationem demas, priores edixêre Bollandiani Patres. Neque ipſe vbi illuſtrandæ Laurentii patriæ nihil non iam à Summis Viris magno vtrimque molimine tentatum, omnia tamen conclamata eſſe comperio: laborem hunc noſtrum ſuſceptis antehac de eodem argumento aliis præſtabiliorem fore ſperare debui. Verùm præter inſitam homini in abditiora quæque penetrandi cupiditatem, illud vehementer animum meum ſtimulabat, quod in extremo noſtratium Scriptorum de Laurentii patria neglectu, adverſarios nihil non expertos fuiſſe animadverterem, quo novæ opinioni pondus atque auctoritatem adderent. Num vero iacta, quod aiunt, aleâ qualequale operæ pretium fecerim, Lectorum erit arbitrium atque exiſtimatio.

Primo autem omnium loco ſcire debemus ſub initium ſæculi VII.

(*a*) Ead. die ſub tit. *Acta alia litt. Q.* (*b*) *Ad diem X. Aug. §. X. n. 104. Ed. Ven. pag. 520.*

VII. ſaltem ab anno DCXXXIII. quo Toletanum Concilium IV. ſub Siſenando Wiſigothorum Rege habitum fuiſſe conſtat (*a*) ritum celebrationis Miſſarum, atque adeo Miſsalem ſeu Sacramentarium Codicem quo Eccleſiæ Hiſpaniæ vtebantur, ſi vnum aut alterum peculiâre feſtum ritumve excipias, eundem omnino fuiſse, atque is quem Galliæ Gothicæ ſeu Narbonenſis Eccleſiæ, necnon eius Aquitaniæ tractûs qui Hiſpanis tunc Regibus parebat ad Sacram Liturgiam adhibebant; prout ex eiuſdem Concilii auctoritate (*b*) peritiores Liturgici (*c*), â quibus nec Blanchinus diſſentit (*d*), agnovêre.

Et illud ſciendum nobis eſt, Miſsalem Gothorum Codicem propriè dictum, id eſt quo per ea tempora Hiſpaniarum Eccleſiæ vtebantur, non minus quam Gothico-Narbonenſis & Gothico-Aquitanicus, longè diverſos fuiſse ab iis Miſsarum Codicibus qui tunc apud Romanos obtinebant; neque id tantùm quoad Calendaria & ſeriem feſtorum, quorum alia alibi celebrari minimè mirandum foret; ſed etiam quoad Libri ſyntaxin atque œconomian attinet, prout cuivis Miſsale Gothico-Gallicanum Thomaſii, cum Gelaſiano ab eodem Ven. Cardinali evulgato; necnon cum triplici Gregoriano, Pamelii, Rocchæ, & Menardi Codice conferenti maniſeſtum è veſtigio fiet (*e*).

Tertio ſciendum eſt, Miſsale Gothico-Gallicanum ſeu Narbonenſe, cum reliquarum Galliarum Belgicæ, Celticæ, & Francicæ Miſsali, quod ad vtriuſque ſtructuram, Miſsæque celebrandæ ritûs parteſque ſpectat, vniformem fuiſse: diſſimilem tamen quod ad Collectiones, Calendaria & Conteſtationes attinet; maximè verò quoad feſtorum ſeriem, quæ alia atque alia in vnoquoque tractu celebrabantur. Prior huius theſeos pars Emm. Bonam (*f*) & Thoma-

(*a*) Suſpicari poſſumus eam Sacræ Liturgiæ inter Hiſpanos & Gallo-Gothos communionem iam indè à 111. Concilio Toletano ſub Recaredo ad annum DLXXXIX. habito deſcendere, ut in eiuſdem Canone II. innui videtur.

(*b*) Conc. Toletan. IV. ſub Siſenando ann. DCXXXIII. cùm alibi, tum maximè Can. XIII. ibi: *Sed pari modo Hiſpania Galliaque* („ Narbonenſis ſcilicet „ quæ Siſenando parebat) *celebret*.

(*c*) Card. Bona *Rer. Liturgicar. Lib. I. Cap. XII. n. 6.*: Card. Thomaſius *in Præf. Tom. VI. de Miſſali Gothico-Gallicano* ap. Murator. Liturg. Romana Vetus *Tom. II. pag. 513.*: Mabillonius *in Præf. Sacramentarii Gallicani n. IV.*

(*d*) Annot. XVI. *in Orationarium antiquiſs. Ritus Goth. pag. CLIV.*

(*e*) Extant Gelaſian. & Gregorian. in Diſſert. Cl. Muratorii *de Liturg. Romana veteri* Venet. edita 1748.

(*f*) Ap. Card. Thomaſium *in præf. Miſſ. Goth. Francor. & Gallican. Tom. II. Diſſ. de Liturg. Romana Veteri* à Murator. ed. *pag. 514.*

maſium (*a*), nec non Mabillonium (*b*), Blanchinumque ipſum (*c*) auctores habet: poſteriorem autem, Miſsalium inter ſe collatio demonſtrabit; ſingula enim Miſsalia celebriores in ea regione aut Provincia ad quam pertinent ſolemnitates exhibent; atque ex iis, vbi titulus Codicibus deeſt, Liturgici coniiciunt cuius olim Eccleſiæ Miſsale fuerit.

Nec quem moveat Card. Thomaſii auctoritas dicentis (*d*): *ipſum met miſſæ tenorem fuiſſe per Gallias ſive Narbonenſem & Aquitanicam, quæ olim Wiſigothis paruerunt, ſive Celticam, & Belgicam, vbi Franci ſui Regni exordia in Galliis ſumpſerunt*; ea enim de Miſsalîs ſtructura, deque Miſſæ partibus ac precum in ea dicendarum ſerie; non autem de Collectionum, aut Conteſtationum, multoque minus de Feſtorum & Calendarii ſimilitudine atque vniformitate interpretanda eſt, idque ex ipſius Ven. Cardinalîs mente; is enim paullo inferiùs (*e*) de Francorum Miſſali loquens (quod ad Pictavienſem Eccleſiam pertinuiſſe Morinus (*f*) voluit) hæc habet: *Illud tantùm ſubjungo, hoc Francorum Miſſali planè demonſtrari veterem Galliæ ritum in Miſſa, diſſimilem in multis à Romano*; *conſimilem verò* „ ſi precum ſeriem attendamus „ (notanda hæc verba ſunt) *Gothico Gallicanoque Miſſalibus hîc editis*. Conſonat Mabillonius (*g*) qui Bovienſe Sacramentarium Provinciæ Maximæ Sequanorum, ideo non in omnibus cum Miſſali Gothico-Gallicano convenire ait: *quia etſi in Eccleſiis Galliarum antè Caroli Magni principatum fuerit vniformis celebrandæ Miſſæ ritus, eædemque partes*; „ non tamen eædem erant vbique Colle„ctiones, Lectiones, & Conteſtationes: : *Non itaque mirum* (pergit) *ſi Provincia Narbonenſis, quæ Gothorum imperio tunc parebat, non in omnibus conſenſerit cum aliis Gallicanis Provinciis*.

Iam verò duplicis huius inter vtrumque Miſſale diverſitatis originem, quia mirificè propoſito noſtro favet, libenter adducam. Et quidem orationum diſſimilitudini, diverſitas imperii cauſam dediſſe potuit; ea etenim obſtabat vt Narbonensîs Provinciæ Patres (quos aliàs Toletum ad Concilia conveniſſe ſcimus) cum ex-

(*a*) Card. Thomaſius *in ea præfatione*.

(*b*) Præfat. Sacramentarii Gallicani Bovienſis *n. II.* Diſſ. Murator. *Tom. II. Pag.* 770.

(*c*) Annot. XVI. in Orationar. antiquiſs. ritûs Goth. *pag. CLIV*.

(*d*) In ead. præfatione §. *de Miſſali Francor. ſub finem*.

(*e*) *Loco proximè allegato*.

(*f*) Ap. Card. Thomaſium *ibidem*.

(*g*) Præf. in Sacram. Gallican. Bovienſe *n. VII.* ap. Murator. *Tom. II. Diſſ. de Vet. Liturg. pag.* 771.

Digitized by Google

cæteris Galliarum Epiſcopis in vnam Nationalem Synodum coirent; Feſta verò vnicuique Diœceſi peculiaria fuiſſe manifeſtum eſt; eorum enim ſingulæ Provinciæ Sanctorum ſolemnitates, (præter Chriſti, Beatiſſimæ Virginis, & Apoſtolorum quæ omnium Eccleſiarum communes erant) in earum Calendariis exhibebant celebrabantque: quorum inſignis rei per eoſdem in iis Eccleſiis geſtæ, ſuſceptique Epiſcopatûs, prædicationiſve, aut paſſionis memoria extaret; præſertim vero quorum ſacræ exuviæ in ipſis requieſcerent Actave martyrii eorum haberentur.

Id nos quidem, niſi res expedita eſſet, multiplici ex Veteribus Eccleſiarum Liturgiis prolato exemplo demonſtrare facile poſſemus. De exuviis autem atque Actis Martyrum Cl. Ruinartium ex abundanti (*a*) prædem liſtimus, immo Blanchinum nobis ex parte conſentientem habemus (*b*). Hic enim Auctor de Sacris Beatiſſimi Protomartyris Stephani exuviis, quas inſignis noſtras Paulus Oroſius ſub ſæculi V. initium ex Africa in Hiſpaniam detulit (*c*), loquens: hanc cauſam ſubeſſe putat, cur ex eo tempore Sanctiſſimi Protomartyris officium in Hiſpania fieret; addere inſuper potuiſſet, vt ſollemniori ritu Stephani natale apud Hiſpanos, præ aliis inſignium domeſticorum Martyrum feſtis celebraretur. Sed de his fortaſſis aliàs.

Nunc autem, vt ſcopo propiores fiamus, videndum nobis eſt, num ineunte ſæculo VII. aut non longè ab iis temporibus fuiſſent alicubi apud Hiſpanos reliquiæ Sanctiſſimi Levitæ Laurentii? Bollandiani Patres, qui de eo argumento ex profeſſo egêre, enumeratis Vrbibus per Germaniam, Belgium, Galliam, atque Orientem quæ ſacra hæc pignora poſſidebant (*d*), altùm de Hiſpania noſtra ſilent; cui proinde vſque ad Philippi II. Regis tempora, extructumque ab ipſo ac dicatum Sanctiſſimo Levitæ inſigne Scorialenſe Cœnobium, non licuit eſſe tam beatæ. De his autem ſæculis quæ Laurentii mortem conſequuta ſunt Prudentium locupletem teſtem adducimus, qui poſtquam inclyti Martyris paſſionem elegantiſſimè deſcripſerat, ſepulcri laudem piè Romanis invi-

[*a*] Præfat. in Acta Martyr. ſincera *n.* 18.

[*b*] Annot. XII. in Orationar. antiquiſs. Ritûs Goth. ſub fin. *Pag. CXLIX.*

[*c*] An ſacræ Beatiſſimi Protomartyris exuviæ aliquando in Bracarenſem Eccleſiam quò miſſæ fuerant pervenerint, ſubdubitare videtur Cl. noſtras Nic. Antonius *Lib. III. Bibl. Hiſp. veteris Cap. II. n.* 43. *pag.* 187.

[*d*] Ad diem X. Aug. §. *III.* & §. *VII. n.* 65.

videt, quòdque ſacra ipſius oſſa præſentes venerari poſſent. En verba Prudentii (*a*):

> *O! ter, quaterque, & ſepties*
> *Beatus Vrbis incola,*
> *Qui Te,* (Laurenti) *ac tuorum cominus*
> *Sedem celĕbrat oſſium.*

Et paucis interiectis:

> *Sed qui caremus his bonis*
> *Nec ſanguinis veſtigia,*
> *Videre coram poſſumus,*
> *Cælum intuemur eminus.*

Ad Acta Laurentii quod attinet, dubitant meritò iidem Patres (*b*), num primæva & genuina ſæculo quinto Romæ aut alicubi extiterint; vt vel hinc coniicere iam poſſimus ea non vſque adeo maturè in vltimam Heſperiam deveniſſe. Scimus prætereà Laurentium, ſi vnquam ex Hiſpania noſtra pedem extuliſſe Adverſarii nobis concedunt, nunquam eòdem regreſſum fuiſſe (nam quæ non nemo de ipſius & Sixti Papæ itineribus fabulatur, omni prorſus veritatis ſpecie deſtituta ſunt); altum item à puero & educatum Romæ, atque ibidem Levitæ gradum & Archidiaconi dignitatem adeptum; paſſum denique ac tumulatum in Vrbe: prorſus vt ſi patriam excipias, neque Hiſpani ipſi diffiteamur cætera Romanum fore Laurentium.

Nihilominus tamen in eo quem nuper dicebamus Gothico-Gallicano Miſſarum Codice, quem Hiſpanienſem, ſaltem Hiſpano affinem non immeritò appellare poſſumus (*c*), cum nec Vincentii Le-

[*a*] *Stroph.* 133. *V.* 529.

[*b*] *Ad diem X. Aug. §. XII. n.* 125.

[*c*] Scio Eruditiſs. P. Alex. Lesleo (*Præfat. Miſſal. Mozarab. §. XVI. num.* 293.) non probari, Miſſale Gothicum de quo agimus ad aliquam ex Gothico-Gallicanis Eccleſiis, ſed potiùs ad Galliam Francorum imperio ſubditam pertinuiſſe; idque ex triduanarum rogationum ante Aſcenſionem vſu; atque ex non iugi, ac per totos quadraginta dies, Quadrageſimali obſervatione, quæ duo apud Hiſpanos non obtinuiſſe aſſerit; cum aliunde notum ſit eoſdem ritûs Eccleſiaſticos in Hiſpania atque Narbonenſi Gallia à Concilii IV. Toletani temporibus vſurpatos fuiſſe. Longe tamen probabilior nobis videtur Cardd. Bonæ ac Thomaſii, nec non Mabillonii, Le-Brunii, Blanchini *Annot.* VI. *pag.* CXLI. & Liturgicorum opinio, qui omnes eum Codicem ſine controverſia Narbonenſi Galliæ inſcriptum atque attributum voluêre, idque non tantum ex præfixo recentiore *Miſſalis Gothici* titulo, vt Lesleus aſſerit; ſed ex variis precationibus ex Miſſali Gothico in eum

Digitized by Google

Levitæ ac Martyris celeberrimi; nec Felicis, qui Gerundæ ad clivum

M Py-

eum Codicem translatis; atque ex Gallicanarum Synodorum cum ipſo conſenſione, quam ex Agathenſis ſub Alarico Gothorum Rege ad annum DVI. celebratæ, Canone XIII. & XXX. Thomaſſius elicit; necnon ex aliis argumentis & coniectnris quæ apud ipſos videri poſſunt. Sanè verò, præter Laurentii noſtri, Sixtique & Hippolyti natalitia in eo de quo agimus Codice expreſſa, quorum nullum in Luxovienſi, Francorum, Bovienſi; neque in Gallicano Vetere, ad Gallias Celticam, Belgicam, & Francicam pertioentibus reperitur: vnum mihi Eulaliæ Emeritensis feſtum in eodem Gothico Miſſali celebratum, cum in Gallo-Franciciis Codicibus (licèt aliàs Eulaliam, claram quoque apud Gallos fuiſſe, Venantii Fortnnati, & Gregorii Turonenſis teſtimonio ſciamus) altùm de ea ſileatur: indubiam pæne fidem facit, id ex Miſſali Gothornm proprio ad Galliæ Narbonensis Eccleſias emanâſſe. = De triduanis autem rogationibus, quod Lesleus obiicit, potuit vetus ille Galliarum, infixuſque populorum animis mos, vel poſt Concilium Toletanum IV. à Gallico-Gothicis Eccleſiis retineri. Quid ſi eas, quamquam in Gallia inſtitutæ primùm fuerint, alicubi etiam apud Hiſpanos obtinuiſſe ſuſpicemur? Rhabanus certe (*Lib. II. de inſtit. Cleric. Cap. XL.*) ,, triduanum ante Aſcen- ,, ſionem ieiunium apud *Eccleſias Occiden-* ,, *tis* in more fuiſſe affirmat. Meminit quoque triduani ieiunii D. Iſidorus (*De Eccleſiaſt. Offic. Cap. XL.*); ſed hoc ab Hiſpanis poſt Aſcenſionem, immo poſt Pentecoſten obſervatum fuiſſe, locuples teſtis eſt Walafr. Strabo (*De reb. Eccl. Cap. XXVIII.*) = Non iugis autem, ac per totos quadraginta dies Quadrageſimæ obſervatio, viguiſſetne in ea Eccleſia ad quam Codex de quo loquimur pertinuit, incertum planè eſt; immo arbitror non plus in ipſa, quám XXXVI. diebus eſurialibus id ieiunium, ſicut & in Hiſpaniarum Eccleſiis, conſtitiſſe; aliàs in eo Codice ieiunium à Feria IV. ante primam Dominicam Quadrageſimæ, quæ ob eam cauſam in Sacramentario Gregoriano (*Murator. Tom. II. ap. Liturg. Rom. Col.* 300.), & ab Amalario, (*De Offic. Eccl. Cap. VII.*) Alcuino (ſub epigr. *In Cap. Ieiun.*), & aliis paſſim *Caput ieiunii* inſcribitur, incipere omnino debuiſſet; nec ſex hebdomadis Quadrageſimale tempus concluderetur. Quod autem in eò Codice ,, de XL. diebus ieiunii *iugiter* à ,, Chriſto Domino expletis, & *eodem nu-* ,, *mero dierum* à fidelibus, *minutatim* ta- ,, men, ob ipſorum infirmitatem, obſervato legitur: neminem movere debet; neque enim neceſſe eſt, vt quadragenarium illum dierum numerum ad totidem eſuriales dies, quibus veſpertina refectio ſumebatur, referamus; ſed de integro ieiunii, id eſt Quadrageſimali tempore (licèt hoc XLII. diebus conſtaret), ob numeri rotunditatem accipi commodè poteſt, quod in Concilii Toletani VIII. Canone IX. & alibi in Sacramentariis paſſim factum videmus. *Minutatim* autem ii dies obſervari dicuntur, forſan quia non id inge, vt olim Chriſti ieiunium; ſed Dominicis diebus quater aut quinquies ſolutum atque interruptum fuit, quod & Iſidorus (*De Eccl. Off. Lib. I. Cap. XXXVI.*) innuit, inquiens: *ſubtractis enim à Quadrageſima Dominicis diebus, quibus ieiunia reſolvuntur, bis XXXVI. diebus quaſi pro totius anni decimis ad Eccleſiam concurrimus &c.* = Nec demum tanta erat inter Hiſpaniæ & Galliæ-Gothicæ Eccleſias, vel poſt Concilium Toletanum IV. rituum communio, vt non adhuc in aliquo diſcreparent; id quod ex XVII. Concilii Toletani ſub Egicane DCXCIV. habiti Canonibus II. & III. item ex Egicanis Hortatoria ad eiuſdem Concilii Patres, colligere eſt; immo inter ipſas Hiſpaniæ Eccleſias, nec longè poſt IV. Concilii Toletani tempora in Miſſæ atque Officii Eccleſiaſtici ritibus nonnihil diverſitatis fuiſſe, ex XI. itidem Toletani Concilii ſub Wambáne ad annum DCLXXV. Canone III. atque ex aliis Conciliorum Hiſpaniæ Decretis apertè deducitur.

Digitized by Google

Pyrenæi montis, ipſaſque adeo Galliæ Gothicæ fauces martyr occubuit; nec Cucuſatis qui non longè à Barcinone; neque Fructuoſi, Augurii, & Eulogii qui Tarracone paſſi fuêre; neque demum alterius ex illuſtrioribus Hiſpanis Martyribus (præter vnam Eulaliam Emeritenſem), officium Miſsâve, ac ne mentio quidem in eorundem natalitiis habeatur; in eo inquam Miſſali Laurentius noſter, nedum in proprio Natali peculiari Miſsâ celebratur, quod non vſque adeo mirandum foret; ſed in feſtis quoque S. Sixti Papæ qui triduo eum in agone præceſſit, & S. Hippolyti qui altero poſt Laurentium triduo martyrium conſummavit, tam luculentum fit elogium Sanctiſſimi Levitæ, quaſi non vtriuſque illius martyris magis quàm Laurentii, immo quaſi proprium huius natale vtrobique celebraretur; cum è contrario in ea Miſſa quæ Laurentii propria eſt, nec verbum de Sixto, neque vlla de Hippolyto mentio viciſſim reperiatur. Siſtimus integram Laurentii Miſſam; Sixti autem atque Hippolyti, nè moleſtiam Lectoribus exhibeamus, Miſsarum tantùm immolationes.

Miſſa in natale Sancti Laurentii Martyris (a).

„ Deus fidelium tuorum Salvator & Rector, Omnipotens ſempiterne Deus, adeſto votis ſollemnitatis hodiernæ, & Eccleſiæ gaudiis de glorioſa Martyris tui paſſione BEATI LAVRENTI (*ſic*) conceptis, benignus adſpira: augeatur omnium fides tantæ virtutis ortu; & corda lætantium ſupplicio Martyrum ignientur: vt apud miſericordiam tuam illius iuvemur merito, cuius exultamus exemplo. Per Dominum noſtrum.

Collectio ſequitur.

„ Deus mundi creator & rector, qui hunc diem in LEVITAE TVI LAVRENTI (*ſic*) martyrio conſecraſti; exaudi propitius ſupplices tuos, & concede vt omnes qui martyrii eius merita veneramur, interceſſionibus eius ab æternis gehennæ incendiis liberemur. Per Dominum.

Col-

(a) Miſſale Goth. Gallican. ab Em. Thomaſio primùm editum, & à Cl. Muratorio Diſſertationi *De Liturgia Romana Vetere* inſertum *Tom. II. col.* 627.

Collectio poſt nomina.

„ Concede nobis Domine gratiam tuam in Beati LAVRENTI
„ martyris celebritate multiplicem: vt de tanti agone certaminis
„ diſcat populus Chriſtianus & firmam ſolidare patientiam, &
„ piâ exultare victoriâ.

Collectio ad Pacem.

„ Sancti LAVRENTI nos Domine quæſumus precatio iuſta
„ tueatur: & quod noſtra conſcientia non præſumit eius nobis
„ qui tibi placuit oratione donetur. Per Dominum noſtrum fi-
„ lium tuum.

Immolatio Miſſæ.

„ Verè dignum & iuſtum eſt: omnipotens ſempiterne Deus,
„ tibi in tanti martyris LAVRENTI laudis hoſtias immolare: qui
„ hoſtiam viventem hodie in ipſius LEVITAE TVI BEATI LAV-
„ RENTI Martyris miniſterio per florem caſti corporis accepiſti.
„ Cuius vocem per hymnidicum modulamini (*a*) Pſalmi audi-
„ vimus canentis atque dicentis: Probaſti cor meum Deus &
„ viſitaſti noctem (*ſic*), id eſt in tenebris ſæculi: igne me exa-
„ minaſti & non eſt inventa in me iniquitas. O! glorioſa cer-
„ taminis virtus. O! inconcuſſa conſtantia confitentis. Stridunt
„ membra viventia ſuper graticulam impoſita: & prunis ſævien-
„ tibus, anhelantes (*b*) incenſum ſuum in modum thymiamatis
„ divinis naribus exhibent odorem. Dicit enim Martyr ipſe cum
„ Paulo: Chriſti bonus odor ſumus. Non enim cogitabat quo-
„ modo in terra poſitus à paſſionis periculo liberaretur; ſed quo-
„ modo inter Martyres in cælis coronaretur. Per Chriſtum Do-
„ minum noſtrum. Per quem.

(*a*) Fortè: *modulati*.
(*b*) Fortè: *anhelantia*.

Digitized by Google

In natali Sanċti Sixti Papæ & Martyris.

Immolatio Miſſæ (*a*).

,, Verè dignum & iuſtum eſt ; æquum & ſalutare eſt : tibi ,, aſſiduas laudes canere Domine Sanċte Pater omnipotens æterne ,, Deus. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Qui per adventum ,, ſuum credentes in ſe homines ad cæleſtia regna tranſire per- ,, miſit ; quoniam hi qui ſe tuæ teſtes offerunt veritatis, ini- ,, micum, dum occiduntur, occidunt. Ex quibus eſt Sanċtus ac ,, Venerabilis SIXTVS Martyr, cuius hodie ſollemnitas celebratur; ,, qui dum Apoſtolicæ Sedis accepiſſet inſignia, & ſe Primum ,, eſſe conſpiceret Sacerdotum, occaſionem ſalutarîs paſſionis ex- ,, cipiens, non tantùm ſæculares exuit ſordes contagii ; VERVM ,, ETIAM EXEMPLVM FVIT CAETERIS. NAM MOX SVVS QVOQVE MI- ,, NISTER EXIMIVS VENERABILIS LAVRENTIVS VICTORIAE PALMAM ,, IMITATVS, ACCEPIT ORNAMENTVM QVOD DEBVIT POENA SVBIRE; ,, VT GLORIAM MERERETVR AETERNAM CONSEQVERE (*ſic*). Per ,, Chriſtum.

In natali Sanċti Hippolyti Martyris.

Immolatio Miſſæ (*b*).

,, Verè dignum & iuſtum eſt Omnipotens æterne Deus. Qui ,, BEATVM HIPPOLYTVM tyrannicis adhuc obſequiis occupatum SV- ,, BITO FECISTI LAVRENTI (*ſic*) SOCIVM. Qui ſpirituali ardore ,, ſuccenſus, dum Vnigenitum filium tuum Dominum noſtrum ,, coram poteſtatibus veraciter confitetur, pœnis ſubiicitur, vin- ,, culis inligatur, cardis (*c*) configitur, equorum ferocitate diſ- ,, iungitur ; ET ADEPTA PALMA MARTYRII, VITA PERPETVA CVM ,, LVCRATORE ET MAGISTRO LAVRENTIO CORONATVR. Per Chri- ,, ſtum Dominum noſtrum.

Ex

(*a*) Ap. Murator. *Diſſ. de Liturg. Vet. Tom. II. Col.* 628.

Rom. col. 626.

(*b*) Ap. Murator. *Liturg. Romana*

(*c*) Fortè: *carduis*.

Digitized by Google

Ex hoc autem tam peculiari Laurentii noſtri elogio in Sanctorum Sixti & Hippolyti natalitiis, quivis è veſtigio coniiciet, longè maiorem Sanctiſſimi illius Levitæ, quàm horum Martyrum rationem in Miſſali Gothico-Gallicano, atque adeo apud Toletani Concilii Patres habitam fuiſſe. Verùm vt paullo id fiat dilucidius, opportunum duxi Gothico-Gallicanum Codicem cum iis Sacramentariis conferre, quæ ad vſum Romanæ Eccleſiæ à Summis Pontificibus Gelaſio, & Gregorio Magno ordinata fuiſſe conſtat; nec non cum eo Miſſarum Codice, quem Leoniani titulo inſignem nuperrimè Blanchinus evulgavit.

In triplici ergo hoc Romano Codice, cum ſi patriam demas nullâ non ex parte Romanus futurus eſſet Laurentius; neque vllius magis quàm Romanorum intereſſet peculiari elogio Martyrem Sanctiſſimum celebrare, *de cuius ſollemnitate* (vt eſt in Blanchiniano Codice) *peculiariùs præ cæteris Roma lætabatur*: præterquam in Miſſis quæ Sancti Laurentii propriæ ſunt in eius natalitio, nullam hactenus in Sixti aut Hippolyti, neque in aliorum Martyrum feſtis mentionem, ac nè verbulum quidem de Sanctiſſimo Levita reperire mihi licuit; prorſus vt quod ex Gothico-Gallicano Codice Laurentii elogium retulimus Galliæ-Gothicæ, atque adeo Hiſpaniæ, vt putamus, noſtræ peculiare, nec ſine cauſa ab vtraque hac Provincia factum exiſtimandum ſit.

Eſt quidem in Blanchiniano Codice (nè quid ſtudioſè diſſimulare videar) tacita quædam Laurentii mentio in I. & II. conteſtatione Miſſarum Sancti Sixti, in quibus legitur (*a*): *cum doctrinæ ſuæ filios ad eandem martyrii gloriam promerendam incitare*; &: *Sixto nedum hoc divinitus datum fuiſſe, vt proprium paſſionis triumphum acquireret; ſed etiam vt ſubiectis ſibi miniſtris proficeret; glorioſamque Magiſtri palmam, non inferiorem Diſcipuli victoriam conſequutam fuiſſe*. Quibus quamquam Laurentium noſtrum non obſcurè deſignari conſtet: nuſquam tamen extrâ propriam Sanctiſſimi Martyris Miſſam expreſſum eiuſdem nomen aut elogium, vt in Miſſali Gothico-Gallicano reperitur; licèt ſeptenæ de Sancto Sixto Miſſæ, tricenæ verò collectæ atque orationes in eo Codice habeantur. Mitto ter in eodem Sacramentario repetitum Laurentii nomen, ſine elogio tamen, in Miſſis defunctorum *pro anima cuiuſdam Epiſcopi* (*b*); caſu enim id factum fuiſſe, ipſi

(*a*) *IV. Tomo Anaſtaſii Pag. XXXVI. Col. I.* in natali Sancti Sixti.

(*b*) Sacram. Veronenſe Tom. IV. Anaſtaſii inter Prolegom. *Pag. L. col. II. n. IV. & V.*

ipſi nobiſcum Adverſarii, atque inter eos Acamus (*a*) agnovêre.

Nunc autem à Romanis ad Belgicæ, Celticæ, & Franciçæ Galliarum Miſſales Codices tranſitu facto, nullam prorſus in iis Laurentii noſtri mentionem fieri comperiemus; proinde quaſi nec ſi vſpiam gentium Levita Sanctiſſimus vixerit, Eccleſiæ aut incolæ harum regionum inaudiiſſent. Id verò num de omnibus eius Galliarum tractûs Codicibus in vniverſum affirmari poſſit, non ſatis exploratum habeo; in iis certè quos mihi hactenus videre licuit nullum omnino de Sancto Laurentio, nec de Sixto aut Hippolyto verbum legitur. Sunt autem I. Lectionarium Luxovienſe Merovingico charactere exaratum, à Mabillonio (*b*) in eiuſdem Liturgia Gallicana editum, quod olim ad Provinciam Maximam Sequanorum, id eſt Veſontionenſem pertinuiſſe idem Auctor affirmat. II. Sacramentarium Sancti Columbani, quod ex Bobienſi Bibliothecâ in Liturgiam Gallicanam idem Mabillonius retulit (*c*), & ad eandem Veſontionenſem Provinciam ſpectare voluit. III. Miſſale *Francorum* dictum, à Ven. Card. Thomaſio primùm editum, & à Muratorio in Diſſertatione de Liturgia Romana recuſum (*d*), quod ad Pictavienſem Eccleſiam olim pertinuiſſe ex Morino Thomaſius in eiuſdem Præfatione cenſet. Miſſale demum *Gallicanum vetus* (*e*) eiuſdem Ven. Cardinalis, ad Eccleſiæ Altiſiodorenſis vſum adornatum (vtì ex Sancti Germani huius Vrbis Epiſcopi, quæ vnica eſt de Sanctis in eo Codice mentio, coniicere poſſumus); in quibus omnibus nec verbum de Sancto Laurentio reperire mihi contigit.

Ex his autem, niſi vehementer ego fallor, liquidum fit Blanchini theſin affirmantis (*f*): *Martyrologia omnia & Calendaria vetuſtiſſima : : : necnon & Sacramentaria, glorioſiſſimam in tota Eccleſia Laurentii paſſionem vnanimiter recolere*; non ſecus atque affinem aliam Cl. Dominici Georgii in notis ad Adonis Martyrolo-

(*a*) Putat Acamus (*Diſſ. de antiq. Sacramentarii Veronen. Part. I. §. XII.*) Miſſas in quibus hæ collectiones habentur, in die depoſitionis Sixti PP. III. pro eius requie celebratas. Mentionem autem Laurentii ideo in ipſis factam, quia is Pontifex altero poſt Laurentium die, XI. ſcilicet Auguſti ann. CCCCXL. vivere deſierit.

(*b*) Liturg. Gallican. *Lib. II. pag. 106. ad 173.*

(*c*) Habetur is Codex ap. Murator. *de Liturg. Romana Vet. Tom. II. à Col. 775.*

(*d*) *Tom. II. à Col. 662.*

(*e*) Editum à Muratorio *Tom. II. Diſs. de Liturg. Rom. à Col. 697.*

(*f*) Annot. CV. in Oration. antiquiſs. rit. Goth. *Pag. CCLXXXII.*

logium (*a*) ſcribentis: *In libris Liturgicis vetuſtiſſimis*,, vbique gen-,, tium apud Occidentales Miſſarum ſollemnia in natali Beati Lau-,, rentii prænotari ,, ; niſi adhibito temperamento è Gallicanis Miſſarum Codicibus, quos paullo antè retulimus, fulciatur, infirmam & planè falſam in vniverſum fore. Scio equidem non diſſimilia apud Maximum Taurinenſem legi (*b*), ſcilicet: ***triumphum Beati Laurentii, totum vbique mundum conſonâ devotione celebrare***; ſed ea non paullo generaliora ſunt, ac de maiori Eccleſiarum parte, pro quo in ſcholis diceremus ***de generibus ſingulorum***, largiùs interpretari debent.

Ex ſilentio autem Gallicanorum Codicum de Levita noſtro, vt hoc moneamus obiter; ſimul etiam ex eo quòd in Orationario Tarraconenſis Eccleſiæ à Blanchino primùm evulgato nulla prorſus de Sancto Sixto mentio reperiatur; ac demum, quòd nullam prætereà cauſam ſubeſſe videam cur in Hiſpania noſtra, maximè autem in eo Miſſali de quo loquimur, Sanctorum Sixti & Hippolyti natalitia peculiari officio celebrarentur: non ſemel in mentem venit, propter Laurentium, cuius prior ille magiſter, poſterior iſte diſcipulus, vterque verò paſſionis quodammodo ſocius fuerat, locum eis factum in Gothico-Gallicano Codice; nè ſcilicet quorum vnum certamen videri poterat & ſæpiſſimè in eiſdem Actis legebatur (*c*), in vnius Eccleſiæ Liturgia cultu ſeiungerentur. Sanè verò, quibus in Codicibus aut Calendariis Laurentii natale ſileri contigerit, in iis Sanctorum Sixti & Hippolyti ſollemnitates fruſtra quæras.

Nunc autem, vt quò hæc demum pertineant videamus, ſcire omnino à Blanchino vellem I. Cum ſi Romæ Laurentium adiudicet, non magis iam ad Hiſpanos quàm ad Gallos Sanctiſſimus Levita pertinere debeat: cur, altùm de eo ſilentibus Galliarum Sacramentariis, Hiſpanienſes interea Codices tam peculiare Laurentii, non modò in ipſius, ſed & in Sixti atque Hippolyti natalitiis elogium contineant? II. Cum unâ exceptâ patriâ nihil iam Laurentius, ſeu gradum, dignitatem, reſque ab ipſo geſtas, ſive paſſionis aut exuviarum locum ſpectes, commune cum Hiſpanis habiturus ſit: cur in Gothico-Gallicano Codice Nationalium feſto-

(*a*) Ad diem X. Aug. Edit. Rom. *pag.* 392.

(*b*) Homil. II. de Sancto Laurentio *ſub finem*.

(*c*) Habentur in eiſdem Actis SS. Sixti Laurentii atque Hippolyti paſſiones cùm alibi, tum in Cod. Vaticano, cuius verba poſtremo nobis loco Blanchinus obiicit. De quo inferiùs ſermo recurret.

Digitized by Google

ſtorum parciſſimo, in quo nec Vincentio Levitæ; nec Felici Gerundenſi, nec Fructuoſo, aut aliis Hiſpanis martyribus illuſtriſſimis locus vel minimus attributus eſt, tam inſignis ac luculenta, neque vno tantum in loco Laurentii noſtri mentio habeatur? III. Verùm fuerit, quod gratis Blanchino damus, fuerit inquam præter patriæ communionem cauſa arcana aliqua, cur in Gothico-Gallicano de quo agimus Codice Laurentii mentio fieret: an ea tanti ponderis extitiſſe credenda eſt, vt propterea natale Laurentii extrâ Hiſpaniam vt putat Blanchinus editi, educati atque alti, cuiuſque nulla ibidem extabat reliquiarum pars, potius in eo Codice ac ſollemnius haberetur, quàm vel in eodem Eulaliæ Emeritenſis (a) Martyris celebratiſſimæ, patriâ, incolatu, paſſione atque exuviarum loco, nullâ denique non ex parte Hiſpanæ; vel ipſius etiam Laurentii in Codicibus Gelaſiano, Gregoriano, atque aliis ad Eccleſiæ Romanæ vſum adornatis?

Hæc Blanchino longiuſculè petita videbuntur; & fortaſſis, quâ eſt ſagacitate ac doctrinâ vir, latentem aliquam huius ſingularitatis cauſam in numerato habeat, quæ mihi tamen, vt verum fatear, hactenus nulla ſuccurrit. Nè autem ad Laurentii cultum vbique terrarum latè propagatum confugiat, quaſi ex eo peculiaris Sanctiſſimi Levitæ in Galliæ-Gothicæ Eccleſiis cultus deſcendat; de ſilentio Eccleſiarum per Gallias Belgicam, Celticam, & Francicam, hìc rurſum monendus eſt. Meminerit præterea Auguſtinum, non ſecus ac de Laurentio Maximus, olim de inſigni Levita ac Martyre Vincentio dixiſſe (b): *Nullam eius tempo-*

(a) Perpetuo Eulaliam cuius in Miſſali Gothico-Gallicano natale celebratur Emeritenſem diximus, quamvis Cl. Leſleus Barcinonenſem eam fuiſſe ſuſpicetur. Cum enim hæc non procul à Gallia, illa verò in remotiſſima Hiſpaniæ parte paſſa fuerit: credibile exiſtimat hic Auctor præ Emeritenſi Eulalia celebriorem olim apud Gallos Barcinonenſem fuiſſe; quin & Miſſæ de qua agimus immolationem, in qua *Virgo ſponte Præſidi oblata* dicitur, huic magis quàm Emeritenſi convenire. Verùm & hanc quoque claram olim in Galliis extitiſſe, Venantii Fortunati, & Gregorii Turonenſis auctoritas ab Em. Thomaſio allata (*Præf. Miſſal. Gothic.*) ſatis docet. Nec coniecturam ex eius Miſſæ immolatione ductam, Leſleum iuvare poſſe arbitror, cum vtriuſque Eulaliæ Acta magnâ ex parte confuſa eſſe verosimillimum ſit. Ac mihi quidem, ex loco in eo Codice Miſſæ de quâ agimus attributo, confici planè videtur Emeritenſem eam Eulaliam fuiſſe, cuius feſtum IIII. Id. Decembris celebratur: nam poſt Miſſam S. Andreæ Apoſtoli Prid. Cal. Decembris, & antê eam quæ de S. Pauli Converſione eſt, VIII. Cal. Februarii, Eulaliæ natale ibidem agitur; cum aliàs ſub medium Februarii menſis, in quod Barcinonenſis Eulaliæ feſtum incurrit, collocari omnino debuiſſet.

(b) *Serm. CCLXXVI.* qui de S. Vincentio Levita III. eſt. *Num.* 4. *Edit. PP. Maurin. Pariſ. Tom. V. Col.* 1113.

pore regionem, *nullam Provinciam quouſque Romanum Imperium vel Chriſtianum nomen extenditur non celebrare Vincentii natale*; quod tamen in iis quos retulimus Galliarum Codicibus, immo etiam in Miſſali Gothico-Gallicano, fruſtra Blanchinus quæſierit. Poſtremò: communem Laurentii cultum per Orbem terrarum, vtut eiuſdem natali inter aliorum Martyrum ſollemnitates in Gothico-Gallicano Codice recenſendo cauſam dediſſet: non tamen inſigni ac peculiari illi in proprio, & in Sanctorum Sixti atque Hippolyti natalitiis elogio locum facere potuiſſe. Sed de his plus ſatis.

Illud hoc loco iure Lector deſiderare & planè mirari poſſit, in tantâ Liturgicorum Codicum copiâ, nullum à nobis hactenus adductum, qui propriè ad Hiſpaniarum Eccleſias pertineat; cum aliàs priſcus ille noſtratium Gothorum Iſidorianus ritus, Mozarabicus vulgò dictus, tanto ſemper apud Liturgicos in honore fuerit, & vſquè ſit. Ac mihi quidem (quamquam Miſſali Mozarabico ab Incomparabili Cardinali Ximenio edito non parùm ab aliquibus detractum noveram, quaſi ipſius Collector ex antiquis Miſſalibus quæcumque libuit in eum Codicem tranſtuliſſet), hærebat nihilominus animo eius Miſſalis exemplum, quod in Excellentiſſimæ Corſinæ Domûs, & in Vallicellana Bibliothecâ aſſervari inaudieram, diligenter evolvere, ſi quid inde noſtris hiſce coniecturis lucis affulgeret. Commodùm autem per ea tempora Cl. Alexander Lesleus S. I. Mozarabicum ipſum Ximenii Codicem præfatione ac notis auctum edidit (*a*), in quibus non vulgaris neque hauſta de triviis eruditio cum ſumma rei Liturgicæ peritiâ decertare videntur. In eo autem Miſſali, quod noſtra propiùs attinet, Laurentii feſtum propriâ & peculiari Miſsâ, nedum natali ipſius die IIII. Id. Auguſti, ſed & in eiuſdem diei Octavâ, XVI. Cal. Septembris, ſollemniſſimoque *ſex Capparum* ritu celebrari animadverti; cum Sixti atque Hippolyti feſta ſuis vnumquodque natalitiis tantùm fiant, nihilque proprium habeant, ſed omnia ex *Communi plurimorum Martyrum* deſumantur, rituſque præ illo Laurentii longè inferior ſit (*b*); vt vel hinc iam coniicere liceat, quàm potior

San-

(*a*) Prodiit Opus Romæ ann. MDCCLV. Octobri menſe ſub hoc titulo: *Miſſale mixtum ſecundùm regulam B. Iſidori dictum Mozarabes*.

(*b*) *Pag. 357. ad 361.* Feſtum Laurentii peculiari Miſsâ in eius natali colitur. *Pag. XC. Col. 2. In Calendario* ritus *ſex cappurum* indicatur. *Pag. 365.* habetur Laurentii Octava, in qua *omnia ſicut in die* dici iubentur. Item in Calendario, Octavæ

Sanctiſſimi Levitæ, præ Sixti atque Hippolyti natalitiis, ratio apud Hiſpanos habita fuerit (*a*).

Et illud nobis in votis erat Veteres Liturgicos Codices, ſi quos in Bibliothecâ Vaticanâ ad Hiſpaniæ aut Galliæ Narbonenſis Eccleſias pertinentes inveniſſem, diligenter evolvere; atque ex eis quæ in rem noſtram conferre poſſe arbitrarer in medium adducere. Cur autem id non prætiterimus, alibi à nobis indicatum. Vnum quod ſupererat exequuti ſumus, nempe vt quos in Ampliſſima Sanctæ ac Primatis Toletanæ Eccleſiæ Bibliothecâ Mozarabicos Sacræ Liturgiæ Codices à ſæculo, vt putamus, nono ſcriptos aſſervari noveramus; quoſque, dum CATHOLICI ATQVE INVICTISSIMI FERDINANDI VI. HISPANIARVM REGIS iuſſu Toleti degeremus, pluries nobis in manûs ſumere licuit: Perilluſtri Viro vtriuſque Iuriſprudentiæ atque Antiquitatis peritiſſimo D. Ioanni Antonio de las Infantas eiuſdem Sanctæ Eccleſiæ Doctorali, vt vocant, Canonico, litteris precibuſque noſtris in huius laboris gratiam evolvendos enixè commendaremus. Si quid autem eo præſidio conatûs noſtros, quod

væ Laurentii mentio eſt; è diverſo verò de Sixto *Pag. 356. Col. 3.* hæc omnino leguntur: *Sixti Papæ: Feliciſſimi & Agapiti. Omnia dicantur plurimorum Martyrum.* Eademque iiſdem ipſis verbis in feſto Sancti Hippolyti repetuntur *Pag. 361. col. 1.*

(*a*) Non me latet Cl. Lesleum (*in Notis Pag. 585. Col. 2.*) ex frequenti, vti arbitror, Sixti mentione, quæ in Mozarabica Laurentii Miſſa fit, exiſtimare eam Miſſam non Laurentii propriam, ſed Sixto quoque communem eſſe; qui mos hos Martyres, immo & Hippolytum coniungendi, apud Græcos olim obtinuit, vt patet ex Menologio Baſilii. Verùm neſcio quo id pacto à Cl. Viro ſuſtineri poſſit, cum Sixto proprius dies, non ſecus atque Hippolyto, in eo Miſſali attributus ſit, vt nuper dicebamus. Præterea, ſi quis ad eam Miſſam animum tantiſper advertat, licèt frequens in illa Sixti, in *ſecunda* ſcilicet *Oratione*, in *Oratione poſt nomina*, in *Inlatione*, & *Benedictione* mentio fiat: deprehendet nihilominus ad Laurentium potiùs, immo vnicè ad ipſum pertinere. Primò enim *Officium* ſeu Introitus (vt more noſtro loquamur) qui eſt: *Gloriam & magnum decorem &c.* deſumitur in ea Miſſa ex Communi vnius Martyris *Pag. CCCCXXI.* qui aliàs eſſe deberet: *Dabo Sanctis meis* ex Communi plurimorum Martyrum *Pag. CCCCXXVI.* Secundò binæ Lectiones, alia ex Eccleſiaſtico: *Qui aurum diligit &c.* alia verò ex Apoſtolo: *Qui parcè ſeminat &c.* nec non Evangelium: *Nolite theſaurizare vobis &c.* mirificè Laurentio congruunt. Demum reliquæ orationes & preces in eadem Miſſa Laurentii propriæ ſunt, nihilque cum Sixto commune habent. Sunt autem hæ: Oratio prima: *Domine Jeſu &c.*. Lauda: *Beatus vir &c.*. Sacrificium: *Ego Dominus &c.*. Miſſa: *Ad miſericordiæ opera &c.*. Ad pacem: *Deus qui Beatiſſimi Levitæ &c.*. Poſt Sanctus: *Oſanna in excelſis &c.*. Poſt pridie: *Memores &c.*. Ad orationem Dominicam: *Deus qui in veri holocauſti &c.*. Et poſt communionem: *Domine Ieſu Chriſte &c.*. Mentio autem in ea Miſsâ Sixti, ob quandam martyrii cum Laurentio communionem fieri potuit: nam & Hippolyti duplex, luculentumque in eiuſdem Inlatione elogium habetur, quin propterea Laurentii Miſſam Hippolyto communem dicere poſſimus; neque id Lesleus voluit.

Digitized by Google

quod minimè deſperamus, adiuvari contigerit, vbi ab Humaniſſimo Patriique decoris amantiſſimo Viro reſponſum impetraverimus, id è veſtigio lucubrationi noſtræ inſeri, aut extrà ordinem adiici curabimus (*a*).

C A P V T IV.

Prudentius vulgari ſententiæ adſtipulatur. Multiplex pro Hiſpanis ex Laurentiano eiuſdem Hymno coniectura.

HActenus de Laurentio Hiſpaniæ noſtræ aſſerendo, quantum ingenio potuimus, enixi ſumus. Nunc vt Levitam Sanctiſſimum ex mente Prudentii, quem ab ipſis ſtare Adverſarii contendunt, Romæ natum non fuiſſe oſtendamus: intentatum fortaſſis, aleæque plenum opus aggredimur. Initio autem prænotare oportet, longè aliam mentem propoſitumque ſacri illius Poëmatis Auctori fuiſſe, quàm vt Sanctiſſimi Levitæ patriam in ipſo exprimeret. Nec ea tractatio aut Hymni, qui *Paſſio Laurentii* ſimpliciter inſcribitur, aut Libri titulo περὶ ϛεφάνων, id eſt *De Coronis*, Martyrum ſcilicet, ſatis congruens aut opportuna cenſenda eſſet. Si cui tamen adhuc eâ de re ſcrupulus hæreat, Prudentium ipſum ſiſtimus, qui mentem ſuam atque Hymni ſcopum his verbis apertiſſimè prodit (*b*):

Quâ voce, quantis laudibus
Celebrabo mortis ordinem?
Quo paſſionem *carmine*
Dignè retexens concinam?

N. 2. Et

(*a*) Perincommodum huic lucubrationi accidit, licèt aliàs communibus Hiſpanorum votis magnopere expetitum fuiſſet, vt quo tempore litteræ noſtræ in Hiſpaniam delatæ ſunt, Toleto Vir Eximius abeſſet, ampliſſimo Vicariatûs Generalis Eccleſiaſtici munere in Regia Matritenſi Curia fungens: quo etiam tempore, aut non multo pòſt, cum Eminentiſſimus ac Reverendiſſimus Princeps LVDOVICVS S.R.E. CARDINALIS DE CORDVBA, ex Decano Toletano ad Sacrum Purpuratorum Collegium, Summumque eiuſdem Toletanæ Eccleſiæ regimen maximo Hiſpaniæ totius plauſu evocatus fuiſſet; vnus ille omnium IVSTISSIMI AC PRVDENTISSIMI HISPANIARVM REGIS iudicio comprobatus eſt, qui in Decanatu Toletano, quod Hiſpanicorum omnium honeſtiſſimum Sacerdotium eſt, Eminentiſſimo Cardinali Archiepiſcopo ſuccederet.

(*b*) In hymno de S. Laurentio *Stroph. IX. ỳ. 33.*

Digitized by Google

Et rurſum (*a*).

Sic, *Sancte* LAVRENTI, tuam
Nos paſſionem *quærimus*.

Si quid proinde in eo poëmate deprehenditur, ex quo Laurentii patriæ nonnihil lucis affundi, aut ea demum ſagaciori indagine ſubodorari queat: minimè id datâ ab Auctore operâ dictum exiſtimandum, ſed quaſi nihil tale cogitanti verbum paullo fortaſſis quàm voluit ſignificantius exciderit.

Bollandiani Patres, Hymno accuratiſſimè examinato, ſi quam inde illuſtrandæ Laurentii patriæ ſcintillam elicere poſſent; vbi nequicquam eis rem cecidiſſe animadvertunt, cæteros admonuêre, quicumque id deinceps experîri vellent operæ pretium minimè facturos (*b*). Aliis è contrario tam flexilis in vtramque partem eius Hymni auctoritas viſa eſt, vt Eruditus ſanè Doctor, Civis meus, atque olim in Academiâ Valentina Sacrarum Linguarum Cathedræ Competitor (*c*), ex illis verbis (*d*):

Ceu præſto ſemper adſies,
Tuoſque alumnos Vrbicos
Lactante complexus ſinu
Paterno amore *nutrias*.

Et ſequentibus:

Hos inter, *ò Chriſti decus*,
Audi Poëtam ruſticum:

probare nitatur, cum Cæſarauguſtanus Prudentius ſit (quod verum fortaſſis fuerit): minimè ab eo Laurentium patriâ ſegregandum; quandoquidem *alumnos ſuos Vrbicos*, (id eſt *Cæſarauguſtanos*, vt ipſe intelligit) *atque inter eos Prudentium* paterno amore complecti poſtulatur.

In tantâ ergo præiudicatarum opinionum varietate, cum viderem Blanchinum, & Merendam, inquiſito ad amuſſim Hymno, fluxas & plane caducas inde deſumptas coniecturas in cælum adtol-

(*a*) *Stroph. CXXXVIII. ℣. 548.*

(*b*) Ad diem X. Aug. §. IV. *in ipſo initio*.

(*c*) Is eſt Doctor Auguſtinus Saleſius Presbyter Valentinæ Vrbis Hiſtoricus, editis operibus clarus (quorum catalogum habes ap. Vinc. Ximenium Virum Cl. *Biblioth. Valentinæ Tom. II. ad ann.* 1747. *Pag.* 304.) in litt. ad Eruditiſſ. Mayanſium noſtrum 19. Iulii 1741. in App. Operis *Cenſura de las Hiſtorias fabuloſas*.

(*d*) *Stroph. CXLIII. ℣. 569.*

Digitized by Google

tollere, & pro geometricis demonſtrationibus venditare: nolui enim verò permiſſam his Scriptoribus veniam mihi adimi; aut, ſi pauca acquirere poſſem, invideri. Eo igitur Poëmate particulatim decurſo, Auctoriſque ſcopo diligentiſſimè obſervato: facilè in hanc ſententiam deſcendi, vt credam Prudentium nè cogitâſſe quidem Laurentium patriâ Romanum fuiſſe. Idque ex coniecturis ſequentibus.

I. Inducit in eo Hymno Laurentium Poëta noſter, poſtquam tyranni iuſſa ſpreverat, dolore cordis intrinſecùs tactum, Chriſtumque enixè deprecantem, vt Ethnicam ex Vrbe ſuperſtitionem ſtirpitus evellat, his verbis (*a*):

Hæc ludibundus dixerat.
Cælum deinde ſuſpicit,
Et congemiſcens *obſecrat*
Miſertus Vrbem Romulam.

Cur verò non potius diceret:

Miſertus Vrbem Patriam,

vſurpatâ ſcilicet poſtremâ voce ἐπιθέτως: quo etiam ſenſu *terram* alicubi *patriam* Virgilius (*b*), *cineres patrios* Horatius (*c*), & alii ex Veteribus dixêre? Licuit ſanè Prudentio per metri & Latinitatis leges id facere; & aliàs *patriæ* adiectum, meo quidem iudicio, preſſius ſignificantiuſque, & verbis *congemiſcens*, & *miſertus*, quæ proximè præceſſerant, exprimendæque Sanctiſſimi Martyris ergâ Vrbem pietati longè congruentius fuiſset.

II. Pergit ſubinde Levita Sanctiſſimus, atque intêr flammas Romanis Chriſtianam Religionem adprecatur, inquiens (*d*):

Da, CHRISTE, Romanis tuis
Sit Chriſtiana vt Civitas.

Et hìc quidem non ſatìs opportunè *Romanos* CHRISTO attribuiſſe Poëta videri poteſt: nondum enim Laurentii tempore, cuius ea

(*a*) *Stroph. CIII.* ỽ. 409.
(*b*) : : : : : : : *te, amice, nequivi*
Conſpicere, & patriâ *decedens ponere* terrâ.
Virg. VI. *Aeneid.* ỽ. 508.
(*c*) *Minxerit in* patrios cineres &c.
Horat. *in Art.* ỽ. 471.
(*d*) *Stroph. CIV.* ỽ. 433.

ea oratio eſt, CHRISTI iugo collum Roma ſubdiderat. Cur igitur, ſi in Vrbe natus fuiſſet Laurentius, non veriùs Poëta diceret:

Da, CHRISTE, Romanis meis,

præſertim cum nec metri ratione, neque Latini ſermonis genio prohiberetur? Sanè cum de iis pauperibus, inter quos Eccleſiæ theſauros Sanctiſſimus Levita diſtribuerat, paullo antè loquutus fuiſſet: non dubitavit *ſuos*, relatè ad Laurentium, benigniori vocabulo appellare. Sic enim (*a*) Præfectum alloquitur:

Quemvis tuorum divitum,
Qui veſte & ore prænitent
Magis probabo debilem,
Quàm quis meorum *eſt* pauperum.

Cur igitur non item *ſuos* Laurentius *Romanos* diceret, qui pridem *pauperes ſuos* appellare non erubuit?

III. Invidet Romanis pius ille Scriptor, quòd ſacras Beatiſsimi Martyris exuvias præſentibus liceret intueri, eiuſque ſepulcri limina exoſculari; id quod ipſi, cæteriſque Hiſpanis, *binis*, vt ait *Alpibus* ab Vrbe *remotis*, ob locorum intervalla minime conceſſum erat (*b*):

O! *ter*, (inquit) *quaterque*, *& ſepties*
Beatus Vrbis incola,
Qui te, (Laurenti) *ac tuorum cominus*,
Sedem celebrat oſſium.
Nos Vaſco Hiberus dividit
Binis *remotos* Alpibus (*c*)
Trans Cottianorum iuga,
Trans & Pyrenas ninguidos.

Vbi

(*a*) *Stroph. LIX. v. 233.*
(*b*) *Stroph. CXXXIII. & ſeq.*
(*c*) Notandum & *Alpium* nomine Pyrenæos montes, qui Galliam ab Hiſpania diſterminant, à Poëta noſtro appellari, nè quis *Iulias* aut *Peninas*, *Cottiaſque Alpes* ipſum intellexiſſe hoc loco putet; Neque enim Iuliae Cottiaeque Alpes, *binæ* à Prudentio dici poterant; cum non bis, ſed ſemel tantùm Italos ab Hiſpanis dividant. Sunt namque perpetua montium iuga, quorum fauces varia nomina pro regionum varietate ſortiuntur. Verùm non iniuriâ altiſſimos quoſque montes *Alpes* appellaveris. Licèt enim ſint qui *Alpes* ab *albus* ſeu *alpus*; *alpus* verò ab ἀλφὸς, quod eſt λευκὸς, vt Heſychius vult, ſeu *albus*, à nivium ſcilicet candore dictas pu-

Vbi notandum, non iis quidem qui Romæ nati fuiſſent à Prudentio invideri, quòd communem cum Laurentio patriam ſortiti eſſent; ſed qui, vt maximè peregrini, in Vrbe tamen non longè à Sacris Sanctiſſimi Levitæ lipſanis habitabant, incolas ſcilicet, non Cives. Prioribus enim *proptèr*, vt idem canit, *licebat advolvi*, *fletibuſque ſepulcrum Beatiſſimi Martyris irrigare*, quod iis qui extrà Vrbem degebant minimè conceſſum erat.

IV. Poſcit ſubindè à Levita Sanctiſſimo Poëta noſter, lætus vt interſit Quirini populo, id eſt, benignè cum Romanis agat, *alumnos eos* Laurentii vocans his verbis (*a*):

Ceu præſto ſemper adſies,
Tuoſque alumnos Vrbicos
Lactante complexus ſinu
Paterno amore nutrias.

Potuit item in hoc tractu Prudentius, immo debuit, ſi Romæ Laurentius natus fuiſſet, ex vſu Latini ſermonis nedum *alumnos*, ſed

putent; veroſimilior tamen originatio eſt, ſi dicamus eam vocem ab Hebraico potiùs אלף *eleph*, quod *mille* ſimpliciter, interdùm *bovem* ſignificat, deſcendere. Ex eo enim fit אלוף *aluph*, id eſt *ductor*, *magiſter*; & translatè quicquid *maximum*, *præcipuum*, *ſummum*, aut *primarium eſt*. Hinc ἐλέφας Græcis, qui & Latinis *elephas*, atque *elephantus*, à magnitudine dictus; item Hebræis אלף *eleph*, *bos*, quòd Europæorum animalium maximum hoc ſit. Præterea *aleph*, *eliph*, *olaph* priores ſunt Hebræorum, Arabum, & Syrorum litteræ; Græcorum verò, *alpha*, quo ſenſu Codrus ille apud Martialem (Lib. v. Epigr. 27.) *Penulatorum alpha*, id eſt, *mendicorum primus* dicitur. Gloſſæ: *Alpes* ὄρη ὑψηλά, id eſt *ſublimes montes*. Iſidorus (Etym. XIV. VIII.) *Gallorum* (inquit) *linguâ*, *Alpes montes alti vocantur*. Vid. Voſs. in *Albus*. Deinde Græcis montis notio generalis eſt, quaſi *conſpicuum*, *ſpectabile* dixeris, aut *locum editiſſimum*, *è quo circumiacens regio longiſſimè ſpectari poteſt*. Ὄρος enim, mons, ab ὁράω, id eſt *video* forſan deſcendit, quamvis diſpar ſit vtriuſque vocis ſpiritus. Ἴδη autem ſeu Εἴδη (quo etiam modo Græcis montes olim vocatos fuiſſe, duplex, vterque altiſſimus, in Troade, atque in Inſula Creta eiuſdem nominis mons, argumento eſt) ab εἴδω id eſt, *video*, omnino derivatur; vnde & εἰδὴς *ſpectabilis*, & εἴδεα ſeu ἰδέα *ſpecies*. Erunt qui ab οἰδέω, id eſt *tumeo*, montes dictos velint: ſunt enim *terræ tumores*. Vtriuſque autem Græcæ montis notionis, non obſcura reperiuntur veſtigia in Vetere Hiſpaniæ noſtræ Chorographia: bini etenim apud nos editiſſimi montes, Orospeda & Idvbeda priſcis vocati fuere: quarum vocum pars prior oros & idv, Græca proculdubio eſt, & *montem*, id eſt *conſpicuum*, *ſpectabile* ſignificat; poſteriorem verò peda, Bochartus alicubi *argentarium* interpretatus fuit. Orospeda autem, hodie la sierra de segvra; Idvbeda verò montes d'oca à noſtratibus vernaculo idiomate appellantur, ex P. Marianæ placito; Videndus tamen Eruditiſs. noſtras Ioannes Geneſius Sepulveda, qui cum Ferdinando Pintiano de horum montium ſitu egregiè diſputavit *Lib. III. Epiſt. XLVIII. ad I. Quignonium*.

(*a*) *Stroph. CXLIII. ℣. 569.*

ſed planè Laurentii *Cives* Romanos appellare; præſertim cum eam vocem carminis leges non reſpuant. Quidnî autem diceret:

Tuoſque Cives *Vrbicos?*

Et quidem ſi ad primævam vocis originem, qua *Cives*, à coëundo dictos ſcimus, aut ad ius Romanæ civitatis, aut denique ad perpetuum Laurentii in Vrbe incolatum reſpicere Prudentius voluiſſet: poterat ſanè Laurentium ex vero Civem Romanum appellare. Verùm cum hoc verbo frequentiſſimè patriæ communionem deſignari nôſſet, conſultò ab eo abſtinuit Hiſpanus Scriptor, nè ſcilicet ambiguam ſententiam redderet; aut ſi illud in poſteriore ſenſu ab aliquo vſurparetur, Laurentium Hiſpanis ſuis abiudicaret; eâque de causâ Romanos Sanctiſſimi Levitæ *alumnos*, quàm *Cives* appellare maluit.

Hæc tamen coniecturalia ſunt, illud certum, vocem *alumnus*, ſeu eius etymon aut analogiam, ſive vſum potiùs Latini ſermonis ſpectes, propriè ſignificare qui corporali alimento ab alio ſuſtentatur, & referri ad *nutricius*; per ſimilitudinem autem, ad animum transferri, quo ſenſu *diſciplinæ*, ac *pietatis alumnos* apud Veteres legimus; minimè tamen pro cive aut popvlari hactenus, quod ſciam vſurpatam, immo nec ſalvâ ipſius proprietate vſurpari vnquam potuiſſe. Nihilominus tamen vim huius vocis apud Prudentium, ex mediæ Latinitatis Auctoribus, maximè verò ex Eccleſiaſticis eiuſdem ætatis Patribus eruere debemus. Et quidem Leo Magnus, qui non longè poſt Prudentium floruit, de Sanctis Apoſtolis loquens, ait (*a*): *Si autem Petrus Apoſtolus hanc pietatis ſuæ curam populo Dei, ſicut credendum eſt, vbique protendit: quanto magis* alumnis ſuis (Romanis) *opem ſuam dignatur impendere; apud quos in ſacro dormitionis thoro, eâdem quâ præſedit carne requieſcit?*

Viderint hic, quæſo, Adverſarii quo ſenſu à S. Leone, qui itidem Romæ natus erat, Romani Cives, Petri Apoſtoli vocentur alumni. Mihi quidem eâ voce, *diſciplinæ ac doctrinæ filii*, aut *ipſius clientelæ traditi*; forſan & *Vrbis incolæ*, communîs ſcilicet matris *vbere educati*, quos propriè τοὺς συντροφίμους dixeris; minimè verò *cives* preſſiùs, aut *populares* intelligi videntur; Nec ſenſu planè diſsimili Prudentius carniſices lictoreſque *alumnos carceris* alicubi appellat, inquiens (*b*):

Sed

(*a*) *Serm. II. in nat. SS. Apoſtolor.*

(*b*) In Hymno de S. Vincentio Martyre *Stroph. XXXV. v. 137.*

Sed vos, alumni carceris,
Par ſemper invictum mihi,
Cohibete paullùm dexteras
Reſpiret vt laſſus vigor.

Quaſi diceret, *quos carcer alit*. Immo in hoc eodem Laurentiano Hymno, pauperes eleganti ſanè metaphorâ *alumni luminis* appellantur, quam ego ad litteram interpretor, *luce, depaſcentes*; per allegoriam tamen eos Prudentium intellexiſſe arbitror, qui, quòd bene operentur, lucem amant; niſi forſan Chriſti, qui lumen indeficiens eſt, alumnos eâ voce deſignare voluerit. Hæc nos tamen, quòd aliquantò quàm par erat otioſiùs perſequuti ſimus, Eximius noſtras, cuique plurimum Hiſpania debet Aelius Antonius Nebriſſenſis in cauſa fuit. Is enim ad hunc Prudentii locum, *alumnos*, (*a*) *cives* interpretatur; quem Recentior alius eiuſdem Poëtæ illuſtrator (*b*), dum pro ea voce reponit *populares*, ſequutus fuiſſe videtur; ambo tamen niſi largiſsimè & planè ἀκύρως vtrumque id verbum vſurpari velint, egregiè deceptos fuiſſe arbitror. Sed redeamus ad propria.

V. Pergit porro Poëta noſter, & poſt Laurentii paſsionem, Cruciſque victoriam per ipſum adeptam, Sanctiſsimi Levitæ gloriam quaſi extrâ ſe raptus contemplatur, inquiens (*c*):

Sic, SANCTE LAVRENTI, *tuam*
Nos paſſionem quærimus:
Eſt aula nam duplex Tibi
Hìc corporis, mentis polo.
Illic inenarrabili
Allectus Vrbi municeps,
Aeternæ in arce curiæ
Geſtas coronam civicam.
Videor videre illuſtribus
Gemmis coruſcantem virum,
Quem Roma cæleſtis ſibi
Legit perennem Conſulem.

O Non

(*a*) *In not. ad Prudent hoc loco*. Ap. Nic. Heinſium in edit. Prudentii Colonienſi 1750. *pag.* 227.

(*b*) P. Chamillart in Comm. Prud. hoc loco: *Cum ſemper præſto adſis Romanis: cum* tuos populares *materno ſinu foveas, & paterno amore proſequaris: hos inter ò Chriſti martyr audi Poetam non bonum*.

(*c*) *Stroph. CXXXVIII. v.* 549.

Non equidem ambigo de cæleſti Laurentii *municipatu* Prudentium hìc loqui; forſanque ad illud Pauli (*a*): *converſatio noſtra in cælis eſt*, pro quo Vetus Interpres, minimè repugnante Græco exemplari (*b*), *municipatus* (*c*) *noſter* vertit, reſpexiſſe; verùm iſtud, opinor, Poëtæ in eo tractu propoſitum fuit, Levitam Sanctiſſimum terreſtrîs iampridem Romæ municipem, poſt glorioſiſſimum ipſius certamen & palmam, inter cæleſtîs Romæ municipes allectum, perennique Beatæ illius Vrbis Conſulatu decoratum fuiſſe: quaſi diceret, Laurentii paſſionem ipſum è temporali ad æternum municipatum tranſtuliſſe.

Hoc nos, nè omninò divinantes dixiſſe videamur, conſideranda primùm eſt proprietas vocis *allectus*, quæ ex alio ad alium ordinem tranſitum importat, vt & in Græco ſermone προσκαταλεγμένος ipſi correſpondens; tum verò maximè apodoſis prioris ſtrophes:

> *Eſt aula nam duplex tibi* (o! LAVRENTI)
> *Hic corporis*, *mentis polo*.

Quibus, niſi vehementer ego fallor, duplex Laurentii noſtri patria, geminumque ipſius *municipale ius* apertiſſimè continetur. Sunt enim ferè ad litteram à Prudentio ex Cicerone mutuata, qui de M. Porcio Catone Tuſculi nato loquens (*d*): *Ego mehercule* (inquit) *& illi* „ & omnibus Municipibus duas eſſe cenſeo patrias, vnam naturæ, alteram civitatis „. Quam ſententiam ſi cum Prudentii verbis: *allectus Vrbi municeps*, & cum illis: *eſt aula nam du-*

[*a*] Ad Philipp. *Cap. III. ℣. 19. al. 20.*

[*b*] Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει. Πρὸς Φιλιππ. Κεφ. γ. Valet ſiquidem τὸ πολίτευμα tantumdem ac *regimen* ſive *adminiſtratio Reip.* aut *Civitatis*, à πολιτεύω, ſeu πολιτεύομαι, quod eſt *rego*, *adminiſtro*, *Remp. guberno &c.* quam ob cauſam Summus ille noſtras Benedictus Arias Montanus reddidit: *adminiſtratio noſtra*. Vulgatus tamen Interpres prætulit *converſatio*, quæ ſanè vox congruentiſſima eſt, nec *municipatum* excludit. Is enim ejus loci ſenſus eſt: *Sic vivimus quaſi in cælo verſantes: eòque tendunt actiones noſtræ, ubi iuſtorum retributio demum erit; cuius & nos participes fore ſperamus*. Ius itaque civitatis, *id eſt* municipatum, *in cælis habemus*. Huc etiam reſpexiſſe Eraſmus videtur, ita hunc locum interpretatus: *vt municipes cælorum nos gerimus*. Quæ ſanè interpretatio, vetere aliâ de qua interiùs loquemur, mirificè fulcitur; nec non ex vſu Græcæ phraſeos πολιτεύματος μετέχειν apud Plutarch. quæ *iuris civitatis participem*, id eſt *municipem eſſe*, congruentiſſimè redditur *V. Henr. Steph.* in πολίτευμα.

[*c*] „ *Sed tu peregrinus es mundi huius*, „ *civis ſupernæ Hieruſalem*. „ Noſter (*inquit Paulus Philipp. III.*) „ municipatus in cælis. *Tertullian.* De Corona Milit. Cap. XIII. *ap. Cl. Dominic. Georgium*, in Teſtimoniis de Adone.

[*d*] *Lib. II. de Legib. ſub init.*

duplex Tibi conferre volumus, mirificè iiſdem congruentem, immo eandem eſſe comperiemus. Non dixit autem Prudentius *duplex patria*, quia poſteriorem vocem, eâ præſertim ſede, metri ratio reſpuebat, pro qua *aulam* ſubſtituit. Hæc autem ſi vera eſſe volumus, vt certè veroſimilia ſunt, habemus Laurentium ex mente Prudentii MVNICIPEM, atque adeo PATRIA ROMANVM non fuiſſe.

His coniecturam aliam ex argumento Libri περὶ στεφάνων deſumptam, licèt extrâ ordinem, adiungere placuit. Cum enim præcipuam eius Libri partem Hiſpani Martyres (vel ſi Laurentium de quo lis eſt interea ſeponamus), Hemeterius & Chelidonius, Vincentius Levita, Octodecim Cæſarauguſtani, Eulalia Emeritenſis, Fructuoſus Tarraconenſis, immo & Cyprianus (quem licèt Afrum, *amore* tamen *&* *ore* Hiſpanum (a) Prudentius vocat) ſibi vindicent: liquet paſſim ex ipſorum Hymnis eos ab Auctore in patriâ conſcriptos fuiſſe; è contrario verò, quæ reliqua in eo Libro ſunt Martyrum non Hiſpanorum poëmata, Prudentius ipſe extrâ patriam, immo & per occaſionem compoſita fuiſſe teſtatur; Petri quidem & Pauli Apoſtolorum Romæ, item Hippolyti; Caſſiani verò Foro-Cornelii, cum caſu eius paſſionis hiſtoriam ab ædituo inaudiviſſet. De Agnetis autem & Quirini, qui duo ſuperſunt, hymnis, incerta res eſt; Romæ tamen conſcriptos fuiſſe prioris in Vrbe feſti celebritas, poſterioris autem Martyris exuviæ ipſis, vt puto, (b) Prudentii temporibus è Siſcia, qui Croatiæ pagus eſt, (c) Romam translatæ, coniiciendi occaſionem præbent. Cum ergo vnum illud Poëma, quod Laurentii paſſionem continet, præ aliis quotquot in eo Libro ſunt, Prudentius in Hiſpania ſcriptum luculentiſſimè teſtetur, vt loca non ita pridem ex eo adducta declarant: cur non & hinc eliciamus, Laurentium, non ſecus atque alii martyres quorum paſſiones is Auctor in patria cecinit, Hiſpaniâ in media natum fuiſſe?

Hæc ſanè ſi ab Adverſariis ex Prudentii Hymno, aut aliunde pro eorum opinione elicita nobis obiicerentur, vti ſingula (quòd ingenuè fateor) non magni facerem; ita in eundem ſcopum quaſi ex condicto directa non prorſus deſpicienda ducerem vniverſa; ra-

 riſ-

[a] „ Eſt proprius patriæ Martyr, *ſed* „ *amore & ore noſter*. Prudentius in Hymno de S. Cypriano ℣. 111.

[b] Vid. Baron. *in Not. ad Martyrol. die IV. Iunii litt. B.*

[c] His temporibus *Siſcia* indigenis appellatus ad Colapis & Savi confluentes. *Baudrand.*

riſsimè enim hexachorden cytharam ad harmoniæ leges fortuitò attemperari contingit. Nos tamen, qualiacumque tandem ea ſint, æquis Lectoribus diiudicanda, cumque Adverſariorum coniecturis ex eodem Hymno deſumptis conferenda proponimus; minimè deſperantes tamen, ex iis ſolùm quæ hactenus adducta ſunt parciùs de cætero Hiſpanis obiiciendum, quod à Prudentio ſuo in hac controverſiâ deſerantur.

C A P V T V.

Argumenta Adverſariorum ordine examinantur; in primis verò Blanchinianum ex Orationario Codice antiquiſſimi ritûs Gothici deſumptum.

PRimum omnium in nos Blanchinus vrget Libellum Orationum antiquiſsimi ritûs Gothici ex Veronenſis Eccleſiæ chartophylacio ab ipſo erutum, & inter Prolegomena Liturgicorum Operum Ven. Cardinalis Ioſephi Mariæ Thomaſii Romanæ editionis Ann. MDCCXLI. relatum (*a*). Is autem Libellus, quem ad Tarraconenſem, cognominis in Citeriore Hiſpania Provinciæ, Eccleſiam olim pertinuiſſe contendit, receptiſsimæ de Laurentii patriâ ſententiæ mirificè contraire ab ipſo dicitur. Siſtimus Blanchini verba (*b*): „ At ipſe Libellus vulgari „ (*Hiſpanorum*) opinioni mirabiliter adverſatur. Nam Sancti „ LAVRENTII feſtum diem, magnum atque ſollemnem cæteriſque „ poſt Apoſtolicos glorioſiorem, tribus tantùm Orationibus & Com„ pletoriâ ad Matutinum concelebrat: quamvis idem libellus of„ ficia aliorum Sanctorum qui verè Hiſpani ſunt numeroſis Ora„ tionibus exornet, vt videre licet in Indice generali, qui eidem „ Libello Eccleſiæ Tarraconensîs (*c*), fuit ſummo ſtudio curâque „ à no-

[*a*] *Pag. 1. ad 136.*

[*b*] *Annot. CVI. Pag. CCXCII.*

[*c*] Quamquam Tarraconensis, an alterius ex Hiſpaniæ Eccleſiis, libellus is fuerit, noſtra nihil referat: monendum tamen Lectorem duximus rem non eſſe vſque adeo exploratam. Sanè loca quibus Blanchinus confici ac demonſtrari putat (*Annot. XXII. Pag. CLXVII. & ſeq.*) ad Tarraconenſem Eccleſiam pertinuiſſe, ſubobſcura ſunt; & aliàs in Orationibus de S. Vincentio M. patriâ, vt putamus, Cæſarauguſtano (*Pag. 60. in fin. & 61.*), eſt de quo vehementer dubitari poſſit, num is olim Codex ad Cæſarauguſtanam Eccleſiam pertinuerit: nam in ea quæ incipit: *Omnipotens Pater &c.* legitur: *præſta*, Domine, *placatus, vt interventu ſedulo* hiſdem

„ à nobis præfixus. Hoc vel vnum maximi eſt ponderis argumentum.

Id nobis tamen ad iuſtam trutinam expendere per Blanchinum liceat. Laurentii feſtum, in eo quem dicimus Orationum Codice, tribus tantùm orationibus conſtat, adiectis tamen Completoriis & Benedictionibus ad Veſperum & Matutinum: quarum priores Blanchinus caſu, vt putamus, omiſit. (*a*) Septem omnino, non amplius Collectiones ſunt. E diverſo verò Feſta Sanctorum Vincentii Levitæ Valentini Martyris, Leocadiæ Toletanæ, Eulaliæ Emeritenſis, Fructuoſi, & aliorum, qui verè (vt Blanchinus ait) Hiſpani ſunt, vicenas, interdum plures in eo Codice Orationes habent. Hactenus ſecundo vento, pleniſque, vt aiunt, velis Blanchinus; videat quæſo tamen, nè ipſi medio in curſu hærendum ſit. Is ipſe de quo loquimur Libellus (*b*) in feſto Sanctorum Aciſcli & Sociorum, quatuor tantùm Collectiones ſive Orationes exhibet, quas Dominico potius Adventui, in quod tempus ipſorum natale incurrit, quàm Martyrum ſollemnitati meritò adſcripſeris. Præterea in Feſto Sanctorum Iuſti & Paſtoris vnicam tantum orationem *propriam* cum benedictione Libellus affert; ternas verò, ſummùm quaternas alias *communes*, ex Miſſa Sanctorum Infantium, id eſt Innocentium, deſumendas præcipit (*c*); prorſus vt nè coniunctæ quidem ſeptenarium numerum impleant. Nec ideò tamen minus priores illos Martyres Cordubenſibus, poſteriores autem hos Germanos fratres Complutenſibus adnumerandos Blanchinus ipſe nobiſcum agnoſcet. Sed levia hæc ſunt.

Felix Gerundenſis Martyr in eo quem dicebamus Orationum Libello, præter Benedictionem terdecim proprias orationes enumerat; quibus quatuor aliæ itidem cum Benedictione adiungi debent, quæ ipſi cum Sanctis Maccabæis communes ſunt; prorſus vt omnium coniunctim numerus vndevicenarius ſit (*d*). Nihilóminus tamen Cucuſas Barcinonenſis Martyr, qui nedum Felicis ci-

dem (*ſic*) nunc, de quibus ipſe (*Vincentius*) electus eſt membris, *adhibeat fragilitati potentiam, humilitati gloriam &c.* Item paullo inferiùs in Oratione quæ incipit: *Omnipotens Deus qui Martyrem &c.* (Pag. 61.) mentio videtur fieri celebris illius ſtolæ Vincentii cruore aſperſæ, ſummoque honore apud Cæſarauguſtanos habitæ, de qua Prudentius, Eugenius Toletanus Iunior, & alii. Verba hæc ſunt: *tribue, Domine, vt interceſſione ſedulà reformet, Vincentius*, *malè ſciſſa indumenta baptiſmatis, quem pro te dimicantem martyrii cruore reſperſa ſtola induiſti decoris.* Nos tamen nihil de hoc ſtatuimus.

(*a*) *Pag.* 130. *& ſeq.*

(*b*) *Pag.* 5. *& ſeq.* Blanchin. *in Indice Officior. Orationarii Pag. CXXII.* & *Annot.* 11. *Pag. CXXXVII. & ſeq.*

(*c*) *Pag.* 130. *&* ap. Blanchin. *in Indice Pag. CXXIX.*

(*d*) *Pag.* 127. *& ſeqq.*

civis, itineriſque ſocius fuit, ſed germanus eiuſdem frater vulgò creditus; quemque Libellus ipſe *famoſum martyrem* (*a*), Prudentius *clarum* (*b*), Bollandiani Patres ex vetuſtis Martyrologiis *celeberrimum* vocant (*c*), vnicâ tantùm, quod mirêre, Completoriâ & Benedictione in eo Libello colitur (*d*). Adde claram iam tum & mercimoniis celebrem, atque adeo civium frequentiſſimam Barcinonem fuiſſe; Tarraconi præterea, cuius Eccleſiæ Libellus à Blanchino adſcribitur, collimitaneam: cum contrà, Gerundam Prudentii teſtimonio *parvam* (*e*), triumque minimùm dierum itinere à Tarracone diſſitam fuiſſe ſciamus; vt potior huius Martyris quàm Felicis, ſaltem æqualis vtriuſque cultus eſſe debuiſſet. Diverſitatis cauſam indicabimus fortaſſe aliàs; interea verò ex inæquali orationum in eo Codice numero, priorem illum Felicem Hiſpanum fuiſſe, non item Cucufatem, quod vtrumque ex eius ratiocinio conſequens fit, Blanchinus eliciat.

Quid autem, ſi in Orationum Libello Laurentius omninò prætermiſſus fuiſſet? Confectam Blanchinus vniverſam rem, actumque planè de Hiſpanorum ſententia pronuntiâſſet. Atqui eodem argumento (vt vel hinc eius infirmitatem eliciamus) conficere quoque nunc poterit, nec Eulaliam Barcinonenſem (*f*), nec Vincen-

(*a*) *Pag.* 127.

(*b*) *In Hymn. de SS. Martyrib. Cæſaraugustanis. Stroph. IX.*

(*c*) *Ad diem XXV. Iulii §. I. n. I.*

(*d*) *Pag.* 127.

(*e*) *In Hymn. de SS. MM. Cæſaraugustanis, Stroph. VIII.*

(*f*) Forſan Blanchino non probabitur duplicem olim apud Hiſpanos Eulaliam, ſed vnam tantùm, eamque Emeritenſem fuiſſe. Sanè in annotationibus Orationarii Gothici (*IX. Pag. CXLVI.*) non obſcurè in eam ſententiam inclinare videtur, idque ex ipſius Orationarii de Barcinonenſi Eulalia ſilentio, cui Prudentius adſtipulatur, dum Inclytâ Barcinonenſi Viragine præteritâ, priorem illam Emeritenſem eximio poëmate celebrat, feſtumque eiuſdem diem, *ſingularem* alicubi (*Hymn. de S. Hippolyto*) prodit. Longè tamen receptior & probabilior eſt eorum opinio, qui ob communionem nominis atque Actorum affinitatem, vtramque Eulaliam ab aliquibus confuſam, atque ex duabus vnam factam exiſtimant; quod & in Hippolytis, Cyprianis, aliiſque cognominibus Martyribus contigiſſe ſcimus. Nec Ruinartius ab hac ſententia alienus videtur (*Act. Mart. Sinc. Edit. Veron. Pag.* 396.), quamquam ipſe nihil definiat. Et quidem præter Miſſalis ac Breviarii Mozarabici, nec non Eulogii, atque aliorum Veterum auctoritates, quæ vulgò pro Barcinonenſi Eulalia afferuntur: antiquiſſimum Calendarium Toletanum à Franciſco de Piſa olim evulgatum, & à P. Ioanne Pinio in *Liturgiam Hiſpanicam* relatum, quod ipſe (*Cap. IX. §. VI. n.* 445.) ſæculo quinto aut ineunte ſexto, Cl. verò Cenuius (*ap. Blanchinum Orationar. Goth. Pag. CXXXIV.*) extremâ ſæculi ſeptimi ætate exaratum putat, mirificè poſteriorem ſententiam confirmat; legitur enim in eo: *II. Idus Februarii* SANCTAE EVLALIAE VIRG. MAR. BARCINONA. Acta præterea Leocadiæ Toletanæ Martyris, ex eiuſdem Vrbis Franciſcanorum Patrum Cœnobio nuper eruta, & à Cl. Henrico Florezio in *Hiſpa-*

centium & Socios Abulenſes, nec Servandum & Germanum Gaditanos, neque Hemeterium tandem & Chelidonium Calaguritanos Martyres celeberrimos, quorum palmas peculiari Hymno Prudentius cecinit (*a*), Hiſpanis adſcribendos eſſe: quandoquidem in eo de quo agimus Orationum Codice nullam horum Martyrum mentionem fieri, feſtaque ipſorum natalitia omnino prætermitti videmus.

Neque id eius tantùm Orationum libelli peculiare exiſtimandum eſt, ſed veterum ferè omnium Liturgicorum Codicum, & Martyrologiorum commune, vt nonnulli interdum Martyres alioqui non tacendi ſilentio prætereantur. Exemplis res fiet illuſtrior. Miſſale Gothico-Gallicanum Thomaſii (in quo nedum peculiare Laurentii feſtum, ſed duplex inſuper Sanctiſſimi Martyris, in Sancti Sixti atque Hippolyti natalitiis, elogium contineri pridem diximus) nec verbum de Felice & Cucufate, nec de Fructuoſo ac Sociis, nec de Vincentio Levita, aliiſque Hiſpanis Martyribus illuſtriſſimis, aut aliquam commemorationem habet, vt alibi quoque à nobis indicatum. Si quis autem ex eius Codicis ſilentio præclarum illud Purpuratorum agmen Hiſpaniæ noſtræ abiudicare vellet, quantum ille, vel Blanchino iudice, à veritatis tramite deviaret!

Miſſale præterea Iſidorianum, vulgò Mozarabicum dictum (*b*), non meminit Zoili ſeu Zoëlli Cordubenſis, vt eum Prudentius vocat (*c*); neque Cucufatis Barcinonenſis; nec Encratidis Cæſarauguſtanæ; immo neque ipſorum octodecim eiuſdem Vrbis Marty-

paniæ ſacræ Tom.VI.Pag.315.relata diſertiſſimam vtriuſque Eulatiæ mentionem faciunt. Quæ nos, quamquam aliàs Ampliſſimæ noſtræ Barcinonenſi Eccleſiæ, cuius in ſinu ſacri Eulatiæ cineres religioſiſſimè coluntur; ac Nobiliſſimæ Hiſpaniarum Vrbi, quæ ſuo nos gremio benignè excepit, nullo non officii genere devincti: magis tamen ex animi ſententia, quàm quòd vtrique aut earum alteri gratificari velimus protuliſſe, perſanctè deieramus. Videndus inſuper Cl. Lesleus (*Annot. in Miſſal. Mozarab. Pag. 566.*) qui pro duplici Eulalia ſtrenuè dimicat; eius tamen opus abſolutá hac Diſſertatione primum in lucem prodiit.

(*a*) *In honorem SS. MM. Calaguritanor. Hemeter. & Chelid.* Primus eſt omnium in Edit. *Weitzii* Hanov. 1612.

(*b*) Legeram id pridem in Ruinartio cuius ferè verba hæc ſunt (*Præf ad Act. Mart. Sinc. num. XVIII.*); poſtea vero eius Miſſalis exemplum nactus, ex editis ſcilicet à Cl. Lesleo, rem periculo facto comprobavi; licèt in eius Miſſalis Calendario Menſe Iulio (*Pag. XC.*) legatur: *VIII. Cal. Auguſti Chriſtophori &* „ Cucufati *& Comitum eius Martyrum*: in corpore enim eius Miſſalis nè minima quidem Cucufatis mentio fit, vt videre eſt in Miſſa Sancti Chriſtophori XXV. Iulii.

(*c*) *In Hymno de SS. MM. Cæſarauguſtanis.*

tyrum, quorum laudes peculiari Hymno celebravit Prudentius (*a*). Calendarium demum Eccleſiæ Carthaginenſis Afros, immo eiuſdem Vrbis Martyres interdum ſilet. Non Rutilium exhibet, qui teſte Tertulliano, poſt evitatos ſæpiùs perſecutores, tandem comprehenſus igne martyrium conſummavit (*b*). Non Mavilum, qui ex eodem Tertulliano *ad Scapulam* apud Adrumetum (*Toulbam* ſeu *Mahammetam* Ferrarius (*c*), *Hammametham* Baudrandus vocat, non longe à Carthagine) ſub Severo ad beſtias damnatus eſt (*d*). Non demum Baſſum, Fortunionem, alioſque Carthaginenſes Martyres in Cypriani epiſtolis laudatos, vt Cl. Ruinartius (*e*) teſtatur. Quid igitur? An ex vtriuſque huius Codicis ſilentio, nec priores illos Hiſpanos, neque poſteriores hos Martyres Afros fuiſſe affirmabimus?

Iuvabit, opinor, Cl. Auctoris teſtimonium in huius doctrinæ confirmationem adducere, ex quo eàdem operâ intelligemus, cur nonnulli Martyres in propriis etiam Eccleſiis interdum omitterentur. *Sed quid ad tam vetera exempla recurrimus* (inquit Ruinartius de Martyrum ſilentio in Vett. Calendariis (*f*) , loquens) *cum id ipſum in hodiernis Calendariis quivis obſervare facile queat; in quibus non ſolùm exterarum, ſed etiam viciniorum & Comprovincialium Eccleſiarum Martyres & Patroni, vt plurimùm non celebrantur; immo quandoque vnius Eccleſiæ Martyres, aut Epiſcopi in aliena Eccleſia coluntur, qui nullum habent in propria cultum. Quod ideò factum puto* (ſubdit) *quòd eorum reliquiæ ſacræ aliò translatæ fuerint, aut certè quòd eorum Acta non haberentur*.

Firmat mirificè hanc doctrinam Cl. Muratorius, cui cum novum viſum fuiſſet, Sanctæ Eugeniæ Virginis & Martyris feſtum, cu-

(*a*) *Septimus is eſt in Editione Weitzii.*

(*b*) „ Rutilius Sanctiſſimus Martyr cum „ toties fugiſſet perſecutionem de loco „ in locum: & iam periculum, vt putabat, nummis redemiſſet: : : ex inopinato apprehenſus & Præſidi oblatus „ tormentis diſſipatus, credo pro fugæ caſtigatione: dehinc ignibus datus, paſſionem, quam vitârat, miſericordiæ Dei „ retulit. Tertullianus Lib. *De fuga in perſecut.* Cap. V.

(*c*) *In* Adrumetum. *Et ibidem* Baudrandus.

(*d*) „ Tibi quoque (*Scapulam Provinciæ Africæ Præſidem Tertullianus alloquitur*) „ optamus admonitionem ſolam „ fuiſſe quod cum Adrumeticum Mavilum ad beſtias damnaſſes, & ſtatim „ hæc vexatio ſubſecuta eſt, & nunc ex „ eadem cauſa interpellatio ſanguinis. Tertull. *Lib. ad Scapulam* Cap. III. n. III.

(*e*) In præf. in Act. Mart. Sinc. *num. XVIII.*

(*f*) Ibidem, paullo tamen inferiùs.

cuius Paſſio Romæ ipſo Natali Dominico die in Veteribus Martyrologiis Hieronymiano, Vſuardi, & aliis celebrabatur; in Gallicano-Bovienſi Sacramentario, quem ad Veſontionenſem Provinciam pertinuiſſe diximus, atque adeo apud Gallo-Francos, in eiuſdem Dominici Natalis pervigilio recenſeri: hanc eius rei cauſam fuiſſe ſuſpicatur, *quod in aliquam ex Gallicanis Eccleſiis huius Sanctæ Martyris reliquiæ perductæ fuerint* (*a*).

Inde etiam argumento à maiori ad minus, vt in Scholis loquuntur, fieri potuiſſe arbitror, vt inferior alicubi ritus eſſet Martyris civis, cuius tamen nec Acta, neque reliquiæ haberentur in patria præ illius cuius Acta vel reliquiæ in aliqua Eccleſia aut Diœceſi extarent, licèt is alibi patriam ſortitus fuiſſet. In numerato habemus exemplum Stephani, cuius quamquam peregrini feſtum, ob delatas tamen in Hiſpaniam reliquias vt pridem dicebamus, longiori orationum ſerie in eo libello celebratur, quàm vel Aciſclus, vel Iuſtus & Paſtor, domeſtici proculdubio Martyres; immo quàm Hiſpalenſes Iuſta & Rufina, quarum natale quindecim non amplius in eo Libello Collectiones habet (*b*), cum vicenæ & amplius ibidem Stephani feſto attribuantur (*c*).

Cum ergo, ſicuti ex Bollandianis Patribus, ipſoque etiam Prudentii teſtimonio pridem oſtendimus, proximis à Laurentii morte, immo etiam poſterioribus ſæculis, nullas Hiſpania noſtra nacta fuiſſet Sanctiſſimi Martyris reliquias; nullaque præterea in ea regione extárent paſſionis eiuſdem Acta: fieri hac de cauſa commodiſſimè potuit, vt feſtum Laurentii in ea Eccleſia, ad quam Libellus de quo agimus pertinebat, minori orationum numero celebraretur, quàm alicuius ex Hiſpanis aut exteris Martyribus, quorum ſacra pignora in ipſa Eccleſia vel alibi in Hiſpania colerentur. Atque, vtì ex maiori orationum numero quas Stephanus in eo libello habet, non bene quivis eliceret Sanctiſſimum Protomartyrem Hiſpanis adiudicandum; ita neque ex minori Laurentium ipſis adimendum fore.

Ex eadem quoque doctrinâ inſignem illam inter Felicem Gerundenſem & Cucufatem Barcinonenſem, quod ad Orationum numerum ſpectat, inæqualitatem deſcendere arbitror. Prioris etenim Martyris exuviæ ab eius morte ad noſtra hæc tempora Gerun-

(*a*) Diſſ. de Liturg. Romana Vet. *Tom. II. col. 766.* in præf. Sacramentarii Gallicani Bovienſis a Mabilonio primum editi.

(*b*) Orationar. *Pag.* 125. *ad* 127.

(*c*) *Idem a Pag.* 39. *ad* 43.

dæ, qua in Vrbe paſſus fuit, perpetuò permanſère. Prudentius (*a*):

> *Parva* FELICIS *decus exhibebit*
> Artubus ſacris locuples *Gerunda*.

De Cucuſatis autem reliquiis, quamquam eas Prudentii ætate Barcinone, aut non procul (apud Octavianum ſcilicet Caſtrum, quo loco celebre Sancti Cucuſatis Monaſterium, hodie *Sant Colgát del Vallés* indigenis appellatum, à Carolo Magno, ſive vt alii volunt à Ludovico Pio extructum poſtea fuit) extitiſſe nullus dubitem; id quod Mozarabicus etiam ipſius Martyris hymnus, nequicquam reclamante Tillemontio (*b*) expreſsè confirmat (*c*): extrà controverſiam tamen eſt à ſæculo octavo in Galliam translatas fuiſſe, atque anno ſalutis DCCLXXVII. in ſaltu Voſagico apud Fultrado-Cellam requieviſſe; vt ex Sancti Fultradi teſtamento, quod Mabillonius (*d*) evulgavit, manifeſtum ſit. Nec diſſentit Ado, quamquam Cucuſatis corpus rectà Lutetiam translatum fuiſſe aſſerat, quod æquè verum non eſt: *Octavo* (inquit (*e*)) *milliario à Barcinone perductus Cucuſas, ferroque animadverſus martyrium conſummavit, cuius corpus à Chriſtianis cum reverentia ſepelitur*; „ vnde „ poſtmodum translatum *non longè à Pariſiorum Civitate in Eccleſia BB. MM. Dionyſii Ruſtici & Eleutherii tumulatum eſt*.

Iam verò fixâ apud Gerundenſes atque immotâ reliquiarum Sancti Felicis Sede, potuit facillimè priſcus huius Martyris cultus conſtanti populorum devotione retineri; Cucuſatis autem paulatim decreſcere, maximè verò ex quo factum eiuſdem corpus in Galliam translatum fuit; quam ego inſignis illius in orationum numero inæqualitatis, de qua pridem egimus, cauſam fuiſſe arbitrabar. Verùm, inquis, ita fiet libellum Orationum de quo agimus poſt translatum demum in Gallias Cucuſatis corpus conſcriptum fuiſſe; atque adeo nec *pluſquam millenarium* eſſe vt Blanchinus voluit (*f*), neque *ad ſæculum ſeptimum pertinere*, *Mauri-*

cam-

[*a*] In Hymn. de SS. MM. Cæſarauguſtanis.

[*b*] Contendit quidem Tillemontius (ap. PP. Bolland. *XXV. Iul.* §. 11. *n.* 15.) de Cucuſatis tumulo, ſine corpore tamen, id eſt περὶ τὸ κενοτάφιον in eo Hymno agi; quod tamen ex Strophis II. III. IV. maximè vero X. in qua Cucuſas Barcinonenſis dicitur civis (ob ſacras ſcilicet eius reliquias ibidem aſſervatas), manifeſtè falſum eſſe convincitur.

[*c*] Exhibent Hymnum Bollandiani PP. *XXV. Iul.* §. 1. *n.* 7.

[*d*] In Act. SS. Ordinis S. Benedicti *ſæc. III. Part. II. pag.* 341. ap. Bolland. *XXV. Iul.* §. *III. n.* 21.

[*e*] In Martyrol. *ad diem XXV. Iul.*

[*f*] Tom. I. Coll. Oper. V. Card. Thomaſii *in præf. ad Lectorem*.

eamque Hiſpaniæ cladem præiviſſe, vt Cl. Cayetanus Cennius affirmavit (*a*); ſed exeunte minimùm octavo ſæculo exaratum fuiſſe. Quid verò, inquam, tum poſtea? Maximam quidem vtrique huic Scriptori auctoritatem ineſſe ſcio, eamque in dies amplificari vehementer cupio; verùm, ſi liberè philoſophari liceat, præ ea, præque coniecturis quæ diiudicandæ ætati eius Codicis afferuntur, vnam inter Felicem & Cucufatem orationum in ipſo diſparilitatem longe validiorem puto; atque ex eâ Codicis ætatem intêr alia dimetiendam fore; aut præſentiorem aliam tantæ inæqualitatis cauſam hii Scriptores adducant.

Fugax præterea & lubricum eſt iudicium de ætate Codicum, in quo poſtquam ſe miſerè deceptos atque deprehenſos agnovêre cautiores Palæographi: fallacia omnia atque inſidiarum plena eſſe pronuntiarunt, nihilque prorſus vbi tutò pedem figere valeas in eo argumento reperiri. Neque demum excuſſo, quàm velint accuratiſſimè, characteris eius libelli ſpecimine à Blanchino exhibito (*b*), cauſam aut coniecturam aliquam inveniendam fore exiſtimo, cur magis ille ad ſeptimum quàm ad octavum ſæculum pertineat; præſertim cum prioris illius ſæculi pauciſſimi extent Codices non *quadrato*, vt vocant, aut ad *quadratum* ſcriptionis genus accedente charactere ſcripti; *curſivam* autem, quâ Libellus conſtat, ſcribendi rationem ternis demum quæ conſequuta ſunt ſæculis frequentari cœptam, atque in maximo vſu fuiſſe ſciamus.

Ac mihi quidem, vt liberè iudicium de hac re meum exponam, ſi quando in affinîs characteris Codicem incidiſſem, exeuntis planè octavi ſæculi, forſan & ineuntis noni Genius illico in oculos incurriſſet. Quòd ſi Codicis antiquitatem non ex ſcriptura (quæ poteſt eſſe recentior), ſed ex phraſi atque argumento eiuſdem elici debere Blanchinus ac Cennius contenderint: hactenus ipſis aſſentiar reperiri in eo Codice quæ remotiſſimam antiquitatem ſapiant, quale inter alia illud eſt, quod de *omnimoda ſimulacrorum ſuperſtitione devicta*, in altera ex Orationibus de SS. Fructuoſo Augurio & Eulogio (*c*) legitur: verùm neque ex his ſatìs

(*a*) *Tom. I. de Antiq. Eccl. Hiſpan. pag.* 28. ap Blanchin. *in Annot. Orationarii Pag. CXXXIII.*

(*b*) *Tom. I. Liturg. Oper. V. Card. Thomaſii inter prolegom. Pag. CXXXI.*

(*c*) Inter Orationes de SS. Fructuoſo & Sociis Pag. 56. *Fac nos te ſemper in veritate diligere, teque etiam fideliter adorare* „ vt omnimodâ ſimulacrorum ſuper„ ſtitione devicta „ *placita tibi Martyrum tuorum imitantes ſequamur veſtigia.* Quæ ad ea tempora, quibus adhuc ſupererant in Hiſpania Ethnicifmi veſtigia referenda puto.

Digitized by Google

validum ætatis Codicum argumentum deducitur, cum & in recentibus libris Liturgicis antiquæ plerumque Orationes retineantur; & aliàs Cennius, licèt ea ipſa Oratio in Breviario Mozarabico, teſte Blanchino (*a*), reperiatur, id Breviarium ad ſæculum X. pertinere cenſuit (*b*). Ampullaris præterea Codicis in plerisque locis ſtilus Carolina minimùm tempora, atque extremam præſefert barbariem (*c*), qualem Hiſpaniæ noſtræ, ex Alvari Cordubenſis qui non longe ab eo ſæculo floruit teſtimonio (*d*), Maurica vaſtatio intulit; immo, ſi Deo placet, ipſius etiam Mauricæ Hiſpaniæ vaſtationis non obſcura in eo Codice veſtigia obſervare poſſumus (*e*). Sed intermiſſam diſputationem reſumamus.

CA-

(*a*) E regione eius orationis in margine *Pag.* 56. legitur: „ *Br. Moz. fol.* „ *352. Col.* 1.

(*b*) *Tom.* 1. *Antiq. Eccl. Hiſpan. Pag.* 28. *& ſeq. n. VIII. & X.* apud Blanchin. *Orationar. Pag. CXXXIII. & ſeq.*

(*c*) Inter alia Orationem S. Hippolyti ſelegimus quæ habetur in Orationario *Pag.* 131. „ Lux Angelorum & hominum „ ſplendor, dierum & temporum, can„ dor animarum & corporum, CHRISTE „ Domine Deus ob reverentiam tui Mar„ tyris Hippolyti flammicomæ claritu„ dinis munus oblatum, luciſluo Sancti „ Spiritûs reſpergens inlapſu, tuis effice „ nutibus placitum, nobis redde prodi„ ficum: vt & viſibili fulgore nigroris „ noctivagi furva coërceat, & inviſibili „ munere maledulcium ſcabra peccami„ num errata conſumat.

(*d*) *In Indiculo luminoſo* ap. Florezium noſtrum *Tom. XI. Hiſp. Sacræ Pag.* 274. „ Legem (inquit) ſuam neſciunt (Hiſ„ pani) & linguam propriam non adver„ tunt Latini; ita vt in omni CHRISTI „ Collegio vix inveniatur vnus in mille„ no hominum numero, qui ſalutatorias „ fratri poſſit rationabiliter dirigere lit„ teras.

(*e*) In Orat. de S. Stephano *Pag.* 41. *ſub init.* „ vt munitione fidei Chriſtianæ „ *& externa bella ſuperantes* & intima, „ æternam mereamur pertrahi ad coronam. Paullo inferiùs de eodem Stephano Pag. 41. „ *vt cuius virtute multitudo devicta eſt infidelium*, eius ſuffragio firmetur ſpes aucta credentium. „ Quæ ſane ambigua ſunt. Item inter Orationes de S. Vincentio M. Pag. 60. „ Domine Deus qui ſalutem „ regibus donas & Martyrem tuum Vin„ centium de malignorum gladio liberas ::: *libera nos de manu filiorum alienorum, vt inſidiantibus inimicis vita noſtra non pateat; nec illorum procacitas ſæva de ruinæ noſtræ caſibus hilareſcat, ſed gladio verbi tui accinti & hic adverſa ſuperemus intrepidi &c.* Item de eod. ibid. „ Deus „ qui Beatiſſimum Martyrem tuum Vin„ centium, *plebi tuæ murum æreum præſtitiſti, vt bellantes contra ſe mirabiliter nominis tui virtute devinceret*. Denique eâdem paginâ ſub fin. & init. ſequentis, „ Omnipotens Deus qui Beatiſſimo „ Vincentio præſtitiſti, vt per te fieret::: „ *de milite Dux de ſervo amicus* ::: præ„ ſta placatus, vt interventu ſedulo ::: „ adhibeat *militiæ diſciplinam*, *ſervituti* „ *libertatem &c.* Sunt fortaſſis alia.

CAPVT VI.

Expenduntur alia ex Laurentiano Prudentii Hymno contra Hiſpanorum ſententiam deducta.

SEcundum Blanchini argumentum adversûs receptam de Laurentii patriâ ſententiam noſtratis Prudentii ſilentio concluditur. Magnifecerat, vt nuper vidimus, prior ille Scriptor coniecturam ſuam ex Tarraconenſi Orationum libello deſumptam; ſubdit autem continuò (*a*): *Cui tamen accedit argumentum alterum ex Prudentio mutuatum. Hic nempè ſilet natale ſolum magni Laurentii. At ſi in Hiſpania natus eſſet Levita Sanctiſſimus, Hiſpanus Poëta non ſileret. Id ipſi in more non fuit in hymnis quos de Sanctis Nationalibus cecinit.* Subſiſtere hic, ſeſeque tantillum colligere Blanchinus videtur, deinde verò quaſi ſubiratus pergit: *Verum (quid aio?) non ſilet. Romam ad cælos evehit. Romam parentem dicit. Obſcura ſunt quidem eius teſtimonia, ſed iam à nobis clariora fient.* Hactenus Blanchinus.

Ego verò nollem de hoc argumento Lectorum iudicium antevertere, aut maledictis cum Blanchino decertare. Quia tamen prolixè mihi cum eo, deque rebus nihili agendum eſt: ſi quid forſan paullo duriùs aut inclementius à nobis dictum Lector deprehenderit, reſponſum id, quæſo, non dictum exiſtimet; tum verò eius quæ in his legendis neceſſario facienda eſt boni otii iacturæ, aut ſi quod præterea devorandum eſt tædium, non in me, quaſi vltrò inania conſectatus fuerim, ſed in eum à quo vt ſcriberem adactus ſum culpam reiiciat.

Quatuor itaque theſibus Blanchini argumentum conſtat, quæ ordine à nobis examinandæ ſunt. I. Prudentium ſilere Laurentii patriam. II. Minimè illam ſilentio prætereundam, ſi Laurentius in Hiſpania natus fuiſſet. III. Non moris fuiſſe Prudentio in hymnis quos de Sanctis Nationalibus cecinit indictam eorum patriam relinquere. IV. Neque tamen, modò quis animum advertat, omnino Prudentium diſſimulare in Vrbe natales hauſiſſe Levitam Sanctiſſimum, quandoquidem Romam ad cælos, evehit Romam parentem dicit.

Pri-

(*a*) *Annot. CVI. Pag. CCXCII.*

Digitized by Google

Primam itaque theſin quod attinet, non diffiteor Prudentio in eo de quo loquimur hymno, nè verbum quidem excidiſſe, ex quo natum fuiſſe in Hiſpania Laurentium vel eminus coniicere aut ſuſpicari poſſimus; verùm nec ſi Blanchinus, paullo quàm hactenus attentiùs, Auctoris tum in eo hymno, tum in vniverſo περὶ στεφάνων libro ſcopum conſiderare velit, inficiari nobiſcum poterit, nihil ad Prudentii in vtroque propoſitum ſpectâſſe tractatum de Laurentii patria, nè per occaſionem quidem, cum nulla in eo poëmate Hiſpaniæ noſtræ mentio fiat; è contrario verò cum Romam in ipſo rectà Prudentius alloquatur, totuſque ſit in eiuſdem religione, triumphis, imperio, ſacriſque Martyrum, præcipuè verò Laurentii noſtri, recenſendis exuviis: viderit quæſo Lector æquus, quàm non importunè, ſi Romæ natus fuiſſet Levita inclytus, eius patriam Prudentius poemati ſuo per occaſionem inſerere potuiſſet, novumque inde laudandæ Vrbis argumentum capere; ſaltem quàm fuiſſet in lubrico, vt imprudenti aut alia cogitanti verbum excidiſſet, ex quo Romæ natum Laurentium odorari ſagaciores poſſent. His autem ſi coniecturas addimus ex eodem hymno pridem à nobis ductas, vt Laurentium Romanis abiudicaremus, conſequens fiet Prudentii de Hiſpania ſilentium ipſius propoſito opportunum, atque Hiſpanis innocuum; de Roma verò, ſi in ea Laurentius natus fuiſſet, quodammodo importunum, ſaltem Romanis minimè proficuum fore. Ex vſu Scholarum diceremus, Prudentium quod ad Hiſpaniam attinet *negativè*; quòd ad Vrbem verò ſpectat *excluſivè* Laurentii noſtri patriam prætermiſiſſe.

Secunda Blanchini theſis eſt: *minimè à Prudentio Laurentii patriam, ſi in Hiſpania natus fuiſſet Levita Sanctiſſimus, ſilentio prætereundam*; cuius tamen ratio quia in ſequenti ab eodem redditur, vtriuſque falſitatem eâdem operâ inferiùs oſtendemus. Intereà tamen, nè plus illum ſcire quàm ſcire oporteat temerè aſſeramus, rogandus Blanchinus eſt: num Aegeriam, aut Sibillyna folia de hac re conſuluerit? Verùm ſi ipſi, quòd Prudentii morem de non tacendo nôſſet, aſſerere licuit non prætereundam ab eo Laurentii patriam; cum è contrario mox oſtendendum ſit minimè hoc ei in more fuiſſe vt Sanctorum patrias eloqueretur[b]: cur non affirmare nobis viciſſim liceat, Laurentii, non ſecus ac cæterorum Martyrum, patriam debuiſſe in eo hymno à Prudentio, niſi parum ſibi conſtare vellet, prætermitti?

In tertia Blanchinus aſſerit: *non eum Prudentii morem fuiſſe in*

in hymnis quos de Sanctis Nationalibus cecinit, *vt eorum patrias ſileret*. Itane verò, inquam? Atqui Hiſpanus erat Vincentius Levita & Martyr celeberrimus, eâdemque ac Prudentius Cæſarauguſtâ Vrbe, vt creditur, natus: apud Hiſpanos itidem altus, educatus, paſſus; nullâ denique non ex parte Hiſpanus. Nihilominus tamen in hymno, quem de eius paſſione Prudentius elegantiſſimum panxit, nec multò quàm Laurentii breviorem (*a*), altùm de Invictiſſimi Martyris patriâ ſileri comperio; vt nec verbum neque particula ipſi inſit, ex quibus ea elici aut odorari poſſit. Conferat hæc, quæſo, Blanchinus cum iis quæ in ſecunda theſi ſcripſerat, ſcilicet, ſi in Hiſpania natus fuiſſet Laurentius, minimè ipſius patriam à Prudentio in eo hymno prætereundam.

Verùm id forſan in hymno Vincentii Blanchino ſingulare videbitur, atque adeo inſufficiens vt receptum alioqui Prudentii in cæteris hymnis morem, edicendi Sanctorum patrias, vllatenus oppugnare valeat; neque ipſe abnuerem, ſi res ſic haberet. Sed quid ſi nullius ex Hiſpanis Martyribus, quorum hymni habentur in Libro περὶ ςεφάνων patriam vſquam Prudentius eloquutus fuerit; ac nè vnum quidem ex ipſis vel generatim Hiſpanum dixerit? Paradoxum hoc ſanè Blanchino videbitur; id nos tamen proprio periculo tuendum, atque oſtendendum ſuſcipimus; quod vel vnus eius Libri titulus *De Coronis*, ſeu *Paſſionibus* Martyrum non obſcurè indicat. Vniverſa igitur hymnorum eius Libri ſeries, prout eam Ioannes Weitzius exhibet, ordine nobis percurrenda eſt.

Primus omnium Sanctis Hemeterio & Chelidonio Martyribus inſcribitur, quos in fronte *Calagurritanos* Prudentius vocat (*b*), biſque in hymno *terram Hiberam* (*c*), colonoſque *quos Hiberus alluit* (*d*), id eſt *Calagurrim*, & *Calagurritanos* laudat; multoque expreſſiùs in Hymno de Sanctis Martyribus Cæſarauguſtanis, vbi de iiſdem Hemeterio & Chelidonio loquens, ait (*e*):

Noſtra geſtabit Calagurris *ambos*
Quos veneramur.

Putavit autem, vt coniicio, Blanchinus his locis vtriuſque illius Mar-

(*a*) Is eſt ordine Secundus in Editione Weitzii. Conſtat autem CXLIV. Strophis, Hymnus verò Laurentii, qui in ea editione tertius numeratur Strophas omninò CXLVI. continet.

(*b*) Hymn. I. in honorem SS. MM. Hemeterii & Chelidonii *Calagurritanorum*.

(*c*) *Stroph. II. ℣ IV.*

(*d*) *Stroph. XXXIX. ℣.* 117.

(*e*) *Hymn. VII. SS. MM. Cæſaraug. Stroph. VIII. ℣. XXXI.*

Martyris patriam à Prudentio deſignari; cum tamen iſte nihil tale cogitans ad Paſſionis, & maximè ad ſepulcri locum reſpexiſſet; id quod è præcedenti diſticho, multoque clariùs ex proprio Sanctorum Martyrum hymno liquet, ſub cuius initium de Calagurri loquens Prudentius ait (*a*):

Hic locus *dignus tenendis oſſibus viſus Deo*.

Sub finem verò (*b*):

Martyrum cum membra noſtro *conſecravit* oppido.

Nec Prudentium, qui non longiſſimè ab horum Martyrum ſæculo vixit, latêre vnquam poterat, eos Legione (quæ Vrbs non paucorum dierum intervallo à Calagurri ſeiuncta eſt) Marcello vt vulgo creditur Centurione progenitos fuiſſe.

Secundus eius Libri hymnus Paſſionem Sancti Vincentii Levitæ continet; in eo autem altè ipſius patriam ſileri modò dicebamus. Tertius de Laurentio eſt, ex quo Romam Sanctiſſimi Martyris patriam fuiſſe, id eſt aquam è pumice haurire Blanchinus & Merenda voluere; nos è diverſo nihil in eo contineri quo Hiſpania noſtra deſignetur, aut vnde coniici poſſit in ea natum fuiſſe Laurentium, non ita pridem profeſſi ſumus. Quartus Sancti Hippolyti, quintus Sancti Cypriani, ſextus Sanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli paſſiones continent, quos quia de Hiſpanis Martyribus non agunt conſultò mittimus.

Septimum eius Libri hymnum: *Laudes Sanctorum decem & octo Martyrum Cæſarauguſtanorum* (*c*) inſcriptum, quantus ille eſt, à ſe ſtare Blanchinus exiſtimavit; verùm, ſi quid ego video, mirificè in eo verborum ſpecie deceptus fuit. Rem quam potero breviſſimè exponam. Extollit in eo hymno Prudentius Cæſarauguſtam ſuam, quòd ſacro octodecim Martyrum, quorum ſervat cineres, præſidio munitiſſima adversûs viciſſitudines habeatur; quodque in extremæ vltionis die multò plures quam Vrbes aliæ ſanctorum exuvias CHRISTO Martyrum Regi votivum munus oblatura ſit. Pergit ſubinde concurrentia loca quibus ſacri reliquiarum theſauri reconduntur enumerans, & ait: „ Corduba Aciſ„ clum ac Zoëllum ſeu Zoilum offeret: Tarraco Fructuoſum & „ ſo-

(*a*) *Sroph. II. ℣. V.*
(*b*) *Stroph. XXXIX. ℣. 116.*
(*c*) VII. Hymn. in laudem decem & octo Martyr. Cæſarauguſtanor. Weitzius *pag.* 103.

„ ſocios, Gerunda Felicem, Barcino Cucufatem, Calagurris Hemeterium & Chelidonium, Narbo Sergium Paulum, Emerita Eulaliam, Complutum denique Iuſtum & Paſtorem „. (Taceo Vrbes eius hymni reliquas quòd ad Hiſpaniam non pertineant). „ Hæc (ſubdit) Civitas ſingula, hæc bina ternave offeret Martyrum corpora. Erit forſan quæ quinis Sanctorum hoſtiis AEterni Iudicis iram placare ſtudeat; Tu verò hoc nomine antê alias Cæſaraugusta illuſtrior, ſola duodeviginti Martyrum exuvias, quot ſcilicet vix Carthago, vix ipſa Mundi parens Roma præſtare poſſit, exhibebis, lætaque in occurſum CHRISTI proſilies „. En eius hymni ſummam.

Hæc vbi Blanchinus è longinquo, vti ego arbitror, ſalutavit, ratus expreſſis in eo hymno Hiſpanicarum vrbium nominibus, temporales Martyrum quibus adiiciuntur patrias contineri: nihil veritus fuit aſſerere: *non eſſe in more Prudentio, Martyrum verè Hiſpanorum patrias in hymnis, quos de ipſis panxit, ſilentio præterire.* Longè tamen aliam huius Auctoris mentem fuiſſe, cùm alibi perpetuò, tum etiam in eo hymno de quo agimus; neque ad Martyrum patrias, ſed ad paſſionum loca, maximè verò in quibus ſacri eorundem cineres habebantur, reſpexiſſe: ipſum Poematis argumentum quod pridem expoſuimus evidenter declarat; non enim vacua vernaculorum Martyrum nomina, ſed ſacra eorundem oſſa Civitates quaſque CHRISTO oblaturas Prudentius ait (*a*); nec Cæſarauguſtam laudat, quòd octodecim Martyrum patria ſit, de quo inferiùs nobis ſermo recurret; ſed quod ibidem ſacra eorum corpora tumulata fuerint. En aliquot eius hymni loca, initio quidem (*b*):

Bis novem noſter populus ſub vno
Martyrum ſervat cineres ſepulcro.

ſub finem verò (*c*):

Octo tunc Sanctos recolet decemque
Angelus coram Patre Filioque,
Vnius Vrbis regimen tenentes
Iure ſepulcri.

atque alibi paſſim.

His iam nutare Blanchinum video; ſed pergamus rem allatis

Q exem-

(*a*) *Stroph. IV. ꝟ. XV. & ſeq.*
(*b*) *Stroph. I. ꝟ. I. & II.*
(*c*) *Stroph. XXXXIII. ꝟ. CLXXIII. & ſeqq.*

Digitized by Google

exemplis illuſtriorem reddere. Felix in eo hymno, vt vidimus, Gerundæ à Prudentio adſcribitur, Cucufas Barcinoni; neutram tamen iſtarum vrbium vtriuſque illius Martyris, aut alterius eorum patriam fuiſſe notiſſimum eſt; ſed eos in Africæ vrbe Scillitana (*Mezillam* nunc Indigenis vernaculo ſermone dictam ex ſitu ac nominis affinitate coniicio (*a*)) natos fuiſſe conſtat. Calagurris itidem Hemeterii & Chelidonii exuvias CHRISTO oblatura recenſetur; quos tamen Legione progenitos fuiſſe ex communi & receptiſſima ſententiâ non ita pridem dicebamus. Narboni Martio Paulus, Sergius prænominatus in eo Poemate attribuitur, quòd ſacra eius Martyris oſſa ibidem ad hanc vſquê diem requieſcant; ipſe tamen in Vrbe natus, domique & in Provinciis eximiis muneribus, & Proconſulatu functus creditur; certè patriâ Narbonenſis non fuit.

Nec ſcimus an Zoilus atque Aciſclus nativitatis iure ad Cordubam ſpectent, qui tamen ob Martyrii ac ſepulcri locum ei vrbi à Prudentio adſcribuntur (*b*); Immo ipſos decem & octo Martyres, quorum proprius eſt hymnus de quo agimus, non alio quàm ſepulcri iure Cæſarauguſtæ à Prudentio attributos arbitror; ipſe certè neminem eorum, dum viverent, Cæſarauguſtæ incolam fuiſſe perhibet, inquiens (*c*):

Mar-

(*a*) Fuerit fortaſſis hæc Vrbs, quæ celeberrimis olim Sperato & ſociis, qui *Scyllitani Martyres* appellantur, nomen fecit. Verùm vbi adhibitis Cellario, (*Not. Orb. Ant.*) Baudrando & Ferrario, (*in Lexic.*) Nicolao Antonio, (*Cenſura Hiſtoriar. Lib. VI. cap. II. num.* 42.) atque aliis apud ipſos, hodiernum eius Vrbis nomen elicere cupio, incertior multò effectus ſum, quàm fueram dudum: tanta eſt inter hos Auctores diſſenſio atque opinionum varietas. Cl. Leſleus (*in Not. Miſſal. Mozar. pag.* 603.) probabile exiſtimat *Scyllam* Proconſularis Provinciæ oppidum fuiſſe aliis *Scillita* dictum, Epiſcopali Sede inſigne, quod & Nicolao Antonio placere video (*loco proximè allegato*); ſed cum ex Actis S. Cucufatis à Bollandianis PP. allatis (*XXV. Iul. poſt §. V.*) conſtet Cucufatem cum Felice è patria, Cæſaream Vrbem maritimam (quæ nunc *Alger* vulgò eſſe exiſtimatur) ſtudiorum causâ commigrâſſe: ſuſpicatus fui *Scyllin* Cæſareæ quàm Carthagini (ad quam vtpote celebriorem aliàs Sanctiſſimos Martyres ſtudiorum cauſa mittendos fuiſſe veroſimile eſt) propiorem fuiſſe; atque adeo non ad Provinciam Proconſularem, ſed ad Mauritaniam Cæſarienſem eam Vrbem pertinuiſſe. Præterea cum in recentibus Chartis Geographicis non longe ab hodierno *Alger*, oppidum *Mesilla* reperiſſem, ex qua voce ſi priorem conſonam, quæ proculdubio ſervilis eſt, cum ſua vocali amoveas, ſupereſt *Zilla*: nominis affinitate inductus ſum vt coniicerem eam antiquam *Scyllin* Felicis & Cucufatis patriam fuiſſe.

(*b*) Zoilum atque Aciſclum Cordubæ olim incolas fuiſſe conſtans eſt Auctorum traditio ex antiquis Brevlariis, Legendariis, atque Actis deducta, de qua Cl. Florezius noſter (*Tom. X. Pag.* 289. *&* 307.) De patriâ nihil certi habemus, neque is Auctor quicquam prodidit.

(*c*) *Stroph. XXIX.*

Martyrum nulli remanente vitâ
Contigit terris habitare noſtris.

Si verò eoſdem Cæſarauguſtæ natos fuiſse gratuitò Blanchinus aſſerat, habemus arietinum oraculum; æquè enim ipſorum ac cæterorum Martyrum patriam Prudentius ſilet.

Hæc autem cum ita ſint liquidum iam fiet, Prudentium in hymno de quo agimus minimè ad temporales Martyrum patrias reſpexiſse, ſed ad loca ſolùm in quibus tunc ſacræ ipſorum exuviæ colebantur. Verùm inquit tamen Blanchinus: in hymno mentio quoque Eulaliæ eſt, cuius cineres ovans Emerita CHRISTO allatura dicitur; Complutum itidem Iuſti & Paſtoris; Tarraco Fructuoſi & Sociorum: quos tamen iis ipſis quibus attribuuntur vrbibus natales hauſiſſe novimus; vt proinde non perpetuò Martyrum patrias Prudentius in eo hymno ſiluiſſe dicendus ſit. Quid verò tum poſtea? Caſu hi Martyres in ipſâ, quæ pridem eos mundo pepererat, vrbe ad palmam vocati, ibidemque à Chriſtianis tumulo compoſiti fuêre. Quare Prudentius paſſionis & reliquiarum in eo hymno ſedes enumerans, non potuit ab iiſdem horum Martyrum patrias ſeiungere; nec cum vnus eſſet eorum ſepulcri & nativitatis locus, priore in quo paſſi fuerant deſignato, poſteriorem indictum præterire. Nuſquam tamen is Auctor patrias eorum Martyrum datâ operâ recenſuit, ac nè de ipſis cogitavit quidem, vt ex hymni argumento liquet.

Rem ſatis per ſe, vt opinor, illuſtrem alter ipſius poematis tractus demonſtrabit, in quo Prudentius, licèt aliàs Vincentium Levitam Cæſarauguſtæ natum atque educatum crediderit (id quod mihi ex vigeſima ſexta & ſequenti ſtrophe (*a*) perſpicuum fit); nihilominus tamen, quòd extrâ patriam, Valentiæ ſcilicet noſtræ in Edetanis, paſſus ac tumulo compoſitus fuiſſet, non audet ipſum iis Martyribus, quos pleno iure Cæſarauguſtanos appellat, inſerere; ſed parùm moratus temporalem Sanctiſſimi Levitæ patriam,

Q 2 ad

(*a*) Conſonat Prudentio Eugenius Iunior Epiſc. Toletanus in Epigramm. de Baſilica Cæſarauguſtana S. Vincentii Martyris, ſub cuius medium legitur:

Paſſio Sacra tuum provexit ad æthera nomen.
Conſervet populum *paſſio ſacra*, tuum.

Indicaverat pridem nobis hunc locum ex Sirmondo Cl. Civis & amicus noſter Dominicus Lopezius Barrera Hiſpanicæ in Vrbe Legationis Chartophylacio Præfectus, dum meditationes has in Adverſariis noſtris legeret. Habetur tamen & apud Lesleum in not. Miſſ. Mozarab. *Pag.* 561. *Col.* 1.

ad eos reiicit, qui in hymno auctarii loco & extrâ ordinem Cæſarauguſtanis adiiciuntur.

Itaque poſt recenſita Sanctorum octodecim Martyrum nomina, ſecundam, vt ita dicamus, claſſem inſtituit, eorum ſcilicet, qui non æquo vt priores illi iure Cæſarauguſtæ adſcribi poſſunt. In his Encraten *propriè*, vt ipſe Prudentius ait, *morti ſuperſtitem enumerat*; binos itidem CHRISTI confeſſores Gaium & Crementium, quos *guſtato leviter martyrii ſapore contrà latronum fremitum infractos ſtetiſſe tradit*; ac demùm Vincentium; licèt enim extrâ patriam is paſſus ac ſepultus fuiſſet, ſacri tamen eiuſdem cruoris portio Cæſarauguſtæ aſſervabatur (*a*), quem non minori in pretio apud Cæſarauguſtanos habitum fuiſſe ait, quàm ſi reliquas ſacrati corporis exuvias poſſiderent. En Prudentii verba (*b*):

Nonne, VINCENTI, *peregrè necandus*
Martyr his terris tenui notaſti
Sanguinis rore ſpeciem (*c*) *futuri*
Morte propinquâ?
Hoc colunt Cives, velut ipſa membra
Cæſpes includat ſuus, & paterno
Servet amplectens tumulo beati
Martyris oſſa.

Pari etiam ratione, vt ad rem noſtram redeamus, in hymno eius Libri nono Sanctæ Eulaliæ Emeritenſi inſcripto (conſultò octavum miſimus qui Sanctæ Agnetis paſſionem continet), quòd Virgo & Martyr inclyta in Patriâ Emeritâ paſſa, atque ibidem ſepulta eſſet, quæ Vrbs Prudentii ætate ſacras adhuc Eulaliæ exuvias retinebat: eâ occaſione ibidem in lucem edita dicitur;

[*a*] Fueritne tunica, an ſtola Beatiſſimi Levitæ, ſeu potius linteolum, id eſt ſudarium eiuſdem cruore reſperſum, lis eſt inter Auctores, de qua vide Lesleum *Annot Miſſ. Mozar. Pag.* 561. Epigramma Eugenii Toletani de linteolo diſertè loqui videtur; ait enim:

Hic iacet ille cruor *quem das pro corpore pignus*
Nare fluente tuus, *hic iacet ille* cruor.

[*b*] *Stroph. XXII. & ſeq. v. LXXXIX.*

[*c*] Puto reſtituendum, *ſpecimen*, quamquam Codices omnes *ſpeciem* habeant; vt videre eſt in Variantibus Prudentii ap. Weitzium. Id enim nec ſenſus reſpuit, & ratio Grammatices exigere videtur; ſequitur namque: *Hoc* colunt, id eſt, *ſpecimen*. Sanè ſub finem eiuſdem hymni de Encrate loquens ait:

Viva poſt pœnæ *ſpecimen* puella.

tur; obiter tamen, & fortaſſis vt ſtrophes hiatus impleretur. En eius hymni verba (*a*):

Germine nobilis Eulalia,
Mortis at indole nobilior,
Emeritam ſacra Virgo ſuam,
Cuius ab vbere progenita eſt,
Oſſibus ornat amore colit.

Vbi notandum, comma: *cuius ab vbere progenita eſt*, periodo appoſitum, eiuſque planè ἐπισυάψιν eſſe; quod proinde ſi vel integrum dempſeris, ſententiæ Auctoriſque in ea ſtrophe propoſito nihil decedet, non ſecus ac ſi parentheſin ex oratione detrahas. Eſt autem hic ſenſus: Emeritam Civîs ſuæ Eulaliæ amore tueri, ſacriſque ipſius oſſibus ornari, quem bis Prudentius inculcat ſub eiuſdem hymni finem, inquiens (*b*):

Nunc locus Emerita eſt tumulo.

Et paullo inferiùs (*c*):

Hic vbi marmore perſpicuo::
Relliquias cinereſque ſacros
Servat humus veneranda ſinu.

prorſus vt ad ſepulcri locum, non ad Eulaliæ patriam reſpexiſſe Prudentius videatur.

Supereſt nobis examinandus hymnus eius Libri decimus, quo Fructuoſi & Sociorum Tarraconenſium paſſio continetur; quatuor enim reliqui ad Hiſpanos non attinent, vel de Sanctis non agunt. In eo autem hymno quamquam multa de horum Martyrum cruciatibus, & mira conſtantia; de ſacris ipſorum cineribus, deque miraculis & ſepulturæ loco dilucidè habeantur: nihil tamen quod ad eorum patriam referri poſſit hactenus reperire potui; neque in eo laudatur Tarraco niſi occaſione martyrii ſacrarumque Fructuoſi exuviarum, quas Prudentii ætate Tarraconenſes aſſervabant. Ex quibus confici planè exiſtimo, nullius ex Hiſpanis Martyribus quorum hymni habentur in Libro περὶ στεφάνων, patriam à Prudentio ex

[*a*] *IX. Hymnus in honorem Beatæ Eulaliæ Martyris.*
[*b*] *Stroph. XXXVIII. ℣. 186.*
[*c*] *Stroph. XXXIX. ℣. 191. 194. & ſeq.*

ex profeſſo deſignari; tertiamque illam Blanchini theſin infirmiſſimam, nullâque non ex parte falſam eſſe.

Quartam poſtremò confutandam aggredimur, in qua idem Auctor Prudentium in eo de quo agimus hymno Laurentii pa-„ triam non ſilere aſſerit; ſatiſque innuere Romam eam fuiſſe, „ modò animum advertere Hiſpani velint, quandoquidem Vrbem „ ad Cælos evehit, eamque. parentem dicit. Verum & in ea nonnihil humani paſſum Blanchinum fuiſſe oſtendemus modo; nunc, quod inſtat, ſcire ab eo vehementer cuperem, vnde datum ſenſerit in illis quas Prudentius congeſſit Vrbis laudes Laurentii patriam contineri? Diverſa quidem meo judicio hæc ſunt, immo & longiſſimè petita. Laudat quidem Prudentius Romam, vt pridem dicebamus, à religione, triumphis, imperio, ſacriſque Martyrum exuviis: quid autem id, quæſo, cum Laurentii noſtri patria commune habeat? Aut cur tot alioqui nominibus laudandam Vrbem non laudaret Prudentius, præſertim cum ipſam ex Heſperiâ vltima quaſi præſentem alloqueretur?

Verùm, inquit Blanchinus, non tantùm laudat, ſed eam inſuper *Parentem* vocat. *Cuius* tamen, inquam ego, *Parentem*? *Laurentiine*? Minimè id verò, ſed, quod eòdem recidit, *Fanorum*. Aitne autem ſeriò Blanchinus, aut datâ nos operâ ludificare vult? En eius Hymni ſynopſin. Alloquitur primùm in eo Romam Prudentius noſter, quam *Fanorum* olim *Parentem*, CHRISTO *tamen deditam* vocat; nihilque ipſi iam deeſſe gloriæ gratulatur, quandoquidem nedum mortale genus hominum, ſed, quod vnum ſupererat, immortales etiam Deos, ipſumque Summum Iovem (Ethnicam phraſin emphaſeos cauſæ Chriſtianæ prætulimus) Laurentio duce vicerit proſtraveritque. Pergit porrò Sixti de morte Laurentii vaticinium, Levitæ Sanctiſſimi dignitatem, Præſidis avaritiam, reliqua demum quæ illius paſſionem præceſſerunt, exponens, donec *ſemuſtulato*, vt Prudentius ait (*a*), *corpore* loquens è cataſta Martyr inducitur, CHRISTVMque inter flammas orans, vt qui Romano imperio Gentes vniverſas parère iuſſerat, eaſdem pulſis inde ſuperſtitionum monſtris in vnam Fidem coire faciat.

Liceat nunc mihi (quando tantum aliàs boni otii inutiliter contrivimus), liceat inquam Laurentii deprecationem qualis in hymno habetur, cum ea quam Levita Sanctiſſimus CHRISTO Marty-

(a) *Stroph. LXXXII. v. 341.*

tyrum Regi inter flammarum turbines obtulit, pauliſper conferre: quàm ſcilicet primævæ illius, & vt ita dicamus archetypæ orationis ſtilus, præ poſterioris huius exempli, cæteroquin elegantiſſimi, ſublimior, efficacior, ac penetrabilior eſſet! Quàm præ Laurentiano Prudentii eloquium infans, ſermo rudis, indiſerta facundia! Quos Sanctiſſimus Levita gemitus, quæ inter flammas ſuſpiria, quos demùm, natantibus iam in morte oculis, ſupernæ præhauriendæ luci conjectûs Cælo non infigeret! Succumberent planè Attica & Romana facundia, vel ſi adumbrando Invictiſſimi Martyris ignito verè eloquio collatis vtrimque viribus coniurarent. Nos tamen ad propria redeamus.

Pergit ſubinde Poëta noſter enarrans quantum ex Laurentii triumpho Chriſtianis fidei ac roboris, Ethnicis autem ignominiæ ac dedecoris acceſſerit, horum inquiens delubra ſenſim deſeri, Eccleſias verò magis in dies frequentari. Invidet piè Romanis quòd ſacris Laurentii exuviis potiantur, eaſque præſentes venerari poſſint, id quod ipſi tot locorum intervallis ab Vrbe diſiuncto minimè conceſſum ſit. Addit præterea tantam ineſse Laurentii meritis efficaciam, vt nullus ab eius ſepulcro triſtis aut vacuus diſcedat; ac demum inter eiuſdem cultui addictos benignè exaudiri comprecatur. En Laurentiani Prudentii hymni ſummam ac ſeriem vniverſam, in quo nonnihil forſan ad Blanchini propoſitum ſpectans invenient oculatiores alii; mihi certè quamquam plus centies hymnum legerim, nè verbum quidem de eo argumento reperire contigit.

Atque hactenus ad Blanchini obiecta. Sed nondum nos hinc abire ſinit alter Merendæ ſcrupulus, quem tamen ipſe validiſſimum argumentum eſse arbitratur. Cum enim Prudentius vnum illud Romanæ gloriæ defuiſse ſcribat, vt poſt domitum Terrarum Orbem, ſpurcum quoque Iovem vinceret (a),

Non turbulentis viribus
Coſſi, Camilli, aut Cæſaris;
Sed Martyris LAVRENTII
Non incruento prælio:

Confici inde putat præfatus Auctor, atque *evidenter conſequi*, Laurentium à claris illis Ducibus, quos in ea ſtrophe nominat Pruden-

[a] *Stroph. IV. v. 13. & ſeqq.*

dentius, quoſque in Vrbe natos fuiſse conſtat, minimè diſiungendum.

Atqui nihil opus erat Merendæ tam miſerè conficere atque excruciare ſeſe in exprimendo Prudentii hymno; cum nullibi non obvium ſit Leonis in eandem ſententiam de Laurentio dictum; nempè, *quàm clarificata fuit Hieroſolyma Stephano, tam illuſtrem futuram Romam Laurentio* (*a*); quod tamen vix ſcio an ab aliquo Recentiorum aut Veterum pro aſtruenda Romana Laurentii patriâ hactenus vſurpatum fuerit. Quidni autem? Scilicet quia noverant non eo loco de patriâ Laurentii à Leone agi; neque in natalibus vtriuſque Martyris, ſed in certamine ac triumphis, eorumque gloriâ parallelismum inter eas Vrbes ſtare; quo item intuitu bella priſcorum Ducum cum Laurentii noſtri victoriis Prudentius confert; tantoque has præ illis illuſtriores cenſendas prædicat, quanto Superi cum Iove ipſo Summo, mortalibus antecellunt. Hos triumphos ſcilicet, has Martyrum laureas, veteres Eccleſiæ Patres celebrabant, nihil interea morati temporales illorum patrias, quippe quas ad virtutem nihil profuiſſe nôrant; ceu præter Prudentium, locupletiſſimi teſtes ſunt Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Auguſtinus, Ambroſius, & alii quorum loca deſcribere non vacat.

Hinc iam Merendæ ſcrupulum facilè eximendum fore arbitror. Non etenim Laurentii natales cum Coſsi, Camili, aut Cæſaris natalibus; ſed triumphi cum triumphis à Prudentio in hymno de quo agimus conferuntur; huncque omninò Poëtæ ſcopum fuiſse nobiſcum agnoſcet, quiſquis mente à præiudiciis vacuâ verba & periodi ſententiam conſiderare velit. Si tamen comparationem ad patrias quoque extendere Merenda velit, adigendum eum putamus ex ipſo Prudentii hymno, vt vel Petrum & Paulum patriâ Romanos; aut è contrario Neronem Galilæum aut Tarſenſem fuiſse aſserat. Videamus quo iure.

Inducit Prudentius in eo hymno Levitam noſtrum qui Iovem acerrimè inſectatus, his ipſi verbis exilium ab Vrbe ſempiternum imperat (*b*):

Diſcede adulter Iuppiter
Stupro Sororis oblite,
Relinque Romam liberam,
Plebemque iam CHRISTI *fuge.*

Te

[a] *Serm. de Natali S. Laurentii.* [b] *Stroph. LXXVII. & ſeq. p. 469.*

Te Paulus *hinc exterminat*,
Te ſanguis exturbat Petri;
Tibi id quod ipſe armaveras
Factum Neronis *officit*.

Senſus poſterioris ſtrophes eſt: *Diſcede impure Iupiter*; *non modò enim perpetui oſores atque hoſtes tui Petrus*, *&* *Paulus*; *ſed & ipſe qui te olim eximiè coluit Nero*, *cuique immane conſilium necis illorum inſpiraſti*, *pellunt te procul*, *atque eiiciunt Vrbe*; *iamque omnibus vnum eſt exilii tui propoſitum*. Iam verò ſi ex concurſu Laurentii cum priſcis illis Coſſo, Camillo, & Cæſare, illuſtrandæ ſcilicet triumphis Vrbi, liceat Merendæ elicere, non ſecus ac Duces illos, Laurentium patriâ Romanum fuiſſe: cum è contrario, pellendo quoque ab Vrbe Iovi cum Beatis Apoſtolis coniuret Nero, licebit nobis itidem aut illos patriâ Romanos, aut hunc Galilæum, ſive Tarſenſem facere. Sed ludicra hæc ſunt.

C A P V T VII.

Solvitur præcipuum Blanchini argumentum ex Veronenſi Sacramentario deſumptum.

HActenus ferentarios tantùm haſtatoſque ſuos in aciem Blanchinus eduxit, ratus vti ego arbitror velitari prælio negotium vniverſum tranſigendum, neque opus ei fore vt collatis ſignis confligeret. Nunc poſtquam paullo acriore niſu pugnam redintegrari animadvertit: triarios cataphractoſque, bello ſcilicet vividam virtutem ciet, quam confertiſſimo agmine nobis obiiciat; nec tamen, vt varii ſunt bellorum exitus, ſubſidiariam intermittit cohortem, quæ laboranti militi opportunè ſuccurrat. Magno itaquè nobis opus eſt niſu, ſi quidem tantus ſuſtinendus eſt impetus.

Promiſerat ſe nobis in eo quod præceſſit argumento Blanchinus illuſtraturum Prudentii teſtimonia de Laurentii patria, quæ ſubobſcura eſse non diffitetur. Pergit ſubinde Vrbes enumerans quæ de Homeri patriâ contendunt; & non diſsimile de Laurentio certamen eſse innuit, dum vnuſquiſque Martyrem invictiſsimum ſibi expetit, pro ſuo vindicat. Hìc autem nonihil commotus:

tus: *Ego* (*a*), inquit, *nunquamne reponam? Me, me, adſum; & quoniam Senatûs, Populique Romani decreto Civis Romanus ſum*, LAVRENTIVM ROMANVM FVISSE DICO, VINDICO, REPETO, ATQVE CONFIRMO *ad eiuſdem Populi Romani gloriam laudemque ſempiternam. Nec ſolis coniecturis indulgeo, ſed etiam teſtem locupletiſſimum affero Sacramentarium videlicet Leonianum.*

Hoc autem (pergit) *à me publici iuris factum Tomo IV. Anaſtaſii Bibliothecarii, univerſa Litteratorum Reſpublica mirata eſt, eique celeriter, ut antecelleret omnibus antiquitatis gloriâ contigit. Nam Pariſienſis Eccleſia, quæ de Auctoris ingenio poterat iudicare*, IPSVM MAGNO LEONI FIRMISSIME ADIVDICAVIT *in præfatione novi Miſſalis, editi anno MDCCXXXIX. his verbis*. Deſcribit Blanchinus Miſſalis verba, quæ ab eiuſdem Editoribus magis quàm à Pariſienſi Eccleſia profecta videntur; quodque caput eſt, minimè ex iis conficitur priores illos, aut poſteriorem hanc, Sacramentarium de quo agimus Sancto Leoni attribuiſse, ſed tantùm (*b*) *preces plurimas eximiam pietatem ſpirantes, Sanctique Pontificis*, CVI TANQVAM CERTISSIMO AVCTORI TRIBVVNTVR, *ſtilum referentes*. Summam eius loci ſiſtimus; longum enim eſset integrum eum deſcribere.

Ex hoc igitur limpidiſſimo fonte (ſubdit Blanchinus) *puriores aquas hauriam, perficiamque. profectò* LAVRENTIVM NON SEGREGANDVM, CVM SIT ROMANVS CIVIS, A NVMERO CIVIVM; SED CONTRA, TOTIVS VRBIS ET SACRI APOSTOLICI COLLEGII ACCLAMATIONE REPETENDVM ESSE, FATEANTVR OMNES. *En* (pergit) *præfationem recito Miſſæ XII. in Natali Sancti Laurentii quæ habetur in Sacramentario Leoniano Pagina XXXVIII.* „ Verè dignum. Quamvis „ enim Sanctorum Tuorum propagante Te Domine toto orbe cla„ ra ſit gloria, DE BEATI TAMEN SOLLEMNITATE LAVRENTII PECVLIARIVS PRAE CAETERIS ROMA LAETATVR, CVIVS NASCENDO CIVIS, SACER MINISTER, ET DICATVM NOMINI TVO MVNVS EST PROPRIVM. *Si nihil aliud* (concludit) *de Civitate Laurentii dicerem, dicta cau-*

(*a*) Blanchin. *Annot. CVI. in Orationar. antiquiſs. Ritus Gothici Pag. CCXCII.*

(*b*) *Ex illo igitur ſpectabili monumento* (Sacramentario ſcilicet Veronenſi) *mutuati ſumus* (inquiunt eius Miſſalis Editores, non autem Eccleſia Pariſienſis, quod & Acamus fatetur pag. 124. pag. 265. & alibi) *preces plurimas, eximiam ſpirantes pietatem Magnique Leonis, cui tamquam certiſſimo Auctori attribuuntur, ſtilum & doctrinam referentes*. Præfat. novi Miſſali Pariſiis editi ann. 1739. apud Blanchin. *Annot. CVI. Orationar. Goth. pag. CCXCII.*

Digitized by Google

cauſa eſſet : QVOMODO ENIM TANTI PONTIFICIS TESTIMONIVM INFIRMARI POTEST ? En ſummam Blanchiniani roboris.

Prius autem quàm dextras conferamus, iuvaret quidem de Auctore Sacramentarii Veronensîs, cuius teſtimonium tam acriter in nos Blanchinus vrget, pauca præmittere, quibus auctoritatis eiuſdem pondus ad iuſtam trutinam exigere Lectores poſſent. Ac mihi quidem cum primùm lucubrationem iſtam adumbrarem, tanta de eo argumento in mentem veniebant; vt poſt habitos de Damaſo & Laurentio tractatûs, ternum alium de *Veronenſis Sacramentarii Auctore* ex profeſso inſtituerem, quem etiam ad optatum finem perducere licuit. In eo autem (ſummam indicare hìc placet, nam is ſuo tempore ſeparatim edendus eſt) in eo inquam, nedum Sacramentarii hiſtoriam & viciſſitudines, quas ſanè ingentes præclarum cæteroquin opus ab ipſa pæne infantia ſubiit, latè perſequutus ſum; ſed, quod præſiſcine dixerim, oſtendi ac plane demonſtravi Sanctum Leonem eius Sacramentarii Auctorem non fuiſſe, neque *Auctorem & Compilatorem ſimul* (quod novus Blanchini manipularis vt ipſi laboranti ſuccurreret διαπορήματον lepidè (*a*) commentus eſt); immo nec Sacramentarium vnquam vidiſſe, cum longè poſt Leonis ætatem is primùm Codex archetypus emerſiſſet. Nolumus tamen inexploratâ re fidem his noſtris dictis Lectores accomodent; ſed tantiſper ad LEONIANI titulum, quem Sacramentarium præſefert, hæreant, memores nervos atque artus eſſe ſapientiæ non temerè credere (*b*).

Ego verò nè Blanchino nimis intereà meticuloſus videar nihil morabor, ſi per noſtrates Hiſpanos licet, Sacramentarium quàm latè illud patet S. Leoni gratis adſcribere. Nec vereor præterea, ſubſitne in eo, qui nobis obiicitur tractus, vitium aliquod ex his quæ vulgò in veteres Codices ex longâ poſſeſſorum ſucceſſione, varioque ipſorum ingenio adrepere ſolent: num quid ſcilicet in eo abraſum aut interlitum ſit: gloſſave aliqua, quam poſtillam vulgus appellat, textui ſubinducta, ſive quid demum aliud quod lectionis fidem quovis pacto ſubleſtam reddat. Si quid horum in eo tractu à Blanchino deprehenſum fuiſſet, arbitror ipſum, quâ probitate eſt, vel ſi Codex eſſe iam omnino deſiiſſet, ingenuè atque ex fide quæ religioſum virum addecet non diſſimulaturum.

R 2 De

(*a*) Comes Acamus *Diſſert. Dell' antichità, Autore, e pregi del Sagramentario Veroneſe Parte II. §. II. Pag. 58. Pag.* 165. *Pag.* 227. *& alibi paſſim.*

(*b*) Epicharmi verbum ap. Cic. *de petitione Conſulatus num. X.*

De Codicis antiquitate, quod ſupereſt, quamquam non omnem penitus ſcrupulum nobis adimat ſpecimen characteris eiuſdem à Blanchino inter Anaſtaſii Prolegomena editum (*a*), commodè tamen ad ſæculum octavum, aut ſequentis ſæculi initium referri poſſe exiſtimo. Iuvaret tamen pergamenæ chartæ qualitatem, terſa an ſubacta; maximè verò figuram, quadra ſcilicet an oblonga ſit, nobis itidem Blanchinus indicaret; his enim præſidiis in re dubia, qualis plerumque ætas Codicum eſt, opinio antiquitatis ipſorum confirmatur, immo validas interdum ex ipſis coniecturas elicere peritiores Palæographi ſolent.

Vnum hoc non iniuriâ ſuſpicer, num ſcilicet tractus de quo loquimur Antiquarii oſcitantiâ corruptus; præſertim verò num bina illa verba NASCENDO CIVIS ex antiquioris Codicis gloſsâ in textum irrepſerint, aut aliàs interpolata fuerint. Præivit quidem nobis in non diſſimili ſuſpicione Acamus, quamquam tanti ipſius intereſſet Codicem de quo agimus integrum atque incorruptum ſervare. Cum enim is alicubi ab altero ex Blanchini adverſariis adigeretur, vt communem vtriuſque de eius Codicis Auctore ſententiam retractaret, idque ex ipſius Codicis verbis: locum qui ſibi obiiciebatur, Antiquarii oſcitantiâ corruptum aut vitiatum eſſe pronuntiare nihil veritus fuit. Rem exponam ordine.

Cum evulgato primùm Veronenſi Sacramentario non tam Codicem (ut falsò ſibi Blanchinus perſuaderi voluit), quàm inditum ei LEONIANI nomen, eatenus inauditum, demirata fuiſſet Liturgicorum Reſpublica: præcipui cultores eius ſtudii, Summi quidem Viri, tituli novitate exciti communibus ſuffragiis Blanchinum præiudicatæ attributionis reum dixère, ſuis quiſque argumentis Sacramentarium Sancto Leoni Magno abiudicantes. In his Cl. Meratus (*b*) ex Simplicii Papæ mentione, quam in eo Sacramentario reperit, conficere videtur, cum Simplicius aliquantò quam Leo recentior fuerit: non huius, ſed Simplicii tempore conſcriptum eum Codicem fuiſſe, neque Leoni attribui poſſe. Huic autem argumento, quod quàm ſit efficax nemo non videt, Acamus expeditè reſpondet, vel adiectam Codici poſt mortem Simplicii, eiuſdem commemorationem, vt fit in libris qui vſui Eccleſiarnm deputati ſunt;

(*a*) Tom. IV. Anaſtaſii *Pag. XXI.*

(*b*) In obſervat. & additionib. ad Theſaur. Sacr. Rituum Bart. Gavanti *Tom. I. Par. I. pag.* 8. Ap. Acam. *Diſſ. de Sacramentario Veron. P. II. pag.* 126.

ſunt ; *aut Antiquarii oſcitantiâ pro* SILVESTRI , *quod ſcribere debuerat*, SIMPLICII *nomen in eo Codice repoſitum* (*a*).

Nec abnuit Cl. Muratorius, qui alicubi de eâdem hac SIMPLICII mentione loquens ait (*b*): *Iam ſuprà vidimus preces Deo oblatas fuiſſe in Sacramentario hoc pro anima* SIMPLICII EPISCOPI. *Vitiatum eum locum à Librario ſuſpicari fas eſt*. Et mox : *Coniicere poſſumus tres Orationes in honorem Sancti* SILVESTRI *poſitas fuiſſe in Codice* ::: *Librarium verò, dum iſtam Collectionem ſcriberet, incautè ex una per ſaltum tranſiiſſe in alteram*. Si vtrique ergo huic Scriptori , & maximè Acamio , vbi Sacramentarii verba parùm ex eius & Blanchini ſententia procedunt, impunè aſſerere licet vitiatum aut corruptum locum quo de agitur, quâ parte ſcilicet ipſos pungit: cur non item nobis eadem venia concedenda, vt in Conteſtatione, quæ nobis obiicitur, verba NASCENDO CIVIS, ſi eiſdem Laurentii patriam contineri volumus , adiuncta , aut ſuperinducta, ſive alias interpolata eſſe ſuſpicemur ? Occupet extremum ſcabies.

Coniecturæ præterea quæ augendæ huic ſuſpicioni nos planiſſimè conducunt, nedum Lectorem æquum atque immerentem, ſed Fabium ipſum delaſſare valent : tam varia eſt & multiplex earum copia. Nè cui autem occupandis Legentium animis ſplendidè hoc magis quàm verè dictum videatur, præcipuas adducere operæ pretium fuerit. Diximus pridem Eccleſiæ Patres & Scriptores, quòd attinet ad temporales Martyrum patrias , verborum parciſſimos fuiſſe, cum è contrario in deſcribendis ipſorum paſſionibus, deſignandiſque locis in quibus eæ peractæ ſunt, diligentiſſimi fuiſſent ; verùm id tamen paullo generaliùs . Illud nunc addimus, neque in Actis Martyrum, qui propius quodammodo locus videbatur, cum aliàs vniverſa quæ eorum paſſiones ſpectant minutiſſimè deſcripta ſint, niſi admodum raò, Martyrum patrias enarrari. Quid Martyrologia, in quibus ferè perpetuò paſſionis locus, rariſſimè natalis recenſetur ; quod & ipſum in iis quas Veteres Patres de Martyribus ad Populum conciones , ſeu Homilias habebant; immo in ipſis Sanctorum vitis obſervare licet?

Mitto Prudentium de quo ſatis ſuperque dictum, mitto Vete-

(*a*) Acam. *P. II. pag.* 126. ,, Ovvero ,, potrebbe riſponderſi , che per negligenza di chi copiò il Sagramentario in ,, vece di S. SILVESTRO , vi ſia ſtato ſoſtituito il nome di S. SIMPLICIO ,, . Eadem habet *Pag. ſeq.*

(*b*) Diſſ. de Liturg. Romana Vet. *Tom. I. cap. III. col.* 26.

teres alios, præter vnum Hieronymum, qui in tractatu de Viris illuſtribus cum eorum qui ab Apoſtolicis temporibus ad ætatem ſuam doctrinæ laude floruerunt, ſcripta vitaſque breviter attexuiſſet: ſi Iuſtinum ac Phileam demas, quorum expreſsè deſignat patrias, & Cyprianum, quem generaliter Afrum dicit, nullius præterea ex iis qui Martyres occubuêre natale ſolum prodidit. Eius rei cauſam, nè quis gratis id à Veteribus factum arbitretur, adiungimus; quia nempe Acta, Homiliæ, Martyrologia, & Vitæ Sanctorum non illuſtrandis Vrbibus aut demulcendis auribus, ſed informandis ad pietatem fidelium animis ſcribebantur; cui ſtudio nihil Martyrum genus & proavi, valde autem multùm egregia ipſorum geſta, paſſioneſque conducibiles erant.

Eodem ſane conſilio, nec ſine Divino Numine ab Eccleſia iam inde à priſcis ſæculis conſtitutum fuit, vt ex Actis Martyrum, perbrevis paſſionis eorum memoria ad Sacræ Liturgiæ libros permanaret; inque propriis eorundem Miſſis, *Martyrum tormenta ſuccintè recenſerentur*, vt Hilduinus ait (*a*); id quod ex vetuſtiſſimis etiam Liturgiis confirmat luculenter Ruinartius inquiens (*b*): *Cæterum* præcipuæ Martyrum actiones *intèr ipſas etiam Miſſæ preces inſerebantur, vt ex antiquiſſimis Liturgiis, Gallicanâ, Mozarabicâ, & ipsâ etiam Gregorianâ probari poteſt. Ibi enim Miſſæ conteſtationes, quas vulgò nunc præfationes appellamus, nibil aliud ſunt, quàm* „ Martyrum, de quibus Miſſa celebratur, præ„ clarè geſtorum expoſitio „. Iuvat quoque in hanc rem Gregorii Turonenſis locum adducere (*c*): *Factum eſt* (inquit) *in die ſollemnitatis B. Martini, nobis Miſſas dicentibus, cum rite ſacroſancta ſollemnia celebrando* „ conteſtationem de Sancti Domini virtutibus enarraremus „, *ſubitò illa puella paralytica vociferare cœpit &c.*

Ex quibus liquidum fieri puto, ſecundùm id quod in Actis, Homiliis, atque Hiſtoriis Martyrum à Veteribus Eccleſiæ Patribus perpetuò obſervatum vidimus, ſcilicet vt parùm ab eorum Auctoribus temporales Martyrum patriæ curarentur; ſic & in Sacramentariis propriiſque Martyrum miſſis, mirificâ inter Patres & Sacram Liturgiam conſenſione, *illorum tormenta, præcipuaque geſta* vt Gregorius & Hilduinus edixêre, non verò Marty-

(*a*) In Epiſt. ad Ludovicum Pium Areopagiticis præfixâ ap. Th. Ruinart. *in Præf. Act. Mart.* §. *I. num.* 5.

(*b*) Præf. in Act. Mart. *paullo inferiùs*.

(*c*) Gregorius Turon. de mirac. S. Martini *Lib. II. Cap. XIV. Edit. Pariſ.* 1699. *col.* 1046.

tyrum patrias enarrari; tantòque hìc minus quam in Actis, Martyrologiis atque Homiliis, quantò horum omnium Scriptoribus latior patebat dictandi, atque eloquendi campus, quam Liturgiæ Conditoribus; cum in hac *perbrevis, & ſuccinta ſolùm paſſionis Martyrum commemoratio fieri poſſet*.

Iam verò cum conſtet vetera Eccleſiæ Sacramentaria Gelaſianum, Gregorianum, ipſumque de quo agimus Leonianum, nihil aliud eſſe, quàm Miſſales Codices quos ad Sacram Liturgiam priores illi ex quibus nomina mutuati ſunt Pontifices adhibuere, atque Romanæ Eccleſiæ vtendos propoſuère: conſequens omnino fieri videtur, quicumque tandem in his Sacramentariis locus (idem de cæteris Libris Liturgicis, maximè verò de his qui ad Eccleſiæ Romanæ vſum adornati fuère iudicium eſto) temporalem Martyrum patriam genuſve continere deprehendatur, quod tamen rariſſimè continget, eum tanquam parùm ſpiritui Eccleſiæ cohærentem, iure pro ſuſpecto habendum.

Iam hinc Blanchino nonnihil ſcrupuli iniiciendum fore exiſtimo, ſi verbis illis NASCENDO CIVIS Laurentii patriam contineri contendat, qualis demum eis fides adhibenda ſit. Levia tamen hæc ſunt, niſi conſilium ſilendi Martyrum patrias in Liturgicis libris, perpetuo quoque Eccleſiæ vſu confirmatum viderit. Legat quæſo Gelaſianum, Gregorianum triplex, Bovienſe, & ſi quæ ſunt alia Veteris ritûs Sacramentaria (conſultò Leonianum mitto de quo lis eſt, quodque ſuo demum loco ſingillatim examinandum veniet): legat item Miſſales, Legendarios, Orationarios, cæteroſque Codices Liturgicos à Pamelio, Mabillonio, Cardinali Thomaſio, & Muratorio evulgatos: relegat poſtremò Orationarium antiquiſſimi ritûs Gothici, quem ipſe notis illuſtratum edidit; ſi autem in iis, quam latè patent, aut eorum aliquo verbum offenderit, quo Martyrum in ipſis contentorum patria, vel eminus deſignetur: tunc me bonâ fide, ſecluſâque omni captione Veronenſis Sacramentarii conteſtationem, de qua agimus, atque adeo verba illa NASCENDO CIVIS, pro vero, germano, atque incorrupto Sancti Leonis fœtu habiturum ſpondeo.

Ne tamen in publica commoda peccare videar, ſi viro gravioribus diſtricto tantum tædii devorandum obiecero: perſanctè Blanchino affirmare poſſum, immo etiam conceptis, ſi opus ſit, verbis deierare, me Sacramentaria quæ vulgò circumferri ſolent ſedulò evolviſſe, Gelaſianum ſcilicet Cardinalis Thomaſii: triplex

plex Gregorianum Iacobi Pamelii, Angeli Rocchæ, & Hugonis Menardi: Gallicanum Mabillonii, quod Bobienſe frequenter audit: item aliud Grimoldo inſcriptum, necnon Anonymi, Alcuino attributum, & à Pamelio vulgatum: Miſſales præterea Codices Gothico-Gallicanum, Francorum, Gallicanum Veterem, ſeu Altiſiodorenſem: Legendarium Vetuſtiſſimum Luxovienſe: Præfationarios Ambroſianum, & Gelaſianum: Ordines Romanos Veteres Hittorpii, Martenii, & Muratorii; ac demum Orationarium antiquiſſimi ritûs Gothico-Hiſpanici à Blanchino inter Cardinalis Thomaſii Operum prolegomena editum, notiſque illuſtratum: neque tamen hactenùs locum in eis aliquem quo Sanctorum patriæ contineantur, immo ex quo nè coniecturâ quidem eas aſſequi aut ſubrimari liceat, reperiſſe, prætèr apocrypha illa Miſſalis Gothico-Gallicani verba, quibus Clementis Papæ & Martyris patria, genuſque & itinera deſcribuntur (*a*). Qua de re nos aliàs.

Nec

(*a*) Eſt quidem in Miſſali Mozarabico Leslei (quod abſolutâ demum hac lucubratione editum fuiſſe pridem diximus) in Miſſis Sanctorum Vincentii Martyris, Fructuoſi, & Eulaliæ Barcinonenſis mentio quædam eorum patriæ; prioris illius quidem generalis tantùm, ex qua Levitam Sanctiſſimum, Hiſpanum fuiſſe (Martyrem tamen, an Civem?) nihil amplius elici poteſt; Fructuoſi verò & Sociorum preſſior, cum in eorum Miſſæ Admonitione, ſeu præparatoria allocutione (*Pag*. 350. *Col*. 1.) legatur: *Omnipotentis Dei ineffabilem Maieſtatem rogando laudemus, qui nobis* „ Sanctorum Tarraconenſium *Fructuoſi, Augurii, & Eulogii per beatiſſimam paſſionem magna Eccleſiæ præſidia donavit & patriæ*. Paullo autem inferiùs: *Et cum illa eis in delectatione ſit regio quæ ſuſcepit*, (cælum videlicet) *iſta non ſit in oblivione quæ genuit*. Verùm, cum conſtet hos Martyres Tarracone, qua in Vrbe paſſi ſunt, ad cæleſtem patriam evoláſſe, non hæc de temporali per nativitatem, ſed de æterna per Martyrium generatione accipienda ſunt; ſequitur enim continuò: *Habeat illa* (cæleſtis ſcilicet Patria) *in collegio ſuo quos coronavit: habeat iſta* (Tarraco) *in patrocinio quos tranſmiſit*. Quod poſtremum verbum, ſicuti & priora illa: *per beatiſſimam paſſionem* ſedulò notanda ſunt; non enim dicit *quos peperit*; nec *per nativitatem*, ſed *quos tranſmiſit*, aſtria ſcilicet, *per beatiſſimam paſſionem*. = Luculentiſſimum omnium de Sanctæ Eulaliæ Barcinonensis patriâ teſtimonium habetur in eiuſdem Miſsâ (*Pag*. 308. *col*. 2.); legitur enim: *Feſtum Beatæ Virginis Eulaliæ ſuſcipimus incolendum, in quo eadem Martyr* „ Barcinonenſium Civis & „ incola, genitale ſolum quod meritorum „ titulis prætulit „ *honore etiam illuſtravit ſepulcri &c.* quibus temporalem planè Inclytæ Martyris patriam deſignari agnoſcimus; verùm id in Barcinonenſi Eulalia ſingulare, nec ſine cauſa factum fuiſſe exiſtimandum; cum enim ex communione nominis Actorumque inter eam & Emeritenſem Eulaliam affinitatem, vtramque olim conſuſam, atque ex duplici vnam, eamque Emeritenſem, factam fuiſſe ſciamus; id quod nedum Prudentii hymnus, ſed celeberrimus apud Veteres, ſi vnum excipias Bedam, Eulaliæ Emeritensis cultus ſatis oſtendit; cum è contrario Calendaria & Martyrologia paſſim Barcinonenſem Eulaliam ſileant: hinc factum, primò vt huius Eulaliæ geſta Emeritenſi attribuerentur, quod

Pru-

Nec vetera quæ pridem diximus Sacramentaria præſertim ad Eccleſiæ Romanæ vſum adornata vſque adeo ab hodiernis diſſimili ſtructurâ ſunt, vt ſi ab his Lectiones & Evangelia per anni circulum demas (quæ olim in Legendariis & Evangeliariis Codicibus ſeorſim habebantur), non multiplex in vtriſque analogia deprehendatur; ſaltem eundem olim, atque nunc eſt, perpetuumque Eccleſiæ in condendis Liturgicis libris ſpiritum fuiſſe, ſcilicet vt Martyrum & Sanctorum exemplis fidelium pietas foveretur, animique ad martyrium, ſi occaſio id ferret, vel ad humanæ vitæ moleſtias patienter tolerandas alacriores fierent, non diffitebitur Blanchinus; vix tamen ſcio an in hodierno Miſſali de patria Martyrum alicubi, nè per occaſionem quidem agatur; mihi ſaltem nullum de eo, aut affini argumento exemplum in promptu ſuccurrit.

Nunc autem (quod olim polliciti fuimus, reſque ipſa quodammodo poſtulare videtur) inſpiciendum eſt num Leonianum Sacramentarium, præter Conteſtationem de Sancto Laurentio, quam nobis Blanchinus obiicit, quid aliud habcat circâ temporales S. Mar-

Prudentio accidiſſe exiſtimo; viciſſimque Barcinonenſis Eulalia alicubi Decembri menſe pro Emeritenſi coleretur (Calendar. Corbeienſe apud Martenium *Tom. III. Theſ. Anecd. Col.* 1604.); deinde verò vt creſcente in dies Emeritensîs Eulaliæ celebritate, Barcinonensîs interea cultus refrigeſceret; nomenque ipſum & patria Sanctiſſimæ Virginis paulatim ex Hiſpanorum animis effluerent. Hunc ergo cultum Hiſpanicæ Liturgiæ Conditores, vt apud ſuos excitarent; deque Barcinonenſi Eulaliâ dubitationem omnem ab Hiſpanis amoverent, ſublatâ occaſione de cætero vtramque Eulaliam confundendi: Miſſæ Barcinonensîs Eulaliæ, de qua ſolâ dubium eſſe poterat, contrâ receptum alioqnin tam in eadem quam in aliis Liturgiis morem, temporalîs patriæ titulum præfixêre. = Nec aliàs mirandum foret, vel ſi gratis id factum fuiſſe diceremus, quod in privatæ Eccleſiæ Miſſali nonnihil eiuſdem Conditoribus præter receptum in aliis Liturgiis vſum alicubi excidiſſet; præſertim circâ Martyrum domeſticorum, id eſt communem patriam, cuius amplificandæ ſtudium neminem non vrget. = Addeſis mentionem in eo Miſſali patriæ Vincentii, Fructuoſi, & Eulaliæ in ipſo ſtatim Miſſarum limine, id eſt in Admonitione præparatoria fieri; non autem in Orationibus, aut Conteſtationibus, ſeu in Miſſæ, vt ita dicamus, corpore. Conſtat autem eam Admonitionem propriè ad Miſſam non pertinuiſſe; nihil enim erat niſi Sacerdotis allocutio ad Populum, indicatâ ſollemnitate ad quam convenerant, vt eidem piè ac devotè intereſſent; fiebatque antè indictum à Diacono ſilentium, poſt quod demum Miſſa incipiebat à ſalutatione Sacerdotis ad populum. At teſtimonium è Veronenſi Sacramentario à Blanchino adductum, quo temporalem Laurentii patriam contineri is Auctor exiſtimat, è media ipſius Miſſæ Conteſtatione deſumptum eſt; in qua tormenta, paſſionemque Sanctiſſimi Levitæ ex Gregorii & Hilduini auctoritate, atque ex mente Eccleſiæ, potiùs quàm ipſius patriam enarrari oportuit.

Martyrum patrias. In toto eo Codice (quàm longiſſimè patet, vt eam præcipuè ob cauſam Reverendiſſimus Sacri Palatii Apoſtolici Magiſter Orſius (*a*) non Leonianum, ſed omnino Gelaſianum eſſe contendit), atque in tanta Miſſarum & Orationum quibus abundat ſilvâ, vnicum nobis exemplum præter Laurentianam illam Conteſtationem occurrit in Miſſa Sancti Clementis Papæ & Martyris, cuius verba ſiſtere neceſſarium duximus (*b*):

Verè dignum. SANCTI CLEMENTIS *Martyris tui natalitia celebrantes, qui cognationem reliquit & patriam; & poſt odorem nominis tui terras mariaque tranſmittens; abnegansque ſemetipſum, vt Te per Apoſtolorum tuorum veſtigia ſequeretur. Cui tu, Domine, ſecundùm promiſſionem Filii tui, tam in præſenti, quàm in futuro ſæculo centupli muneris præmia repenſaſti: nam Beatiſſimi* PETRI *mox tradito diſciplinis*, ,, Parentes quos in genitali ſolo perdiderat, *in externa regione reſtituis. Deinde Magiſtri ſui Vicarium per ordinem ſubrogando*, ,, Romanæ Vrbis, cuius proptêr Te deſpexerat dignitatem, *tenêre conſtituis principatum*.

Hæc autem bina omnino exempla cum ſint, (quod in non minimæ molis opere niſi conſultiſſimè factum ſciremus miraculi loco habendum) priorem illam quidem Sancti Laurentii conteſtationem ſuâ ſe fide (quæ quam lubrica ſit novimus) tueri oportet; non enim alium è tot Liturgicis Codicibus conſentientem habet; poſterior autem iſta Sancti Clementis, millenariæ antiquitatis teſtem pro ſe adducit, Miſſale ſcilicet Gothico-Gallicanum Cardinalis Thomaſii, in quo totidem verbis, atque in Leoniano Sacramentario, Sanctiſſimi Martyris patria, cognatio, dignitaſque in propriæ Miſſæ conteſtatione habentur. Vter ab vtro Codex mutuatus hunc tractum fuerit, nec huius loci, neque facile divinare eſt; præſertim cum ad manum ii Codices non ſint; & aliàs Miſſale illud Gothico-Gallicanum non minoris fortè antiquitatis eſſe quàm Veronenſe Sacramentarium, ex his quæ Cardd. Bona (*c*) & Thomaſius (*d*) prodidêre meritò ſuſpicari poſſimus.

Illud tamen interea liquet conteſtationem de patria & cognatione Clementis anilibus fabulis plenam eſse; vtpote quæ ex conficto Petri Apoſtoli itinerario (quod, *Libri recognitionum* inſcribi-

(*a*) Reverendiſſimus P. S. P. A. Magiſter Orſius in Epiſtola MS. ad Cl. Ioſephum Blanchinum de Auctore Sacramentarii Veronensis, cuius meminit Acamus *Part. II. §. XIII. pag. 132. & ſeq.*

(*b*) *Tom. IV. Anaſtaſ. Prolegom. Pag. LII.*

(*c*) *Rer. Liturg. Lib. I. Cap. XII. n. 6.*

(*d*) *Tom. Ii. col. 513. Diſſ.* Cl. Muratorii *De Liturg. Romana Vetere*.

bitur) à Gelaſio (*a*) Papa in Concilio Romano I. inter apocrypha relato, ferè ad litteram deſumpta ſit; eamque etiam ob cauſam à reliquis Liturgicis Libris meritò proſcriptam fuiſse, quod nec Blanchinus inficiabitur. Eliciat hinc quæſo Lector æquus, cum non minus Laurentii Conteſtatio, quàm modò adducta Clementis, patriam Sanctiſſimi Levitæ præſeferre videatur; nullumque præterea è tot Liturgicis Codicibus in auxilium ſuum advocare queat, quanta demum ei fides adhibenda ſit.

Vidimus ex vno importunitatis argumenti capite (ſi patriam Laurentii in eius Miſſæ Conteſtatione, quæ nobis obiicitur, contineri Blanchinus velit) quantum ea Conteſtatio de falſitatis, aut interpolationis vitio ſuſpecta ſit. Nunc ſi ad phraſin NASCENDO CIVIS ESSE animum tantiſper advertere volumus: eam profectò nec Latini ſermonis genio, neque ætati aut ſtilo Leonis Magni, cui tamen Blanchinus omnino attributam vult, vllatenus convenire deprehendemus. Primum quod ſpectat, nemo, opinor, Lectorum erit qui neſciat parùm Latinè dici *naſcendo quem civem*, *ingenuum*, *aut libertinum eſſe*. Veteres, immo mediæ quos vocant Latinitatis Auctores, dicerent: NATVRA, ſeu ſi paullo depreſſiùs loqui vellent: NATVRALITER; quo ſenſu Carthaginienſes Cicero *naturâ mendaces* (*b*), victoriam *naturâ ſuperbam* (*c*) vocat; Horatius, carmen *naturâ laudabile* (*d*), Romanos *naturâ ſublimes* (*e*) atque alii Auctores paſſim. Scio equidem *ſolvendo*, *fideiubendo*, *ſatiſdando eſſe* Latiniſſimè à Veteribus Iuriſconſultis dici; immo *agnaſcendo proximiorem heredem fieri*, *teſtamentum rumpi*, quod & apud Ciceronem legimus (*f*); & Virgilius alicubi fortunam *ferendo ſuperandam* (*g*) dixit. Diverſa tamen hæc ſunt; in his enim phraſibus, voces *idoneus* vel *par* ſubintellectæ efficiunt, vt eadem ſit locutio, ac ſi dicamus *trabem*, exempli causâ, *oneri ferendo parem*, *virginem viro maturam*, & ſimilia quæ ex germanâ Latinitate ſunt; vel ſi ſimpliciter Gerundium ponitur, ex vetere id aliquâ, atque obſoletâ Iuriſconſultorum formulâ deſcendere putandum eſt.

De ætate autem phraſeos NASCENDO CIVEM, INGENVVM, aut tale

(*a*) Conc. Rom. I. ſub Gelaſio ad ann. 494. in Decreto *de apocryphis Scripturis*, ibi: „ *Item: Itinerarium nomine* „ *Petri Apoſtoli, quod appellatur Sancti* „ *Clementis, libri octo* (aliis *novem*, aut „ *decem*) *apocryphum*.

(*b*) *De Leg. Agrar.*

(*c*) *Pro M. Marcell. IX.*

(*d*) *In arte Poët. V. 431.*

(*e*) *Epiſt. Lib. II 1. V. 165.*

(*f*) *In 1. de Orat. 241.*

(*g*) *V. Aeneid. V. 710.*

tale aliquid ESSE, nullum mihi hactenus, nec apud medii ævi Scriptores exemplum reperire licuit, ex quo illam elicere poſſimus. Cl. Du-Cangius vnicum profert è Langobardorum legibus in quibus habetur (*a*): *Et ille qui pulſat*, *&* *wadiam ſuſcepit*, PROXIMIORES SACRAMENTALES QVI NASCENDO SVNT *debeat nominare tantùm.* Quæ quamquam Latinè ſcripta videantur, ita me Deus amet, non magis ego intelligo quàm Poenulum Plauti; nec niſi ad ſeptimum, fortaſſis etiam niſi ad octavum ſæculum, referri poſſe arbitror. Sed quid exemplis opus eſt? Verba ipſa *naſcendo civis eſſe*, pingue, neſcio quid, atque agreſte, immo barbarum ſonantia, ex infimæ Latinitatis fæcibus hauſta è veſtigio ſeſe produnt, iis qui Latii non penitus hoſpites fuerint.

Quæ cum ita ſint, ſi quis etiam num phraſin de qua loquimur cum ſtilo Sancti Leonis congruere, aut ex ipſius ore prodiiſſe contendat: næ illum Eloquentiſſimo Pontifici iniurium fore neceſſe eſt. Scio equidem, & in eius ſtilo reperiſſe quod carperent moroſiores ævi noſtri Grammaticos, quëis cor, ſummique ipſi digitorum articuli Tullianùm ſapiunt; nec diſſimulabo nonnulla in eius operibus inveniri quæ non ſatis nervosè dicta videri poſſint; tinnulum præterea dictionis genus, nimiſque fortaſſis anxiam in periodis τῶν ἰσοκώλων, ſeu *parimembrium* conſectationem; verùm vt certa ea ſint, quod nos non definimus, ad ſententiam, orationiſque ſtructuram, potius quàm ad verborum proprietatem ſpectant; in quibus alioqui ferendis, ſi vnum aut alterum nævulum excipias, egregiè cautum Sanctiſſimum Doctorem fuiſſe ſcimus.

Verum ego tamen nec phraſeos NASCENDO CIVIS ſtridorem, neque argumenti importunitatem interea moratus, aliâ viâ bina illa verba (ſi ad Leonis ætatem ea cum Blanchino referri volumus) *incerta*, *inconcinna*, aut *malè cum aliis cohærentia* oſtendere in animo habeo; immo ipſorum occaſione integram Laurentianæ de qua agimus Miſſæ Conteſtationem (quæ de cætero Sanctum Leonem fortaſſis auctorem habet (*b*)) vitiatam, atque è Libris Litur-

[*a*] *Litt. N. in* NASCENDO ESSE, è Leg. Langobard. *Lib. II. tit. XXI.* §. 9.

[*b*] Habetur eadem, aut affinis ſententia apud Sanctum Leonem *Sermone I. de Natali Apoſtolor.* his verbis: *Verùm hodierna feſtivitas* (Petri ſcilicet & Pauli) *præter illam reverentiam, quam toto terrarum Orbe promeruit* „ ſpeciali & propriâ noſtræ Vrbis exultatione veneranda eſt; vt vbi præcipuorum Apoſtolorum glorificatus eſt exitus, ibi in die martyrii eorum ſit lætitiæ principatus „. Muratorius quoque (*Diſſert. de Vet. Liturg. Cap. III. Col.* 18.) eam Conteſtationem vſquê ad verba NASCENDO CIVIS, Leonianam phraſin ſapere innuit.

turgicis proſcriptam fuiſſe. Id vt pleniùs innoteſcat ſciendum eſt, poſtquam ſedato perſecutionum turbine reddita fuit Eccleſiæ per Conſtantinum pax, ſparſa fidelium animis, diuque occluſa pietatis ſemina illicò erumpere, atque in dies creſcere cœpiſſe Deo ſcilicet incrementum dante. Hinc novæ ſenſim in Eccleſia preces, novæ Divinam opem implorandi formulæ, nova denique Orationum Liturgicarum ſeges exorta eſt, cui, vt fit, nonnihil etiam infelicis lolii ſuccrevit. Quamquam enim eæ preces à viris doctis in eam rem adhibitis frequentiſſimè ordinarentur: nonnullæ tamen pietatis potiùs quàm doctrinæ ſtudioſos auctores habuêre; atque hinc factum vt plurima aut ſuperflua, aut etiam incerta, parumque cum aliis cohærentia cùm Auctorum, tum etiam Antiquariorum vitio in Codices Liturgicos irreperent.

Huic malo, quod tempore procedente altè in Liturgiæ interiora deſcenderat, iam inde à ſæculo quarto, aut ineunte quinto per Eccleſiaſticas leges mederi cœptum fuit. Itaque Concilii Milevitani Patres: *nè forte quid contrà fidem per ignorantiam, aut minus ſtudium componeretur*, vt ipſi loquuntur: legem edixêre: *nè ſcilicet preces, aut orationes aliquæ, ſive præfationes, ſive commendationes, ſive manuum impoſitiones in Eccleſia dicerentur, niſi quæ à prudentioribus tractatæ, vel in Synodo comprobatæ fuerint* (*a*); quod & ipſum in Codice Canonum Eccleſiæ Africanæ (*b*), atque in aliquo ex Carthaginenſibus Conciliis teſte Walafrido Strabone (*c*) cautum pridem fuerat. Gelaſium quoque Papam ſæculo quinto exeunte in idem ſtudium incubuiſſe, Sacramentarium eius nomine inſcriptum teſtatur; id quod idem Strabo, atque Anaſtaſius confirmant; ille enim Gelaſium *tam à ſe quàm ab aliis compoſitas preces ordinâſſe* (*d*), hic verò Scriptor: *Sacramentorum præfationes cauto ſermone* (*e*) (id eſt cum delectu & critice adversûs obtrectatorum ictûs, quo ſenſu eam vocem alicubi (*f*) Horatius vſurpavit) compoſuiſſe perhibet.

De

(*a*) *Can. XII. Tom. III. Coll. Concilior. Labb. Edit. Venetæ Col.* 383. Incertum tamen eſt an is Canon ad I. an ad II. Milevitanum Concilium referri debeat; bina enim hæc in vnum, Librariorum, aut Collectorum incuriâ, coniuncta ſunt. Vid. Labb. ibid. & in Conc. Milev. I. *eiuſdem Tom. III. Col.* 83.

(*b*) Ap. Labb. *Tom. II. Coll. Conc. Col.* 1336. *ſub init.*

(*c*) Lib. de Reb. Eccleſiaſticis Cap. XXII. Edit. Romanæ Ann. MDXCI. pag. 346. col. 2. *Ideoque credimus* (ait) *Conciliis Carthaginenſi, & Milevitano ſtatutum, vt preces & orationes :: niſi probatæ fuerint in Concilio non dicerentur.*

(*d*) *Loco proximè allegato.*

(*e*) *In vita Gelaſii.*

(*f*) . . . . . *tutus & infra Spem veniæ* cautus. Horat. *in Art.* ℣. 266.

De Sancto Gregorio Magno, qui non minus ſedulò quàm Gelaſius aut priores illi Patres in eandem curam incubuit, locupletem habemus teſtem Ioannem Diaconum in ipſius vita: *Sed & Gelaſianum* (inquit (*a*)) *Codicem de Miſſarum ſollemniis: multa ſubtrahens, pauca convertens, nonnulla adiiciens pro exponendis Evangelicis Lectionibus, in vnius libri volumine coarctavit*: Quid autem ex Liturgicis Libris Gregorius ſubtraxerit, indicat Walafridus loco citato, inquiens (*b*): *Et quia tam incertis auctoribus multa videbantur* „ incerta & ſenſus integritatem non habentia „: *curavit Gregorius rationabilia quæque coadunare, &* „ ſecluſis iis „ quæ vel nimia vel inconcinna videbantur „ *compoſuit Librum, qui dicitur Sacramentorum, ſicut ex titulo eius manifeſtiſſimè declaratur.*

Cum itaque omnino extrâ dubium ſit Gelaſium & Gregorium eos maximè Liturgicos Codices ordinâſſe atque in meliorem formam reduxiſſe, quibus Eccleſia Romana vtebatur; nec potuiſſe alios niſi qui priorum Pontificum temporibus conſcripti fuiſſent, quod vtrumque Veronenſi Sacramentario ex Blanchini (*c*), Muratorii (*d*), & aliorum (*e*) ſententiâ mirificè congruit. Præterea cum, ſicut ex Walafrido didicimus, *incerta, inconcinna, malèque cum aliis cohærentia* Gelaſius & Gregorius ex antiquioribus Romanæ Eccleſiæ Sacramentariis ſuſtuliſſent; neque amplius iam in Gelaſiano Cardinalis Thomaſii, aut in triplici Gregoriano Pamelii, Rocchæ, & Menardi Codice verba illa NASCENDO CIVIS, immo nec Laurentianæ Miſſæ, de qua agimus, Conteſtatio reperiantur: conſequens omnino fieri videtur, nonnihil in ea Conteſtatione (vel ſi ipſam ad Leonis tempora cum Blanchino referamus) *incertum, inconcinnum, aut malè* cum aliis, quæ Hiſtoricâ fide nituntur, *cohærens* à Gelaſio & Gregorio deprehenſum fuiſſe, ob quod illam è Liturgicis Libris proſcriberent. Quid autem id, quæſo, niſi verba illa NASCENDO CIVIS; cum quod reliquum Conteſtationis eſt nihil incongruum contineat, Magnique præterea Leonis ſtilum, ac doctrinam ſapiat, vt pridem dicebamus?

IAM VERO ſi noſtras has nugas Blanchinus eſſe aliquid putaverit, cò demum hæc omnia ſpectare exiſtimabit, vt verbis illis

NA-

(*a*) In vita Greg. Magni *Lib. II. Cap. XVII.*

(*b*) Lib. de Reb. Eccleſiaſticis *Cap. XXII. pag.* 346. *col.* 2.

(*c*) In præfixo eid. Titulo *Tom. IV. Anaſt. p. XII.*

(*d*) Diſſ. de Liturg. Rom. Vetere *Tom. I. Cap. III. Col.* 18. & 23.

(*e*) Euſeb. Amort ap. Acamum *P. II. §. XIV. pag.* 149. & Acamus ipſe *P. I. §. XIII. pag.* 41.

NASCENDO CIVIS, ceu ſpuriis ac textui ſubinductis, nullam prorſus vim aut fidem ineſſe aſſeramus, hancque reſponſionis noſtræ ſummam fore; immo, qua eſt providentiâ ac ſagacitate vir, ex ipſa etiam reſponſione vrgentiſſimè adversùs nos eliciturum: *eum ſaltem, qui verba* NASCENDO CIVIS *Codici adiunxit, locumque de quo agimus vitiavit aut interpolavit, iam de Laurentii patria dubitâſſe*; quodque huic proximum eſt: *iam inde à ſæculo octavo, aut ineunte nono, quo Veronenſe Sacramentarium exaratum dicitur, de Laurentii patriâ in vtramque partem diſputatum fuiſſe*.

Satiſne autem ſint quæ adduximus, vt eorum verborum fides in vniverſum traducatur, Lectorum erit arbitrium atque exiſtimatio; nobis longè alia mens eſt, quàm vt hac viâ Blanchini conatibus occurramus. Sed finge vnam Hiſpanis in ea reſponſione ſpem collocatam eſſe. Nec tunc defore credimus quod reponi poſſet: ſi enim datâ operâ Codex ille ab Antiquario corruptus fuiſſet: vtique is de Laurentii patria dubitâſſe credendus eſſet; eoque conſilio verba NASCENDO CIVIS textui ſubinduxiſſe, vt litem quæ iam tum erat dirimeret. Verum quidnî incuriâ id potiùs aut oſcitantiâ Antiquarii, vt olim in Simplicii mentione contigit, factum putamus? Quidni, Latini ſermonis ignoratione, quæ quo tempore ſcriptus Codex dicitur, inſignis & propè ſtupenda erat? Potuit facillimè deſcriptor, dum orationis ſenſum aſſequi non valet, priore inexpletâ periodo incautè in aliam tranſire, atque ex duabus vnam, hibridam tamen ſententiam conficere, quod in Simplicii mentione accidiſſe Muratorius ſuſpicatus fuit. Potuit verbum, comma, colum, aut aliud quidpiam, quod in autographo eſſet, omittere, quo adiecto longe alia conteſtationis ſententia futura eſset.

Potuêre item bina illa verba: NASCENDO CIVIS, aut ſaltem prius illud: NASCENDO à Gloſsatore, qui non id ad temporalem Laurentii patriam retuliſset, margini antiquioris Codicis adiici, indeque ab Antiquario bonâ fide in textum admitti; vt germana Conteſtationis, de qua agimus, littera hæc eſset: *peculiaribus Roma lætatur, cuius ſacer miniſter*, aut, *cuius civis, ſacer miniſter &c.* Quidnî autem ita factum ſuſpicemur, cum ſi vtrumque id verbum, vel prius illud NASCENDO funditus è textu avulſeris, nedum periodus ſententiaque perſeverat integra (quod non minimum eſt gloſsematis hiſce internoſcendis adminiculum); ſed ge-

geminus illo barbariſmi, atque importunitatis argumenti ſcopulus devitatur?

Potuit demum, nè Lectores obtundamus, affinitas vocum cvivs & civis (ſi ſpreto ſono quem prolatæ edunt earum tantùm picturam attendamus) verbis de quibus agimus in ea Conteſtatione locum facere. Hæc autem affinitas vt clarior fiat, ſciendum eſt initio litteram V ſeu conſona, ſive vocalis eſſet, è duabus lineis ſupernè patulis, infernè verò connexis atque in punctum quod baſi lineæ incumbit deſinentibus, hac figurâ V à Romanis perpetuò depingi; neque illis lunatam, aut arcuatam illam vnâ tantum inflexâ lineâ conſtantem, cuius ima curvatura baſi innititur hâc formâ U., cognitam vſquam fuiſſe (*a*); ſed eam ex Gothico charactere deſcendere (*b*), quâ etiam poſterior ætas adiecto à ſiniſtrâ fulcro in hunc modum u in medio dictionis vſa eſt (*c*). Conſtat præterea ex Veteribus nummis atque inſcriptionibus incognitum Romanis fuiſse punctum, quo ex hodierno vſu litteram I in minori præſertim ſcribendi genere inſigniri videmus; neque id ante annum Chriſti milleſimum vſquam in vſu fuiſſe, quod vel ipſum ſpecimen characteris Sacramentarii Leoniani à Blanchino editum docere eos poterit, qui has minutias negligendas ducunt.

Hinc autem analogiam inter voces cvivs & civis, ſi octavi ſæculi Scripturam attendamus, paullo iam dilucidiorem fore arbitror. Secundûm eam enim in Codice ex quo Leonianum Sacramentarium deſcriptum fuit ita omnino eas voces cuius cuis, aut non multò diſſimiliter ſcribi oportuit, quod & multiplici exemplo ex eius ætatis Codicibus probare poſsemus, niſi res manifeſta eſset. Iam verò Librarius Latini, vt ſupponimus, ſermonis igna-

(*a*) Forſan ſingularis erit vetus Tiburtina inſcriptio ap. Ill. Equit. Paulum Columnam, in qua littera u conſona ad arcuatæ illius Gothicæ figuram accedit appoſito quoque in ſiniſtra parte obtuſiori fulcro. Eam quod recens erûta atque, vt putamus, inedita ſit ex archetypa à nobis deſcriptam repræſentamus.

UICTORI
HERCVLI

SACRVM

(*b*) Mabillonius *de Re Diplomat.* 1. 11. 4. *pag.* 47. ap. Heinecc. *Fundam. ſtili Part.* I. *Cap.* I. *VI. not.* I. Cellar. *in Orthograph. Lat. de Vocali V.*

(*c*) Heinecc. Fundam. ſtili *Part.* II *Cap.* I. *VI. not.* III.

ignarus, cum in alteram earum incidiſset, ratus vtrumque & CVIVS, & CIVIS ibidem legi poſse, dubius tamen vtra lectio præſtabilior eſset: ex ſimplici geminam vocem fecit, aliamque in textu, aliam ad oram Codicis è regione collocavit; eo videlicet conſilio vt quam Lector ſententiæ, quam ipſe non aſsequebatur, congruentiorem iudicaret eam alterâ reiectâ præferret. Hoc autem ſemel admiſso facillimè marginalis vox in textum irrepere potuit, & coniungi CVIVS CIVIS; ac demum verbum NASCENDO ad tollendam poſterioris vocis ambiguitatem ſuperaddi.

Atque hac ego ratione planiſſimè fieri potuiſse exiſtimo, vt verba illa NASCENDO CIVIS, quæ tot nobis turbas concitarunt, genuino Sancti Leonis textui, ſine alicuius flagitio, ex ſola Antiquariorum imperitia aut oſcitantia adreperent; quod innumeris præterea vitiatorum Codicum exemplis confirmare in promptu eſset, niſi præſtaret verborum compendium facere. Sanè verò vitiatam an integram Blanchinus eam Conteſtationem velit, noſtra non multùm refert, cum prædixerimus aliâ nos viâ ipſius conatibus obſtituros; refert autem Sancti Leonis plurimùm vt ab ipſo barbariſmi labem eluamus, multò autem plus nè Prudentiſſimus Pontifex importuna, atque à ſpiritu Eccleſiæ alieniſſima Liturgicis Libris inſeruiſse dicatur.

Quorſum tamen iſta, Blanchinus inquiet, ſi quidem nihil inde præſidii reſponſioni noſtræ afferri volumus? Scilicet vt ex præmiſſa doctrinâ binas theſes, immo verò Liturgica vt putamus dogmata elicere nobis per ipſum liceat, è quorum altero Conteſtationis de qua agimus interpretatio omnino petenda eſt. Sunt autem hæc:

Primum.

„ Alienum perpetuò à propoſito Eccleſiæ fuiſſe, vt
„ temporales Sanctorum patrias Liturgicis Libris inſereret;
„ ac proinde ſi quid vſpiam eius argumenti in veteribus
„ Sacramentariis, maximè verò ad Eccleſiæ Romanæ vſum
„ adornatis, reperiatur: tanquam parùm cum ſpiritu Ec-
„ cleſiæ cohærens, falſitatis aut vehementiſſimæ ſuſpicio-
„ nis vitio laborare.

Secundum.

„ Sicubi in veteribus Eccleſiæ, præſertim Romanæ, „ Sacramentariis, aliiſve Libris Liturgicis locus aliquis aut „ verbum occurrat, quod ad Sanctorum patrias, & ad „ aliud quidvis ſignificandum, ambiguum aut æquivocum „ ſit: ea ex Eccleſiæ mente minimè ad temporales Sancto- „ rum patrias referenda.

His igitur præmiſſis, vt aliquantò propiores reſponſioni ſiamus, inquirendum eſt, an locus quem ex Veronenſi Sacramentario nobis Blanchinus obiicit, quamquam illico Laurentii patriam præſeferre videatur, aliam interpretationem commodè recipere poſſit; quidve in illis verbis CVIVS NASCENDO CIVIS, (quando ea, vt mos Blanchino geratur, Sancto Leoni attribuenda interea ſunt) ſibi voluerit Sanctiſſimus Pontifex? Rem puto Veterum potiùs exemplis, atque Eccleſiaſticorum Patrum teſtimoniis, quàm argumentorum ratiociniis dilucidiorem fore.

Cum Hieroſolymis Romani milites Paulum è Iudæorum manibus eripuiſſent; edixiſſetque eis Tribunus, vt ad caſtra delatum verberibus cæderent, quo Iudaici tumultûs cauſam proderet: iamiam verberandus Apoſtolus adſtantem ſibi Centurionem his verbis interpellat (*a*): *Si hominem Romanum, & indemnatum licet vobis flagellare?* Iniquè atque iniuſtè ſecum agi queritur Paulus, quòd ſcilicet pœna contrà commune ius Gentium condemnationem præcederet; quòdque *Romanus civis* contrà Leges Porciam (*b*) & Semproniam (*c*) verberibus cædi iuberetur.

His Centurio auditis rem Tribuno aperit, inquiens (*d*): *Quid acturus es? Hic enim homo civis Romanus eſt.* Commotus ad hæc Tribunus, nonnihilque iam de Paulo ſollicitus, ipſum adit, id quod res habebat ex ore eiuſdem excepturus & (*e*): *Dic mihi* (in-

(*a*) *Actor. Cap. XXII. ℣. XXV.*

(*b*) „ *Sed per Deos immortales* (inquit Salluſtius *in Catilin.*) *quamobrem* „ *in ſententiam non addidiſti* (Deci Silane), *ut prius in eos* (Lentulum alioſque coniuratos intelligit) *verberibus* „ *animadverteretur*? An quia lex Porcia vetat?

(*c*) *Duas tulit leges* (C. Sempronius „ Gracchus) *alteram ut ſi quis in Magiſtratu* civem Romanum *ſine iudicio* „ *neceſſit, in eum populi iudicio animadverteretur*. Plutarch. *in Gracch.*

(*d*) *Actor. XXII. ℣. XXVI.*

(*e*) *Actor. XXII. ℣. XXVII. & ſeq.*

(inquit) *ſi tu Romanus es*? At ille dixit: *Etiam*. Pergit Tribunus: *Ego multâ ſummâ civilitatem hanc* (Romanam) *conſequutus ſum*. Et Paulus: *Ego autem, & natus ſum*, (*civis Romanus* ſcilicet). Si per Latini ſermonis genium licuiſſet, aut ſæculo demum octavo Liber Actorum ſcriptus, Latiove donatus fuiſſet, credibile eſt Auctorem Interpretemve pro: *Ego autem & natus* (civis) *ſum*, ex eius ævi Latinitate redditurum: *Ego autem & naſcendo civis ſum*; præſertim cum Græcus textus eam verſionem non reſpuat (*a*). Tunc autem nedum eandem in Actis atque in Leoniano Sacramentario ſententiam, ſed totidem ipſiſque omninò verbis vtrobique expreſſam haberemus.

Interea verò tractus ille Actorum ſedulò nobis vt iacet conſiderandus eſt. Et primò quidem Paulus in eo ſe *Romanum hominem* dicit; mox à Centurione *civis Romanus* appellatur. Iterum ſe Paulus Tribuno reſpondens ſimpliciter *Romanum* vocat; ipſoque denuo interpellante, ſeque privilegiario quodam iure Romanum civem aſſerente, ſubiungit illico Paulus, ſe *non factum*, ſed *natum eſſe Romanum civem*. Hæc autem primo quidem aſpectu tam diſertè Pauli patriam præſeferre videntur, vt niſi alibi (*b*) ipſe ſe Tarſi Ciliciæ natum (*c*), eiuſque vrbis ἀναντιῤῥήτως municipem dixiſſet, non ambigo quin, ipſo etiam Blanchino iudice, Paulus æquè in Vrbe natus, ac Scipio, aut Lælius haberetur.

Id vt paullo fiat dilucidius hæc nobis hypotheſis adornanda eſt. Finge ſacrum Actorum codicem periiſſe, aut hactenus irrepertum deliteſcere; neque aliud præterea ex veteribus monumentis ad noſtram ætatem perveniſſe, vnde Pauli patriam certò dignoſcere poſſemus; deque ea, non ſecus atque Hiſpanis nunc de Laurentii patria, litem quæ etiam num foret ſub iudice Tarſenſibus intentatam. Blanchinum præterea, dum ſtrenuè Romanorum partes agit, eximiæ vetuſtatis, atque auctoritatis Codicem, in neſcio quo veteri chartophylacio repeiſſe cui Biblicus ille cento, quem modò ex Actis Apoſtolicis retulimus, incidenter aſſutus fuerit, cum longè diverſum eſſet eius Codicis argumentum.

(*a*) Ἐγὼ δὲ καὶ γεγέννημαι. *Actor. XXII. ℣. XXVIII.*

(*b*) Sub initium eiuſdem Capitis XXII. ℣. III. & Cap. XXII. ℣. XXXIX.

(*c*) Scio Paulum à Hieronymo Giſchalis, quod Iudææ oppidum eſt in Tribu Beniamin, natum dici: quo à Iudæis capto cum Parentibus Tarſum Ciliciæ commigravit. Vid. S. Doctor *in Libro de Vir. Illuſtrib.*

Videres Blanchinum exultare, triumphare, cauſam pro Romanis dictam è veſtigio aſſerere, ſibique in frequenti Patrum concione, quòd Paulum civem Illuſtriſſimum Vrbi reſtituiſſet, quernam more maiorum poſcere. Contrà verò miſerum illum qui Tarſenſium partes ageret, nequicquam inclamare Sapientum fidem, locumque illum Actorum non de Pauli patria, ſed de iure Romanæ civitatis, ſeu municipali, quo Tarſus ex Dionis, Plinii atque ipſius Pauli teſtimonio (a) fruebatur, intelligendum eſſe obteſtari; vrgeret enim ex adverſo Blanchinus, nec tantùm eo loco Paulum *Romanum civem* (id enim non tanti eſſe), ſed diſertiſſimè *natum* pronuntiari: iam verò *natum* niſi de patria propriè non dici, nam reliquæ eius vocis vſurpationes translatitiæ, ac metaphoricæ ſunt: fruſtrà autem vbi propria ſuppetit ad impropriam ſignificationem confugiendum. Ad hæc millenariam Codicis antiquitatem, auctoritatemque ad cælum efferret: bina ternave hinc illinc negativa, aut coniecturalîs generis argumenta corraderet, queïs præcipuum illud in aciem ſtipatum procederet; eoque demum fucato ac fallaci verborum apparatu Tarſenſium cauſæ patronum nè hiſcere quidem ſineret. Iam vero, quicumque incautior Blanchinianis dictis aurem accomodaret, quantum ille detectâ demùm re, ludibrium prudentioribus deberet!

Hæc autem eò pertinent, vt meminerit Blanchinus quàm non temere centonibus hiſce conſutitiis, vt maxime à ſe ipſis purpurei ac pretioſi ſint, vbi in aliorum labores diverſi præſertim argumenti commigrant, fides adhibenda ſit. Quid verò ſi flexilis præterea planèque ambigua ſit ipſorum ſententia (qualis certè Veronenſis Sacramentarii in loco de quo agimus Conteſtatio eſt), multiplicíſque interpretationis capax? Eat nunc ergo cum Codice ſuo Blanchinus, extollat quàm poteſt eius antiquitatem, fidem, cæteraſque dotes: nunquam, opinor, vt gratis eum purum Leonianum eſſe conceſſerimus, cum Actorum Apoſtolicorum volumine comparandum eſſe exiſtimabit; neque aliàs apertius eſt Sacramentarii pro Laurentii patriâ teſtimonium, quàm pro Pauli locus Actorum quem nuper expendimus.

Iam verò ſi volumus Blanchino reſpondere, quo ſenſu Paulus in Actis, eodem & in Veronenſi Sacramentario Laurentium *civem Romanum* dici: nihil ab Hiſpaniæ Vrbibus quæ de Homero no-

(a) Actor. XXI. ℣. XXXIX.: „ *Ego* „ (inquit Paulus) *homo ſum quidem* „ *Iudæus à Tarſo Ciliciæ* non ignotæ ci- „ vitatis municeps &c.

noſtro certant, quominus id liberè afferamus, nobis obſtiturum puto. Oſcæ enim, ſeu potius Cordubæ, aut Valentiæ noſtræ in Edetanis Laurentium natum dixerimus (quam nos diſputationem miſſam facimus quòd vel tractatam niteſcere poſſe deſperemus), non minus eum Romanum civem tueri poſſumus, quàm vel Paulum; quòd Tarſi natales hauſerit; nam ternæ quas memoravimus vrbes (conſultò Cæſarauguſtam non adiicimus) Romanorum Coloniæ aut Municipia erant (*a*). Scimus præterea *Cordubam* per ea tempora *gloriâ & potentiâ celebrem* (*b*), *Oſcam* iam à Sertorii ætate *magnam Vrbem*, *ſtudiorumque in Hiſpania parentem* (*c*), *Valentiam* denique *à Cn. Pompeio deletam* (*d*) *mox reſtitutam*, *& Coloniam à Cæſare factam*, cuius & nomen ob eam cauſam ſortita fuiſſe dicitur. Ternas inſuper cudendæ monetæ prærogativâ decoratas, vt perplures earum nummi declarant, à Vaillantio & aliis evulgati. (*e*)

Verum inſurgeret tunc Blanchinus, nec ſatis eſſe cauſæ ſubeſſe diceret, vt *peculiariùs præ cæteris in Laurentii ſollemnitate Roma lætaretur*, ſi non ſpecialiùs, atque Paulus fuit, Sanctiſſimum Levitam civem Romanum facimus. Quo enim tempore Lau-

(*a*) De *Corduba* vide Plinium Lib. III. qui eam vrbem inter Bæticæ Colonias numerat. Ap. Cl. Antonium Auguſtinum *Dial. VIII.* Item Vaillantium Num. Imper. in Col. *Tom. I. pag. LIX. in Auguſto*.

Oſcam, *Civium Romanorum* appellat alicubi Plinius apud Antonium Auguſtinum Dial. VII. quam vocem, *Municipium* interpretatur Clariſſimus Vir. In nummis paſſim V. V. OSCA, ideſt *vrbs victrix*: interdum VRB. VICT. Vid. Vaillant *in Auguſt. Tom. I. Col. & Munic. pag. LV.*

Valentia demùm à Plinio inter Hiſpaniæ Citerioris Colonias numeratur Lib. III. Cap. III. Vid. Ant. Auguſt. *Dial. VI. & Vaillant in Iulio*.

(*b*) Strabo *Lib. III.*: Πλεῖστον δ' ἡ Κόρδυβα ηὔξηται Μαρκέλλου κτίσμα καὶ δόξῃ καὶ δυνάμει. Id eſt „ *Plurimùm autem Corduba, Marcelli opus, & gloriâ, & virtute crevit*.

(*c*) Plutarch. *in vita Sertorii*: Τοὺς γὰρ εὐγενεστάτους ἀπὸ τῶν ἐθνῶν συναγαγὼν εἰς Ὄσκαν πόλιν μεγάλην διδασκάλους ἐπιστήσας Ἑλληνικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν μαθημάτων. Quem locum Summus Vaillantius, licèt alioqui Græcè ſcientiſſimus, neſcio an ſatis accuratè, in hunc modum tranſtulit (*Tom. I. Col. & Municip. pag. LV.* in Auguſto): „ *Nam ex parentibus ſibi gentibus nobiliſſimam* (forſan is Auctor vertit *nobiliſſimos*) *Oſcam, amplam Vrbem contraxit, iiſque Doctores præfecit litterarum Græcarum & Latinarum*. Ego ſic redderem: „ *Congregans autem* (earum) *gentium nobiliſſimos in Oſcam, vrbem magnam, præfecit eis Doctores Græcarum, & Romanarum diſciplinarum*; vt τὸ εὐγενεστάτους non ad vrbem, ſed ad Hiſpanos ephebos, quos in eam contraxit Sertorius, referri debeat.

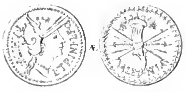
(*d*) Vid. Salluſt. *III. Hiſtoriar.* & Vaillantium *in Iulio Tom. I. Num. in Col. & Municip.*

(*e*) Binos ex penu noſtra proferre placuit Cordubenſem alterum, alterum Valen-

Digitized by Google

lectinum, quòd prior ille Vaillantium, & Antiquiores fugiſſe videatur, poſterior autem hic ſuo ipſius vitio, vt putamus, abortivus editus ſit, idque non ſemel. Habes illos.

In priori quidem illud non vulgare, quod in poſticà, CORDVBA ex hodierno vſu, non COLONIA PATRICIA, vt in aliis paſſim huic vrbi attributis nummis legatur. Vulgavit eum primus, vt puto, Florezius noſter (*Tom. X. Hiſpan. Sacr. Pag.* 148.) eum epigraphe tamen CN. IVLI L. F. Q. quæ à noſtro penitus abeſt. Ditavit nos eo munere Viri Cl. ac Perilluſtris D. Infantas Decani Toletani, qui non minus has quàm ſeveriores Muſas eximiè colit, liberalitas. = Poſteriorem Valentinum nummum deſcripſerat Summus olim noſtras Antonius Auguſtinus (Dial. VII.) qui tamen in adverſà legi debere exiſtimavit T. ANITEI, quamquam tres poſteriores litteras TEI, in eo qui ſibi obtigit exeſas fuiſſe aſſerat. Florezius eundem nummum binis tantùm litteris decurtatum exhibet (*Hiſpan. Sacr. Tom. VIII. Pag.* 108.) ſuperſtites verò T. ANI F. . legendas putat; nos autem poſtquam eundem nummum omnino integrum nacti ſumus, vtrumque hunc Auctorem & nummi ipſius vitio, & Græcarum cum Latinis litteris affinitate deceptum fuiſſe deprehendimus; legitur enim omnino in eo pro T. ANITEI... T. AHI. T. F. id eſt TITI LEI (forſan λαΐτου *popularis*, *publicolæ*, ſeu ληΐτου, à ληϊτός, *prædando capti*, *captivi*) TITI FILII: nam ſecunda littera, quam Auguſtinus & Florezius pro A Latinorum habuére, Λ Græcorum eſt, cum ei tranſverſa linea deficiat, quam bis in eodem nummo in VALENTIA expreſſam videmus; tertia autem H, id eſt *Eta*, ſeu *Ita* ex hodierno Græcorum vſu, minimè verò Latinum N; prorſus vt nomen id Græcum, & hibrida inſcriptio ſit; id quod confirmat Græcæ originis, id eſt libertinæ conditionis homines in Provinciis ad Duumviratum admiſſos fuiſſe. Sed hæc non tanti ſunt, illud gravius, quod eum nummum non ad Valentiam noſtram, ſed ad Vibo-Valentiam, quæ Italiæ vrbs eſt, idem Antonius Auguſtinus pertinere exiſtimet, cuius viri auctoritas alios (qui apud Florezium loco proximè allegato videri poſſunt) in eandem ſententiam pertraxit; verùm eâ in re Summum Virum egregiè deceptum fuiſſe arbitror; ſunt enim ii nummi, ſicut & C. LVCIENI & C. MVNI Duumvirûm nomina ſub eodem typo præferentes, non minus in media Edetanorum Valentia cuſi, quàm ip-

Digitized by Google

Laurentius in lucem edi potuit, tam pervulgata erat Romana Civitas (πολιτείαν intelligo), vt potius non eſſe civem ignominiæ, ac dedecori, quàm eſſe laudi duceretur. Paucis rem expediam. Temporibus Reipublicæ, & illico poſt eam à Cæſare occupatam civium ius ſummo honore apud Romanos habitum, nec niſi parciſſimè cum exteris Gentibus communicatum fuiſſe ſcimus: (a) Au-

ipſe in eâ Vrbe in lucem editus ſum; immo à Car. Patino adductos in familiis CVPIENNA & FABIA, præcipuè verò in IVLIA, ſimplici, aut duplici cornu-copiæ in averſa eorum parte cum epigraphe VALENTIA inſignes, ad eandem Vrbem pertinere cenſeo. Quæ res quia in annotationum, in quibus verſamur, anguſtiis non facilè expediri poteſt, alibi fortaſſis à nobis ex profeſſo agetur. Vnum interea tamen indicare placuit, quod geometricæ demonſtrationis inſtar fore exiſtimo, ſcilicet nummos de quibus agimus æreos tam vulgares apud Valentinos eſſe, vt nuſquam non Eruditorum noſtratium manibus terantur. Duodenos minimùm domi inter reculas noſtras inveniendos puto, in vrbe atque agro Valentino repertos, quorum & nonnullos Romæ penes me habeo. Ternos item alios eodem typo Cl. Auguſtino Salèſio Valentinæ Vrbis Hiſtorico, qui nunc in vivis agit, me olim dono dediſſe memini; is autem Hiſtoriæ ſuæ attexendæ longe plures antea congeſſerat. Sunt præterea magno numero apud Antiquarios noſtros VV. CC. D. Franciſcum Salſuſium Archidiaconum Algezirenſem in Metropolitana Eccleſia Valentina, Doctorem D. Emmanuelem Gomezium eiuſdem Metropolitanæ Eccleſiæ Sacrorum adminiſtrum, Doctorem D. Ioſephum Rios Sanctæ Inquiſit. Offic. Qualificatorem Parochum Cullerenſem, quos vidimus; præter eos quos Olivæ ſuæ Eruditiſſimus Maianſius noſter apud ſe retinet, atque horum omnium occaſione cum ante paucos annos Valentiæ Eruditorum cœtum Hiſpanicis rebus illuſtrandis magno rei Litterariæ bono inſtituiſſet ſub *Academiæ Valentinæ* titulo: Idem cornu-copiæ trifido fulmine decuſſati ex quo rectus erumpit vomer, quale nummi de quibus agimus exhibent, ſymbolum eidem attributum voluit, quo *Valentina Academia* deinceps vſa eſt; è contrario verò in Italia hi nummi rariores ſunt. Vnum Romæ apud Cl. Virum Reverendiſſimum P. Iulium Cæſarem Lomellinum Cleric. Reg. Minorum Præpoſitum Generalem, vidimus, qualis à Patino in IVLIA (Ed. Pariſ. 1663. pag. 133.) exhibetur: quem tamen, ab Illuſtriſſ. Matritenſi harum litterarum Cultrice Mariâ Buſtamantiâ Guevarâ Romam, ex Hiſpania tranſmiſſum fuiſſe accepimus. Eſt & apud nos antiquus onyx cui cornu-copiæ inciſum, Delphino tamen obligatum viſitur, quem typum ad Saguntinorum cum Valentinis fœdus pertinuiſſe ſuſpicari poſſumus. Habes illum.

(a) Vid. *Sueton.* in *Iulio*, qui tamen ſecundo ipſius Conſulatu Gaditanos, & alias Hiſpaniæ vrbes civitate donavit, vt auctor eſt Dio Caſſ. *Lib. XLI. &* *XLIII.*

Auguſtum quoque Romanæ civitatis tam tenacem legimus, vt affirmaret: *faciliùs ſe paſſurum fiſco detrahi*, *quàm civitatis Romanæ honorem evulgari* (*a*). Nec Galbam (*b*), eoſque qui ad Traianum imperium tenuere multò indulgentiores fuiſſe conſtat; Traianus verò & poſt eum Hadrianus, Antoninus Pius, & alii crebris civitatis Romanæ conceſſionibus ſenſim eius iuris pretium imminuêre, donec editâ ab Antonino Caracalla per ſpeciem largitionis avariſſimâ lege (*c*), vt *in Orbe Romano qui eſſent*, *omnes cives efficerentur* (*d*): ſummum illud civium Romanorum ius peſſumdatum ac pro nihilo habitum fuit. Iam verò cum ea lex ab anno CCXI. ad CCXVIII. quo tempore Caracalla imperavit, promulgata fuerit; Laurentium autem, iuvenili ætate florentem anno CCLVIII. Tuſco & Baſſo Coſs. paſsum ſciamus: liquidum fieri videtur poſt editam demum Caracallæ conſtitutionem atque evulgatum Romanæ civitatis ius, Sanctiſsimum Levitam in lucem prodiiſſe, quo ſcilicet tempore nihil iam erat cur de Laurentii civitate peculiariùs Roma lætaretur.

Si in ea Conteſtatione non alia deſignaretur peculiarîs lætitiæ ratio, agnoſcerem ego quidem huius argumenti vim; verùm in ipſa ſacrum quoque Laurentii miniſterium, eiuſque paſſio (ita enim poſteriora verba *dicatum nomini tuo munus eſt proprium* intelligenda puto) continentur, ex quibus geminum præterea Romæ duceret lætitiæ peculiarîs argumentum. Audiamus Leonem de Sanctis Apoſtolis dicentem: *ibi* (Romæ ſcilicet) *oportere vt ſit lætitiæ principatus*, *vbi ipſorum glorificatus exitus fuit* (*e*); Maximum item Taurinenſem, qui de Sanctiſſimo Levita noſtro loquens: *Hinc eſt* (inquit) *quod inſuperabilem Laurentii fidem lætior Roma miratur* (*f*); Auguſtinum demum vetereſque Eccleſiæ Patres, qui ex triumphali Martyrum exitu præcipuum ſpiritualium gaudiorum argumentum, laudiſque materiam deſumpsêre.

Verùm ſi rem paullo accuratiùs examinare volumus, vel poſt Caracallæ tempora non minimum adhuc ſupereſſe honoris in ipſa civitate Romana deprehendemus; cum enim conſtet pro his tantum latam à Caracalla legem fuiſſe qui ingenui nati, non qui libertinæ

(*a*) Suetonii verba ſunt in *Auguſto*.

(*b*) Civitatem Romanam raro dedit. *Sueton.* in *Galba*.

(*c*) Occaſionem eius legis edendæ, lege ap. Heineccium, ex quo hæc nos mutuati ſuimus, *Antiq. Rom. Iuriſp. illuſtr. in Append. Libri* 1. §. xix.

(*d*) Ea eſt lex: *in Orbe* 17. ff. *de ſtatu hominum*.

(*e*) *Serm.* 1. *de natal. SS. Apoſtolor.*

(*f*) *Homil.* 11. *de S. Laurentio*.

tinæ conditionis eſſent (*a*): poſſumus vtique civitatis ius Laurentio in conteſtatione attributum, ad ipſius *ingenuitatem*, id eſt *nobilitatem* referre, de qua *inter alia* Roma in eiuſdem ſollemnitate lætaretur. Et quidem quicumque apud Ciceronem (*b*), & Recentiores qui de eo argumento egêre (*c*), Romanorum civium iurà atque immunitates conſiderare velit: ei profectò minimè abſurdum videbitur ſi *civitas* hìc à nobis pro *ingenuitate* vſurpetur. Sanè cum longè inferior eſset *Italicorum*, quàm *Civium* conditio, ſcimus tamen prius illud ius pro immunitate à tributis paſſim vſurpari (*d*); quam quia Patricii, Equiteſque (quos Nobiles vocamus) excluſis plebeiis in Hiſpania noſtra obtinent, *Hidalgos*, id eſt *Italici* vernaculo ſermone (*e*) etiam num apud nos appellantur; & *Hidalguia*, quam Latinè *Italicitatem* diceremus, *Nobilitas*.

Verùm & Laurentii noſtri temporibus CIVIS ROMANI nomen, quicquid tandem eâ voce contineretur, magno in honore ac pretio habitum fuiſse; neque id Eccleſiaſticos Patres ignorâſse: Mozarabici Hymni de Sancto Iuliano Antiocheno Martyre, quem Baronius Iſidoro tribuit (*f*), locus pleniſſimè convincit; in eo enim ſic legitur:

Hic IVLIANVS *ſorte clari germinis*,
Civis Togatæ Vrbis, *imbutus omni*
Diſciplina artium &c.

Hìc enim apertè Iulianus honoris causâ *civis Romanus* dicitur; vix

V

(*a*) Novell. Iuſtinian. LXXVIII. Cap. V. ap. Heinecc. *in Append. Lib. I. Antiq. Rom. Iuriſpr. illuſtr.* §. *XX.*

(*b*) *In Orat. contra Verr. V.* 54. & *alibi in ead.*

(*c*) Car. Sigonius *de Antiq. iure civium Romanor.* = Card. Noriſius *de Epoch. Syro-Maced. IV. pag.* 424. ap. Heinecc. *App. Antiq. Rom. Lib. I. pag.* 428. & *alii.*

(*d*) Vide tit. ff. *de Cenſibus*. Rob. Steph. in Theſaur. L. L. verbo *Ius Italicum*.

(*e*) De hoc etymo præter ſignificationis affinitatem, quæ magna ſanè inter eas voces eſt, inſignis etiam earundem, quod ad ſtructuram ſpectat, analogia, ſecuriores nos reddit. Sic enim & *Galgo*, quâ voce leporarium canem Hiſpani ſignificamus, à Latino *Gallicus* (ſcilicet *canis*) deſcendit; ſicut & ab *aliquid*, *algo* quæ idem omnino valent; Item à *caballico*, id eſt *equito* (quod verbum non ſemel in Legibus Langobardorum, immo & in Wiſigothorum, atque in Vſaticis Barcinonenſibus occurrit) fit Hiſpanicum eiuſdem ſignificationis *cabalgo*, quod ex vſu potiùs, quàm ex origine *cavalgo* frequenter ſcribimus. Subolüerat hæc pridem originatio Cl. Noſtrati Ioanni Geneſio Sepulvedæ *in Epiſt. ad Hiſpaniar. Principem Lib. III. Epiſt. XXXIV.*

(*f*) *In Not. ad Martyrol. IX. Ian. litt. A.* Affertur autem iu Hymnus à Blanchino in *Annot. XX. Orationarii Antiquiſſ. Rit. Goth. pag. CLXI.*

vix enim ſcio an *togatæ* epitheton alii quàm Romæ congruat (*a*); cum autem hunc Martyrem Antiochiæ in lucem editum fuiſse credibile ſit, id quod Ambroſianum Breviarium Sancti Caroli Borromei iuſsu editum apertè docet (*b*); & aliàs in eadem vrbe paſsum (*c*), nec Romæ incolam fuiſse ſciamus: ſupereſt vt de *iure Romanæ civitatis* hymni tractus intelligendus ſit, eoque Iulianus intuitu *civis* ab Iſidoro dicatur, quòd in vrbe civitatis iure donatâ, qualis Syriæ Antiochia erat (*d*), natales hauſiſset. Iam vero cum Iulianus ſub Diocletiano & Maximiano, id eſt exeunte minimùm tertio Chriſti ſæculo, paſsus fuerit: conſequens fieri videtur, eo adhuc tempore (aut ſaltem quo Hymnus ab Iſidoro conſcriptus fuit) *civis Romani* nomen non vulgari in pretio habitum fuiſse. Atque hæc de prima verborum NASCENDO CIVIS interpretatione.

Supereſt alia, quam ego, ſi bina illa verba pro genuinis Leonianis admitti volumus, Sanctorum Patrum ſententiis, ipſiuſque Eccleſiæ ſpiritui congruentiorem puto. Notiſſima eſt Latina ſignificatio vocis *naſcor*; quam tamen ſicut eius ſermonis Dictatores Cicero, Salluſtius, Livius, cæterique pro *in lucem edi*, aut *prodire* perpetuò vſurpavêre: ita è contrario Patres Eccleſiaſtici iam inde à ſæculo quarto, in Actis Martyrum eorumque Homiliis, præcipuè vero in Sacra Liturgia pro eo quod Latinè ſonat *mori* conſtanter accepêre, atque in eo ſenſu interpretati ſunt. Cum enim quo die Martyres agonem conſummabant, cælo id eſt æternæ Patriæ naſci crederentur: ex fide ac pietate potiùs quàm ex Latini ſermonis vſu propriam huius verbi ſignificationem, in eam quæ non diverſa modò, ſed planiſſimè contraria eſt, tranſtulêre. Hinc *natalitia*, & *natales* Martyrum dies, quos profani Scriptores *emortuales* Latinè dicerent; cuius vſurpationis & in hodiernis quoque Miſſarum Codicibus non obſcura nobis veſtigia ſuperſunt. Exem-

(*a*) Scio equidem & Tarraconem noſtram Ant. Auguſtino *Togatam* dictam: ita enim duplicem T.T. quam nonnulli einſdem nummi præferunt, interpretari poſſe ait Vir Summus, quaſi legendum ſit *Togata Tarraco* (Dial. VII. ſub init.); ſed neque ipſe huic interpretationi acquieſcere videtur, & pro *Togata*, *Tyrrhenicam* fortaſſis legi debere eodem loco aſſerit. Iſidorus certè in eo hymno minimè ad Tarraconem reſpicere potuit, quaſi eiuſdem civis Iulianus fuiſſet, quam is vrbem nè vidit quidem.

(*b*) Brev. Ambroſ. iuſs. S. Car. Borrom. ed. & ann. MDCXXV. recognitum ſub die XXI. Ian. Lect. III. ad Matut. ap. PP. Bolland. *IX. Ianuar.* §. *V. num.* 21.

(*c*) Martyrol. Roman. parv. IX. Ianuarii.

(*d*) Vid. Vaillantium *Tom. I. Num. Imp. in Colon. & Municip. in Claud.*

Digitized by Google

Exemplis in huius doctrinæ confirmationem obruendum planè Lectorem putamus, adeo multa ſuccurrunt in veteribus tum Latinæ, tum Græcæ Eccleſiæ Patribus (*a*). Nec tantùm *naſci* cum appoſito *cælo*, ſed ſimpliciter *naſci* dicebantur, idque ſequioribus etiam ſæculis, quoſcumque pro Chriſto, aut in ipſius oſculo *mori* contingeret; qua de re elegans Nicolai Papæ I. teſtimonium (*b*) è regione ſiſtimus. Quod autem adiunctum *cælo*, non modò apud veteres Patres, ſed in hodiernis etiam Martyrologiis, immo & in Officio & Miſſis Sanctorum verbo *naſci* interdum apponi videamus: id antitheſeos cauſâ factum, & vt temporalis Martyrum nativitas dilucidiùs cum æterno ipſorum natali committatur. Sic Nicomedienſes Martyres: *eo die in cælis* (Martyrologii verba ſunt (*c*)) *naſci meruiſſe dicuntur*, *quo* CHRISTVS *in terris*. Et Paula Romana in eius Officio (*d*): *ibi Cælo nata* memoratur, *vbi* CHRISTVS *mundo naſci dignatus fuit*.

Vſque eò autem apud Auctores Eccleſiaſticos vocum *natale*, & *natalitium* vſurpatio in ſenſu de quo agimus invaluit; vt ſi quis iam *natale proprium*, vt Venuſinus dixit (*e*), aut *natales* vt in Conſtantini nummo legitur (*f*), exprimere vellet: opus omnino haberet *genuinum*, aut tale quid adiicere; nè fortè contrâ animi ſententiam de *morte*, potius quàm de *nativitate* loquutus fuiſſe crederetur. Extat in eam rem luculentum in Gelaſii Sacramentario teſtimonium, cuius proinde Miſſam ſiſtimus inſcriptam (*g*).

[*a*] Sancti Policarpi γενέθλιον ἡμέραν quem Latinè *natalitium diem* ad litteram diceremus, Ruffinus vertit *diem paſſionis* ap. Du-Cangium Verbo *natalis*.

[*b*] „ Nec novum cuiquam videri debet „ ſi *natus* dicitur qui ex hac vita migra- „ verit. Quomodo enim vſitato more di- „ citur *naſci*, quando quis ex vtero mater- „ no procedens in hanc lucem exit: ſic „ quoque iure *natus* appellari poteſt, qui- „ libet ab huius vitæ tenebris ad lumen „ pertingens viventium. *Nicolaus PP. I.* in reſponſ. ad conſulta Bulgaror. apud Labbæum *Coll. Conc. Edit. Venet. Tom. IX. col.* 1537.

[*c*] *Die XXV. Decembris*.

[*d*] *Die XXVI. Ianuar.* qui dies Paulæ proprius eſt in Offic. SS. Hiſpan.

[*e*] *Lib. IV. Od. XI. ad Phyllid.* ℣. 18.

[*f*] Legitur in eius averſa parte: PLVRES NATALES FELICITER, quem è Nummaria REGIS CATHOLICI Gaza, cui præeſt, eximiè illuſtravit Cl. Hiſpanienſis mihique in primis obſervandus Alexander Xaverius Panel S. I. Presbyter, edito in eam rem ante paucos hos annos commentario, quem nunc ad manum non habemus.

[*g*] Murator. Liturg. Rom. Vet. *Tom. II. col.* 724.

Digitized by Google

In natale genuinum

SECRETA.

„ Adeſto Domine ſupplicationibus noſtris , & hanc „ oblationem famuli tui *Illius* (*a*) , quam tibi offert *ob diem* „ *natalis ſui genuinum , quo die eum de maternis viſceribus* „ *in hunc mundum naſci iuſſiſti*, placidus ac benignus aſſume. „ Per Dominum &c. = & in POST-COMMVNIONE : Qui famu- „ lum tuum ad hanc diem *natalis ſui genuini, exempto an-* „ *no* perducere dignatus es &c.

Quæ cum ita ſint, & aliàs ex præſtituta à nobis regulâ, vbi in Libris Liturgicis , quale Sacramentarium Leonianum eſt , in voce aut ſententia , quæ ad Martyrum patrias atque aliud quidvis ſignificandum ambiguæ ſunt , dubium occurrit , priorem de Martyrum patriâ interpretationem ex mente atque ſpiritu Eccleſiæ refugere debeamus : quidnî , quando verba NASCENDO CIVIS , nullâ licèt non ex parte ſuſpecta , pro puris Leonianis agnoſcere cogimur invitiſſimi , ad Laurentii potius mortem, quâ *cælo naſcendo* , *civis Romanus* effectus fuit , quàm ad temporalem Sanctiſſimi Levitæ patriam referamus?

Eo planè ſenſu ab Auctoribus Eccleſiaſticis Martyres, neglecto natali ipſorum ſolo, iis vrbibus attributos ſcimus , in quibus extrema pro CHRISTO perpeſſi fuêre . Prudentius certè non alio iure Hemeterium & Chelidonium Calagurri , Paulum Narboni Martio , Felicem Gerundæ , Cucuſatem Barcinoni , alioſque aliis vrbibus Martyres adſcribit . Sicut enim natalis Martyrum dies, qua

[*a*] *Illius*. Id eſt incerti quem mente concipimus ac deſignamus, eius tamen proprium nomen reticemus; pro quo in hodiernis Miſſalibus aliiſque Eccleſiaſticorum Officiorum libris eſt N. Itali *d'il tale*, Græci ὁ δεῖνα, ſeu δείνατος, id eſt *cuiuſdam*; Hiſpani autem *Fulano* dicimus fortè ex Hebraico פלה *paláh*, ſeu פלא *palá*, quod inter alia *occultum fuit* ſignificat; vnde & פלוני *peloni*: *occultus*, *innominatus*, *abſconditus*. Ruth IV. ℣. I. שְׁבָה־פֹּה פלוני *xebâh pôh peloni*, id eſt: *ſede*, ſeu *mane hic Peloni*, pro quo Græcus textus habet: κάθισον ὧδε κρύφιε: *Sede hic, o abſcondite*. Hebræi quoque in contractuum ſuorum formulis ſic exordiuntur: אני פלוני בר פלוני: *ani Peloni bar Peloni*. Id eſt: *Ego N. filius N.* Hiſpanicè: *Yo Fulano, hijo de Fulano*; & ſi femina ſit פלניתא *pelonitha*, Hiſpanicè totidem ferè verbis, *Fulanita*.

quâ mundo ſcilicet editi fuêre, præ triumphali eorum die ab Eccleſiaſticis Patribus negligebatur; vnaque hæc piis fidelium cœtibus & votis anniverſario cultu celebris erat: ita *temporali* ipſorum *patriâ* prætermiſsâ, eam tantùm quâ *cælo* per paſſionem *nati fuerant* veram Martyrum patriam Veteres illi Patres agnoſcebant.

In ſpecie autem de Cucuſate loquens Iſidorianus Hymnus à Blanchino relatus (*a*), hunc Martyrem apertè CIVEM BARCINONENSEM vocat. Dixerat modò ipſius Auctor (*b*) Martyris Sanctiſſimi cruorem Barcinone ſedem fixiſſe, eòque ex Africa domicilium lareſque tranſtuliſſe, his verbis:

Hinc cruor *huius Cucufatis almi*
Factus eſt *noſtræ regionis* heres;

pergit autem (*c*):

Iam fave Martyr precibus clientum,
Inſtrue & CIVEM, *populum tuère* &c.

id eſt imbue præceptis fidei Barcinonenſes *cives tuos* (quos infima Latinitas dixiſſet *concives*): nam & eodem ſenſu Prudentius noſter de Vincentii Levitæ ſtola, ſive orario cruore Sanctiſſimi Martyris illito, quod eius temporibus Cæſarauguſtæ aſſervabatur, loquens, ait (*d*):

Hoc colunt CIVES *velut ipſa membra*
Cæſpes ambiret ſuus, & paterno
Servet amplectens tumulo beati
Martyris oſſa:

quaſi diceret: „ Eo, Vincenti, pignore Cæſarauguſtani *Cives tui*, „ non minus gaudent triumphantque, ac ſi ſacras tui corporis „ exuvias ex aſſe poſſiderent; ſuoque te gremio Cæſarauguſta „ mater extinctum, & maiorum ſepulcro componendum exce- „ piſſet.

Clarius tamen aliud, reique de qua agimus conficiendæ præſentiſſimum, Damaſi teſtimonium adducimus, ex epigrammate quod olim Romæ in Baſilica Sancti Sebaſtiani ad Catacumbas, vbi Sanctorum Apoſtolorum corpora quieverunt, legebatur, vt Baronius

[*a*] *Ann. CII. in Orationar. antiq. Rit. Goth. pag. CCLXXVI.*
[*b*] *Stroph. IV. ℣. 13. & ſeq.*
[*c*] *Stroph. X. ℣. 37. & ſeq.*
[*d*] *Stroph. XXI. ℣. 93.*

nius (*a*), Sarazanius (*b*) & Merenda (qui *apertum* illud atque *antiquiſſimum* præterea appellat (*c*)) ſcriptum reliquêre. In eo autem epigrammate Petrus & Paulus diſertiſſimè à Damaſo CIVES ROMANI vocantur. Integrum illud ſiſtimus, vt eâdem operâ quâ occaſione compoſitum fuerit Lector intelligat (*d*):

HIC HABITASSE PRIVS SANCTOS COGNOSCERE DEBES
NOMINA QVISQVE PETRI PARITER PAVLIQVE REQVIRIS.
DISCIPVLOS ORIENS MISIT QVOD SPONTE FATEMVR.
SANGVINIS OB MERITVM CHRISTVMQVE PER ASTRA SEQVVTI
AETHERIOS PETIERE SINVS ET REGNA PIORVM.
ROMA SVOS POTIVS MERVIT DEFENDERE CIVES
HAEC DAMASVS VESTRAS (*e*) REFERAT NOVA SIDERA LAVDES.

Hæc autem vſque adeo perſpicua ſunt, nihil vt iam amplius ſcrupuli ſubeſſe poſſit, ob vnam certaminis gloriam ac triumphi palmam, quam Apoſtolorum Principes Romæ ſimul adepti ſunt, *Romanos* eos *cives* à Damaſo appellatos.

Licèt enim de Paulo quem Tarſi natum & municipem fuiſſe ex libro Actorum prædiximus, ſuſpicari etiam num quis poſſet ad ius potiùs civitatis, quàm ad martyrii locum reſpexiſſe in eo epigrammate Damaſum: in Petro tamen, quem Bethſaidæ, exiguo ſcilicet Galilææ pago nihilque cum iure illo civium commune habente, modicis item parentibus natum conſtat, ſi paſſionis locum demas, vix ſcio an ſuperſit aliud cuius intuitu Damaſus eum ROMANVM CIVEM appellare potuerit. Fuit igitur vtriuſque Apoſtoli conditio, ſeu genus ſive patriam attendamus, diſpar: quare nec locus iis vnus, neque eadem obtigit ſupplicii ſors (*f*); verùm par eorum fortitudo ac triumphus, quem inſigniſſimum Romæ peperêre, ſummum illud Quiritium ius vtrique acquiſivit, vt ex eo ambo æquè Romani cives effecti atque habiti fuiſſent. Atque eo fortaſſis reſpexit Ambroſius in hymno, cuius initium eſt: *Apoſtolorum Paſſio*, quo loco de Sanctis Petro & Paulo loquens ait (*g*):

Con-

[*a*] *Ad ann. CCCLXXXIV. int. carm. Damaſi*, & ap. Sarazan. *in not. pag.* 188.

[*b*] In not. ad Damaſi carmina *Epigramm. XXX.* ex Beda, Anaſtaſio, Adone, & Breviario Rom. vet.

[*c*] De Damaſi Carminib. *num. III. pag.* 137. *col.* 1.

[*d*] Affertur à Sarazanio inter carm. Damaſi *pag. LXXXXI.* & à Merenda *pag.* 226.

[*e*] Puto reſtituendum: *referat*.

[*f*] Fleuri *Hiſt. Eccl. I. ſeculi ad ann. LXVI.*

[*g*] Ap. Blanchin. Annot. XCIX. *Orationar. pag. CCLXX.*

Coniunxit æquales viros
Cruor triumphalis necis.

Beda (*a*):

Coniunxit hora tranſitûs
Cæli petentes ianuam.

Paulinus item, & alii quorum loca longum eſſet deſcribere.

Nec ambigo quin ſi priſca excutiantur Martyrum Acta, quoſque de eorum paſſionibus tractatûs habuêre veteres Eccleſiæ cum Græcæ tum Latinæ Scriptores: non vnum præterea locum inveniendum fore, quo Martyres eius potiſſimùm vrbis oppidive, vbi palmam adepti ſunt, civibus annumerentur (*b*); immo vbi longo tempore commorati demum in pace quieverunt, vt de Paula Romana ſuo loco dicemus. Verùm allatis hactenus exemplis Lectoribus ſatisfactum iri putamus, vt exiſtiment ſcilicet, verba illa NASCENDO CIVIS de adepta potiùs à Laurentio noſtro per martyrii palmam, quàm per temporalem nativitatem Romanâ civitate, congruentiſſimè atque ex veterum Patrum, immo & ipſius Eccleſiæ vſu interpretari poſſe.

Eſt tamen adhuc vbi forſan Blanchinus hærebit. Si enim verba NASCENDO CIVIS ad Laurentii mortem referri volumus, cui tandem bono comma: ***dicatum nomini tuo munus eſt proprium***, quo ſcilicet eadem, aut affiniſſima ſententia continetur, ab Auctore conteſtationis fruſtra repetitum dicimus? Sed τῷ μερισμῷ ſeu diſtributionis rationem haberi oportet. Si enim priori interpretationi adhærentes verba NASCENDO CIVIS de civium iure interpretari volumus, nihil prohibet quominus ſequentia: ***dicatum nomini Tuo munus eſt proprium***, ad Laurentii paſſionem referamus;

[*a*] Ap. Card. Thomaſium *in Hymnario*.

[*b*] Conſonat Miſſale Mozarabicum à Leslco editum in cuius Miſſa de S. Vincentio M. (*Pag.* 292. *col.* 2.) legitur: „ *Tuoque* (Vincenti) *interventu & incolam lætificaturus, & advenam, æquale* „ *tuitionis auxilium reddat pro cineribus* „ *mundo*, CIVIBVS PRO SEPVLCRO, id eſt „ VALENTINIS, nam ea in vrbe tumulatus ſuit Sanctiſſimus Levita. = Præterea in Miſſa de SS. Servando & Germano (*Pag.* 395. *col.* 1.): „ *Deus qui* „ *Martyrum tuorum corpore* (ſic) *vnius* „ *gloriæ remuneratione indiviſe* (ſic) *diviſis regionibus locas: & Servandum* „ *Gaditano ſitui donas*: & GERMANVM „ EMERITENSIVM CIVIBVS *accommodas*. De Sancti Germani corpore Emeritam translato loquitur, qua de re videndus ipſe Leſleus in Notis *Pag.* 597. *col.* 1. Sunt fortaſſis alia.

mus; ſi vero, vt in ſecunda interpretatione, verba illa de martyrii loco intelligimus, tunc conſequens proximè comma, quo *Deo dicatum munus Laurentius* dicitur, ad Divinum cultum cui in Levitico gradu ſpecialiter addictus erat, aut ad virginitatis votum, vel aliò referemus, nè ſcilicet bis eandem ſententiam ibidem inculcari aſſeramus.

Poſtremam autem hanc ſecundi commatis interpretationem, nè quis eam gratis à nobis confictam arbitretur, ipſos Blanchinum, & Muratorium pridem amplexatos fuiſſe, ex eo mihi videtur, quod vterque cum in Sacramentarii Leoniani textu legeretur: *Sacer miniſter & dicatum nomini tuo munus eſt proprium*, coniunctivam particulam reiicientes, proque *& dicatum*, *dedicatum* reſtituentes (*a*): ex bina quæ pridem fuerat, ſimplicem, bimembrem tamen enunciationem fecêre, in cuius poſteriori parte, nihil niſi prioris explicatio contineatur, quaſi dicerent: *Sacer miniſter*, *dedicatum* ſcilicet *Nomini Tuo munus eſt proprium*.

Sed neque hìc nobis conſiſtere per Blanchinum, & Merendam licet, ſed aliâ ratione Hiſpanorum opinioni contraire ſtudent. Si enim, inquiunt, Veronenſem codicem in quo Laurentii conteſtatio reperitur ſæculo iam octavo ſcriptum fuiſſe ab Hiſpanis conceditur, etſi nos interea gratis eis dederimus id Sacramentarium à Sancto Leone compoſitum non fuiſſe, habemus ſaltem pro nobis antiquius teſtimonium præ iis quibus Hiſpani Auctores innituntur, atque adeo longe validius argumentum. Et quidem ſi, omiſsâ interea diſputatione de antiquitate Sacramentarii Veronenſis (*b*), vera eſſe volumus quæ circâ ætatem codicis à Blanchino eruti ſub huius capitis initium à nobis dicta ſunt: adigimur profectò vt agnoſcamus integro minimùm ſæculo antiquiorem eum codicem eſſe, quàm Ado ex cuius Martyrologio preſſius pro noſtra ſententia teſtimonium mutuati ſumus.

Verùm cum, etiamſi ſæculo octavo Blanchinianum codicem ſcriptum fuiſſe aſſeramus, eius teſtimonium de Laurentii civitate

aut

(*a*) Blanchin. *Tom. IV. Anaſtaſ. Pag. XXXVIII.* Pro *& dicatum* lege *dedicatum*. Muratorius in ipſo textu edidit: *Sacer miniſter*, *dedicatum nomini tuo* &c. *Tom. I. Liturg. Rom. Vet. col.* 398.

(*b*) De hoc argumento pridem egêre CC. VV. Meratus, Amortius, Muratorius, Cennius, Orſius, & alii, quorum ſententia eò recidere videtur, vt ſæculo iam quinto Sacramentarium confectum fuiſſe exiſtiment; ſunt tamen fortaſſis in ipſo plura ſequentibus ſæculis adiecta quæ alibi à nobis indicantur; præter commune Liturgicorum Codicum ingenium novis additionibus patens, vt in cæteris eiuſdem argumenti Libris paſſim factum videmus.

aut patriâ, quinque minimùm ſæculis re de qua perhibetur recentius fore neceſſe ſit: non video quid maior illa vnius ſæculi præ Adone antiquitas, *vt cætera ſint paria*, fidem eius codicis, rei de qua agimus confirmandæ iuvare poſſit; non magis ac ſi quis, exempli gratiâ, pro aſtruendo facto quod in annum incidit CHRISTI MCC: ſæculi XVII. quod proximè elapſum fuit, quàm XVIII. in quo vivimus, teſtimonium præſtabilius exiſtimaret. Iam verò Blanchinianum codicem, immo etiam Laurentianæ Miſſæ Conteſtationem, qualis ex ipſo nobis obiicitur, ſæculo VIII. antiquiores non eſſe: prioris illius characteris ſpecimen à Blanchino exhibitum, & poſterioris huius phraſis coniiciendi occaſionem præbent.

Conſultò adieci: *vt cætera ſint paria*. Quid verò ſi potior præ antiquiore recentior codex, aut huius præ illo teſtimonium apertius atque incorruptius fuerit? Et quidem Adonem clarum ſæculi IX. Auctorem, multiplicique teſtimonio commendatum (*a*) ſcimus; cum quiſquis ille fuerit Veronensîs codicis, licèt antiquioris, Scriptor, ſeu potiùs Conſarcinator, *obvias quaſcumque Liturgicas preces ſine delectu, atque ordine* (*b*) *in vnum codicem coegerit*. Præterea Veronensîs Codicis locus non modò ad patriam, civitatem, paſſionem, & incolatum Laurentii ſignificandum ambiguus, ſed de vitio aut interpolatione ſuſpectiſſimus eſt, vt vidimus: Adonis incorruptus ac preſſior, deque Sanctiſſimi Levitæ patria omnino interpretandus. Rurſum: Adonis ſententiam nemo non veterum, nec recentium ab eiuſdem ævo Scriptorum ſequutus fuit; Veronensîs Codicis, ſi Manlium Calviniſtam demas, nullus. Denique Adonis teſtimonium vetuſtorum codicum fide, multiplicique coniecturâ ex libris Liturgicis, atque Eccleſiæ Patribus adiuvatur; Veronensîs Codicis auctoritas ſingularis eſt, nam Vaticani Codicis locus, quem Blanchinus vnicum in eius confirmationem affert, nihil concludit, vt inferiùs dicemus. Mitto infirmam Veronensîs Codicis fidem in eo tractu qui Clementis Papæ & Martyris patriam exhibet; vt ſi in Laurentii Miſſæ Conteſtatione, de eodem argumento agi Blanchinus contendat, eam quoque Conteſtationem ſubleſtam fore credibile ſit.

Immo, ſi rem paullo diligentiùs examinare volumus, non ſatìs exploratum erit, noſtriſne an potiùs Adverſariorum fundamentis antiquitatis prærogativa debeatur; cum enim, ſicut pridem di-

(*a*) Vid. Cl. Dominicus Georgii *in Præf. nov. edit. Adonis Romæ* 1745. *n. X.*

(*b*) Murator. *Diſſ. de Liturg. Rom. Vet. Cap. III. col. XXI. & XXIX.*

dicebamus, Baronius *binos*, *eoſque pervetuſtos codices in Eccleſia olim recitari ſolitos* ſe vidiſſe affirmet, in quibus Damaſus Laurentii *compatriota* legebatur; & aliàs Sanctus ille Pontifex ab auctore catalogi Romanorum Præſulum ſub Felice, ideſt ineunte ſæculo VI. ſcripti, diſertiſſimè *Hiſpanus* appelletur: quidnî binos illos codices, vel eorum alterum, ſæculo VIII. antiquiorem fuiſſe ſuſpicemur; aut in vna Damaſi patria, quam Felicianus Pontificum catalogus exhibet, non etiam Laurentii patriam contineri exiſtimemus; præſertim cum eum Damaſi compatriotam fuiſſe, Adverſarii (*a*) nobiſcum agnoſcant? Sed de his fortaſſis ad nauſeam.

C A P V T VIII.

Extremi Adverſariorum conatus comprimuntur.

NOllem, quod ex Tullii ſententia (*a*) facere inertes Poëtæ ſolent, extremo in actu negligentior videri; verùm non magni momenti, iamque alibi ex parte confutata ſunt quæ nobis hoc loco Blanchinus obiicit; & aliàs mos Lectoribus gerendus eſt, quorum hactenus patientiâ fortaſsìs abuſi ſumus. Ergo, qu'm in prioribus argumentis eluendis, re ſcilicet ita exigente, prolixè egimus: in eo quod vnum ſupereſt tam verborum parci futuri ſumus.

Obiicit igitur nobis poſtremo loco Blanchinus Vaticanum codicem ſæculo, vt ipſe aſſerit, nono exaratum, Actaque Sanctorum Sixti, Laurentii, & Hippolyti inter alia continentem, in quibus Levita noſter apertiſſimè dicitur *Romanus civis*. Inducitur in Actis Sixtus, imminente ipſius paſſione, Laurentium vocans, eique Eccleſiæ facultates pauperibus erogandas committens, his verbis (*c*): *cumque hæc, & his ſimilia ſuo ſancto ſermone diſſeruiſſet* (Sixtus), *vocavit Laurentium, Archidiaconum ſuum*, CIVEM ROMANVM, *dignum Deo, & Deo* (sic) *virum, & habitu & ſanctitate conſpicuum, tradiditque ei vniverſas facultates Eccleſiæ &c.* De antiquitate porro Codicis, *non eſt quod addubitemus* (ſubdit Blan-

(*a*) Merend. *Opuſc. & geſt. Damaſi ſub init. pag.* 2.

(*b*) De Senectute *Num. II.*

(*c*) Blanchinus *Annot. CVI. in Ortigner. pag. CCLXXXIII.*

Blanchinus (*a*)); *proſtat enim liber in omnium Vrbis principe Bibliotheca num. DCXII.*

Iam verò hæc tantò præ iis quæ capite præcedenti expendimus probabiliùs dicta videbuntur, quanto nihil prohibet, quòd in verbis illis CIVEM ROMANVM, Laurentii patria contineatur; cum enim ea verba non ex libro aliquo Liturgico, ſed ex Actis Martyrum deſcendant, quibus ipſorum patrias inſeri nihil vetabat: potuit eorum de quibus agimus Scriptor Laurentii natale ſolum, aliundè ſibi cognitum, per occaſionem narrationi ſuæ attexere, quin aliquam ex eo reprehenſionem incurreret.

Verùm quanti hæc Acta facienda ſint, alibi iam à nobis indicatum (*b*). Blanchinus ipſe *maximè depravata* eſſe non inficiatur (*c*); nos autem addimus, ternos quos prædiximus falſitatis characteres, nempe Hiſtoriam Sanctorum Abdon & Sennen, qui à Decio ex Perſide abducti in Actis memorantur, fictitiam eiuſdem Imperatoris in Orientem expeditionem, ridiculam demum planèque inſanam Decii & Valeriani eodem temporis momento repente extinctorum fabulam; quorum diſiunctim ſinguli maximam conflaturi erant Actis mendacii ſuſpicionem: coniunctim in ea, quaſi in ſentinam confluxiſſe. Mittimus Sanctorum Sixti, Laurentii, & Hippolyti paſſiones ſub Decio, quæ res tot peperit moleſtias Adonianis Actis; aliaque ſcopulis atque ambagibus plena, præter inconſtantem ſtili varietatem: quæ omnia Actorum fidei elevandæ vndique videntur coniurare.

Præterea: quis non vbi in Actis inter Eccleſiaſticum Laurentii gradum, eiuſdemque elogium, CIVIS ROMANI nomen importuniſſimè collocatum videt; quis inquam non illico ſurculum inſititium, ægrèque caudici coaleſcentem deprehendit? Sed cur, quæſo, *Romanum* tantùm *civem*, ambiguâ ſanè phraſi multiplicisque ſensûs capaci, Laurentium dixit Actorum Conſarcinator; neque eius loco ſcripſit *Romæ natum*, *patriâ Romanum*, aut tale quidpiam, quo litem vniverſam verbo dirimeret? Atqui non maiore impendio id facere potuiſſet, quàm quo paullo antè Sixtum *Athenis natum* (*d*) atque eruditum dixerat. Quo tamen id iure? Superûm fidem! Græcum Sixtum ex Anaſtaſio atque aliis paſſim, immo ex vetuſtiſſimis Pontificum catalogis à Scheelſtraa-

(*a*) *Loco proximè allegato.*
(*b*) Suprà *Cap. II. Pag.* 78.
(*c*) *Annot. CVI. pag.* 293.
(*d*) Sub initium Actorum ap. Blanchin. *Annot. CVI. pag. CCLXXXXIII.*

Digitized by Google

tio (*a*), & Seniore Blanchino (*b*) primùm evulgatis noveramus (quamquam non deſit qui Romanum (*c*) eum velit); *Athenis* tamen *Atticis* Sixtum natum, nuſquam aliàs niſi in Actis me legiſſe memini, quorum propterea Auctori, modò de veritate caveat, τὸ εὐαγγέλιον ab Athenienſibus decernendum puto. Eſt quidem in duplici Mazzarinenſi, & Thuanenſi Codice: *Græcus*, *de Athenis* (*d*); poſteriorem tamen vocem ſubleſtam, immo & ſubdititiam cenſent Eruditi, quod nec Blanchinus inficiabitur.

Nollem tamen hæc à me in eum finem præiacta cenſeri, vt reſponſionis neceſſitatem effugiam. Quare, ſi ſincera genuinaque Actorum, quæ nobis Blanchinus obiicit, verba eſſe volumus, ea de *iure civitatis*, vel de *ingenuitate*, maximè verò *de Romano* Laurentii *incolatu* commodè interpretari poſſumus. Cum enim Romæ Laurentius à puero altus atque educatus, inſignique Eccleſiaſtico gradu auctus fuiſſet; ibidemque ſine animo ad propria redeundi domicilium fixiſſet: Romam, non ſecus ac M. Cato apud Tullium, *iuris patriam* (*e*) nanciſci potuit, eoque ſenſu *civis Romanus* appellari; præſertim cum eo tempore vetus illud *municipum*, atque *incolarum* diſcrimen (*f*) iam pæne exoleviſſet. Sanè non alio quàm *incolatûs* iure Paula Romana, *quia ſcilicet exiit de terra ſua*, *perpetuumque Bethlehemi domicilium fixit*, CIVIS SALVATORIS, id eſt BETHLEHEMITIS à Hieronymo (*g*) *effecta*, dicitur.

De patriâ vt Actorum verba intelligamus officit Adonis Auctoritas, quam alibi pro nobis allegavimus. Cum enim in huius Martyrologio Laurentius diſertiſſimè *Hiſpanus* dicatur: niſi Actorum verba, quæ longè quam Adonis generaliora ſunt, aliò divertimus, alterum ex his Scriptoribus neceſſario mendacem efficiemus. Iam verò egregiam Eccleſiaſticus Interpres laudem referret, ſi vbi

(*a*) *Tom. I. Antiq. Eccleſiaſt. in append. ad Opus Chronologicum num. XXII. pag.* 611.

(*b*) *Tom. I. Anaſtaſii pag. XXIV.* = Item *Tom. II. pag. XIV. & eiuſd. Tom. pag. CCXXII.* in Sixto.

(*c*) Catalogus Rom. Pont. ex Veronenſis Eccleſiæ Codice quem Iunior Blanchinus Prolegomenis Tom. IV. Anaſtaſii inſeruit *Pag. IV. col. I.*

(*d*) Ap. Seniorem Blanchin. Tom. II. Anaſtaſii *Pag. XXVI. inter Variantes Fabretti.*

(*e*) „ Itaque (inquit Cicero *II. de* „ *Legib.* 2.) cum ortu Tuſculanus eſſet, „ (Cato) civitate Romanus, habuit al„ teram *loci* patriam, alteram *iuris*, Ro„ mam ſcilicet.

(*f*) Vid. Tit. ff. *ad Municipal.* & ibi Heinecc. Elem. Iuris ſec. ordin. Pandectar.

(*g*) In Epitaphio Paulæ ad Euſtochium *ſub fin.*

ſi vbi non planè contraria, ſed diverſa tantùm occurrunt Veterum teſtimonia, præſertim vbi non de iure, ſed de facto eiuſque veritate, vt nunc, controverſia eſt: mallet ea inter ſe collidere, falſumque alterutrum ex Auctoribus dicere, quam parcè alterius verba detorquendo amicè vtriuſque ſententiam conciliare!

Quod ſi Actorum de quibus agimus locum ad Laurentii patriam omnino referri debere Blanchinus velit; atque adeo non diverſa tantûm, ſed pugnantia & planè contraria eſſe contendat vtriuſque eius Scriptoris teſtimonia: non Ado ſingulare cum Actorum Scriptore certamen detrectabit; cum nec ſi hunc ſæculo iam IX. vixiſſe Blanchino dederimus, antiquior Adone futurus ſit; & aliàs anonymum eum planeque ἄδηλον, multiplicisſque falſitatis reum eſſe ſciamus: cum è contrario nihil in Adone ſit, quod Hiſtoriæ fidei adverſetur, ſaltem quod aliquâ ratione ſuſtineri non poſſit, vt alibi à nobis oſtenſum eſt.

Sed ego, ſi Blanchinus inſiſtat, non ſolùm parem, ſed longè maiorem, atque Adonis auctoritas eſt, Actorum de quibus agimus Scriptori gratis conceſſero; verba tantùm vtriuſque conferri inter ſe cupio. Acta Laurentium CIVEM ROMANVM dicunt: Ado QVOAD GENVS HISPANVM eum aſſerit, ERVDITVM TAMEN ET NVTRITVM ROMAE; quorum quamquam prius colon ad originem forſan referri poſſit, contrahitur tamen à poſteriori, & de patria omnino periodum intelligendam eſſe apertiſſimè convincit; prorſus vt Actorum locus longe quàm ille Adonis generalior ſit. Iam verò ex optimæ interpretationis canone: *in conflictu duplicis, Scripturæ Sacræ, aut Veterum Patrum teſtimonii, quorum alterum cum altero pugnare videatur, generalius minus generali, non è contrario accomodari debet*, quod Iuriſconſulti vulgari axiomate *generi per ſpeciem derogari* (a), dicunt. Nunc autem iam Operi finem imponamus.

CON-

(a) *Leg.* in toto 80. ff. de R. I.

CONCLVSIO.

ADducta pro vulgari, receptiſſimâque de Laurentii patria ſententia ſufficere arbitror, vt Blanchini atque Adverſariorum argumentis tantiſper occurri ab Hiſpanis poſſit, dum induſtrior eorum aliquis non perfunctoriè, vt nos, hanc ſibi ornandam Spartam depoſcat, quod vt initio monuimus propoſitum nobis fuit. Erit & in iis fortaſſis, quo vetus illa eorundem opinio attributum ipſi non à Domeſticis modò, ſed & ab Exteris quibuſque Scriptoribus maioris præ aliis probabilitatis gradum dignitatemque facilè tueri; traditioque ipſorum à maioribus accepta, antiquis monumentis confirmata, continentique & perpetuo filo ad hæc vſque tempora deducta novas vires capere poſſit; immo etiam, quo priſcam illam, nedumque ab hominum memoriâ remotiſſimam (quam *immemorialem* vulgus appellat), ſed fere ſeſquimillenariam Hiſpanorum de Laurentii apud ipſos natali poſſeſſionem, quâ demum eoſdem excidiſſe Adverſarii iactitant, RETINENDAE quod vocant INTERDICTO, QVOD ſcilicet NEC VI, NEC CLAM, NEC PRECARIO, ALTER AB ALTERO, LAVRENTIVM HACTENVS POSSEDERIMVS, AVT POSSIDEAMVS, per Litterarium Prætorem adiuvandam, atque ADVERSVS EAM VIM FIERI VETANDVM Hiſpani ſperemus.

Sin verò præter animi ſententiam, certè contrâ votum conatibus hiſce noſtris publicam Hiſpanorum cauſam minimè iuvari contigerit (eadem de priori in quo de Damaſo egimus opuſculo dicta cenſentor): noſtram potius tenuitatem incuſandam volumus, quàm quòd vtrique, aut alteri ex his opinionibus apud Viros Doctos vel minimum probabilitatis decedat. Nos certè ſuſcepti laboris nunquam pœnitebit, quem nec aliis diſtricti maiorem adhibere, neque, ſi primum omnium ergâ Deum officium dempſeris, honeſtiùs quàm bene merendo de patria collocare vnquam potuimus.

Interea verò ſi vel inſipientibus cum Apoſtolo debitor eſse Blanchinus velit, ſuſtineat me quæſo amicè commonentem, nè ex Hiſpaniæ noſtræ iacturâ novas Vrbi laudes aſserere deinceps ſtudeat, aliòque potiùs commendabiles labores, ac vigilias ſuas transferat; ſi enim Laurentii natales Hiſpanis eripuerit, plurimum ſibi honoris Gens avitæ religionis, pietatiſque, & gloriæ retinentiſſima deceſsurum eſse exiſtimabit; cum ſi è contrario Levitam Sanctiſſimum Vrbi Blanchinus adſcribat, non magis iccirco Rem Roma-

manam aucturus ſit, quàm ſi aquæ ſitulam pelago infuderit. Habet præterea Roma multo plus quàm Hiſpania noſtra quod ſibi vindicet in Laurentio, quem gremio puerum excepit, pro ſuo educavit, Eccleſiaſticiſque honoribus viventem auxit; mortuum verò honorificentiſſimo tumulo compoſuit, ſacroſque ipſius cineres eximiè ad hanc vſque diem coluit. Gaudeat igitur, exultet, ac triumphet alumno ac Martyre ſuo Roma; non enim Orbis Dominæ, communique Religionis Parenti veras minimèque fucatas laudes Hiſpania noſtra invidet, aut invidebit vſquam; neque Vrbem vicifsim obſequentiſſimæ omnium filiæ Laurentii natales inviſuram pertimeſcit; præſertim cum illa tot Martyres nedum Chriſto, ſed & mundo pepererit, vt eo etiam nomine *beata*, *æterna*, *princepſque Vrbium* appellari meruerit.

Tot ergo dapes cum habeat Roma quibus inſtructiſſimas confluentibus ex toto Orbe convivis epulas ſine aliorum diſpendio præparare poteſt: parcat quæſo Blanchinus oviculæ, quam hactenus pro ſua inter filios enutrivit Hiſpania noſtra, quamque de ipſius pane comedentem, de calice bibentem, atque in matris ſinu dormientem aluit, niſi iratum indignatione Dominum, aut Prophetam audire velit, pronuntiantem: *Vivit Dominus quoniam filius mortis eſt vir qui fecit hoc* (*a*).

Quando autem in extrema diſputationis parte veniam ab Hiſpanis Blanchinus petit *quòd pro tanto* (quantus Laurentius eſt) *Martyre repetundo veritatis amore & caritate non fictà pugnaverit* (*b*): ſupereſt vt ſi illatam ab ipſo Hiſpanis, vt putamus, iniuriam vlturi, iuſtæ atque vrbanæ defenſionis modum exceſſerimus, aut paullò quàm expediret acriores Lectoribus viſi ſumus, benignè nobis per hos indulgeri ſperemus; Summo autem Viro, Amico item noſtro, deque Hiſpanis aliàs optimè merito Blanchino accinamus Horatianum illud (*c*):

Scimus, & hanc veniam petimuſque damuſque viciſſim.

AD-

(*a*) *Ex II. Reg. XII. ỳ. V.*

(*b*) *Annotat. CVI. Orationar. Pag.* *CCXCIV. in fin.*

(*c*) *In Art. Poët.*

Digitized by Google

ADDENDA ET EXPLICANDA.

POSTQUAM bona huius Operis pars è Typographorum manibus dimiſſa fuerat, cum in aliquot Illuſtrium Scriptorum loca incidiſſem, quibus doctrinam ſuperiùs traditam confirmari aut explicari poſſe exiſtimo: placuit eadem hìc breviter indicare, deſignato itidem eius paginæ numero, cui ſingula loca reſpondent, vt facile Lector vtraque inter ſe conferre poſſit.

ET PRIMO QVIDEM (*Pag. 34. in not. lit. B.*) cum agerem de ætate ad Lectoratûs gradum prioribus Eccleſiæ ſæculis requiſita, Meſſii cuiuſdam Lectoris pueri exemplum à Bonarotio allatum (*Obſerv. ad fragm. vitr. pag. 115.*) cùm ex rudiore epigrammatis ſtilo, *tum etiam* ex adiecto è regione eiuſdem vulgari CHRISTI monogrammate, Conſtantini Imperatoris ævo recentius exiſtimavi; non quod me omnino ſugeret, vel ante Conſtantinum id monogramma apud Chriſtianos, fortaſſis & apud Ethnicos ipſos in vſu fuiſſe, ſed quod eo tempore non ita frequenter, immo raro à Chriſtianis vſurparetur, quod & exemplorum paucitas declarat, (*vid. Eruditiſſ. Mamachium Orig. & antiq. Chriſtian. Tom. III. Pag. 54. & ſeqq.*) cum ſæculo IV. & deinceps nuſquam non obvium fuiſſet, non in ſepulcris modò, ſed & in lucernis, annulis, haſtis, clypeis, aliiſque paſſim Chriſtianorum monumentis. Qua de re cùm Doctiſſimo Viro & ſingulari amico noſtro, quo tempore id ſolium Typographorum operis vrgebatur, nonnihil hærere ſcrupuli animadvertiſſem: placuit pro *tum etiam*, quod in paucis quæ iam tum excuſſa fuerant exemplaribus legitur, in iis quæ edenda ſupererant *tum fortè* reponere, deque eo Lectores hic admonere, ne nos inconſtantiæ aut levitatis arguant.

SECVNDO, coniecturæ noſtræ, quà de eodem argumento agentes (*Pag. 36.*) non niſi poſt pacem Eccleſiæ à Conſtantino redditam pueris ad Lectoratûs gradum aditum patuiſſe ſuſpicabamur, refragari videtur admirandæ doctrinæ & eruditionis vir Alexius Symmachus Mazochius Neapolitanæ Eccleſiæ Canonicus, qui in animadverſionibus ad Acta Græca SS. Theoduli & Agathopi à Bollandianis Patribus ſub finem Tomi I. Aprilis allata, loquens de Theodulo Martyre, quem ſub Maximiano paſſum conſtat, (*Comm. ad vet. marmoreum Calendar. Eccl. Neapol. Pag. 152. col. 2.*) eundem vix pubertatem ingreſſum Lectorem fuiſſe aſſerit, ſubdens: *id quod animadvertiſſe proderit, ne quis putet, eo tempore maiorem, quam nunc ætatem ad Lectoratum fuiſſe neceſſariam*. Verùm ea tamen in re Clariſſimo Viro aſſentiri nequeo; locus enim Actorum, cui innititur, meo quidem iudicio non conficit Theodulum in ipſo ſtatim pubertatis limine, cum eo iam tempore Lector eſſet, ſed iuvenem, aut ſummùm adoleſcentem ad martyrium raptum: nam licèt in Actis id ætatis fuiſſe dicatur, cui non ita pridem

Digitized by Google

lanugo circà genas effloruerat: hoc tamen antitheſeωs causâ factum arbitror, vt illa ſcilicet, florenſque Theoduli iuventa, cum ſenili Agathopi ætate & canitie vividiùs committeretur; paucis enim interiectis in Actis legitur: Καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ Θεόδουλος, ὁ δὲ τούτου (f. τούτῳ, id eſt *huic*) συμπνέων Ἀγαθόπους, ἀνὴρ πρεσβύτης, ἤδη τῇ πολιᾷ τὴν κεφαλὴν ἔντιμος· Ἀμφότεροι καθαρὰ &c. id eſt: *Et talis quidem Theodulus* (erat), *Agathopus autem cum hoc* (ad martyrium) *conſpirans*, *vir iam ſenex capitis canitie venerabilis*. *Ambo puri* &c. Iam verò hæc Theoduli cum Agathopo comparatio, cum ſtet optimè quamvis priorem illum iuvenem dicamus, ſatis indicat non ita preſsè *lanuginis* verbum in Theodulo accipiendum, quaſi vix dum ille, quo tempore martyrium Lector ſubiit, pubertatem ingreſſus fuiſſet. Senſus eſt: nondum Theodulus lanuginem omnino depoſuerat, id eſt iuvenilem fervorem deſpumaverat. Quæ de priore eius periodi parte dicta ſunto; poſteriorem autem quod attinet, in qua idem Vir Cl. Actorum Scriptorem ad illud: *corpus humilitatis noſtræ* (*Philipp.* 3. 21.) alluſiſſe exiſtimat: defæcatiſſimum ipſius ingenium demirari, magis quam eius in hac parte ſententiam amplecti ſubit: nam cur non potius Actorum Scriptor ad alia Scripturæ loca reſpexiſſet, in quibus parvuli iubemur effici, ſi regnum cœlorum ingredi volumus? Sanè, quamquam vox ταπεινοφροσύνη propriè *animi demiſſionem*, ſeu *humilitatem* ſonet, hic tamen niſi eam per metaphoram, aut acyrologian, aliò detorquemus, incongruam immo abſurdam eius commatis ſententiam efficiamus neceſſe eſt; Quid enim, quæſo, ſibi vult: *Vir quippe erat Theodulus recentem lanuginem in genis habens*; *ceterum adhuc puer*, *quod attinet ad incorrupti corporis humilitatem*, *ſeu animi abiectionem*? Aut quo iure *mentis abiectio* corpori tribuitur? Hac ego de cauſa crederem τὸ ταπεινοφροσύνης eo, de quo quærimus loco, pro *integritate*, aut *virginali modeſtia*, id eſt *verecundia*, quo ſenſu Cicero (1. *de Divinat.*) poſteriorem hanc vocem intellexit, non abſurdè vſurpari poſſe; vt hæc ſit eius periodi ſententia: *Theodulus florente inventâ fervidus verſabatur quidem in ætatis lubrico*; *ſed adhuc puer erat*, *quod ad incorrupti corporis integritatem*, *ſeu virginalem vultûs modeſtiam*, *pudoremque ſpectat*. Illud monendum denique, τὸ ἀνὴρ tam in Theodulo, quàm in Agathopo nullam continere emphaſin, ſed vtrobique ex vulgari idiotiſmo redundare. Sed hæc paullò forſan quàm oportuiſſet longiùs protracta.

Tertio (*Pag.* 88. *& ſeq. in Not.* c.) quo loco Miſſale Gothico-Gallicanum à Ven. Card. Thomaſio primùm editum non ad eam Galliarum partem, quæ Francorum Regibus parebat, vt vult Cl. Leſleus, ſed ad aliquam ex Narbonenſis Galliæ Gothorum imperio ſubditæ Eccleſiis pertinuiſſe dicebamus: eſt quod in eius rei confirmationem adduci vlteriùs poſſit. Atque ille quidem Auctor, vt vidimus, ex triduanarum rogationum ante Aſcenſionem vſu, quem in Eccleſia, ad quam Miſſale Gothico-Gallicanum pertinuit, non autem in Hiſpaniæ Eccleſiis obtinuiſſe noverat; atque ex Eccleſiaſticorum rituum commu-

munione inter Hiſpaniæ & Galliæ Narbonenſis Eccleſias in Quarta Toletana Synodo præſcripta, atque obſervari iuſſa, conficere ſibi videtur, neque in Gallia Narbonenſi triduanas rogationes vſu receptas fuiſſe; atque adeo Miſſale, de quo agimus, ad eam Galliæ partem non pertinuiſſe. Nos contrà, vetuſtum illum, populorumque Galliæ animis infixum rogationum triduanarum vſum, vel poſt Concilii IV. Toletani tempora, id eſt poſt cooptatos Hiſpanicos ritûs, potuiſſe à Gallo-Narbonenſibus Eccleſiis retineri ibidem dicebamus, cuius rei maxima hæc documenta inſunt. Primò enim Gregorii Turonenſis, apud Amalarium Fortunatum, (*Lib.* I. *de Eccl. Off. cap. xxxvij.*) teſtimonio ſcimus, triduanas rogationes à S. Mamerto Viennenſi ſub ſæculi V. finem contrà terræ motûs & luporum rabiem inſtitutas, eiuſdem Gregorii ævo, id eſt paullo ante Concilii IV. Toletani tempora apud *omnes Eccleſias* (*Galliarum* ſcilicet, vt Amalarius eodem loco interpretatur) obtinuiſſe. Walafridus quoque Strabo (*de reb. Eccl. cap. xxviij.*) eaſdem rogationes in *omnibus Galliarum*, immo etiam Germaniæ Eccleſiis ſuo tempore, ideſt ſub medium IX. ſæculi conſuetas fieri aſſerit. Leonem præterea III., qui eodem IX. ſæculo incunte & exeunte VIII. Pontificatum tenuit, eaſdem Rogationes in Vrbem, Eccleſiamque Romanam invexiſſe, docet nos Anaſtaſius in eius vita. Taceo Rhabanum Maurum, cuius nos pridem de ea re teſtimonium adduximus; Taceo vulgarem Albinum, ſeu Alcuinum, qui (*Lib. de Div. Off. rubr.* de dieb. rogationum) *earundem conſuetudinem apud Gallos ad ſua vſque tempora pro diverſis calamitatibus devotiſſimè recoli* affirmat. Ex quibus teſtimoniis illud mihi omnino videtur confici, non modò ab vniverſa Gallia triduanas ante Aſcenſionem rogationes vſu receptas, ſed alibi quoque propagatas fuiſſe ad publicas ſcilicet calamitates depellendas, & placandam Divini Numinis iracundiam. Iam verò cum non longè poſt Concilii IV. Toletani tempora, immo eodem ipſo ſæculo VII. exeunte Narbonenſis Gallia tot calamitatibus vexaretur, vt Flavii Egicanis Gothorum Regis teſtimonio (*Hortator. ad Patres XVII. Concil. Toletan. ap. Labb. Tom. VIII. col.* 83.) *& externæ Gentis incurſu, & plagæ inguinalis interitu* deſerta & planè deſolata dicatur; eamque ob cauſam Concilii Patres Rex hortetur, nè quid gravius in Hebræos eius regionis incolas ſtatuant: quis credat eas rogationes, quæ olim in Gallia Gothica obtinuerant, quaſque finitima Viennenſis Vrbs binis retro ſæculis præſentiſſimum adversûs mala publica remedium experta fuerat, in tanto rerum diſcrimine ab iiſdem Gallo-Narbonenſibus intermiſſas fuiſſe? Quæ de triduanis rogationibus dicta ſunto.

Circà non iugem autem, ac per totos XL. eſuriales dies Quadrageſimæ obſervationem, quam in Eccleſia, quæ Miſſali Gothico vtebatur viguiſſe idem Clariſſimus Auctor affirmat: ſatis ſuperque à nobis eodem loco (*Pag.* 89. *in not.*) dictum exiſtimo, vt Lectores intelligant non amplius in ea Eccleſia, quàm XXXVI. diebus eſurialibus, quinquies ob totidem occurrentes Dominicas interruptis, Quadrageſimale ieiu-

nium conſtitiſſe, quod & ipſum in Hiſpaniæ Eccleſiis obſervatum ſcimus. Sunt tamen alia permulta, quæ à nobis in eius doctrinæ confirmationem adduci poſſent, niſi faciendum eſſet verborum compendium. Verùm, cum idem Cl. Auctor ſtatuat, qui eodem Miſſali Gothico vterentur, cum XL. omnino diebus, minutatim tamen interruptis ieiunarent, eos *non Quadrageſimam, ſed Quinquageſimam, & fortaſſe Sexageſimam aut Septuageſimam obſervaſſe*; atque ob eam cauſam illud Miſſale *non in Gallia Gothica, ſed in Gallia Francorum imperio ſubdita uſitatum fuiſſe* aſſerat: fit ex vtroque, in Gallia Francorum imperio ſubdita, non Quadrageſimam, ſed Quinquageſimam, & fortaſſe Sexageſimam, aut etiam Septuageſimam omnino obſervatam fuiſſe; quæ concluſio neſcio quo pacto à Cl. Viro ſuſtineri poſſit, cum in Sacramentario Gallicano Bobienſi S. Columbani, atque in Lectionario Luxovienſi à Mabillonio editis (*Tom. I. Muſ. Ital. & in Liturg. Gallicana*) quod vtrumque ad Veſontionenſem Provinciam, id eſt ad Gallo-Francos pertinuiſſe pridem dicebamus, nulla Quinquageſimæ, nec Sexageſimæ aut Septuageſimæ, ſed vnius Quadrageſimæ mentio fiat, eiuſque obſervatio ſex tantùm hebdomadis concludatur; immo cum ab ipſis Gallo-Francis Patribus in Prima & Quarta Aurelianenſibus Synodis, Quinquageſimæ & Sexageſimæ obſervatione reiectâ, vnam tantùm Quadrageſimam ab omnibus eius Galliæ tractûs Eccleſiis æqualiter celebrari præcipiatur. Siſtimus vtriuſque Concilii verba, prioris quidem Can. XXIV. (*ap. Labb. Tom. V. col.* 547.): *Id à Sacerdotibus omnibus decretum eſt, vt ante Paſchæ ſollemnitatem non Quinquageſima, ſed Quadrageſima teneatur*; poſterioris verò Can. II. (*ap. eund. Tom. V. col.* 1364.): *Hoc etiam decernimus obſervandum, vt Quadrageſima ab omnibus Eccleſiis æqualiter teneatur; neque Quinquageſimam, aut Sexageſimam ante Paſcha quilibet Sacerdos præſumat indicere*. Conſultò mittimus Miſſale Francorum, & Gallicanum vetus, ſive Altiſiodorenſe ad Gallo-Francos pertinentia, nam in hoc pauciſſimæ, in priori autem nulla omnino occurrit Miſſa *de tempore*.

Qvarto (*Pag.* 93. *in fin. litt.* b.) dixi *ter* in Sacramentario Leoniano Laurentii mentionem fieri, extrà Miſſam in eiuſdem natali, quod & verum eſt; ſed addere inſuper debuiſſem, inter Miſſas de Aprili menſe, ſub numero XX. (*Tom. IV. Anaſt. Pag. xiv. col.* 1.) mentionem quoque Laurentii reperiri; Verùm cum eo loco *Commune Martyrum* agatur, & reliquæ eius menſis Orationes, pauciſſimis exceptis, communes ſint, in quibus propria Martyrum nomina reticentur, vt Muratorius obſervavit (*De Liturg. Rom. vet. Tom.* 1. *col.* 293.): credibile eſt ibidem Laurentii nomen in eius Sacramentarii textum irrepſiſſe, pro *Illius*, ſeu hodierno N; Potuit quoque à Compilatore Codicis integra Laurentii oratio è propriis Miſſis divulſa hoc loco reponi, quod & alibi ipſius oſcitantiâ factum ſcimus; immo inter ipſas Laurentii Miſſas, non ſemel eiuſdem pervigilium Feſto poſtpoſitum fuit (*vid. Sacram. Leon. Tom. IV. Anaſt. Pag. xxxvij. col.* 2. *num. ix.*

&

& x. Item *num. xi. & xij.*) Vtut ſit, ea Laurentii mentio, cum ſine elogio fiat, nihil propoſito noſtro officere poteſt.

Qvinto (*Pag.* 96. *in Not.* A.) quo loco adversùs Cl. Lesleum dicebamus Eulaliam, cuius in Miſſali Gothico-Gallicano mentio fit, non Barcinonenſem ſed Emeritenſem fuiſſe, confuſaque vtriuſque Eulaliæ Acta: ſubit ipſius Leslei teſtimonium adducere, qui cum in Miſſali Mozarabico (*Pag.* 31. *col.* 2.) de Emeritenſi quoque Eulalia dictum obſervâſſet: *vadit ad tribunal cruenti Præſidis, nec quæſita*, ſubdit (*in Not. Pag.* 482. *col.* 2. *in fin.*): *Hæc non ad Emeritenſem, ſed ad Eulaliam Barcinonenſem pertinent*. Præterea idem Cl. Auctor (*in not. Pag.* 481. *col.* 2.) *apud omnes Occidentalis Eccleſiæ Gentes Eulaliam Emeritenſem celeberrimam fuiſſe* teſtatur; vt nihil mirandum fuerit, quod apud Gallo-Gothos, immo & apud remotiores Gentes eius natale peculiari Miſsà celebraretur.

Sexto (*Pag.* 111. *ſub init.*) inter Sanctos, quorum non meminit Orationarius Blanchini Codex, licèt verè Hiſpani ſint, recenſeri etiam debent Fauſtus, Ianuarius & Martialis Cordubenſes Martyres, quorum natale in Miſſali Mozarabico celebratur iv. Cal. Octobris, & habetur propria eorundem Miſſa in Edit. Leslei Pag. 387. Prudentius quoque fortaſſis eoſdem Martyres intellexit, cum enumeratis Aciſclo & Zoëllo Cordubenſibus (*Hymn. de XVIII. Mart. Cæſaraug.*) *tres* inſuper eidem Vrbi *coronas* adiicit, inquiens:

> Corduba Aciſclum dabit & Zoëllum,
> *Treſque Coronas.*

Illvd tandem, quod ſuo nobis loco exciderat (nempe *Pagg.* 13. & 74. quo loco de antiquitate vitæ Damaſi à Benedicto Presbytero ſcriptæ ſermonem habuimus) addendum viſum fuit, quod apud Mabillonium (*Tom.* 1. *Muſ. Ital. pag.* 129.) me legiſſe memini, ſcilicet in Oratorio Sancti Sebaſtiani de Vrbe, vulgò *San Baſtianello*, ad clivum Palatini montis, ſuprà arcum Titi Auguſti, in antiquioris Eccleſiæ apſide ponè aram eiuſdem maximam veterem picturam reperiri, in cuius infima parte Mabillonii ævo legebatur:

EGO BENEDICTVS PRB. ET MONACHVS PINGERE FECI.

Hunc autem Benedictum eundem eſſe cum eo, qui vitam Damaſi, de qua agimus ſcripſit, ſuſpicatur Vir Eruditiſſimus (*ibid. Pag.* 130.) Nos autem, quibus altè inſederat ſtudium eius Benedicti ætatem, ſi fieri poſſet, inquirendi, picturam quidem diligentiſſimè luſtravimus, eius autem inſcriptionis fugientes ductus vix deprehendere potuimus. Verùm ſi is idem Benedictus, cuius nomen ibidem legebatur vitæ Damaſi Scriptor fuerit: non ambigerem eundem ad VIII. fortaſſis etiam ad VII. ſæculum referre: pictura enim, ſeu eiuſdem genium, ſive

CHRI-

CHRISTI & Sanctorum Sebaſtiani, Incerti Martyris, Laurentii, & Stephani eidem adſtantium, maxime verò quorundam regià, vt videtur, dignitate fulgentium, quas exhibet, imagines, eorumque ornatum, atque habitum ſpectes, non minorem antiquitatem præſeferre videtur. Sed de hoc ſagaciores alii iudicabunt.

Sunt fortaſſis alia, in quibus vberiorem lucem, Lector deſideret; verum ea minutiora ſunt quàm vt in iiſdem diutiùs immorari oporteat.

F I N I S.

IN-

Digitized by Google

INDEX CAPITVM.

PARS PRIOR
DE DAMASI PATRIA.

CAPVT I. *Scriptionis occaſio. Status hodiernæ controverſiæ. Fundamenta Hiſpanorum vt Damaſum ſibi tanquam popularem adſcribant.* Pagina 1.

CAP. II. *Feliciani Pontificum catalogi atque Anaſtaſii auctoritas non Catholicis modò, ſed ipſis etiam Heterodoxis rata.* Pag. 14.

CAP. III. *Feliciani Pontificum catalogi atque Anaſtaſii textus, quo loco Damaſum vterque Hiſpanum facit, omnino incorruptus.* Pag. 22.

CAP. IV. *Fundamenta Adverſariorum infirma. Romanum Parentum Damaſi ex Hiſpania iter expeditum, atque in proclivi poſitum.* Pag. 28.

APPENDIX. *De Damaſi monumentis Romæ ſuperſtitibus.* Pag. 53.

PARS POSTERIOR
DE PATRIA LAVRENTII.

CAPVT I. *Exordium. Heſternus & hodiernus controverſiæ ſtatus.* Pagina 61.

CAP. II. *Vetera Hiſpanorum argumenta confirmantur. Merenda obiter refellitur.* Pag. 71.

CAP. III. *Novi pro Hiſpanorum ſententia conatus.* Pag. 84.

CAP. IV. *Prudentius vulgari ſententiæ adſtipulatur. Multiplex pro Hiſpanis ex Laurentiano einſdem Hymno coniectura.* Pag. 99.

CAP. V. *Argumenta Adverſariorum ordine examinantur; in primis verò Blanchinianum ex Orationario codice antiquiſſimi ritûs Gothici deſumptum.* Pag. 108.

CAP.

CAP. VI. *Expenduntur alia ex Laurentiano Prudentii Hymno contra Hiſpanorum ſententiam deducta.* Pag. 117.
CAP. VII. *Solvitur præcipuum Blanchini argumentum ex Veronenſi Sacramentario deſumptum.* Pag. 129.
CAP. VIII. *Extremi Adverſariorum conatus comprimuntur.* Pag. 162.
CONCLVSIO. Pag. 166.

ERRATA { quorum tamen aliqua in nonnullis exemplaribus emendata ſunt. } CORRIGE

Pagina 20.	linea 32.	*non,*	lege	*nos*
26.	33.	*quos*		*quæ*
Ibid.	36.	*qui*		*quod*
45.	15.	*hac*		*hæc*
89. in not. col. 1.		*Iſidor. lib. de*		*Iſidor. lib. 1. de*
133.	28.	*propius*		*proprius*
161.	13.	*illo*		*illius*

C055!5149

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google